ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

A.ZEKİ MEMİOĞLU

MALATYA VE ELAZIĞ YÖRESİNDE ARKEOLOJİK VE TARİHİ ARAŞTIRMALAR

-Yüksek Lisans Tezi-

Tez Yöneticisi
Doç.Dr.Mahmut PEHLİVAN

Erzurum-1993

İ Ç İ N D E K İ L E R

Önsöz I
Kısaltmalar II
Bibliyografya ..... III-VIII
Giriş 1-8
Arslantepe 9-11
Aşvan Bölgesi 12-14
Çayboyu 15-16
Taşkun Mevkii 17-19
Taşkın Kale 20-21
Kurupınar 21
Ağın ve Çevresi 22-29
Barsık Kale 30
Bahçecik Konaklaması 31-32
Çınaz I 33
Çınaz II 34
Çuhadar Höyük 35
Dilektepe 36
Değirmentepe 37-40
Genefik Kalesi 41-42
Gökbelen 43
Gökçe höyük 44
Gurbet mezrası 45
Haraba 46-47
Han İbrahim Şah (Esenkent) 48-50
Haroğlu (Sarğgöl) 51
Hinsar 52
İmamoğlu Höyüğü 53-55
İmikuşağı 56-61
Kızıluşağı 62
Kömürhan 63
Köşker 64-65
Keban Taş Devri Araştırmaları 66-72
Korucutepe 73-77
Köşkerbaba 78-81

Körtepe 82-83
Norşuntepe 84-90
Örenkaya 91
Pağnik 92
Pirot 93-95
Pulur 96-101
Roma Kalesi 102-103
Şemsiyetepe 104-105
Tanrıvermiş 106-107
Taarruztepe 108
Tepecik 109-114
Tilenzit 115
Tülintepe 116-119
Ulupınar 120
Yıldıztepe 121
Yeniköy 122-123
Sonuç 124
Ergebnis 125-

Haritalar ..... I-VII

Levhalar ..... I-L XI

Ö N S Ö Z

Milâttan önce doğudan gelen göçlerin, MÖ. VI. asra kadar devam eden Med ve Pars istilâlarının, XI. asırda Büyük Selçuk İmparatorluğu'nun, XIII. asırda Moğolların, XV. asırda başlangıcında Temur'un, Akkoyunluların, XVI. asırda Safevilerin takip ettikleri Kafkasya üzerinden ayrılan üçüncü yol, XVIII. asırdan sonra Rusya'ya intikal etmiş; Ruslar XVIII-XIX-XX. asırlardan sonra bu yolu kullanmışlardır. Takip edilen yol Doğu Anadolu vasıtasiyle daha içerilere açılmıştır.

Bu sebeple tarihin verdiği ilk bilgi asrını açan, Mezopotamya ve Anadolu'da ilk çağların hatıralarını bugüne kadar saklayabilen tek bölge Doğu Anadolu olmuştur. Saldırılardan az çok korunmasını bilen ve istilâların iç kısımlara kadar sızamadığı bu sarp, aşılmaz yerler, mevcut bilgilerin kontrolü ve değerlendirilmesi bakımından son derece önemli ve en güzel ortamdır. Bu ortamda yaşamış kavimlerin bıraktıkları arkeolojik ve epigrafik malzemelerin iyice görülmesi ve incelenmesi gerekir.

"Malatya ve Elazığ yöresinde Arkeolojik ve Tarihi Araştırmalar" adlı çalışmamız, kazı mahalleri ve malzemeleri görülmeden yapılan araştırmadır. Bu bakımdan noksanların bir hayli olacağı şüphesizdir.

Çalışmamızda yardımlarını ve teşviklerini gördüğümüz Hocamız Doç. Dr. Mahmut Pehlivan ve Arş. Gör. Alparslan Ceylan'a teşekkürlerimi sunarım.

Ahmed Zeki Memioğlu

Erzurum, 22 Haziran 1993

KISALTMALAR

An Ar : Anadolu Araştırmaları, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi yayını.

Belleten: Türk Tarih Kurumu yayını (Ankara)

DTCFD : Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi.

EAT : Eski Anadolu Tarihi

İA : İslâm Ansiklopedisi

ODTÜ : Keban Projesi Orta Doğu Teknik Üniversitesi Keban Projesi yayınları

SBD : Sosyal Bilimler Dergisi (Van)

TAD : Türk Arkeoloji Dergisi (Ankara)

TT.Kong : Türk Tarih Kongresi (Ankara)

TTK : Türk Tarih Kurumu

YA : Yurt Ansiklopedisi (İstanbul)

Metin İçerisinde Geçen Bazı Kısaltmalar

a,e : aynı eser

bkz : bakınız

çev : çeviren

hrt : harita

lev : levha

res : resim

s : sahife

BİBLİYOGRAFYA

AKILLI,Hüseyin; "İmikuşağı ve Perge seramiklerinin onarımında, metal Çubuk Yerleştirme ve Kum Püskürtme Metodu kullanımı",III. Arkeometri Sonuçları Toplantısı,Ank.1987.

AŞAN,M.Beşir;"Elazığ-Bingöl-Tunceli İlleri Ortaçağ Yüzey Araştırması 1987" VI.Araştırma Sonuçları Toplantısı,Ank 1988.

ALPAGUT,Berna; "Malatya-Arslantepe Geç Roma Dönemi Yüz İskeletlerinin Biyometrik Değerlendirilmesinin Arkeometrideki Yeri",II Arkeometri Sonuçları Toplantısı,Ank 1986.

BAHAR,Hasan; "Elazığ-Bingöl ve Tunceli illerinde Prehistorik Araştırmalar 1987",VI.Araştırma Sonuçları Toplantısı,Ank 1988.

BELLİ,Oktay; "Doğu Anadolu Bölgesinde Antik Demir Metalurjisinin Araştırılması,Ank 1985.

BELLİ,Oktay ; "Yukarı Fırat Bölgesinin Eski Metalurjik Faaliyetlerinin Araştırılması" VI.Araştırma Sonuçları Toplantısı,Ank 1988

BİLGİ,Ömder; "Köşkerbaba Höyük 1981 Dönemi Kazıları" IV.Kazı Sonuçları Toplantısı,Ank 1982.

BİLGİ,Önder; "1984 Dönemi Malatya Köşkerbaba Höyük Kurtarma Kazıları" VII Kazı Sonuçları Toplantısı,Ank.1985.

BİLGİ,Önder; "MÖ I Binyılı Anadolu Matara Tipi Kapları" Anadolu Araştırmaları, x.t4 İst 1986.

DARGA,Muhibbe; "Şemsiyetepe Kazıları 1986 yılı Çalışmaları" IX. Kazı Sonuçları Toplantısı, I,Ank 1987.

DARGA,Muhibbe; "Şemsiyetepe Kazıları 1981 yılı Çalışmaları" IV. Kazı Sonuçları Toplantısı,Ank 1982.

DARGA,Muhibbe; "Şemsiyetepe 1985 sezonu Çalışmaları" VIII.Kazı Sonuçları Toplantısı I, Ank 1986.

DARGA,Muhibbe; "Şemsiyetepe 1984 yılı Kazı Çalışmaları" VII.Kazı Sonuçları Toplantısı,Ank 1985.

DİNÇKOL,B-DİNÇKOL,A;"Elazığ Müzesinde Bulunan iki Hitit Hieroğlif Mühürü",Anadolu Araştırmaları IX,İst 1983.

ERTEM,Hayri; "Han İbrahim Şah Kazısı 1970" ODTÜ Keban Projesi 1970 Çalışmaları, Ank 1972.

ERTEM,Hayri; "Han İbrahim Şah Kazısı 1971" ODTÜ Keban Projesi 1971 Çalışmaları,Ank 1974.

ERTEM,Hayri; "Korucutepe'nin Hititler Devrindeki Adı Hakkında" X.Türk Tarih Kongresi,II,Ank 1990.

ERTEM,Hayri; "Korucutepe Kazısı 1974-1975" ODTÜ Keban Projesi 1974-1975 Çalışmaları,Ank 1982.

ESİN,U-HARMANKAYA,S; "1984 Değirmentepe (Malatya) Kurtarma Kazısı.",VII.Kazısı Sonuçları Toplantısı,Ank 1985.

ESİN,U-HARMANKAYA,S;"Değirmentepe (Malatya) Kurtarma Kazısı 1986" IX.Kazı Sonuçları Toplantısı,I,Ank 1987.

ESİN,U;"Tepecik Kazısı.1972" ODTÜ Keban Projesi 1972 Çalışmaları,Ank 1976

ESİN,U; "Tülintepe Kazısı 1972"Keban Projesi 1971 çalışmaları, Ank 1976

ESİN,U;"Tepecik Kazısı 1971"ODTÜ Keban Projesi 1971 çalışmaları, Ank 1974.

ESİN,U-ARSEBÜK,G; "Tülintepe Kazısı 1971" Keban Projesi 1971 çalışmaları,Ank 1974.

ESİN,U;"Tepecik Kazısı 1969" ODTÜ Keban Projesi 1969 Çalışmaları Ank 1971

ESİN,U; "Değirmentepe(Malatya) Kalkditik Obeyd Evresi Damga Mühür ve Mühür Baskıları", X.Türk Tarih Kongresi,I,Ank 1990.

ESİN,U-Arsebük,G; "Tülintepe Kazısı 1974" Keban Projesi 1974-1975 Çalışmaları,Ank 1982.

ESİN,U;"Tepecik Kazısı 1974 ODTÜ"Keban Projesi 1974-75 Çalışmaları Ank 1982,

ESİN,U; "Tepecik ve Tülintepe'ye Ait Bazı Metal ve Curuf Analizleri" II.Arkeometri Sonuçları Toplantısı,Ank 1986.

ESİN,U; "Kuantitatif Spektral Analiz yardımıyla Anadolu'da Başlangıcından Asur Kolonileri çağına kadar Bakır ve Tunç Madenciliği" I,İst (1967)1969.

ESİN,U;"Doğu Anadolu'ya Ait Prehistorik Cüruf ve Filiz Analizleri" Anadolu Araştırmaları,İst 1986.

ESİN,U;"Değirmentepe (Malatya)Kazısı 1981 yılı sonuçları" IV. Kazı sonuçları Toplantısı,Ank 1982.

ESİN,U;"Değirmentepe (Malatya)Kurtarma Kazısı 1983 Yılı Raporu" VI.Kazı Sonuçları Toplantısı,İzmir 1984.

ESİN,U-Harmankaya,S; "1985 Değirmentepe (Malatya-İmamlı Köyü) Kurtarma Kuzul" VIII.Kazı sonuçları Toplantısı I,Ank 1980.

FRENCH,D-MİTCHELL.S; "Aşvan Kazıları" ODTÜ Keban Projesi 1972 Çalışmaları,Ank 1976.

FRENCH,D-MİTCHELL.S; "Aşvan Kazıları" ODTÜ Keban Projesi Çalışmaları 1973, Ankara 1976.

FRENCH,D-MİTCHELL,S; "Aşvan Kazıları ODTÜ Keban Projesi 1970 Çalışmaları,Ank 1972.

FRENCH,D-MİTCHELL,S; "Aşvan Kazısı 1969"ODTÜ Keban Projesi 1969 Çalışmaları,Ank 1971.

FREIVCH,D ve Başkaları; "Aşvan Kazıları 1971" ODTÜ Keban Projesi 1971 Çalışmaları,Ank 1974.

HARPER,R; "Pağnik Öreni Kazısı 1969" ODTÜ Keban Projesi 1969 Çalışmaları,Ank 1971.

HARPER,R; "Pağnik öreni Kazıları 1971" ODTÜ Keban Projesi 1971 Çalışmaları,Ank 1974.

HARPER,R; "Pağnik öreni Kazısı 1970" ODTÜ Keban Projesi 1970 Çalışmaları,Ank 1972.

HAUPTMENN,Harakl; "Körtepe Kazıları 1972" ODTÜ Keban Projesi 1972 Çalışmaları,Ank 1976.

HAUPTMANN,H ; "Norşuntepe Kazıları 1972" ODTÜ Keban Projesi 1972 Çalışmaları,Ank 1976.

HAUPTMANN,H; Norşuntepe Kazıları 1974-75" ODTÜ Keban Projesi 1974-75 Çalışmaları,Ank 1982.

HAUPTMANN,H,"Norşuntepe Kazıları" ODTÜ Keban Projesi 1971 çalışmaları,Ank 1974.

HAUPTMANN,H; "Norşuntepe Kazısı 1969" ODTÜ Keban Projesi 1969 Çalışmaları,Ank 1971.

HAUPTMANN,H; "Norşuntepe Kazısı 1970" ODTÜ Keban Projesi 1970 Çalışmaları,Ank 1972.

KARACA,Özgen; "Pirot Höyük 1981 Kazıları" IV.Kazı Sonuçları Toplantısı,Ank 1982.

KARACA,Ö; "Pirot Höyük 1983 Kazıları" VI.Kazı Sonuçları Toplantısı,Ank.1984.

KINAL,Füruzan; "Eski Anadolu Tarihi" Ank 1962.

KOŞAY,H.Zübeyr,"Pulur (Sakyol)Kazısı 1969" ODTÜ Keban Projesi 1969 Çalışmaları,Ank 1971.

KOŞAY,H.Z-VARY,H; "Güzelova Kazısı" Ank 1967.

KOŞAY,H.Z; "Pulur (Sakyol) Kazısı 1970" ODTÜ Keban Projesi 1970 Çalışmaları,Ank 1972.

KOŞAY,H.Z-VARY,H "Pulur Kazısı Ank.1964.

KOŞAY,H.Z- "ODTÜ Keban Projesi Pulur Kazısı 1968-1970"Ank 1976.

KOŞAY,H.Z; "Yeniköy Höyüğü 1972" ODTÜ Keban Projesi 1972 Çalışmaları,Ank 1976.

KÖKTEN,İ.Kılıç; "Keban Baraj Gölü Alanında Taş-Devri Araştırmaları 1969" ODTÜ Keban Projesi 1969 Çalışmaları,Ank 1971.

KÖKTEN,İ.K; "1945 yılında TTK-Adına Yapılan Tarihöncesi Araştırmaları" Belleten,XI, sayı: 43,Ank 1947.

KÖKTEN,İ.K; "Keban Baraj Gölü Alanında Diptarih Araştırmaları" ODTÜ Keban Projesi 1971 Çalışmaları,Ank 1974.

KÖKTEN,İ.K; "Keban Baraj Gölü Alanında Taş Devri Araştırmaları 1972" ODTÜ Keban Projesi 1972 Çalışmaları,Ank 1976.

KUNÇ,Ş-EKER,A; "Değirmentepe Cüruf Analizleri" II.Arkeometri Sonuçları Toplantısı,Ank 1986.

KUNÇ,Ş-ÇUKUR,A; "Tepecik ve Tülintepe Buluntularının Eser Element Analizleri" III Arkeometri Sonuçları Toplantısı,Ank 1987.

MAURİTS Von Loon-Guterbock,Hans; "Korucutepe Kazısı 1970" ODTÜ Keban Projesi 1970 Çalışmaları,Ank 1972.

MAURİTS Von Loon; "Korucutepe Kazısı 1969" ODTÜ Keban Projesi 1969 Çalışmaları,Ank 1971.

MEMİŞOĞLU,F; "Elazığ Müzesindeki Urartu Süs İğneleri" Anadolu Araştırmaları,XI,İst 1987.

MEMİŞ,Et E; "Eskiçağ Tarihi,Konya 1989.

MEMİŞ,E; "Bakır Madeninin Eski Anadolu Medeniyetinin Gelişmesindeki Rolü ve Önemi" X.Tarih Kongresi,I,Ank 1990.

MURRAY,A; "Elazığ ve Pamukkale Müzeleri Çalışmaları" IV.Araştırma Sonuçları Toplantısı,Ank 1986.

MÜLLER,M.Kar "MÖ III ve II Binde Anadolu'da El Sanı'atları Konusunda Yapılan Araştırmalar 1986" V.Araştırma Sonuçları Toplantısı,II.Ank 1987.

ÖĞÜN,B;"Haraba Kazıları 1969"ODTÜ Keban Projesi 1969 Çalışmaları" Ank 1971.

ÖĞÜN,B; "Haraba Kazıları 1970" ODTÜ Keban Projesi 1970 Çalışmaları,Ank 1972.

ÖZTUNA,Y; "Büyük Türkiye Tarihi,I,İst 1977.

PEHLİVAN,Mahmud; "Karaz Kültürü ve Hurriler" Yüzüncü yıl Üniversitesi Fen Edb.Fakültesi.Sosyal Bilimler Dergisi,I,sayı 1,Van, 1990.

SEVİN,Veli; "Urartulara Ait Dünyanın En eski Karaydu" Anadolu Araştırmaları,XI,İst 1987.

SEVİN,V; "Malatya-Elazığ-Bingöl illeri Yüzey Araştırması,1985,, IV.Araştırma Sonuçları Toplantısı,Ank 1986.

SEVİN, U; "Elazığ-Bingöl Yüzey Araştırması 1987" VI.Araştırma Sonuçları Toplantısı,Ank 1988.

SEVİN,U;"Elazığ-Bingöl İlleri Yüzey Araştırması,1986" V.Araştırma Sonuçları Toplantısı,II.Ank 1987.
SEVİN,V-DERİN.Z; "İmikuşağı Kazılar 1985" VIII.Kazı Sonuçları Toplantısı I,Ank 1986.
SEVİN,V-KÖROĞLU,K; "İmikuşağı Kazıları,1984" VII.Kazı Sonuçları Toplantısı,Ank 1985.
SEVİN,V; "İmikuşağı Kazıları,1981" IV.Kazı Sonuçları Toplantısı Ank 1982.
SEVİN,V; "İmikuşağı Kazıları,1983" VI.Kazı Sonuçları Toplantısı İzmir 1984.
SEVİN V; "İmikuşağı Kazıları,1986" XKazıSonuçları Toplantısı I, Ank 1987.
SERDAROĞLU,Ümit;"Ağın ve Kalaycık Kazıları,1969" Keban Projesi 1969 Çalışmaları,Ank 1971.
SERDAROĞLU,Ü;"Ağın ve Kalaycık Kazıları,1970"Keban Projesi 1970 Çalışmaları,Ank 1972.
SERDAROĞLU,Ü; "Ağın ve Kalaycık Kazıları 1971" Keban Projesi 1971 Çalışmaları,Ank 1974.
SERDAROĞLU,Ü;"Ağın ve Çevresinde Araştırmalar 1972"Keban Projesi 1972 Çalışmaları,Ank 1976.
SÜEL,A; "Belgelere göre Hitit Tapınakları Nasıl Karunuyordun X. Türk Tarih Kongresi,II.Ank 1990.
UZUNOĞLU,Edibe; "İmamoğlu Hayuğundeki 1981 yılı çalışmaları"IV. Kazı sonuçları Toplantısı,Ank 1982.
UZUNOĞLU,E; "Malatya İmamoğlu Höyüğü 1986 yılı Kazısı Çalışmaları" IX.Kazı Sonuçları Toplantısı I,Ank 1987.
YALÇINLAR,İ; "Türkiye'de Eskiçağ İnsanlarının Bazı Faaliyet ve Eserlerinde Coğrafi Etkiler, X.Tarih Kongresi,I.Ank 1990.
YAKAR,Jak; "The Late Chalcolithic and Early Bronze Age" Partii, Bar İnternational Series 268 (ii) Oxford.1985.
YARAMANCI,Ali;"Jeofizik Araştırmaları,1969" ODTÜ Keban Projesi 1969 Çalışmaları,Ank 1971.

G İ R İ Ş

Haritaya bakıldığında, Anadolu'nun Asya, Avrupa ve Afrika kıtaları tarafından çevrelendiğini ve Asya ile Avrupa kıtaları arasında da bir köprü vazifesi yüklendiğini görürüz. Bu köprü, güneydoğudan Mezopotamya ve Mısır gibi Eski Doğu, batıdan ise "Akdeniz Medeniyetleri"nin oluşturduğu, Eski Batı dünyaları tarafından çevrilmektedir. Bu durum Anadolu'ya bir kültür aracılığı vazifesi vermiş gibidir.[1]

Tarihin en eski devirlerinden itibaren Anadolu, doğudan ve batıdan birçok kavmin istilâsına maruz kalmış; pekçok medeniyete beşiklik etmiştir. Bu sebepledir ki, Anadolu Doğu-Batı kültür unsurlarının iç içe karışıp kaynaştığı bir bölge durumuna gelmiştir. Bu itibarla, iskân bölgesi dışında, Doğu Anadolu'daki yüksek dağ sıralarında iptidai insan ve hayvan figürlerine rastlandı.[2] Anadolu'nun coğrafi şartları icabı birinci derecede ziraate dayanmış olması onu cazib hale getirmiştir.[3] MÖ. 3.Bin yıldan itibaren değişik kökenli bir çok kavmin bir arada yaşaması ve bu durumun asırlarca devam etmesi, bunun en güzel ifadesidir. Anadolu'nun yeryüzü şekilleri, akarsular ve iklim şartları, Anadolu tarihinin meydana gelmesinde büyük ölçüde roŷ oymamıştır.

Anadolu'nun coğrafî mevkii kuzey yarım küresinde Ekvator ile kuzey kutbu arasında bulunduğundan, bu bölgeyi çeviren Subtropikal iklim kuşağı burada muhtelif toprak mahsullerinin yetişmesine ve dolayısıyle insanların yaşamasına son derece uygundur. Bu sebeple

---

1) Anadolu köprüsünün güney-doğusunda Eski Çağların bütün dünyasını teşkil eden Eski Şark, batıda ise Akdeniz medeniyetlerine olgunluk çağını yaşatan Yunan ve Roma medeniyetlerinin meydana getirdiği Eski Garb dünyaları vardır. Bu durum Anadolu medeniyetinin oluşunda onu özel bir etki yapar: F.Kınal, EAT. Ank 1962, 1.

2) H.Z.Koşay, Erzurum ve Çevresinin Dip Tarihi, Ank 1984, 12-13.

3) F.Kınal, a e. 163; İA, IV, İst 1957, 225-226.

Anadolu, tarihinin en eski devirlerinden beri iskân edilmişti. Bu uygun topraklara yerleşen insanlar Anadolu'da takriben V.Bin yıldan, III.Binyıl sonuna kadar zaman içinde mağara hayatından köy kültürüne kadar tedricen yükselen "Prehistorik" medeniyetleri ortaya çıkarmışlardır.

Anadolu topraklarında batıda, uzun yayladan itibaren doğu sınırlarına kadar uzanan geniş araziye (yaklaşık 15+000 km^2 tüm yüz ölçümün % 20'si) "Doğu Anadolu" denir.

Eskilerin "Küçük Asya" dedikleri Anadolu yarımadası, güneyindeki kuru bozkır ile, kuzeyindeki Karadeniz ve Kafkas arazileri arasında, tektoniğiyle, sıradağlar sistemiyle buraya doğru sokulur, sıkışır ve yüksek Anadolu arazisi oluşur. Bu bölge,Anadolu yarımadasının doğuya doğru aynen devamıdır; düzenli bir şekilde dikdörtgenin bu köşesini doldurur; tamamlar.

Yalnız, Doğu Anadolu jeolojik durumu ve yapısıyla şekilleriyle, iklimiyle, bitki örtüsü ile, ekonomisiyle, hatta ictimaî hayatıyla, Anadolu yarımadasını oluşturan diğer altı coğrafi bölgeden tümüyle farklı, orjinal bir bölge meydana getirir.[4] „ Yüksek Doğu Anadolu yaylası" kıvrılmalardan arka arkaya gelen yükselme ve alçalmalardan, bu şekilleri büyük ölçüde değiştiren çok şiddetli volkanik faaliyetlerden meydana gelmiştir. Bu kadar şiddetli yer hareketlerine sahne olan bölgede yüzey şekilleri bazı hallerde çok karışık ve değişik yapıya sahiptir.Doğu Anadolu'nun başlıca yerleşim merkezleri Malatya ve Elazığ'dır.

Malatya, Anadolu ve Mezopotamya kültürlerinin karşılaştıkları geçiş bölgesinde bulunmaktadır.[5]

4)Asyadan batıya doğru uzanan İran platosunun devamı olduğundan umumiyetle dağlık ve yüksek yayladır.Dağ silsileleri doğu batı istikametinde uzanırlar:F.Kınal,a,e,1-2; E,Memiş,Eskiçağ Türkiye Tarihi Konya 1989,4-5

5)Kızıldeniz-Antalya-K.Maraş-Karlıova fay zonunun önemli bir depresyonu ve ovasını teşkil eden bölge,her taraftan dağlarla sınırlanmıştır.
Ortalama 1000 metrelik bir yüksekliğe sahip olan ovanın kuzeyinde yamadağ (Ayrandağ 2237 m),güney batısında Karadağ (Kartal t.

Hitit sanatı gibi iki kültürün etkilerini taşıyan yapılanmalar da vardır. Persler, Helenler, Romalılar da yöre kültürünün biçimlenmesinde etkili olmuştur.[6]

Malatya'dan daha Kültepe belgelerinde bahis vardır.[7]

Hitit kaynaklarında MALDINA, Asur İmparatorluk Devri belgelerinde ise MELİDDU, MELİDE, MELİD formlarında görülür. Urartu kaynaklarında ise "MELİTEA" denilmektedir.[8]

H.H.Kitabelerde Malatya şehri bir öküzbaşı ve ayağı ile ifade edilmektedir. Şehrin adı çok eski belgelerde ifade edilmekle beraber,şehir asıl önemini Hitit İmparatorluğu yıkıldıktan sonra kazanmıştır.[9] Asur, Urartu ve Phrya devletleri için önemini korumuştur.Yukarı-Mezopotamya ile Orta Anadolu yolları da Malatya'dan geçmekte idi. Malatya'nın Geç Hitit şehir Devletleri'nden biri olduğu hem Asur ve Urartu devletlerine ait çivi yazılı bel-

(-) 2716 m),güneyinde Beydağ (2591 m),doğusunda ise 2000 m.yüksekliğindeki Şakşakdağ yer alır.Güneydeki dağların genel adı "Malatya dağları" dır. Bölgenin suları,Fırat ve kolları tarafından drene edilmektedir.Denizden 915 m. yükseklikteki Malatya ili güneydeki dağlık alanın hemen kuzey eteği üzerinde kurulmuştur: M.Ardos,Türkiye Ovalarının jeomorfolojisi, ist 1984,I,155; Malatya,kendi adını taşıyan ovanın bir kenarına yerleşim olup,bu ova güneyden Güneydoğu Toros Dağları'nın Fırat-Ceyhan vadileri arasına kalan geniş ve yüksek batı kısmı (Malatya Dağları) ile sınırlanmaktadır. Malatya ovasının bilhassa sulanabilen kısımlarında toprağın verimliliği büyük oldu ğundan,bu ova dağlık bölgenin insanlarını kendine cezbetmiştir: İA,N. (1957) 226;

6)Türkler tarafından ele geçirildikten sonra Türk-İslâm kültürü, yöre kültürünü biçimlendirmiştir. YA,VIII,İst 1983, 5481.

7)Kültepe vesikalarında şehrin adı "MELİTA" olarak geçer:F.Kınal, ae,240; İlhan Akşit, Türkei,İst 1988,30

8)Malatya kelimesinin hititçe "bal" manasına gelen "MELİT" den kaynaklandığını ileri sürerler: F.Kınal,ae,240.

9)N.Göyünç,Malatya'dan Görüş,İst 1985,2-4;G.Memiş,a.e.84.

gelerle, hem de burada yapılan kazılarda bulunan müteaddit HH yazılı kitabe ve kabartmalarla belgelendirilmiştir. Malatya'da yapılan Fransız kazılarında XIII.asra ait bir saray ile bu sarayın arslanlı kapısı ve iç avluyu süsliyen reliefler meydana çıkarılmıştır. Büyük bir kısmı Ankara-Arkeoloji Müzesinde korunan bu eserlerden başka, Malatya ilê dahilinde İspekçür,Darende, Gürün, Izgın, Kötükale, Karahöyük, Baybeypınarı, Ağancık ve Şırzı'da bu devre ait H-H kitabeli steller bulunmuştur.[10]

Eserler Geç Hitit devrinde Malatya'nın ne kadar geniş bir alan kapladığını gösterir. Bu itibarla Malatya'da bir konfederasyon mevcut olması muhtemeldir.[11]

Malatya çevresinin, çok eski devirlerden beri iskân edildiği bilinir. Ovada bu eski yerleşmelerin kalıntıları olan müteaddid sunî tepelere (höyük) rastlandığını, çevrede de bir takım megalitik kalıntılara tesadüf edilmektedir.[12] Bu yönden dikkati çeken nokta, Malatya civarındaki en önemli sosyal tesislerin ova-

---

10)Ankara M.T.A.E'de çalışmış olan Alman mühendisi Direktör Müller, Sırzı kitabesinden; 1937 yılında Prof.Lands bergerze bahsetmiş, 1946 yılında Sümeroloji,Hititoloji ve Arkeoloji Enstitüleri için Malatya hedef olarak seçilmiştir.

11)Ege göç kavimleri İ.Ö 1200 lerde Hitit İmparatorluğu'nu ortadan kaldırınca Güney ve Güneydoğu Anadolu'da Geç Hitit Dönemi denilen geçici bir kültür ortaya çıkmıştır.Asur ve Urartu belgeleri, İl sınırları içinde bulunan hiyeroğlif yazılı kabartmalar Malatya'nın Geç Hitit şehir Devletlerinden birisi olduğunu göstermektedir. Malatya'daki Geç Hitit Şehir Devletleri, zaman zaman Asur ve Urartuların egemenlik alanında kalmıştır. Merkez İlçeye bağlı Fırat Köyü yakınlarındaki Köşkerbaba Höyüğü'nün İÖ VII.yy'a tarihlenen üçüncü katmanı Urartu Dönemi'ndendir : YA.VIII.5481. F.Kınal,ae,240-241.

12)1945 lerde araştırmalar yapılmıştır.Bu yıl içerisinde, TTK adına yapılan araştırmasında, İ.Kılıç Kökten şu höyüklerin adını vermiştir. Fethiye,Samanhöyük, Topraktepe, İmamlı,Kösehöyük, Pirut/Pirot,Cano, Arslantepe, küçük, Mırıhtıl, Santil. İ.K.Kökten,Belleten, XI(1947) CXXVIII.

nın güney kenarından pek uzaklaşmış olması ve şehrin bu kenar boyunca bir kaç defa yer değiştirmekle beraber, adanın bütün tarih devirlerinde hemen hemen aynı olarak kalmış bulunmasıdır.

Malatya ile beraber, Fırat boyunda, dikkatle araştırılması gereken diğer bir iskân sahası da Elazığ ve çevresidir.

Elazığ ili'nin bulunduğu 30 km^2 lik "Elazığ Ovası" ile onun güneydoğusunda bulunan zirai konumu dolayısıyle önem taşıyan 370 km^2 lık "Uluova" birbirine Mohu Boğazı ile bağlı olup; bunların denizden yükseklikleri 800-1100 metreler arasındadır. Zamanımızdan 5500 yıl öncesine ait yerleşim bölgesi olan ova ve çevresi, böylece eski bir kültürü de yansıtmakta olup, zamanımızda da aynı önemi göstermektedir.

Bölgedeki başlıca jeolojik araştırmalar, MTAE tarafından 1: 100.000 ölçekli jeolojik lövelerin hazırlanması amacı ile, 1944-1965 yılları arasında E.Chaput, F.Baykal, H.Holzer, T.E.Gattinger ve İ.Ketin tarafından yapılmıştır. Ayrıca, önemli bir jeolojik-tektonik araştırmada E.Altınlı'nın yaptığıdır.[13] (1966)

Bugünkü "Elazığ Tarihi" yakın yıllara kadar geniş bir eyaletin merkezi durumunda olan Harput şehrinin tarihine bağlıdır. Bu bakımdan kuruluşu çok yeni olan Elazığ şehriyle ilgili olanların çoğunluğunu Harput tarihi ile birlikte ele almak lâzımdır. Harput Eyaleti'nin ve ilin bugünkü topraklarının bulunduğu bölge Anadolu'da ilk siyasî birliği gerçekleştiren Hititlerin (M.Ö.XX-XII. yy'lar) doğudaki en ve sınırları içindeydi.[14] Bu çağlarda, çeşitli kavimler arasında çekişilen bölgede önce Mitanniler, sonra da Urartular hakimiyet kurdular. (MÖ VIII yy) Asurlular buralara kadar yayılmakla (MÖ VII yy) birlikte uzun süre tutunamadan, İran'lılar (Med'ler) tarafından kovuldular.

13) M.Ardos, a.e, I, 159; Hititler M.Ö.II.Binde Anadolu'da güçlü bir devlet kurdular. Ençok önem verdikleri arşivlerinden, onlar hakkında, bilgiler edinmekteyiz. Aygül Süel, "Belgelere Göre Hitit Tapınakları Nasıl Korunurdu" X.TT.Kong, II, Ank 1990, 515

14) Elazığ, Anadolu'nun en eski yerleşmelerinden biridir. Fırat Irmağının çizdiği büyük yay içinde, sulak ve verimli bir ova üzerinde bulunması yöreyi yerleşmeye elverişli duruma getirmiştir. Elazığ ve çevresi tarihinin Paleolitik Dönem'e kadar uzandığı teşat edilmiştir. En önemli merkez Harput'tur. Bugün önemini büyük ölçüde kaybetmiş olan şehirden, Asur ve Hitit yazıtlarında söz edilir: YA, IV, İst 1981, 2488

Böylece elden ele geçen bölge MÖ.VI.yy'da bütün Anadolu'yu alan yeni İran (Pers) İmparatorluğu'nun egemenliği altına girdi. Büyük İskender'in yayılmaları sırasında bütünüyle Makedonya İmparatorluğuna katılan Anadolu, ünlü imparatorun ölümü üzerine parçalanınca Harput (Elazığ) bölgesi de Selevkoslar (Asya krallığı) payına düşmüştü. (MÖ.IV.yy) Fakat bu durum çok sürmeden bölge, İran İmparatorluğuna tabi olan Ermeni kralları'nın eline geçti. Bir aralık merkezleri bugünkü Şamsat'ta olan Kommagene Kralları'nın bile el uzattıkları bu topraklar,aynı çağda(MÖ. I yy) Partlar'la onları izleyen Sasaniler ve Roma İmparatorluğu arasında sürüp giden çekişme yerleri arasında idi.Bu çekişmeler sırasında Roma'nın elinde kalan bölge, imparatorluğun parçalanması üzerine Bizans'ın payına düştü.(MS.395)

Anadolu'nun birçok yerleri gibi, Harput Bölgesi de Sasanilerle Bizans arasında yüzyıllarca devam eden çekişmelere sahne olmaya devam etti.

Bütün bu çağlarda, bölgenin en önemli merkezi, 1280 m.yükseklikteki bir tepenin üzerinde kurulmuş ünlü kalesiyle Harput şehriydi.[15]

Elazığ, Malatya'ya nazaran daha açık ve geniş alanlı bir şehirdir. Bu geniş alan, ortada bir takım yumuşak dağ sıralarıyle çevrili olduğundan düzlükler halinde görülür. Bunların en büyüğü ve bereketlisi "Ulu ova" dır. Kuzeyi güneyi dağlarla çevrili olan bu ova, güneybatı ve kuzeydoğu istikametinde uzanır.(Hrt: I)Hayli uzun olmasına rağmen en uzak çevresini, onların her noktasından görmek mümkündür. Güneyde ve kuzeyde dağ eteklerinde ve daha yukarılardan fışkıran ovanın ortasında toplanır. Elazığ çevresinden gelen suları da aldıktan sonra Ulusu (Harikent) adıyla ovanın kuzeydoğusunda Fırat'a karışır.

Fırat yörenin en önemli doğal kaynağıdır; bölgeye Keban gibi büyük bir eseri kazandırmıştır. Keban Barajı 125 km uzunluğunda

15) Boğazköy'de bulunan Hitit İmparatorluk Dönemine ilişkin çivi yazılı belgelerde Harput yöresine İSUVA denildiği görülmektedir. İÖ XIX.'yy'a ait Asur çivi yazısı ile yazılmış bir yazıtta ise,Harput yöresinden adıyla söz edilmektedir. Urartular döneminde,Harput'a KARBERO denilmekte idi;YA IV,2488

680 km^2 büyüklüğünde bir alanı sular altında bırakarak,bir baraj gölü halini almıştır.(Hrt : II)Çok verimli toprakları örten baraj gölü altında, tarih öncesi Paleolitik Devir ile başlayan, zengin kültür mirası kaldı. Bölgede kültür zenginliklerini kurtarmak için ilmî araştırmalar başlamış; 1966 yılında ODTÜ Restorasyon ve Tarihi Eserleri Koruma Bölümü,ardından 1967 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Prehistorya Kürsüsü ve Michigan Üniversitesi Müzesi yetkilileri çalışmalarını sürdürmüşlerdir.[16](Hrt.III-IV)

İlk araştırmada XIX.yy dan MÖ III.bin yıla kadar devam eden zaman süresi içerisinde değerli eserler tespit edildi.

İkinci araştırmasında 52 eski yerleşme yeri ve höyükten 47 tanesinin sular altında kalacağı bilindiğinden sistematik yüzey araştırmaları tammmlanmış; göl alanı içinde kalan 7 bin yıl öncesine kadar varan höyük ve yerleşmelerin sistematik olarak kazılması için ön hazırlıklar tamamlanmıştı.ODTÜ Keban Projesi zamanla uluslararası bir nitelik kazandı.

1968 yılından 1975 yılına kadar 20 yılı aşkın yerde sistematik kazı ve sondajlar yapıldı.Yerli ve yabancı 14 kazı ekibi arkeolojik kazı ve araştırmalar yaptı.Bilimsel olarak ön raporlar yayınlandı.Bölgenin asırlar öncesinden bu yana kesintisiz iskân edildiği belgelerle ortaya kondu.[17]

---

16)H 2.Koşay,a e,13;Keban ve Aşağı Fırat projeleri çerçevesi içinde yapılan kazı ve yüzey araştırmaları bir yana bırakılacak olursa,Anadolu'nun,özellikle Fırat Irmağının doğusunda,Elazığ, Bingöl,Tunceli illeri sınırları içinde kalan bölümü esaslı biçimde incelenmiş değildir.Yöredeki kimi çalışmalar XIX.yy'ın ortalarına değin geri gitmekle birlikte,daha çok büyük Urartu köleleri ve yazıtları üzerinde yoğunlaşmış bu araştırmalar sistemli olmaktan çok uzaktırlar.Uzun bir boşluğu izleyerek,1968 yılında başlayan Keban baraj gölü alanı çalışmalarından önce, 1945-1956 yıllarında yörede yalnızca K.Kökten ve C.A Burney'in kısa süreli araştırmalarda bulunduklarını bilmekteyiz:V.Sevin, Malatya-Elazığ-Bingöl illeri Yüzey Araştırması,1985" IV.Araştırma Sonuçları Toplantısı, Ank 1986

17) Baraj Gölünün doğal çevresi, su kaynakları, doğal kaya sığınakları, kara ve su hayvanlarının bolluğu ile verimli bir bölge olarak Paleolitik Dönem'den beri, bir yerleşme alanı olmuştur. Paleolitik Dönem insanları ihtiyaçlarını avcılık ve toplayıcılıkla sağlar, iklim şartlarına ve avlanma imkânlarına göre, sürekli yer değiştirirlerdi. Korunma aleti olarak da Çakmaktaşı ile Obsidyenden (doğal cam) çeşitli araçlar yapmışlardır. YA,IV.2489.

ARSLANTEPE

Ankara başkent olduktan ve kurumları, Fakülteleri bağrında topladıktan sonra Anadolu'nun en çok araştırılan bölgesi oldu. Kültür tarihi Paleolitik'e kadar indirildi. Ankara ve çevresi Paleolitik buluntular bakımından son derece önemliydi.[1]

Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü Eski jeoloji profesörü Dr. Leuchs 2 Mart 1938 de Ludumlu Köyü'nün perm kalkerlerinden müteşekkil bir tepenin dar bir yarıntısında bir el baltası bulmuştu. Şellen teknikle yapılmış olan bu el baltasının aslı Yüksek Ziraat Enstitüsü Kolleksiyonları arasında yer almıştı.

1927 yılından itibaren araştırma sahasi doğuya kaydırıldı. Yapılan araştırmalar sayesinde Hafik Kalesi, Sivas, Kangal ve kısmen Şarkışla çevresindeki höyükler öğrenildi. üzerinde durulan ve çok araştırılan köşelerden birisi de Malatya ve çevresi olmuştu. Araştırmalarda ilk dikkati çeken Arslantepe idi. Arslantepe, Malatya'nın 4 km kadar kuzeydoğusunda bulunan Ordusu adlı bir köy arazisi dahilindedir.[2] Aşağı yukarı 180x250 ebadında olan, bu beyzi şekilli tepe, ova üzerinde 30 metre kadar yükselir. (Lev.I)

MİMARİ : Atatürk'ün işareti ile "Socie'te des Etades Hittites e; Asianiques tarafından 1932;1933 ve 1938 senelerinde yapılmış olan hafriyat. Arslantepe'nin daha Neolitik devrinde iskân edilmiş olduğunu gösterir. Tepenin daha ziyade, üst kısımlarında yapılan hafriyatta MÖ XIII. asra ait bir Hitit sarayı ile daha sonra bir Asur valisi tarafından inşa edilmiş başka bir saraya ait kadınlar, heykeller, kabartma resimler ortaya çıkarılmıştır.[3]

Mimari kalıntılar son Kalkolitik Döneme tarihlenmiştir. Arslantepe

1) İ.Kılıç Kökten, 1945 yılında TTK Adına Yapılan Tarihöncesi Araştırmaları, Belleten, 43, Ankara 1947, 434-435.
2) İ.A, VII, İst 1957, 227. Toplu bilgi için Bkz., T.Özgüç, Bel. (1947) 11-41.
3) 1907 de Arslantepe, Beyrut Fransız Üniv.'den Rahip S.Ronzevalle, Harput'tan H.H.Riggs ve Amerikan Corne Üniversitesine mensup bir arkeoloji araştırma heyeti tarafından ziyaret edilecek, bazı kabartma resim ve heykellerin taslak ve fotoğrafları alınmış, çok daha yakın bir zamanda, 1928 senesi yazında da tepenin

Son Kalkolitik Dönem'den İslâm Dönemi'ne değin kesintisiz sayılabilecek bir katmanlaşma (Stratigrafi) vermiştir.

Ele geçen kalıntılardan Arslantepe'nin ilk yerleşme noktası olduğunu ortaya koymaktadır. Dikkati çeken ilk hadise ötedenberi bu höyüğün toprağını tarlaları için gübre veya yapı malzemeleri olarak kullanan, yahud da arasında yapı taşı arayan köylülerden birinin bulmuş olduğu "Arslan avı" sahnesini ihtiva eden kabartma bir resim 1895 de Hogurth tarafından yayınlanmış olmasıdır.. XX.asrın başlarına doğru L.Messer Schmitt Arslantepe'de bulunan Hitit sütunlarından bahseder. (Corpus Inscriptiorum,mVAG,1900, IV,13; 1906,V,7)

(-)planı H.Von der Osten tarafından çizilmiştir: İA,VII,227; J. Yakar,"The Late Chacolithic and Early Bronze Age" Part ii, Bar International Series 268 (ii), Oxford 1985. 296.

ÇANAK ÇÖMLEK

Son Kalkolitik Döneme tarihlenen mimari kalıntılar yanında, çanak-çömlek, mühür gibi küçük buluntular, Arslantepe'nin bu dönem kültürünün Güney Mezopotamya Uruk kolonileriyle ilişkili olduğunu göstermektedir. Arslantepe İlk Tunç Çağ kültüründe; Doğu Anadolu ve Transkafkasya Kökenli yeni ögelerin etkisi görülmektedir.[4] Bu etki, el yapımı kara açkılı, çanak çömlekte belirgindir. Arslantepe'nin 45 km kuzeybatısındaki Fethiye Höyük'te gözlenen İlk Tunç Çağ Kültürü de aynı özelliktedir. 1958 de Burney tarafından gerçekleştirilen yüzey araştırmalarında el yapımı, dışı kara, açkılı, kabartma bezekli bir çanak-çömlek türü, ilk Tunç Çağ I'e tarihlenmektedir. Bu çanak-çömlek, filistin'de İlk Tunç Çağ II ve III te bulunan benzerlerinden dolayı "Khirbet Kerak" diye adlandırılmıştır. Yörede İlk Tunç Çağ III, tümüyle yeni, el yapımı boyalı bir çanak-çömlek türüyle temsil edilmektedir. (Lev. I)

4) İngiliz bilgini Charles Burney, The Peoples Of the Hills 1971 adlı eserinde (S.43) bu homogen kültüre (Early of Transcaucusian and Anadolien Cultur)= Eski Trans-Kafkasya ve Doğu Anadolu tabirini doğru olarak kullanırsa da, sonradan bu terimin uzun olduğunu söyleyerek yalnız "Early Trnascaucasion Cultere-Eski Trans Kafkasya kültürü ile yetinir. Bu kısaltma pek çok yanlış anlayışa sebep olacak niteliktedir. Aslında bu "Eski Tunç Çağı Kültürü" manasını taşır. Bu üç devreye ayrılırsa da "Pre Trans Caucasian" kültürü bulunduğuna göre genel tasnifte bu, Chalcolithik sayılmalıdır: H.2 Koşay, Erzurum ve Çevresinin Dip Tarihi, Ank 1984, 14-15; YA, VIII, İst 1983, 5481; HZ. Koşay, ae, 29. Arslantepe'nin Erken Bronz I. Dönemine ait kültür katında bakır cürufları bulunmuştur: O Belli; "Yukarı Fırat Bölgesinin Eski metalurjik faaliyetlerinin Araştırılması". VI. Araştırma Sonuçları Toplantısı, Ank 1988, 333-334; İ. Kılıç Kökten, a, e, 465-466 472.

AŞVAN BÖLGESİ

Aşvan Kazılarına, İngiliz Arkeoloji Enstitüsü'nden David H. French başkanlığında 1968'de başlamıştır.

Kazı yeri, Murat Nehri ile Fırat Nehri'nin birbirine kavuştu ğu sahanın ve 15 km doğusunda; Murat Nehri'nin güney kıyılarında Elazığ'ın 35 km kuzey batısındadır. Burası "Murat Köyü olarak bilinir"Aşvan Bölgesi" olarak bilinen yörede, Aşvankale, Çayboyu Taşkın Mevkii, Taşkun Kale, Kurupınar, Fatmalı-Kalecik, Ahurik,Han ve Balıbey gibi 9 yerleme bölgesi mevcuttur.[1]

Yöre çalışmalarının ışığında Aşvan yöresinin en eski yerleşme tarihi Çayboyu ile sembolleşmektedir.

AŞVAN KALE

Kazılarm 1968 tarihinde D.French tarafından başlanarak 1972 yılı 22 Eylül'üne kadar devam edildi.[2] Üst tabakalardan itibaren Ortaçağ, Roma Çağı, Demir Çağı ve Eski Tunç Çağı bulunmaktadır. Bunlardan Tunç Çağı tabakaları diğerlerinden fazladır. Bu çağa ait dolgu höyüğün yaklaşık üste iki yüksekliğinde başlayıp,aşağıya doğru uzanmaktadır. 1970,1971,1972 yılı kazılarında Hellenistik ve Ortaçağ tabakalarının geçen yıllara oranla daha geniş açılmasıydı.(Lev. II)

1) İlk yıllar, yalnız Aşvan'da sürdürülen çalışmalar, daha sonraki yıllarda Çayboyu, Taşkunkale, Tuşkun mevkii ve Kilise Alanı denilen bölgelerde yürütülmüştür. Kazı yerlerinin kendi başkanları tarafından ayrı ayrı hazırlamış ön raporları bulunmaktadır. YA.IV,İst 1982, 2489
Aşvan bölgesinde çalışmaların birden fazla höyüğe yöneltilmesiyle, Keban Kurtarma Projesinin ana amaçlarından biri olan Keban Baraj Gölü alanını meydana doğal birimlerin derinlemesine katkıda bulunacağı ümit edilmiştir; D.French,"Aşvan Kazıları 1970,ODTÜ Keban Projesi 1970 Çalışmaları,Ank 1972,46.

2) D.H.French-S Mıtchell, Aşvan Kale kazıları ODTÜ Keban Projesi 1972 çalışmaları,Ank 1976,14-18,

MİMARİ

1968'den 1972'ye kadar Aşvankale'de yapılan beş mevsimlik çalışmaların bir ön raporu. AS XXIII(1973)de yayınlanmıştır.Bu rapor höyüğe ait mimari ise kronolojik tartışmaları,planları ve küçük buluntuların kısa bir özetini ihtiva eder. Burada erişilen sonuçlar kısaca şöyledir:

Hellenistik Çağ I: M.Ö.2-1 yy.(?).Taş ve yığma çamurdan yapılar.
Hellenistik Çağ 2a :Yaklaşık olarak M.Ö.65.Taş ve yığma Çamurdan özel konutlar.
Hellenistik Çağ 2b: MÖ 1yy.Ortası.Yığma çamurdan özel konutlar.
Son Roma(?)Çağı: MÖ Iyy-MS.IIyy.,MS.IV yy.veya İlk İslâm Çağı'na çok benzer büyük tüzel yapılar.(Bkz.M.Ş.IV.yy yapı katı:Lev.III)
Ortaçağ 1 : M.S.II yy. Taş temelli küçük yapılar.
Ortaçağ 2 : MS.II-12 yy.Büyük beton yapı.

ÇANAK-ÇÖMLEK Ortaçağ 3: MS. 14 yy ve sonrası büyük tahkimatlı yapı. Son evrelerde açkılı siyah kaplarla beraber başka kazı yerlerinden tanınan boya bezemeli kaplara da az olarak rastlanmıştır.

İlk evrelerde ise bu miktar kırmızı boya bezemeli kaplar ile birlikte ele geçmiştir. Daha ziyade kırmızı ve siyah açkılı kaplar hakimdir.3 (lev.IV)

---

3) Aşvan Kale'nin sırlı Çanak-Çömleğinde hakim tür olarak görülen yeşil sırlı "sgraffitto" eserler, Türkiye'deki birçok başka Ortaçağ yerleşmelerinde de yaygın olarak bulunmaktadır. Aşvan kazılarından çıkan bu eserlerin benzerlerinin bulunduğu Eski Kâhta ve El Mina'nın bu eserleri ihtiva eden tabakaları XIII.yy'a tarihlenmektedir. Çok sayıda bulunan ve üzerlerinde sır izleri görülen,üç ayaklı çanak-çömlek fırını destekleri Çanak çömleğin burada yörel olarak yapıldığını belgelenmektedir. Görünüşe göre ithal eserler enderdir: D.French ve Başkaları, "Aşvan Kazıları, 1971" Keban Projesi; 1971, Ank 1974,27

KÜÇÜK BULUNTULAR

Kazıda, güneşte kurutulmuş kilden yapılma küçük hayvan figürlerine rastlanmıştır. Taş ve kemikten yapılma alet ve süsler de vardır.

DOĞAL BULUNTULAR

Hayvan kemikleri, tahıl, kömür ve ahşap kalıntıları doğal buluntuları göstermektedir. Bilhassa hayvan kemikleri çok iyi korunagelmiştir.

MADENİ BULUNTULAR

Kazı bezemeli gümüş bilezik elde edilmiştir. 1971 yılı çalışmalarında Orta Çağ kalıntılarının tarihlendirilmesi çok daha iyi belirlenmiş; Fakat madeni buluntu olarak ele geçen sikkelerin sayısı azdır. Fakat Ortaçağ yerleşmesinin en alt katlarında bulunmuş olan Keyhüsrev I (M.S.1192-96) devrine ait bir Selçuk tunca, burada ortaçağ başlangıcının XIII.yy'dan daha eski olmadığını ortaya koymuştur.[4]

Hellenistik Çağ'a ait yonca ağızlı bir şu testisinin, kaplamalı tunç kapağın ve tunç bir Fibulanın bulunuşu bu çağa ait bilgileri artırmıştır.

---

4) D. French, ae, 28-29

ÇAYBOYU

Küçük bir vadinin ucundaki Aşvan Köyü'nün yaklaşık 1 km doğusunda bulunur. Çayboyu'nun tarihi için, muhtemel kaydı ile, 4 bin ileri sürülürse de, kesin kronolojinin ispatı imkansızdır. Ancak Çayboyu'nun Taşkun mevkiine oranla daha eski olduğunu ifade edebiliriz. Çayboyu'nda geniş çapta çalışmanın sürdürülebilmesi için, kazılmış olan bütün toprak, can Hasan da geliştirilmiş olan suyla ayırım yöntemine uygun olarak 1 mm^2 gözlü elekten geçirilmiştir.[1]

MİMARİ

Ana yerleşme evrelerinden olan 1.evreyi kendi içinde üç alt evreye ayırabiliriz:

a)Sıkıştırılmış bir taban ile son bulan yüzey toprağı;

b)Büyük taşların ezdiği bir taban (mutemelen bir döşeme)üzerinde yer alan,küçük bir kerpiç duvar kalıntısını kapsayan evre;

c)Üstte taşlar, altta "tahıl dolgusu ile" sınırlı yanık katmanların oluşturduğu çok sayıda küçük tabakalardan başka hiç bir mimari kalıntı vermeyen evre. En azından üç ana evreye ait tabakalanmada, ortak özellik gösteren kerpiç yapı kalıntıları mevcuttur.

ÇANAK-ÇÖMLEK

1.evre çanak çömleğinin büyük çoğunluğu Tepecik ve Narsun Tepe Tunç Çağı tabakalarının hemen altında bulunan "saman katkılı" eserlerindendir. Yaygın biçimler, basit yarı küremsi küreler ve boyunlu küplerdir. "Koyu renk açkılı "eserler çok az sayıda olup, "boya bezekli tekbir parça vardır. "Tahıl dolgusu"nun çevresindeki

1) Küçük Çayboyu höyüğü,ağağılık bir vadinin yanında yer almıştır. Vadideki erozyon ve höyüğün kuzey ve doğu eteklerindeki küçük sulama kanallarının oluşturduğu aşınım sonunda, tepe eski boyutlarını kaybetmiştir.Eteğin bugünkü düzleminden üç metre kadar yüksekteki bu eşinim kesitinde bir çok taban ve duvar izleri görülür. Akarsu yatağından ve höyüğün yüzeyinden çanak-çömlek parçaları ile yontma taş aletler toplanmıştır: S.Diamant- B. Aksoy,Aşvan Kazıları,1971,(Çayboyu) 30

tabakalarda çanak çömlek yapımında ani bir değişim görülür ve koyu renkli, yalın, gövde çeperi kalınlığı oldukça fazla olur, çok az saman katkılı bir cins ortaya çıkar.Bunlara yüzeyleri düzgün olarak açıklanmıştır; fakat parlak açkı her zaman görülmez.Biçim olarak daha çok geniş ağızlı kâseler (lev.V) ve boyunlu küpler görülür.[2]

KÜÇÜK BULUNTULAR

1.evrede yaygın olarak bulunan değişik boyutlardaki bazen kasden çentiklenmiş bıçaklar, gövdesinin üst kısmı ile kol çıkıntıları korunagelmiş kilden bir geyik figürini parçası bulunmuştur.[3] Ayrıca boncuklar,çakmaktaşı obsidyenden yapılma aletler ve el taşları ele geçmiştir.[4]

DOĞAL BULUNTULAR

Hayvan kemikleri, deniz kabukları, karbonize olmuş tahıl ve taneler, bol miktarda odun kömürü şeklinde bitki kalıntıları mevcuttur.[5]

---

2) D.French ve Başkaları, Aşvan Kazıları 1971, ODTÜ Keban Projesi 1971 Çalışmaları, Ank 1974,31.

3) D.French ve Başkaları, ae,32.

4) D.French, Aşvan Kazıları,1970" ODTÜ Keban Projesi 1970 Çalışmaları,Ank 1972,48

5) Küçük ve doğal buluntular dikkati çekecek kadar azdır. Henüz hiçbir kemik alete rastlanmamıştır. D.French ve başkaları,a,e 32.

TAŞKUN MEVKİİ

Yüzey buluntularına göre aşağı yukarı 130x130 m'lik bir alanı kaplar. Aşvan bölgesindeki dokuz iskân bölgesinden birisidir. Çevre bataklık bir hal almıştır.[1]

MİMARİ

Değişik evrelere ait yapılara ait kalıntılar da mimari malzeme olarak; taş temellere, kerpiç tuğladan duvarlara, yanık düşemelere rastlanmıştır.[2] (lev. VI)

ÇANAK ÇÖMLEK

Çanak çömlek de üç ana mal gurubu çıkmıştır.

a)Boya ve Çizi bezemeli mal: Hem boya bezemeli mal (açık krem üzerine kırmızı renkte, içleri paralel taramalı üçgen ve üzerlerinde dalgalı çizgi bezekli), hemde çizi üçgen ve nokta bezemeli devetüyü mal, yalnızca yüzey toprağı içinde bulunmaktadırlar.[3]

b)Devetüyü renkte ve açıklı mal: Bu mal bütün tabakalar için bu yerleşme yerinin en yaygın mal bölümüdür. Yapım bakımından biribiri ile ilişkin, geniş bir biçim ve hamur çeşitlemesi vardır. Bu malın en belirgin özelliği ağız kenarı ve dudak biçimidir.

c)Pembe ve krem mal: En yaygın biçimler ve ağız kenarları hafif dalgalı ince yapım kuse, ya da fincanlardır. Bunlardan yaygın olarak görülen astar bezeme, krem ya da pembe renkli olarak, çömleklerde ağız kenarından alta doğru verev, diğer biçimlerde ise dikey ya da yatay bantlar olarak uygulanmıştır. Ayrıca düz yahut gelişmiş kalınlaştırılmış dudaklı kâseler; bir miktar, yeşilimsi devetüyü mal-[4] dan düz ve inceltilmiş, dudaklı iyi yapım kâse ve fincanlar vardır.

1)Taşkun yöresi İ.Ö"3000 ile tarihlenmektedir. Aşvan yöre tarihini meydana getiren öbür yerleşmelerden biri İlk Tunç Çağı'na tarihlenen Taşkun kale ve Kilise Alanı'dır. Ayrıca Tunç Çağları, Helenistik Roma ve Ortaçağ Dönemleri buluntularının tesbit edildiği çok sayıda yerleşme vardır. Roma Dönemi buluntuları, burada Roma İmparatorluk sınırları dışında Roma'ya bağlı küçük bir krallık göstermektedir. YA, IV, İst 1982, 2489

2) Taş temeller üzerine kerpiç tuğladan yapılmış her biri müstakil olan (yani bitişik nizamda olmayan) ve birbirleri ile aynı hizada bulunmayan yapılar ve bunların yanık döşemeleri ile bazı iç öğeleri (örneğin içleri sıvalı yuvarlak çukurlar) tarafından temsil edilir. Hiç bir giriş bulunamamamıştır. Yapılardan birinin (Lev.53;4) kendine özgü bir düzeni vardır. Yapı bir dış duvar ile içinde, ondan dar, taş temel üzerine sıkıştırılmış sert topraktan yapılmış Platform şeklinde bir geçitle ayrılan bir iç duvardan ibarettir. D.French ve başkaları, Aşvan Kazıları, 1971, ODTÜ Keban Projesi 1971 Çalışmaları Ank 1974, 34.

3) Pembemsi malda çizi yarım daire bezekleri 1,2 a ve 2b katlarında görülmüştür.

4) D.French, Aşvan Kazıları 1970, ODTÜ Keban Projesi 1970 Çalışmaları, Ank 1972, 51-52.

KÜÇÜK BULUNTULAR

Trapezoid kesitli, büyük çakmaktaşı bıçak parçaları;obsidyen üçgen biçimli, arka tarafları içerlek olarak yapılmış ve iki kenarı boyunca düzeltili ok uçları, bazıları kullanma izi gösteren birçok obsidyen ve çakmaktaşı parçaları, büyük bir kısmı yüzeyden toplama olan, çok sayıda, bazalttan yapılma ezgi, öğütme ve el taşları bulunmuştur.

3.tabakada, pişmemiş topraktan, uzun ekseni boyunca kısmen delinmiş bir silindir mühür bulunmuştur. Üzerinde bir sıra üç tane yaratık (akrep ?) yapılmıştır.

Diğer buluntular taştan kurs biçimli delikli nesne; pişmemiş topraktan figürin parçaları; işlenmiş kemikten deliciler, kemik iğne başı; kemikten kurs biçimli ve delikli gerdinçe; açkılı ve devetüyü mala ait parçalardan yapılma çok sayıda yuvarlatılmış ve delikli nesneler ilginç buluntular arasındadır.[5]

MADENİ BULUNTULAR

Baş kısmı bezemeli, ince bakırdan bir iğne ve tunçtan(?) çiftli spiral ele geçmiştir. (Madeni buluntular için bkz:Lev.VI)

DOĞAL BULUNTULAR:

Bitkisel kalıntılar,büyük bir küpün içinde bulunan tahıllar; bir tür kamış ve ot tohumu, kemikler, deniz kabukları yüzey toprağı içinde, yanında bazı mezar armağanları bulunan iskelet gün ışığına çıkmıştır.

5) Yerleşmenin üst üç evresine ait örnekler sayıca oldukça artmıştır. Bunların arasında yapı ögelerinden, yapı dışlarından v.b. yerlerden çıkma açkılı, pembe ve krem renkte tümlenebilir kaplar, madeni buluntular, mühürler, işlenmiş kemikler işlenmiş taşlar, hayvan kemikleri ve bitkisel kalıntılar yer alır : David French ve Başkaları, ae,34.; D.French, Aşvan kazıları 1970, 52.

TAŞKIN KALE

Aşvan bölgesinde yeralır. Örenler muhtemelen 10 hektardan daha geniş bir alana yayılmıştır. Bu yerleşme yeri ilk defa 1967 yılında ODTÜ'nin bir araştırma grubu tarafından bulunmuştur. Elde edilen buluntulara göre burada İlk Tunç Çağı, Orta Tunç Çağ ve muhtemelen de klasik çağ yerleşmeleri vardır.

Taşkın Kale üç sebepten dolayı iskân bölgesi olarak seçilmişti:

a-Sulama imkânlarının çok iyi olması.

b-Çevrede geniş ölçüde çok bereketli toprakların bulunuşu.

c-Eski yola hakim bir yerde bulunması.[1]

MİMARİ

Açılan açmalarda Ortaçağ kalıntılarına rastlanmıştır. Taştemel üzerine, kerpiç ya da taştan duvar kalıntıları, dörtgen kuleye moloz dolgulu temeller, balık kılçığı örneğinden, yontulmamış kaba taşlardan yapılmış olan iç duvarları, son klasik Çağ'a ait, ikinci kullanım gösteren bir sütun başlığı ve çimentomsu olan harcın kullanılması dikkati çekmiştir. (İç yapılar için bkz. Lev. VII)

Çanak-Çömlek

Ortaçağ mallarından farklı çanak-çömlek parçaları bulunmuştur. Bu parçalardan bazıları, Doğu Roma iyi mallarında olduğu gibi kırmızı sırlıdırlar.[2] (Lev. VIII)

KÜÇÜK BULUNTULAR

Mezar armağanları içerisinde yer alan üç küçük cam şişe haç ele geçmiştir.

MADENİ BULUNTULAR

Taşkun Kale-de gümüş küpe ve yine gümüşten haç bulunmuştur. Ele geçen sikkelerden 3 tanesi kesinlikle, 2 tanesi de biraz şüpheli olarak, toplam ancak 5 sikke tanımlanabilmiştir. Moğol devrine

1) Şimdi bu yolu n yerini karayolu almıştır. Elazığ-Harput'tan gelen yol, Fırat vadisine doğru inerek, Aşvan'ın altında nehrin geçide uygun yerine kavuşur: D. French, Aşvan Kazıları, 1970, ODTÜ Keban Projesi 1970 Çalışmaları, Ank 1972, 49.

ait dört sikkeden üçü İlhanlı devletinin hükümdarı Ebû Saîd'e (M.S.1316-35) aittir. Bu Moğol sikkeleri Kale'nin ilk evresi ile ilişkili kalıntılardan ele geçmiştir. Buradaki kiliseyi her ne kadar ilk incelemede tarihlemek mümkün değilse de bunun Moğol yerleşmesinden önceye ait olduğu düşünülebilir. Moğol öncesi yerleşmenin ilk sikke belgesinin yüzey toprağı içinde bulunmuş olması ilginçtir. Artukoğullarından Nur-al-Din Muhammed'e (M.S.1174-85) ait olan bu sikkenin bir yüzünde II.Seleukos'un bir sikkesinden kopya edilmiş bir portre bulunmaktadır.[3]

KURUPINAR

Bu mevki kazı ile denenmiş değildir. Aşvan bölgesinde yeralır. Mevki değerlendirilmesinde el yapımı, yüzey rengi gri bir parça, diğerleri gûderi renginde cilalanmış parçalar bulunmuştur. Süslü çömlekler grubunda güderi rengi üzerinde kırmızı ve kahverengi olanlar, güderi rengi üzerinde mat siyah renkli parçalar elde edilmiştir.

---

2) D.French, Aşvan Kazıları,1971, ODTÜ Keban Projesi 1971 Çalışmaları Ank 1974, 33

3) D.French, Aşvan Kazıları, a e, 33,

AĞIN VE ÇEVRESİ

Keban bölgesinde Paleolitik Çağı izleyen kültürler hakkında çok yoğun bilgiler elde edilmiştir.[1]

Bu devirle ilgili olarak elde edilen bilgilerimizin bir kısmı da, Ağın yöresinde bulunmakta olan Kalecikler höyük ve nekropolu, Kalaycık, Kilisedüzü ile Pağnik'ten gelmektedir.Bu arada yüzey çalışmaları yapılan Çakırtaş, Bademli, Aluştepe,Pulköyü, Vahşen, Hastek, Yassıhöyük, Minayık Höyüğü, Süderek Köyü, Hazakpur çevresi, öğrendik Köyü gibi mahalleri Eskiçağ yerleşmeleri üzerinde görmekteyiz. Ağın çevresindeki yerleşmeler genellikle Fıratın batı yakasında yoğunluktadır.[2]

YERLEŞMELER (AĞIN ÇEVRESİ)

MAŞKER (Yeni adı : Çakırtaş)

Halk arasında Maşker olarak anılır. Yoğun bir yerleşme yeri olan Çakırtaş, Fırat'ın batı kıyısında yer alır. Meşe ormanları içinde bulunmaktadır. Yüzey araştırmalarında yivli Bizans amphoralarının parçalarını ve Roma Sipillata'larının rastlanmıştır.[3]

BADEMLİ

Köy çevresinde tarlalarda Roma çanak ve çömleği elde edilmiştir.Köyün yanında Pithos içinde gömmeli,ayni çağa ait nekropol tesbit edildi. Görünürde yapı kalıntılarına rastlanmamıştır.[4]

---

1) Baraj Gölü suları altında kalacak arkeolojik değerleri araştırma ve kurtarma projesinde Ağın ve kalaycık kazılarını,Ankara Üniversitesi'nden Ümit Serdaroğlu üstlenmiştir:YA,IV,ist 1982, 2489.
Çalışmalar 1968 den 1974 e kadar sürdü.Yerleşme Keban'ın 27 km kuzeyinde bulunmaktadır.
Günümüzden 6-7 bin yıl öncelerine ait olan Neolitik-Kalkolitik Çağlar olarak tarihlendirdiğimiz yerleşme yerlerindeki kerpiç evlerden meydana gelen mahallerden,mezarlardan elde edilen zengin buluntular,bu çağlarda o bölgeye has bir kültürün varlığını ortaya koymuş,ayrıca bölgenin kuzey Suriye,Kuzey Mezopotamya, İran ve Orta Anadolu ile yakın ilişki ve ticaretini de belgelemiştir.

2) Ü.Serdaroğlu,"Ağın ve Çevresinde Araştırmalar 1972"ODTÜ Keban Projesi 1972 Çalışmaları, Ank 1976,9-10

ALUŞTEPE HÖYÜĞÜ

Hünü Köyü'nden kuzeye Ehnesık'e giden yolun Miran Çayı'nı geçtiği noktada, geniş yüzü ile çaya bakan Aluştepe höyüğünün üzeri temaslar halinde iskân edilmiştir. Yüzeyde MÖ.3 bin yıl çanak-çömleği ile birlikte Roma ve Bizans çağları çanak ve çömleği de görülmüştür. İskân höyüğün etrafında da yaygındır. Sel yataklarında ve yorumlarda moloztaş ve harçla örülmüş duvarlarının kalıntıları belli olmaktadır.[5]

VANŞEN

Teraslar halinde bir yerleşmedir. Köyün "Maldeliği" ve Höyük mevkilerinde Roma Çağı çanak çömleği bulunmuştur. Görünürde mimari yoktur.[6]

HASTEK

Arapkir Çayı kenarındadır. Kalenin konumu oldukça ilginçtir. Çay kenarının seviyesinden 7 m. kadar yükseklikte kalker kayanın içine oyulmadı suretiyle çeşitli mekânlar ve bunları birbirine bağlayan koridorlar meydana getirilmiştir. Çevrede Bizans Çağı'na ait çanak-çömlek yanında az miktarda da Roma Çağlarına ait parçalara rastlanmıştır.[7]

3) Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Klasik Arkeoloji Kürsüsü'nden Ü.Serdaroğlu başkanlığında yapılan araştırmalarda çevre halkından alınan bilgiler değerlendirilmiştir; Ü.Serdaroğlu, ae, 9.

4) Roma İskanının Ağustos Çağına kadar inebildiği elde edilen paradan tahmin edilmektedir; Ü.Serdaroğlu, ae.9.

5) Ü.Serdaroğlu, ae, 9.

6) Yörede Pul köyü kuzeybatısındaki tarlalarda Roma çağı çanak çömleğine tesadüf edilmiştir. Burada da mimari kalıntı görülmemiştir: Ü.Serdaroğlu, ae, 10.

7) Bu çevrede Roma çanak çömleklerine rastlanan Yassıhöyük'de mimari kalıntıları görülmemiştir.(M.Ö.2 bin yıl): Ü.Serdaroğlu ae, 10.

MİNAYIK HÖYÜĞÜ

Höyük doğal bir kaya üzerindedir. Kale kalıntıları mevcuttur. Yüzeydeki çanak çömlekler Roma Çağı'na ait. Höyük, koni biçimi yapısı ile Karasu 'yun doğu yakasından ve çok uzaklarda seçilmektedir. Yöredeki Süderek Köyü çevresinde ayrıca Bizans ve Roma çağlarına ait çömlek parçaları bulunmuştur.[8]

AĞIN'DA KALECİKLER HÖYÜĞÜ

MİMARİ

Kalecikler Höyüğü'nün ilk mimari katında çağı Bizans iskânı tesbit edilmiş ve yerleşmenin bir sur duvarı ile çevrildiği görülmüştür. Höyükte kısa aralıklarla beş Bizans katı birbirini izlemiştir. (Genel görünüm için; bkz Lev.IX.) Roma Çağı yapı katı ise Son Tunç Çağı'nın yerleşmesi üzerindedir. Bütün katlarda genellikle yapılarda izlenen malzeme moloztaş, çamurlara ve ahşaptır. Duvarlarda kireç harcı bulunmamaktadır, kuru duvarlara da rastlanmıştır. Duvar yüzlerinde samanlı çamur kaba sıva üzerinde ince çamur sıva tesbit edilmiştir. Çatıları muhtemelen, çevrenin yaşayan köy mimarisinden de görüldüğü gibi, düz ve sıkıştırılmış topraktandı.[9] (lev. X.)

Hemen hemen bütün yapı katlarında yıkıma bir yangının sebep olduğu anlaşılmıştır. Yapı tekniği yönünden tabakalar arasında farklılık olmadığını ifade edebiliriz.

---

8) Yerleşmelerde, Kilisedüzü Tepe/Girani adı verilen nokta bir höyük de bulunmaktadır. Kuzeyindeki Miran Çayı'na uzaklığı kuşuçumu 1500 m.dir. Höyük üzerinde bazalt ve andezit kullanılarak inşa edilmiş olan duvarların kalıntıları vardır. Yüzey toplama sonucu, yoğun M.Ö.3 bin yıl çanak çömleği yanında Roma ve Bizans çağları malları da tesbit edilmiştir. Höyüğün kötüot mevkiinde, düzgün yonulu taşlardan mezarları olan Bizans nekropolü vardır: Ü.Serdaroğlu, ae, 10.

9) Ağın çevresinde çatı kiremitinin kullanıldığını, 1968 yılında Hoşrik Mevkiinde ortaya çıkarılan Kilise ve Roma Çağı granarium'undan çok iyi bilinmektedir: Ü.Serdaroğlu, "Ağın ve Kalaycık Kazıları 1971", Keban Projesi 1971 çalışmaları, Ank 1974, 16.

ÇANAK-ÇÖMLEK

Buluntuların aşağı-yukarı tümü evde kullanılan türden eşyalardır. Kalecikler Höyüğünde ele geçen çanak-çömlek MS.I ve II yy'ların karakteristik tiplerini içinde bulunduran Roma Çanak çömleğidir. Ele geçen çanak-çömlek parçaları arasında çok az sayıda Geç Hellenistik örnekler mevcuttur. Yüzeyden 5 m.aşağıda monokrom buchero'lara,kırmızı siyah renkte el perdahlı çanak-çömleğe rastlanmıştır. Açmaların 6.80 m ile 7.15 m arasında Tunç Çağı çanak çömleği günışığına çıkarıldı.[10]

Değişik açmalarda ele geçen çanak-çömlek parçaları içinde açık kırmızı astarlı olanlar ile veya daldırma usulü ile iki türlü boyanmış olanlar da var. Değişik amaçlarla kullanılmak için yapılan bu kaplar içinde yerliler olduğu gibi ithaller de bulunur.

Madeni, küçük ve doğal buluntulardan ele geçenler şunlardır: demir makas parçası, işlenmiş tunç eserler, işlenmiş kemik, bazalttan yapılmış bir değirmen tek kanadı, demir mızrak ucu,yanmış tahıl kalıntıları."[11]

---

10) Tunç Çağı örnekleri arasında 8 mm. kalınlıkta cıdarı olan gri hamurlu, parlak siyah astarlı, çarksız el perdahlı çanak-çömlek parçalarını görebiliriz: Ü.Serdaroğlu, "Ağın ve Kalaycık kazıları, 1969", Keban Projesi 1969 Çalışmaları, Ank 1971, 25.

11) Çeşitli kültür katları hep yangın sonucu harab olarak terkedilmiş; sonradan tekrar iskân edilmiştir. Ü.Serdaroğlu, ae, 25.

KALAYCIK

MİMARÎ

Kalaycık yerleşmesinde,teras eteğinde ve höyük zirvesinde erken İslâm ve Bizans tabakalarının paraleli olan yapı katlarına rastlanmıştır. Daha önceden tesbit edilemeyen MÖ I.bin yerleşmesi bir çok noktada, Bizans yapı katının hemen altında bulundu. (lev. XI)

Ele geçen buluntulara göre ve onun ait olduğu yapı tabanı MS.XII yy'a ait görünmektedir. Bu tabanın altı [illegible], yer yer,en erken M.S.X.yy'a kadar giden buluntu vermekte ve konylomera yapıdaki ana kaya üzerinde toturmaktadır. Roma kalıntılarına az olarak rastlanmıştır. Yapılarda kullanılan malzemeler, günümüzde kırsal kesim de kullanılanların aynı olmaktadır.Çamur harç, moloztaş, ahşap hatıl, kireç harç-moloztaş, kireç badana, kerpiç kerpiç tuğlalar önemli mimari malzemelerdir.[12]

ÇANAK ÇÖMLEK

Kalaycık'ta elde edilen çanak çömlekleri şu gurupları altında toplanır:

a)İslâmi karakterde olanlar (Sırlı,sarı,yeşil renkler, gri hamurlu açık kap parçaları)

b)Bizans çanak çömleği (Çarkta yapılanlar çoğunlukta, Geç Bizans karakteri) gösteren küçük boyda ve kaba yapıda testicilikler,kandil,tandırlar.

c)Roma Çağı Çanak çömleği (ince taneli hamurlu,açık perdahlı)

12) Ü.Serdaroğlu, "Ağın ve Kalaycık Kazıları 1970" Keban Projesi 1970 Çalışmaları, Ank 1972, 8-13

d)İlk Tunç Çağı Çanak çömleği (Devetüyü ve siyah astarlı, iri kum taneli ve samanlı, perdahlı çarksız) (lev.XII)

e)MÖ.I bin yöresel çanak çömleği ve Orta Tunç Çağı Çanak çömleği (Çizgi bezemeli, açık renk hamurlu)

f)Son Tunç Çağı çanak çömleği (çoğunluğu bej rengi hamurlu çarkta yapılmış, bazıları dikkatle perdahlanma ve kahverengi çizgi deseni ile süslü olanlar.)

MADENİ BULUNTULAR

Demirden yapılmış mahmuz kırığı, demir kemer veya kolon tokası ve demik ok uçları elde edilmiştir.

DOĞAL BULUNTULAR

Höyükte oldukça fazla olan hayvan kemiği, yanık ahşap ve yanık buğday,insan çene kemiği bulunmuştur.(Mandibula)

KALAYCIK (HERESER) NEKROPOLÜ

Kalaycık Höyüğünün 500 m.kadar batısında, mahallinde Heresser mevkii olarak anılan yerde bir takım parçalara rastlanınca araştırmalar bu yöreye sevkedildi. Sondaj çalışmaları yapıldı. 20x20 ölçülerinde bir alan araştırıldı. Kalaycık tepe ve çevresinde yapılan araştırmalarda Hellenistik çağ iskânının varlığı ortaya çıkarıldı. Sondaj açmaları daha ziyade küp mezar topluluklarını ortaya çıkardı.[13] (Lev. XI-XIII)

---

13) Bu alan Bahçecik Köyünden Kalaycıktepe'ye giden yolun sağında 30 m.kadar uzağında yoldan yukarıdadır. Kazı Çalışmalarını 1970 yılı kazı mevsiminde Rıdvan İşler ve Mithat Kılbey yürütmüştür: Ü.Serdaroğlu, a,e 14.

ÇANAK-ÇÖMLEK

Mezarlıkta boyları 0,90 m ile 1.10 m arasında değişen,8 adeti doğuyu, 3 adeti doğu güneye 4 adedi batıkuzeye,2 adedi de güney batıya bakan, 17 adet küpten yapılma mezar ele geçmiştir; zamanla mezar sayısının arttığı izlenmiştir.Bunların karın şişkinlikleri 0,70 ile 0,90 m arasındadır. Ağızları ise yassı taşlarla beslenmiştir.[14]

KÜÇÜK BULUNTULAR

Mezar buluntular içerisinde taş ve fayans boncuklar çoğunluktadır.Fayans, c am, boncuk, ölü hediyeleri olarak karşımıza çıkar.

MADENİ BULUNTULAR

Maden süs eşyaları yanında üç adet İskender paras tesbit edilmiştir.[15]

DOĞAL BULUNTULAR

Küçük küplerin içinde bebek iskeletlerine rastlanmıştır.Bunların içerisinde en ilginç olanı, 1,16 m.uzunluğu, 0,64 m.karın-çapı olan küp içinde hocker durumda bir kadın iskeleti ve kadının bacakları arasında ayakları yönünde bir çocuk iskeleti dağılmış olarak bulunmuştur.[16]

---

14) Ü.Serdaroğlu, "Ağın ve Kalaycık Kazıları, 1971" Keban Projesi 1971 Çalışmaları, Ank 1974, 18

15) Ü.Serdaroğlu, a.e, 18.

16) Mezarlıkta küpler içinde bulunan iskeletler,kırılmalardan dolayı,sağlam olarak ele geçmemiştir: Ü.Serdaroğlu, a.e,18.

KİLİSE YAZISI HÖYÜĞÜ

Höyük Ağın yakınlarında, Karasu'nun batı kıyısında yer alır. Kilisedüzü veya kilise yazısı tepesi yüksek değildir. İki sel yatağı arasındaki bir dil biçimindedir. (Keban projesi 1969, Lev:24)

MİMARİ

1969 yılı çalışmalarında tepeyi dairevi kuşatan duvarlar ve kulelerden meydana gelen bir "Roma Devri" gün ışığına çıkarıldı.[17] İslâmi buluntuya ise rastlanmamıştır. Çok zayıf Bizans malzemesinin varlığı elde edilen Roma Devri buluntuları, buranın yalnız M.S.I ve III yy'lar arasında kullanıldığı işaret ediliyor. Güneybatı yönünde Pithos odalar ve kuvvetli kuleler bulunuyor.

Duvarlar güney ve doğuda iri cımorf taşlarla örülmüştür. Duvar genişliği 1.25 m.olup, içi ve dış yüzleri iri taşlarla örülmüş, araları küçük taşlar ve toprakla doldurulmuştur. Duvarların sağlam kalmış yükseklikleri yer yer farklılık göstermekte, 0,45 metre ile 1.60 arasında değişmektedir. Belirli bir bölüm hariç tutulursa, duvarlarda genellikle kireç harcı bulunmaz; devamlı kuru duvar tekniği uygulanmıştır.[18]

---

17) Bu araştırmada Doç.Dr.Hayri Ertem'in titiz çalışmaları son derece faydalı olmuştur: Ü.Serdaroğlu, "Ağın ve Kalaycık Kazıları,1969" Keban Projesi 1969 Çalışmaları, Ank 1971,26.

18) Höyükte madeni ve ufak buluntulara rastlanmadığı gibi, bütün açmalarda elde edilen çanak-çömlek buluntusu sayı yönünden çok az parçalar halindedir. Genellikle MS.II yy sonu III yy. başı profillerine sahip yöresel örnekler de çok azdır: Ü. Serdaroğlu," Ağın ve Kalaycık Kazıları,.1970"ODTÜ Keban Projesi 1970 Çalışmaları, Ank 1972,14

BARSIK KALE

Fırat Nehri'nin doğu kıyısı üzerindeki çiğdemlik Köyü'nden başlayıp, kuzeye doğru vadiler içinde giderek yükselen geçidin 15 km.sinde Arapuşağı Köyü'nün 500 m.kadar kuzeyindedir. Güney ve batı etekleri çok sarp doğal bir konglomera kayalığın üzerinde yer almaktadır.

MİMARİ

Doğudan bir dere ile sınırlanan, güneye doğru burun şeklinde çıkıntılı olan kale 35x70 m.ebadındadır. Kalenin yerleşim alanı oldukça dar olup, bu düzlükte taş temelli yapılara ait mimarî kalıntılar görülebilmektedir. Zaman zaman harcın da kullanıldığı bu kalıntılar Ortaçağ Dönemi'ne aittir.

ÇANAK-ÇÖMLEK

Mimari kalıntıların bulunduğu alanda, Ortaçağ seramik parçaları vardır. Bunlar ince kum katkılı olup, iç ve dış yüzleri kahverengi bir astarla kaplıdır. Bir parçanın gövdesi, hamur yaş iken istampa olarak yapılmış olarak motifleriyle bezelidir. Çeşitli Ortaçağ seramikleri kalenin güney ve batı eteklerinde oldukça bol miktarda tesbit edilmiştir.[1]

---

1) Ele geçenlerden de kale iskânının Ortaçağ Dönemi'nde yoğun olduğu, eteklere kadar indiği anlaşılmaktadır. Buluntular arasında sırlı parçalar da görülmüştür: M.B.Aşan, "Elazığ-Bingöl-Tunceli İlleri Ortaçağ Yüzey Araştırması,1987" VI. Araştırma Sonuçları Toplantısı, Ank 1988, 531.; Barsıkkale yerleşme yerinin güney ve batıya göre çok daha sarp olan doğu etekleri üzerinde, Ortaçağ malzemesi yanında, çok az sayıda Erken ve Ortaçağ Demirçağ türünde seramik parçaları görülmüştür.Bu tür kapların yüzeyi kırmızı ve devetüyü renkli kalın bir astarla kapı, ve açıklıdır. V.Sevin"Elaziğ-Bingöl illeri yüzey araştırması, 1986" V.Araştırma Sonuçları Toplantısı II, Ank 1987,2

BAHÇECİK KONAKLAMASI

Elazığ'ın Karakoçan İlçesi'ne bağlı Bahçecik adlı köyde yeni bir konaklama tesisi 1987 yılında belirlenmiştir.[1] Bahçecik konaklama tesisi diğerlerini tamamlar mahiyettedir.(VI.AST. Ank 1988,500,Res 44) Bahçecik konaklama istasyonu önceki yıllarda bulunan ve İlk Tunç Çağı'nın yanında, İÖ VIII.-VII.yy türünde seramik veren bir höyüğün (Bahçecik I) 500 m. kadar güneybatısında bulunmaktadır.[2]

Sadece "Urartu Dönemi" yerleşmesine sahne olan Bahçecik adı verilen küçük bir tepenin üzerinde 63x10 m.boyutlarında, dikdörtgen planlı bir yapı ile teraslarında kimi duvar kalıntıları iyi durumda görülebilmektedir.

Tepedeki merkezi yapının 0,90 m.genişliğindeki, köşeleri rizalitli ve destek çıkıntılı duvarının içinde en azından 9 odanın varlığı oldukça belirgindir.[3]

---

1) İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nden Prof.Dr.Veli Sevin başkanlığındaki araştırma gurubu tarafından tesbit edilmiştir:

2) Doğuda, Elazığ il merkezine 100 km.uzaklıkta, Karakoçan yakınlarında bulunan Bahçecik I Höyüğü 70x80 m.boyutlarında ve 15 m.yüksekliğindedir. Bunun 1 km.güneyindeki Bahçecik IV yerleşmesi ise bir Urartu konaklama merkezinin batı eteklerı üzerinde 20x20 m'lik olana yayılan 1m. yüksekliğinde küçük bir tepeciktir. Her iki İskân yerinde de yalnız siyah açkılı türde 1 TC seramiğine rastlanmıştır.

3) Tepenin güneydoğu eteği üzerindeki tarlalarda tesbit edilen Kaya işaretleri ise yapının Urartulu karakterini ispatlayan en şaşmaz belgeler özelliğindedir. Gözenekli bazalt ve kumtaşından kaya parçaları üzerine kazılmış olan bu işaretler gerek biçim ve gerekse işleniş tekniği bakımından Van'da Yukarı Anzaf ve Edremit ile kuzeybatı İran'daki Bastam ve Kuh-u-Zambil'de bulunanların tambi-benzeridir: V.Sevin,"Elazığ-Bingöl Yüzey Araştırması 1987",VI.Araştırma Sonuçları Toplantısı, Ank,1988,460.

Yüzeyde az bulunan seramik parçaları yöresel mikalı bir kil yatağından yapılmış olup, daha çok açık kırmızı renkte ve hamurun renginde astarlıdırlar. Saman katkı belirgin özellik taşırlar.[4]

---

4) Yörede, hamurlarına bol miktarda saman ve iri taşcık katılmış "Saman yüzlü" tabir olunan kaba işçilikli,el yapımı keramikler Pincirik (Sakabaşı), Çuhadar, Tileneit, Poyraz, Hinsor (Örençay) Ulupınar (Birvan), Hulvenk (Cip), Pınartepe (Sığam), Sekarat ve Tanrıvermiş'te, dış ve iç yüzleri siyah renkli,hamurları ince kum katkılı mallara rastlanmıştır. Bu özelliklere İÖ VII.yy'a tarihlenen Genefik kalesinde de görülür. V.Sevin,ae,460.

ÇINAR I

Çınar I Höyüğü Kovancılar ilçesinin 2 km.doğusunda, Elazığ-Bingöl Karayolunun 50 m güneyinde 130x10x25 m.boyutlarında bir höyüktür.[1]

Yüzeyden toplanan en eski keramik parçası"Halaf" türündedir. (H.Bahar, VI A.T,çivim 4/1,Resim: 7/1) Dikağız kenarlı,el yapımı bir kaba ait olan bu parça çok ince kum katkılı,devetüyü renginde hamurlu,hamurunun renginde astarlı ve iyi pişirilmiştir.[2] Dışyüzü kahverenginde diagonal hatlarla, iç yüzü kafes motifiyle bezelidir. Ubeyd türünde iki parça el yapımı ve yeşilimsi soluk sarı renkli hamurları saman katkılıdır. Hamurunun renginde astarlı olan parçaların üzerine koyu morumsu siyah renkle parmak izini andıran desenler yapılmıştır.

Bunların örneklerini Norşantepe ve Tepecik'te görmekteyiz.

Höyük yüzeyinde ele geçirilen Geç Kulkolitik Dönem'e ait olabilecek en ilginç buluntu, siyah taştan 2.6 cm kadar çapında ip delikli ve üçgen kesitli bir damga mühürdür. Üzerinde iki adet stilize yaban keçisi motifine yer verilmiştir. Çınar I Höyüğünde III.ve III bin malzemesi de vardır.[3]

1) İlk defa C.Burney tarafından höyük"Sekarat" adıyla tanıtılmıştır: H.Bahar,"Elazığ-Bingöl ve Tunceli illerinde Prehistoruk Araştırmalar 1987" VI Araştırma Sonuçları Toplantısı, Ank 1988, 502.

2) El yapımı, saklı astar bezemeli mallara Çınaz I"in yanısıra Pınartepe (Sığam),Kövenk(Güntaşı),Hisar(Örençay)da rastlanmıştır: H.Bahar, ae, 505.

3)H.Bahar, ae,503.

ÇINAZ III

Elazığ'ın 72 km, Kovancılar ilçesinin 6 km doğusunda, Elazığ-Bingöl Karayolu üzerindeki Saraybahçe köyünün 1 km güneyindedir.[1] (Res.1)

Şenova'nın doğu ucundaki höyük yaklaşık olarak 160x150 m boyutlarında ve 4 m kadar yüksekliktedir. Kuzey eteğinde küçük bir derenin aktığı bu yayvan höyük Ergani yakınındaki Çayönü'ne kuşuçumu 60 km. uzaklıktadır. Çevredeki öteki iki höyükten dolayı Çınaz III olarak adlandırılmıştır.

Bu yerleşme yerinde yapılan yüzey araştırmalarında buluntuların başında Obsidyenden yapılmış küçük kesici ve delici, kazıyıcı aletler gelir. (Res 2,3,4) Bir hayli çok sayıdaki bu aletler, yanında alet endüstrisine işaret edilebilecek yonga ve çekirdeklerde bulunmuştur.

Obsidyen yatakları yönünden zengin olan Bingöl Dağlarının batı eteklerinde yer alışı Çınaz III yerleşmesinin bu endüstri dalında önem taşıyan bir merkez olduğunu düşündürmektedir.

Diğer yüzey buluntuları arasında taştan kap parçaları, bilezikler ve bazalttan bir kapı mil yatağı, dikkat çekicidir. Beyaz mermerden yapılmış, silindir gövdeli ve düz dipli kap, iyi açklanmış yüzeyi ile mükemmel bir işçiliğin eseridir. Bazalttan oyulmuş yayvan bir çanak ise daha kaba bir işçilik gösterir. İyi kalitede şeffaf beyaz mermerden bilezik parçaları üstün taş işçiliğinin en güzel örnekleridir.[2]

1) 1987 yılında Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nden H.Bahar tarafından yüzey araştırmaları yapılmıştır. 1987 yılı araştırmalarında Baraj Gölü alanı dışındaki yöreler tarandı.

H.Bahar, "Elazığ-Bingöl ve Tunceli illerinde Prehistorik Araştırmalar, 1987" VI Araştırma Sonuçları Toplantısı, Ank 1988, 501

2) Tüm eserlerin benzerlerine Caferhöyük, Çayönü ve Kuzey Irak'taki Jarmo gibi Akeromik Neolitik merkezlere rastlanmaktadır. H.Bahar, ae, 502.

ÇUHADAR HÖYÜK

Elazığ il merkezinin 20 km.güneybatı, Hankendi'nin de 6 km. güneydoğusunda, Sarılı Köyü'nün 2 km doğusunda bulunur.100x60m boyutlarındaki bir höyük ile güney eteklerine yayılmış bir terastan oluşan bu yerleşme yerinde Demir Çağ seramiğine sadece düzlükte terasta rastlanmıştır.[1]

5 metre kadar yükseklikte olan höyük Orta Demir Çağında da yerleşmeye sahne olmuştur. Höyük yüzeyinde ayrıca parlak siyah açkılı türde İlk Tunç Çağı keramiği yanında bezemelilerde görülmüştür.

1) Çuhadar Höyük'ten sonra Erken Demir Çağ türünde Seramik veren merkezler şunlardır:

Elazığ İl merkezinin 16 km'de güneyinde Tilenzit(Doğankuş)
" 16 km kadar güneydoğusunda Kövenk(Güntaş
" 18km batısında,Elazığ-Keban karayolu üzerinde Poyraz.
" 13 km güneyinde, Uluova'nın batı ucunda Tadım.

Altınova içinde, şimdi Keban Baraj Gölünün suları altında kalmış olan Könk/Yenikapı Elazığ-Bingöl karayolu üzerinde,Kovancılar yakınında. Çınaz I.

Ayrıca bu türde yivli Demir Çağ Seramiğine Elazığ'a 55 km uzaklıkta Çitli köyünde Dırdır Kale'de rastlanmıştır:H.Bahar, "Elazığ-Bingöl ve Tunceli illerinde Prehistorik Araştırmalar" VI Araştırma Sonuçları Toplantısı,Ank 1988,503.

DİLEKTEPE

1985 yılındanberi yürütülen yüzey araştırmaları ile,Malatya-Elazığ arasındaki karayolu ulaşımının, asırlar öncesinde, bugünkünden farklı bir güzergah izlediği, Baskil yöresi üzerinden uzandığı tesbit edilmiştir.

1987 yılında yapılan batı kesimindeki araştırmaların amaçlarından bir başkası da Demir Çağı'nın yerleşme yerlerini tesbite yönelik olmuştur. Bu sebeple geniş bir bölgenin taranması tamamlanarak olumlu neticeler elde edilmiştir. Bunlardan en dikkati çekeni, önceden Burney'in belirleyip, İlk Tunç Çağı dışında, hakkında hemen hiçbir bilgi vermediği, Elazığ İli'nin 13km güneybatısında "Hankendi" yakınındaki Höyükte ele geçirilen seramiklerdir.

130x120 m boyutlarında ve 25 m.yüksekliğindeki Dilektepe Höyüğü'nün kuzeydoğu kesimi, Malatya-Elazığ demir yolunun yapımı sırasında tahrip edilmiştir.[1]

İlk iskân olarak höyük ilk Tunç Çağı'na kadar uzanmaktadır. Kuzey etekleri üzerinde bol sayıda Erken Demir Çağ seramiğine rastlanmıştır.Hemen tümü kızılkahverengiinde, kalın astarlı,gayet iyi açkılı ve çarkta biçimlendirilmiş olan bu parçaların ortak özellikleri keskin profilli oluşlarıdır. Bir kaç istisna dışında gerek çanak çömlek ve gerekse en belirgin özellik,ağız kenarından karın keskinliğine doğru inen oluk demetleridir.[2]

---

1) Bölgenin Erken Demir Çağı için son derece büyük bir önem taşıyan höyüğün günümüzde toprak çekme nedeniyle hâlâ tahrip,edilen kuzey kesiminde, irice (0,80x0,30 m;070x0,40m) taşlardan yapılmış duvar kalıntıları görülebilmektedir: V.Sevin, "Elazığ-Bingöl Yüzey Araştırması, 1987" Ank 1988,453.

2) Bu malzeme kümesinin en yakın benzerlerine Norşun Tepe Erken Demir Çağ tabakalarında rastlanmıştır: V.Sevin,ae,453-454.

DEĞİRMENTEPE

Karakaya barajının göl alanında bulunan Değirmentepe Höyüğü Malatya'nın 24 km ve İmamlı Köyü'nün de 1,5 km kadar kuzeydoğusunda; Fırat Nehri'nin yaklaşık 50 m güneyindedir.

ODTÜ TEKDAM'ın maddi desteğinde İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Prehistorya Anabilimdalı görevlileri ve öğrencileri tarafından 1978 yılından beri Değirmentepe'de kurtarma faaliyetleri sürdürüldü.[1]

Konglomera oluşumlu doğal bir tepe üzerinde gelişen yerleşmeler höyüğün her kesiminde aynı tabakalaşmayı göstermektedir. Stratigrafi en iyi olarak höyüğün kuzey yamacındaki basamaklı açmada temsil edilmektedir.

MİMARİ

Mimarlık tarihi açısından Değirmentepe Kulkditik çağ için ilginç bir yerleşme düzeni örneği sergiler. Yerleşme bir köy yerleşmesi niteliğindedir.[2] Değirmentepe'de simetrik planlı, genellikle üç bölümlü yapı birimleri bitişik düzende, çoğulgan bir mimarlık tipini de birlikte yansıtmaktadır. Kazıda öncelikle kalkolitik devir yapılarının daha geniş ölçüde araştırılmasına önem verilmiştir.

Höyüğün kuzeydoğusunda bulunan Demir Çağı kalesinin ortasında kalan alandaki yuvarlak taş döşemesi, bir su kanalı, kalenin genel olarak yuvarlak planlı, İran'daki Urartu, Akamanış ve Ortaçağ kalelerinden bazılarını andırması bakımından ayrıca kayda değer.

1) Değirmentepe Höyüğü'ndeki kazı çalışmaları, İstanbul Üniversitesinden Refik Duru ile Muhibbi Darga tarafından yapılmıştı. 1973 te başlayan kazı çalışmaları bir yıl sürmüş ve höyükte Kalkolitik Dönem ile Tunç Çağının İlk ve son evreleri tesbit edilmiştir : Y.A;V,İst 1982,2493.

2)Keban bölgesinde, sıtten kulube yapma tekniğine yalnız Değirmentepe'de rastlanmıştır. Höyükte gelişmeler, İlk Tunç ve Demir Çağlarında olmuştur: YA,IV,2493;Esin-Harmankaya,"1984 Değirmentepe (Malatya)Kurtarma Kazısı". VII.Kazı Sonuçları Toplantısı, Ank 1982 53-56;J.Yakar;"The Late Chalcolithic and Early Bronze Age" Part ii Bar International series 268(ii) Oxford 1985,295.

ÇANAK-ÇÖMLEK

Çanak-çömlek olarak, Obeyd ve Coba tipi kaplar, pişmemiş kilden kapak ve kap kapama parçaları, üstleri çeşitli tasvirlerle bezenmiş damga mühür baskılı, pişmemiş kilden kap kapamaları mevcuttur.[3] (Lev XIV-XV)

Bazılarının üstünde şematik insan tasvirleri örgü motifleri, antilop sürüleri, geometrik motifler yer almıştır. Koyu yüzlü açkılı mallardan yapılmış, konik veya çan biçimi kâseler, çömlekler (Lev. XVII) ve bu arada az da olsa gaga ağızlı testiler vardır. (Lev. XVI)

Kap kapamaların üzerlerindeki tasvirler içinde, kuşların ortasında duran kartal adam ve cepheden gösterilmiş kartal motifi en ilginç olanlarıdır.

Kuşların arasında bulunan kartal adam motifi, burada bir mitolojik sahnenin gösterilmiş olabileceği üzlemini verir.

KÜÇÜK BULUNTULAR

Pişmiş topraktan ağırsak, taştan damga mühür, açkı taşları çakmak taşları, mermer topuz, taştan oluklu bir çekiç balta, mitolojik tasvirli damga mühürler, kemikten aletler çoğunluktadır. (Lev. XX) Ayrıca deniz kabuğundan boncuk, pişmemiş kilden kabaca yoğrularak şekillendirilmiş bir domuz figürüni biz, dibek taşları, obsidyen dilgi, taştan keski ve baltacıklar bulunmuştur. (Lev. XVIII.XIX)

MADENİ BULUNTULAR

Değirmentepe'de çok az sayıda curuf ve metal buluntuya rastlanılması, bu eski yerleşim yerinde metal endüstrisinin olup olmadığı hakkında şüphelere yol açmaktadır. Genellikle madenciliğin geliştiği yerleşim yerlerinde, eskiden işletilmiş maden ocakları ve hemen yanında demir ve tonlarca cüruf yığıntıları bulunmaktadır. Burada rastlanan cüruflarda ise demir miktarı kısmen yüksek, bakır miktarı ise % 1-5 olmaktadır ve izabe işlemi fırınlarda yapılmaktadır. Daha yüksek saflıkta bakır elde etmek için üçüncü bir saflaştırma işlemi potalarda olmakta ve pota cürufunda demir % 0,1-5 arasında bulunabilmektedir.[4]

Bir bakır/tunç bilezik İskit ya da Asur tipi bakır/tunç bir mahmuzlu ok ucu,kırık bir bakır/tunç yüzük bulunmuştur.

Çavuştepe'de benzerlerine rastlanan demirden buluntular çoğunluktadır.Demir Çağı'nın bol çukurlu dolgu toprağında,başka buluntulardan,sırasıyla bakır bilezik, demir bıçak sapı bakır keski bulunmuştur. Demir I.tabaka toprağında bulunan kemik saplı, ucu bakır veya tunçtan yapılmış bir alet üzerindeki bezek sistemi ile İç Anadolu'da Alişar'ın Hitit Devrine ait kemikten bazı iğne ve "Styli" örneklerini andırmaktadır.

---

3)Değirmentepe'nin ilk yerleşmesine ait tabakaların çanak çömleği ele geçtiği kadarıyla daha kaliteli,koyu yüzlü açkılı mallarla az sayıda açık renkli Obeyd ve Coba mallarından oluşur.Kalkolitik devre ait kerpiş yapılarda az sayıda boya bezekli Obeydi tipi çanak çömlekle birlikte çok sayıda Coba tipi üstleri sivri bir aletle kazınmış ve açık renk hamurlu Obeyd tipi mallar elegeçmiştir: Esin.Hammankaya,ae,58-59

4) Değirmentepe'de yapılan kurtarma kazılarında prehistorik devirlere ait çeşitli kültür tabakalarında ele geçen metal buluntuların sayısı fazla değildir. Ancak Tepecik, Tülintepe(Altınova-Elazığ) gibi Değirmentepe de Kalkolitik Devirden itibaren oldukça çok sayıda bakır cürufu ve bazı filiz parçalarına rastlanmıştır: U.Esin,"Doğu Anadolu'ya Ait Bazı Prehistorik cüruf ve Filiz Analizleri",Anadolu Araştırmaları X,ist 1986,143

DOĞAL BULUNTULAR

Malatya yakınlarında ve Fırat kıyısında kurulmuş olan Değirmentepe eski yerleşim bölgesinde sırasıyla Ortaçağ, Demir Çağı, Kalkolitik evrelerine rastlanmıştır. Kazılarda bulunan insan iskeletleri üzerinde gerekli onarım ve incelemeler yapılmıştır. Kalkolitik ve Ortaçağ tabakalarından çıkarılan buluntuların önemli bir bölümünü bebekler oluşturur. Özellikle Kalkolitik Döneme ait bebekler toplu halde, yetişkinlerden ayrı bir yerde toprağa verilmişlerdir. Yeni doğmuş ya da birkaç aylık iken ölen bu bebeklerin enfeksiyon hastalıklarının ve yetersiz anne bakımından kurban oldukları tahmin edilmektedir.[5]

Temiz ve onarımları yapılan cins ve yaşları belirlenen 87 iskelet bulunmuştur.[6]

Değirmentepe Höyüğü insanları çeşitli kültür devirlerine göre şöyle dağılmıştır:

Kültür Devirleri	İnsan sayısı
Kalkolitik Çağ	24
Demir Çağı	14
Orta Çağ	49
Toplam =	87

5) Prof .Bököyi'nin yaptığı kemik analizlerine göre Kalkolitik Devirde evcil köpeklerle birlikte en çok koyun ve keçi kemiği bulunmuştur.Domuz ve sığırdan koyun ve keçiye nazaran daha az yararlanılmıştır. Büyük ihtimalle bu dönemde at ve eşek de Değirmentepe'de evcildir. Bunların yanında orman kenarlarında yaşayan kızılgeyik gibi çeşitli yabani hayvan türlerinin bulunuşu o zamanki doğal çevrenin çok daha ağaçlı olduğuna işaret etmektedir: Esin-Harmankaya,1984 Değirmentepe(Malatya)Kurtarma Kazısı VII.Kazı Sonuçları Toplantısı,Ank 1985,65.;M.Özbek,Değirmentepe Eski İnsan Topluluklarının Demografik ve Antropolojik Açıdan Analizi" I.Arkeometri Sonuçları Toplantısı,Ank 1985,18.

6) M.Özbek,ae,107.

GENEFİK KALESİ

Genefik kalesi, Zulümtepe ve Cankurtarantepe'den sonraya, kesin olmamakla beraber, Norşuntepe Orta Demir Çağ yapısıyla yakın bir döneme tarihlenir. Yüzey araştırması yapılan kale bir Urartu yerleşme yeridir. (Lev. XXI)

Norşuntepe'nin kuşuçumu 10 km kadar güneyinde kurulmuş bulunan kale ile alakalı herhangi bir yol kalıntısı tesbit edilmemiştir. Çıplak gözle Palu'yu görebilen ve günümüzde ulaşılması hayli güç olan bu sarp sahanın urartular açısından önemli bir rol oynadığı muhakkak.[1]

MİMARİ

Bugünkü Elazığ-Bingöl karayolunun güneyindeki, bilim dünyasınca iyi tanınmayan Genefik, kayaya oyulmuş batı etekteki platformu, sarnıçları ve basamak şeklindeki sur-temel yataklarıyla gerçekten tipik bir Urartu kalesinin tam özelliklerini taşımaktadır. 70x40m. boyutlarındaki, batı ve güneyi oldukça yalçın kayalık bir tepe üzerinde yer alan kalıntılar, şimdi Keban Baraj Gölü altında kalmış olan tüm Altınovaya egemen durumdadır. Surlarından günümüze hiç bir iz kalmamıştır.

1) Bu noktada Urartu yolunun kuzeye doğru, önce Altınova içindeki Norşuntepe'ye sonrada yine aynı yöne doğru devamla Harput'un kuzeydoğusundaki Hacıseli, Kürdemlik/Sarıbük yöresine doğru uzandığı tahmin edilmektedir.: V. Sevin, "Elazığ-Bingöl İlleri yüzey Araştırması 1986" V. Araştırma Sonuçları Toplantısı II, Ank 1987 9-10,

ÇANAK ÇÖMLEK

Kalede yüzeyden toplanan seramik malzeme şüpheli bir örnek dışında, tümüyle çark yapımıdır. İlgin olan özelliği, hamur katkıları arasında, gerek çanak ve gerekse çömlekler de samanın fazla oranlarda kullanılmış olmasıdır. Aynı özelliğe Korucutepede de rastlamaktayız. Çoğu defa kızıl kahverenginden hamurlu ve aynı renkte astarlı olan çanak-çömleklerden iri çeperliler, diğer merkezlerdeki gibi gayet iyi biçimde açıklıdırlar. İyi ve Orta derecede pişirilmişlerdir. İki kabın üzeri beyaz bir astarla kaplıdır ki, yöröye Orta Anadolu'dan gelmiş olabileceğini düşündüğümüz bu teknik özellikle Orta Demir Çağına özgüdür. Çanak biçimleri arasında, basit ağız kenarlı hafifçe içe dönük olanlar çoğunluktadır. Bunlardan biri ise yatay oluk bezemelidir.[2]

Tüm yüzey seramiklerinde arasında kazı bezemesi, bir parça halinde de olsa, rastlanmaması yanında, kalınlaştırılmış ağız kenarlı çanaklar, Orta Demirçağ yapısında görülebilen dışa çekik ağız kenarlı, keskin profilli çanaklar Genefik Kalesi'nin Zulümtepe ve Cankurtarantepe'den daha sonraya, kesin olmamakla birlikte, Norşuntepe Orta Demir Çağ yapısıyla yakın bir döneme tarihlenmesi, gerektiğine işaret ediyor olabilir.[3]

2) Elazığ'dan doğuya doğru gidildikçe sayısı giderek artan bu türde bezemeli kapların Urartu merkezlerinde bol olarak karşımıza çıkışı, onların M.Ö.VIII.Yüzyılda da yoğun biçimde kullanılmış olduklarına işaret ediyor olmalıdır. Bu karşılık Genefik Kalesi ve Norşuntepe Güney Teras güney alanındaki Urartu konaklama istasyonunda hiç rastlanmamaları M.Ö.VII.yy.da giderek azalmış olabileceklerini düşündürür: V Sevin, "Elazığ-Bingöl Yüzey Araştırması, 1987" VI.Araştırma Sonuçları Toplantısı, Ank 1988, 454.

3) Benzerlerine Norşuntepe güneyteras güney alanındaki Orta Demir Çağ yapısında rastlanmıştır: V.Sevin, "Elazığ-Bingöl İlleri Yüzey Araştırması 1986" V.Araştırma Sonuçları Toplantısı, Ank 1987, 9.

GÖKBELEN

Keban İlç esi sınırları içinde tesbit edilmiştir. İlçe merkezinin 40 km güneyindeki Gökbelen Köyü yakınlarında bulunmaktadır.Oldukça dik bir uçurumla doğal olarak sınırlanmış olan kayalık tepenin kuzey yanına 170 m.kadar uzunluğunda ve 1.95 m. kalınlığında taştan bir sur çekilmiştir.

Kabaca biçimlendirilmiş iri bloklardan yapılan bu sur üzerinde, belirli aralıklarla irili-ufaklı destek çıkıntıları ve bir geçit görülebilmektedir. Bu sur türü, kalenin Urartu eseri olduğunu düşündürmektedir. Genişliği 90 m.kadar olan kalenin içinde moloz taştan duvar kalıntıları her yana yayılmış durumdadır.Özellikle sura yaslanmış oda dizileri oldukça belirgindir.[1]

---

1) V.Sevin, "Elazığ-Bingöl yüzey Araştırması 1987" VI.Araştırma Sonuçları Toplantısı, Ank 1988, 456.

GÖKÇEHÖYÜK

Elazığın güneybatısındadır. İl merkezinden 23 km.uzaklıkta bulunur. 60x60 m.boyutlarında ve 10 m.kadar yüksekliğindeki höyükte İlk Tunç Çağı'nın kaya yüzlü açkılı malı bol olarak bulunmaktadır. İlk Tunç Çağı II ve III türünde boya bezeli mal tek parça ile temsil olunur.

Boya bezeli malların doğu sınırının Altınova olduğu söylenebilir. Çünkü bu ovanın doğusundaki Pınartepe (Şığam),Sekarat, Çınaz I, Hoşmat, Bahçecik I ve Bahçecik IV yerleşmelerinde bu türde seramik tek parça halinde bile olsa tesbit edilmiş değildir.[1]

---

1) Bu türde boyalıların yoğun olarak Fırat vadisi ve yakın çevresinde bulunduğu, buna karşılık vadiden uzaklaştıkça hissedilir-derecede azaldıkları anlaşılmaktadır: H.Bahar,"Elazığ-Bingöl ve Tunceli İllerinde Prehistorik Araştırmalar 1987" VI.Araştırma Sonuçları Toplantısı,Ank 1988,503.

GURBET MEZRASI

Elazığ'ın 10 km. doğusunda, Yurtbaşı Nahiyesi'nden 5-6 km mesafedeki Gurbet Mezrasında bir höyük tesbit edilememiştir. Ancak köylülerin araştırma ekibine hediye ettiği ve muhtemelen bir mezardan çıkarıldığı tahmin edilen, dış yüzü siyah, iç yüzü ise kahverengi çömlek burada küçük bir yerleşme ya da nekropol oldu ğuna işarettir.[1]

---

1) H.Bahar, "Elazığ-Bingöl ve Tunceli illerinde Prehistorik Araştırmalar 1987" VI.Araştırma Sonuçları Toplantısı, Ank 1988,503.

HARABA

Kızıluşağı aşıldıktan sonra kuzeydoğu yönünde 10 km.kadar ilerlenerek Baskil düzlüğüne varılır. Fırat kıyısından gelen doğal iki geçidin birleşme noktasında kurulmuş bulunan,Baskil ilçesinin 4 km kadar kuzeyinde Doğancı Köyü Haraba mevkiinde Genc Geç Antik veya Ortaçağ dönemlerine ait yerleşim yeri tesbit edilmiştir.[1] 500x400 m.lik bir alanda güneyden kuzeye doğru yükselen teraslar üzerine inşa edilmiş, ihtimalle ilçe merkezindeki bir evin bahçesinde duran Yunanca yazılı mezar Stelinin tesbit edilmiş olması, antik yolların güzergâhı konusunda yeni kaynaklar sağlamıştır.

Fırat kıyılarıyla Elazığ arasındaki konumu açısından Stelin buluntu yeri olan Haraba mevkiindeki kalıntıların, Tabula Peutingeriana'da Fırat üzerindeki Ad Aras'ta sonra adı anılan Thirtonia kentine ait olması hiç de imkansız değildir.

Haraba Kazıları:

ODTÜ Keban Projesi adına Haraba Köyü yakınlarındaki Şimşat Kalesi adı verilen yerde yapılan kazılar, Ankara Üniversitesi DTCF Arkeoloji Kürsüsü'nce yürütüldü.[2] Şimsat Kalesi Elazığ'ın takriben 50 km doğusundaki Gülüştür Köprüsün'den 5 km ötededir.[3](Lev.XXII)

46,86 m.yükseklikte kale, dağa ve kuzey tarafından Murat nehri ile çevrilmiştir.Fırat'ın iki yanında oldukça geniş bir ovaya hakim noktada bulunmaktadır.

Müstahkem bir yerde bulunan Şimsat Kalesi'nin iki taraftan çeviren nehir, dıştan gelen saldırılara karşı korunmuştur.Tepenin güneyi hariç hayli diktir. Üzerinde tepenin etrafını çeviren bir sur bulunduğu anlaşılmaktadır.Tepenin doğu ve kuzey yamaçları çok sarp olup, nehre dik bir şekilde inmektedir.[4]

1)Yörede yüzey araştırması 1987 yılında Veli Sevin tarafından yapıldı:M.Beşir Aşan,"Elazığ-Bingöl-Tunceli illeri Ortaçağ Yüzey Araştırması,1987" VI.Araştırma Sonuçları Toplantısı, Ank 1988,532.

2)Ankara Üniversitesi'nden Baki Öğün başkanlığında kazı çalışmaları sürdürüldü YA,IV,ist 1982,2490.

MİMARİ

Tepenin üzerinde özellikle batı ve güney taraflarında, satıhta moloz taşları arasında kireç harç kullanmak suretiyle inşa edilmiş bir sur bakiyesine rastlanmıştır.

Satıhtan itibaren 20-30 cm derinlikle görülmeye başlayan çeşitli yapılara ait duvarların bir kısmı kireç harçlı bazıları çamur harçla yapılmıştır. Pek büyük olmayan toplama taşlardan yapılmış bu duvar bakiyeleri birbiri üstüne inşa edilmiş yapıların temelleridir. Fazla derine inmedikleri gibi çoğu zaman aralarında farkı yok gibidir. Yapılar adeta birbirinin içine girmiştir. Bu sebeple yapıların devrini tayin etmek oldukça güçtür. Temellerin altında 1,5-2 m. derinliğindeki bir tabaka içinde kerpiç kalıntılarına rastlanmış ise de, sağlam duvarlar bulunmamıştır. Daha aşağı bir seviyede temelleri taş, üst kısımları kerpiç olan duvarlar ortaya çıkmıştır.

ÇANAK ÇÖMLEK

Şimsat Kale'de Hellenistik devre ait çok sayıda çanak-çömlek ve ayrıca MÖ(V.yy'a ait siyah glazurlu ilk vazo parçası bulunmuştur. Malatya Geç Hitit malına benzer çanak ve çömleklere de kalenin güneybatı ucunda rastlandı. Elde edilen çanak çömlekle genellikle pişmiş topraktan yapılmıştır. (Lev.XXIII-XXIV)

3)Elazığ'ın takriben 55 km doğusunda bulunur.

4)Araştırmacılar, antik kaynaklarda Arsamosata ya da Armosata, Bizans Döneminde Asmosata; ermenilerce de Aşmuşat denen kentin, bugünkü Şimşat olduğunu öne sürmektedirler. Ne var ki, antik kaynaklarda Arsamosata diye andıkları kentin, fırat ve Dicle Irmakları arasında, Fırat yakınında bir ovada olduğunu bildirmektedir. Oysa bugünkü Şimşat Fırat yakınında değil, fırat kıyısındadır. Kale gerek konumu, gerek yapısıyla Urartu kalelerin benzemektedir. Kalenin Arsamosata olup olmadığı tartışmalıdır. Ancak Helenistik Döneme tarihlenen kentsuru kulesi ve duvar önünde bulunan Geç Hitit Dönemi buluntuları buranın sözü edilen önemli bir merkez olduğunu göstermektedir. YA, 2490;

5)Pişmiş topraktan yapılanlar arasında; su borusu, fusiform ungeentarium(Gözyaşı şişesi), kandil, yayvan ağızlı kap parçası, kiremit renginde vazo, değişik vazolar, testi ve kandiller çoğunluktadır. Çanak-çömleklerin çoğunluğu Orta Çağ'a aittir. Selçuklu, Bizans eserleri de yer alır. Sadece MÖ III.yy'a ait pişmiş topraktan kandil Hellenistik devre aittir. Madeni buluntu olarak da, okside olmuş; üzerinde herhangi bir süsleme olmayan tunç haç bulunmuştur.

HAN İBRAHİM ŞAH (ESENKENT)

Keban'da uzun yıllar sular altında kalacak eski eserleri kurtarma projesine yardımda bulunmak amacıyla ilk defa 20 Haziran 1970-27 Ağustos 1970 tarihleri arasında,Ankara Üniversitesi DİCF Hititoloji Kürsüsünden Hayri Ertem'in başkanlığında "Han İbrahimşah" kazıları yürütüldü.[1]

Höyük Elazığ'ın kuzeybatısındadır. Elazığ-Çemişgezek yolundan Koruk Köyü istikametine ayrılan yolun sonunda,şehre 40 km uzaklıkda, düz bir kaya platformu üzerine oturmuş 125 m.uzunluğa,60 m.genişliği, 12 m yüksekliği olan höyük,doğu ve batısından geçen ve hemen höyüğün kuzey ucunda birleşip.Murat Nehrine akan Erzürük Çayı ile küçük bir dere arasında bulunmaktadır.[2]

Höyüğün üzerinde durduğu kaya platformunun, çok asırlarca önce, bugünkü kaya tabakalarına bağlandığını tahmin etmek son derece kolaydır. Zamanla kayalar tabii kuvvetlerin aşındırması nedeniyle çökmüş ve dere yatakları meydana gelmiştir.

Ancak,höyüğün güneyinde eski köy yerleşmesinin bulunduğu yerdeki kayaların çökme sebebi, savunma amacıyla höyük üst sakinleri tarafından hendek açmak suretiyle ortaya çıkmış, daha sonra tabii kuvvetlerin de etkisiyle zamanla hızlanarak büyümüştür.

MİMARİ

Mimari kalıntılar 40-50 cm'den itibaren başlar.[3] Birbirine paralel sayılabilecek taş temeller ve oldukça fazla yuvarlak tandırlar ortaya çıkmıştır.

Taş temeller "tek taş" sırasından ibarettir. Alt tabakalarda

1) YA,IV,ist 1982,2490
2) Eski köy yerleşmesine bitişik olup, bugünkü köye 60 m.Murat Nehrine olan uzaklığı ise 5 km.dir:H.Ertem,"Han İbrahim Şah Kazısı,1970" Keban Projesi 1970 Çalışmaları,Ank 1972,63.
3) Buluntulara göre hem Bizans Devri'nin,hem de höyüğün son iskân tabakasıdır.Kazılarda İlk Tunç Çağ ve ilk Tunç Çağ'ın çeşitli evrelerindeki köy yerleşmeleri tesbit edilmiş;bunların küçük yerleşmeler olduğu anlaşılmıştır:YA,IV.2490;H.Ertem, "Han İbrahim şah,a e,66-68

olduğu gibi,temeller "balıkpulu" tabir olunan şekille örülmüştür. Taş temellerin üzerleri toprak ve moloz olup, kerpiç kullanılmıştır. Bu da çevrenin karakteristik duvar tekniğini gösterir.

Yapılarda direk taşları kullanılmış;iç duvarlarda kalın sıvalar yer almıştır.Zemin için Sarı toprak kullanıldığı görülür.

Han İbrahim Şah 1970 kazıları neticesine göre buradaki tabakalaşmaların,daha doğrusu kültürlerin,bölgedeki yakın höyüklerden bilhassa (sakyol) ve Kalaycıktepe'de geçen kültürlerle bir paralellik gösterdiği ve özellikle alt tabakalardaki kültürlerin zengin karakterde oldukları,İlk Tunç Çağı'ndan sonra çok uzun bir süre höyüğün iskân edilmemiş olduğunu ortaya çıkarmaktadır.[4] Ancak ikinci yerleşimi Bizans Dönemi'nden almıştır.[5]

ÇANAK-ÇÖMLEK

Höyüğün son iskân tabakası Bizans devrine aittir.Bu itibarla da Bizans'a ait çanak-çömleğe rastlanmıştır. Diğer tabakalara doğru, muhtelif çağlardan tanınan çanak-çömleklere benzeyen ve muhtemelen Bizans'tan daha eski devre ait olduğu söylenebilecek bir çeşit boyalı çanak çömlek te ele geçmiştir.(Lev.XXV)

İlk defa Tunç Çağı'nın açık bej ve krem zemin üzerine kahverengi ve koyu kırmızı boya ile yapılmış, çeşitli geometrik hayvan motifli, çark işlerinin seçilebildiği ve oldukça ince sayılabilecek kalınlıkta çanak çömlek az da olsa bulunmuştur. Daha alt tabakalarda İlk Tunç Çağı'nın renkli çanak çömleği oldukça bol denilebilecek miktarda görülmeğe başlar,üst tabakalardan itibaren devam edegelmekte olan renkli çanak çömlekle beraber, siyah,kaba, perdahlı ve üzerleri kabartma şeklinde çeşitli geometrik motifli (Karaz tipine benzer)bir tip çanak-çömlek görünmeğe başlar.Bu arada elde edilen küpler, üzerlerinde bulunan silindir baskılarda son derece ilginçtir,Pişmiş topraktan ayakkabı şeklinde kandil tabaka,karşılıklı iki tarafta çıkıntı yaparak kulp v azifesi gören mutfak kabi tiplerine, kulp ya da tutamak vazifesini gören, ağızın biraz altında,karşılıklı boynuza benzer iki çıkıntısı olan mutfak tipine ait parçalar izler.Bunların yanısıra pişmiş topraktan tencere altlığı ile yine pişmiş topraktan bir seyyar ocak,yada sumak önemli buluntulardır.

4) H.Ertem,ae,66-68

5) YA,IV,2490.

KÜÇÜK BULUNTULAR

Değişik katlarda pişmiş topraktan 2 boğa figurini,bir ağırsak, çuvaldız ya da iğne olarak kullanılmış olan kemik aletler pişmiş topraktan yapılma bir figürin,midye kabuğu yanında bir deliği delinmiş, diğeri yarıda bırakılmış olan düğme,Obsidyen okuucu gibi buluntulara rastlanmıştır.[6] (Lev. XXVI)

MADENİ BULUNTULAR

III.tabakada ele geçirilen bir bakır para tabakanın kesinlikle tarihlendirilmesini mümkün kılmıştır. Paranın ön ve arka yüzleri çok aşınmış olmasına rağmen, ön yüzünde İsa'nın büsbütün, arka yüzde de İsa ismini taşıyan kitabenin yer aldığı seçilebilmektedir.[7] Tunçtan yapılma buluntuların az olmasına rağmen kılıçta süs iğnesi madeni buluntular olarak ilginçtir.(Lev. XXVII)

DOĞAL BULUNTULAR

Fazlaca tahrib olmuş şekilde X.tabakada ele geçen 5 küp içinde yanmış arpa,buğday ve nohuta benzer tahıl kalıntıları görülmüştür X.tabakadan XI.tabakaya geçilirken bir küp içinde,diğeri de açıkta olmak üzere hoker biçiminde iki insan iskeleti gün ışığına çıkmıştır.

6) Başındaki serpuşa göre bir tanrı veya tanrıça olması muhtemeldir. H.Ertem, "Han İbrahim Şah Kazısı,1971" Keban Projesi, 1971 Çalışmaları, Ank 1974,62.

7) "Hristu Basilev Basile" adını taşıyan kitabe bulunmaktadır: H.Ertem, Han İbrahimşah Kazısı 1970,64.

HAROĞLU (SARIGÜL)

Baskil ilçe merkezinin 12 km.kuzeydoğusunda, modern Elazığ-Baskil karayolu üzerindeki Horoğlu, bugün Sarıgül Köyü'nün güneyinde, 30x60x15 m. boyutlarında bir yerleşim alanı belirlenmiştir.[1] (Lev. XX VIII)

MİMARİ

Yol seviyesinden 15 m.kadar yükseklikteki bu höyükte taş temelli yapılara ait duvar kalıntıları sık bir biçimde ve tüm tepeyi kaplayacak şekilde görülebilmektedir.

ÇANAK ÇÖMLEK

Toplanan seramiklerin büyük bölümü Orta Çağ'a aittir. Bunlar tek renkli ve az sayıda yeşil sırlı parçalardır. Bu parçaların yanında,Erken Demir Çağı'nın ağız kenarı ile omuz keskinliği arasında kalan kesimi yivli, kiremit kırmızımı renginde kalın astarlı parçaları az miktarda görülür.(Lev.XXVIII)

---

1) Elazığ/Harput'a 30 km kadar uzunluktaki Horoğlu Höyüğü,Eskiçağ şartlarıyla Harput'a bir günlük mesafededir. Fırat yöresinden gelip,Baskil'de birleşen ve buradan başlayarak Elazığ'a doğru uzanan tarihi yol üzerindeki konumu nedeni ile dikkat çekicidir. Haroğlu Köyü'nün 3-4 km kadar kuzeyinde Urartu Dönemine ait bir kalenin bulunması, bu yörenin stratejik önemine işaret eder niteliktedir. Nitekim bu kalede Ortaçağda da esaslı bir iskâna sahne olmuştu: M.Beşin Aşan,"Elazığ-Bingöl-Tunceli illeri Ortaçağ yüzey Araştırması 1987" VI.Araştırma Sonuçları Toplantısı" Ank 1988,532-533.

HİNSOR (ÖRENÇAY) HÖYÜĞÜ

Elazığ/Harput'a 13 km kadar uzaklıktadır. İlk Tunç Çağı'ndan itibaren iskâna sahne olmuş, 100x100 m.boyutlarında ve 10 m.yüksekliğindeki bu höyüğün güney eteklerindeki iri taşlardan yapılmış kimi mimarlık kalıntıları genişçe bir alana yayılmış durumdadır. Bu etek kesiminde yüzeyde toplanan seramik malzeme de daha çok Hellenistik Roma küreklerindedir.[1]

1) Elazığ yakınındaki Hinsor (yeni adı :Örençay) Tabala Peutingeriona And Aras Thirtonia'dan sonra sözü edilen Mazara ile eşitliği düşünülebilir: V.Sevin, "Elazığ-Bingöl Yüzey Araştırması, 1987" VI.Araştırma Sonuçları Töplantısı,Ank 1988, 453.

İMAMOĞLU HÖYÜĞÜ

Malatya'nın yaklaşık 15 km. kuzeydoğusunda, Eski Malatya'yı İmamoğlu Köyü'ne bağlayan yolun üzerinde ve İmamoğlu Köyü'nün yaklaşık 500 m. güneybatısında yer alan höyüğün deniz seviyesine göre yüksekliği 693 m.dir. Boyutları doğu-batı doğrultusunda 140 m. kuzey-güney doğrultusunda 150 m.dir.

Höyükteki kazı çalışmalarında Genç Tunç Çağı, Orta Tunç Çağı ve İlk Tunç Çağ katları gün ışığına çıkarılmıştır.[1]

MİMARİ

Höyük temellerinde taş kullanılmıştır. Taş temellerin bazılarının altında, tabanda yaygın yangın izleri mevcut. Buna rağmen taş temellerin birbiri ile irtibatları yok olmamış. Demir Çağı'na ait temeller dar ve ince, derme-çatma görünümünü kaybetmemiş.

Demir Çağ kültürünün diğer mimari kalıntıları höyüğün güney batı kesiminde, bunlar kurutaş temellerden ibaret.

İlk Tunç Çağ duvar temelleri altında kalın taş duvar bulunuyor. Duvarın iki yanı taşlarla, ortası çakıltaşı, moloz ve toprakla doldurulmuş durumdadır. Höyükte taş temellerden başka üst yapı olarak kerpiç kullanılmıştır. Kerpiç üst yapı arasına konulan balçık içine ahşap hatıllar yatay olarak yerleştirilmiştir.

Yaklaşık 150 cm çapındaki fırının kubbesi at nalı şeklinde basık olarak günümüze kadar ulaştı.[2]

ÇANAK-ÇÖMLEK

İmamoğlu Höyüğü'nde yukarıdan aşağıya doğru İlk Roma, son Hellenistik, İlk Demir Çağ, Geç Tunç Çağ, Orta Tunç Çağ, İlk Tunç Çağı'ndan Orta Tunç Çağı'na geçiş dönemi ve ilk Tunç Çağı kültürlerinin yaşandığı tesbit edilmiş; bu çağlara ait kültür belgeleri gün ışığına çıkarılmıştır. (Lev. XXIX)

1) ODTÜ Tarihi Eserleri kurtarma Değerlendirme ve Turizm Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü adına kazılar yürütüldü. 1986 yılında baraj alanında su tutulacağı belirtildiğinden çalışmalar bu yıla kadar sürdü: E. Uzunoğlu, "İmamoğlu Höyüğü'nde 1981 yılı Çalışmaları" IV. Kazı Sonuçları Toplantısı, Ank. 1982, 131.

2) Keban bölgesinden büyük ve küçük fırın türlerinden birçok örneklere rastlanır. Küllüklü ya da közlüklü fırınlar gurubuna giren bu örnek de özenli işçiliği ile dikkati çekmiştir.

Geç Hellenistik Çağı'na ait bir kâse, bir tas, kaba mutfak çömleği, ağırlıklar ortaya çıkmış; dışında çark izleri bulunan açık kahverengi kırmızı astarlı parlak perdahlı parçalar, içte ve dışta çark izleri bulunan gri hamurlu perdahlı, çok iyi pişmiş porselen niteliğinde parçalar, çanak-çömlek buluntu türleri artmıştır. Bunların yanısıra içe çekik dudakları kalın cidarlı, beyaz astarlı perdahlı parçalar ile kalınlaştırılmış içeri çekik ağızlılar yer alır. Kırmızı şarap kırmızımsı boyalı ve parlak perdahlı çanak-çömlek görülür.[3]

İlk Demir Çağ'a ait elde yapılmış kaba mutfak kabları"in-sutu olarak ele geçmiştir.

Höyükte en yaygını ve yoğun kültür katlarından biri Demir Çağ,diğeri de bol çukurlu olan Orta Tunç Çağı tabakasıdır. Bu tabaka da ele geçen çanak-çömlek, tek renkliler ve boyalılar olmak üzere iki çeşittir. Boyalı olanlar genellikle krem veya devetüyü renkli kilden elde yapılmış, kilin kendi renginde astarlanmış ve bazan perdahlanmışlardır. Bezekler kabın yüzeyine fırça ile kalın bir tabaka halinde sürüldüğü açık olarak görülür.[4] (Lev. XXX)

Bezekler yatay, düşey, çapraz ve iri bandlar ve zikzaklar içleri boş ve dolu üçgenler, genellikle ağaç ve başaklardan oluşan bitkisel motifler; seyrek olarak şematik insan figürlerinden oluşmuşlara da rastlanmıştır. Özgün bezeklerden biri de kap diplerinde görülen (⊣⊢) ve (X) işaretleridir. Kap şekilleri ağız kenarında, dibe doğru kalınlaşan profilli, kalın dipli saksılar, küçük saksıcıklar ve yuvarlak gövdeye sahip şişe biçimli kaplar,

3) 1981 yılında Demir Çağ temeli altında ve ahşap yangın içinde bulunmuş olan testi, daha çok Hititlere ait özellikleri yansıtır: E.Uzunoğlu,"Malatya İmamoğlu Höyüğünde 1983 yılı Kazı Çalışmaları" VI.Kazı Sonuçları Toplantısı,İzmir 1984,236

4)Tek renkli çanak çömlekler siyah veya gri renkli çok iyi temizlenmiş,kilden yapılıp;perdahlanmışlardır:E.Uzunoğlu,"Malatya-İmamoğlu Höyüğünde 1985 yılı Kazı Çalışmaları" VIII.Kazı Sonuçları Toplantısı, Ank 1986,223.
Bazı çanak çömlekler ise kilin kendi renginde bırakılıp,perdahlanmamışlardır. E.Uzunoğlu, a,e.223.

ağızdan yukarıya doğru yükselen bana kulplu fincanlar, bardak ve bardakcıklardan meydana gelmektedir.[5]

Tek renkli çanak-çömlek daha ziyade mutfak kaplarıdır; el yapımıdır. Bazılarında kilin renginde astar görülmektedir. Karaz türü çanak-çömleğe de rastlanmıştır. Biçimler, dışa taşkın ağızlı, yuvarlak gövdeli çömlekler, ağızdan üçgen tutamaklı güveçler, kapaklar, fincanlar, kulplu fincanlar, basit ağızlı, omuzları silmeli ve kaide dipli erzak küpleri ve buna benzer kaplardır.

Boyalı çanak-çömlekler krem veya bej kilden hemen hepsi elde yapılmıştır. Kilin renginde astarlanıp, perdahlanmışlardır.

Bezekler fırça ile kabın yüzeyine yapılmıştır. Biçimleri dışa devrik ağızlı ve kürevi çömlekler, basit ağızlı ve kısa boyunlu kaplar, band ağızlı ve yuvarlak dipli kâseler, içe dönük ağızlı kâseler ve buna benzer kaplardan oluşmaktadır. Bezekler genellikle ağız ve omuzda yer almışlardır. Ağızdan üçgenler veya çapraz hatlar, omuzdan birbirine eşit yatay bantlar, bazan aralarında üçgenler, içi taranmış üçgenler ve titrek çizgilerdir. Omuzdan aşağıya sarkan üçgenlerden meydana gelen ve buna benzer çeşitlemeler bezekler arasında yer alır.[6]

KÜÇÜK BULUNTULAR

İlk Tunç Çağı son evresine ait pişmiş toprak hayvan heykelciği[7], Kemikten şekillendirilmiş iki kuşbaşı, Orta Tunç Çağ kültürünün 3.evresinde heykelcikler bulunmuştur. P.T.üç heykelcik ilginç buluntulardır. Bunlardan bir kuşbaşlıdır; gagası kırılmıştır. Aşağıya doğru genişleyen kalın boynun altındaki şematik göväede kollar yanlara doğru açılan sivriltilmiş ot uçla kısa üçgen çıkıntılar halindedir. Belden aşağısı bir çan etek şeklindedir. Eteğin iç kısmı boştur. Diğer heykelcikte baş, boyun ve çan şeklinde bir etek gözlenmiştir.[8] (küçük buluntular ile ilgili bkz. L)

5) İlk Tunç Çağ III. Dönemine ait bir yapı zengin çanak-çömlek çeşitlenmesine sahiptir. Buradaki kaplar in-situ durumunda bulunmuş olup; tek renkliler ve boyalı çanak-çömlek olmak üzere iki gurupta toplanabilir. E. Uzunoğlu, ae, 224.

6) Çanak-Çömlek benzerlerine Köşkerbaba ve Şemsiyetepe'de rastlanmıştır.

7) E. Uzunoğlu, VI. Kazı Sonuçları Toplantısı, 243.

8) E. Uzunoğlu, VIII. Kazı Sonuçları Toplantısı, 225.

İMİKUŞAĞI

İmikuşağı Höyüğü, Elazığ ili Baskil ilçesine bağlı İmikuşağı (Eski Malhasan) Köyü'nün kuzeybatı kenarındadır. Malatya'nın 26 km.kuzeyindeki höyük, Fırat kıyısında "Pliosen" döneminden konglomera bir kayalık üzerinde kurulmuştur. Tohma Çayı'nın Fırat'a karıştığı kısmın karşı kıyısındadır. Konik bir biçim gösteren höyük Fırat yatağından 38 m.ova tabanından ise 20 m.kadar yüksekliktedir. Kuzey ve batı yönleri çok sarp, doğu eteklerinde geniş teraslar bulunur. Terasları ile birlikte boyutları, kuzey güney uzantısının 150 m.den fazla, doğu,batı uzantısında ise 200 m.civarındadır.[1] (Lev. XXXII)

İmikuşağı höyüğü, fıratın doğu kıyısındaki höyüklerin en büyüğü ve muhtemelen en önemlisidir. Üzerinde höyüğün yükseldiği kayalık, Irmağın eski yatağına karşı bir set oluşturduğundan, hızlı akıp gelen Fırat suları bu kesimde kayalığa büyük bir hızla çarpıp, batıya doğru keskin bir dirsek yapmakta, bu nedenle de İmikuşağı önlerinde akış hızından bir hayli kaybedip, genişleyen yatağı içinde adacıklar yaparak yoluna devam etmekteydi.[2]

1981 yılından beri sürdürülen kazılar, höyüğün tam 2 bin yıl boyunca ve kesintisiz bir biçimde yerleşmelere sahne olduğunu ortaya koymuştur. Bol sayıda ve çeşitlilik gösteren malzemeyle temsil edilen her yapı katı, bölgenin karanlıklar içinde 2.bin yıl tarihine ışık tutucu niteliklere sahiptir.

Höyük,yüzey araştırmalarına göre, Kalkolitik dönemden.Osmanlı Çağı'na değin iskân edilmiştir.[3]

1) Çekirdek tepe 110 m.boyunda ve 100 m.genişliğindedir: V.Sevin, İmikuşağı Kazıları, VII.Kazı Sonuçları Toplantısı Ank 1985,173.

2)İmikuşağı Höyüğü Fırat'ın ulaşıma en elverişli bir kesiminde yer almaktaydı. Eski Çağ'da doğu-batı ulaşımında büyük bir engel teşkil etmiş olan Fırat'ın bugünkü sınırları içinde sadece yüzey de Zeugma, Ortada Samosata veya Capersana ve kuzeyde de Malatya bölgesindeki Tomisa civarındaki geçit verdiği gözönüne alınırsa, höyüğün konumu açısından önemi daha iyi bir şekilde anlaşılabilir: V.Sevin, "İmikuşağı Kazıları 1981" VI.Kazı Sonu çları Toplantısı, Ank 1982, 121-122

Yüzey toplamalarına göre,zayıf bir kalkolitik yerleşmeden sonra,İlk Tunç Çağı'nda yoğun bir iskâna sahne olmağa başlayan höyük, 2 bin yılda ise belki de en önemli diyebileceğimiz dönemini yaşamıştır.

Gün ışığına çıkarılanlar,İmikuşağı'nda önemli bir Hitit yerleşmesi olabileceğini ortaya koymuştur. Elde edilenler Boğazköy, Tokat ve Maşathöyüktekilerle benzerlik gösterirler. 2.bin yıldan sonra Erken Demir Çağı'ndaki durumu hakkında pek bilgimiz olmayan İmikuşağı özellikle Geç Demir Çağı'nda yeniden bir iskânın teraslara değil yayılmış olabileceğine işaret eden güney malzemesine sahibiz.[4]

MİMARİSİ

Taş temel üzerine kerpiç duvar tekniği ile inşa edilmiş olan yapı kümelerin mevcuttur.Ancak 10.yapıkatı mimarisinde olduğu gibi,hatıl ve dikme gibi güçlendirici ahşap ögelerin kullanılmadığı ve duvarların tümüyle taştan inşa edildiği görülür.[5](Lev.XXXIII) 12.ve 10.yapı katlarının inşası sırasında kısmen traşlanmış olan bu yerleşmeye ilişkin mimarlık kalıntıları,taştan temelleri olmayan,tümüyle blok kerpiç duvarlar da görmek mümkün.Mimari kalıntılarda Eski Asur Koloni Çağı'nın geç evresiyle,çağdaş büyük kerpiç yapı kompleksinin mevcut ayrıntıları ortaya çıkarılmıştır.

Genç Tunç Çağ II Dönemi'ne ait kalıntılar ise günümüze iyi durumda gelmiş değildir. Geç Tunç Çağ II mimarisi fazla tahrib görmüştür.[6]

---

3)Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün izni ve ODTÜ Keban ve Aşağı Fırat Havzaları Projesinin maddi desteği ile kazılar başlatılmıştır: V.Sevin, a e. 122.

4) V.Sevin, a e. 121-122.

5)Taş temeller çamurla sıkıştırılmış balıkçılığı tekniğinde bir örgüye sahiptir. Bu tür taş örgü sistemine Keban Bölgesi Roma ve Bizans Dönemi yapılarında sıkça karşılaşılmaktadır:V.Sevin, ae, 123-125.

6) Höyük çalışma alanında Geç Demir inşaatlarından olumsuz yönde fazlaca etkilenmiş olan kalın duvarların birbirleriyle ilişkileri hakkında,masif teknikteki destekli duvarların Orta Demir Çağ karakterine yaklaştıklarını ifade edebiliriz:V.Sevin,"İmikuşağı Kazıları 1983",VI.Kazı Sonuçları Toplantısı, İzmir,1984,94.

ÇANAK-ÇÖMLEK

İmikuşağı Höyüğü pek çok kültür katını ihtiva eder. Höyüğün Osmanlı Dönemi'nde yeşil sırlı keramik üreten bir merkez olabileceği ihtimali kuvvetlidir. Karışık durumda da olsa, mekânlarda ele geçirilen keramik parçalarının çoğu "Hellenistik Dönem" özelliklerini taşır.[7] Özellikle kalın ve genellikle mat kırmızı astarlı, içe ya da dışa çekik ağız kenarlı ve yüksek ayaklı bazı parçaların paralellerine Orta Anadolu'daki Hellenistik merkezlerde rastlanır. Höyüğün doğu eteklerinde yüzey malzemesi olarak çok sayıda 2bin yılına ait keramik bulunmuştur.

Geç Tunç Çağ II Dönemi'ne aitzolan kalıntılar günümüze iyi durumda gelmiş değildir. Çanak Çömlekler Malatya-Elazığ bölgelerinin çağdaş merkezlerinde karşılaşılanlardan farklı değildirler; egemen türü, çok hızlı dönen bir çarkta yapılmış, dipsiz ya da çok ufak düz dipli yassı tabaklar temsil ederler.

İmikuşağı Orta Tunç I Dönemi'nde, bölgenin Erken Tunç Çağından beri devam eden geleneksel kültürü ile ilişkili bir süreç içinde olduğunu düşündüren malzemelere sahibiz. Örneğin, sarımsı beyaz zemin üzerine mat mor kahverengi boyayla yapılmış yatay ve dikey paralel bantlar ve noktalarda bezenmiş Orta Tunç I keramikleri, Erken Tunç Çağı'nın sonuncu evresinde görülenlerin değişme uğramış bir devamı görünümündedir. Oysa İmikuşağı'nda Orta Tunç II. Dönemi'nde bu tür keramiğin kullanımı, eğer aşağı katlardan, bir karışma değilse, hemen hemen yok denecek kadar azılmıştır.[8]

Gerek kazıda ele geçen münferit parçalar ve gerekse yüzey keramiklerinden Erken Tunç Çağı'nın yoğun bir şekilde temsil edildiğini bilmekteyiz. Bunun yanında, höyük üzerinde az sayıda Geç Kalkolitik Çağ Keramiklerine rastlanmıştır.[9]

9. Yapı katı keramikleri, Geç Tunç II Dönemi'ne ait 7. ve 8. yapı katlarındakilerden farklıdır. Bu yapı katının keramikleri arasında bizce en ilginç olanı, içi dalgalı yatay hatlarla bezeli üçgen motifli bir parçadır.[10]

7) Doç. Dr. Veli Sevin başkanlığında yürütülen İmikuşağı 1985-1986 kazılarında ise ortaya çıkarılan parçalanmış küplerin hemen dağılmalarını önlemek için küp yüzeyine daha önce zarar vermediği

Küçük olmakla birlikte bu parça, kuzeybatı İran ve Transkafkasya'nın 2 bin yılın ilk yarısına ait boyalı mallarının aynıdır.

Höyükte devetüyü ya da krem astar üzerine bordo, kahverengi ve kiremit renkli boya ile yapılmış, geniş yatay bantlar arasındaki, daha çok zigzag kafes ve çapraz motifleri içeren boyalı keramiklerde, gerek biçim ve gerekse bezeme açısından Hitit İmparatorluk Çağı örneklerinden farklıdırlar. Boyalılara kıyasla çok büyük bir oranda temsil olunar 9.yapı katı tek renkli keramiğin de, daha sonraki 7.ve 8.yapı katlarında da devam edeceği üzere, ilk kez olarak sivrice dipli, boyundan omuza tek kulplu iri testiler, yonca ağızlı maşrapa, silindir biçimli gövdesi hamur yaşken kazınarak bezenmiş küçük kulplu maşrapa

---

-) yapılan uygulama ile tesbit edilen, 4 cm.genişliğinde yapışkan bantlar kullanılmış ve kırık parçalara verilen ayrı ayrı numaralar yapılan eskiz çizimler üzerinde belirtilmişti.H.Akıllı, İmikuşağı ve Perge Seramiklerinin onarımında, metal yerleştirme ve kum püskürtme metodu kullanılmıştır: H.Akıllı,,İmikuşağı ve Perge seramiklerinin onarımında,Metal çubuk yerleştirme ve kum püskürtme metodu kullanımı,,III.Arkeometri Sonuçları Toplantısı, Ank 1987,163.

8)1983 yılı çalışmaları sonucunda,İmikuşağı Höyüğü'nün aşağıdaki kültür katları ortaya çıkarıldı:

I.Orta Hellenistik	V.Geç Tunç II
II.Geç Hellenistik	VI.Geç Tunç I
III.Geç Demir	VII.Orta Tunç II
IV.Orta Demir	VIII.Orta Tunç I

9) V.Sevin,"İmikuşağı Kazıları 1983", V.Kazı Sonuçları Toplantısı, İzmir 1984, 96-97.

10) V.Sevin 2.Derin,İmikuşağı Kazıları,1985,, VIII.Kazı Sonuçları Toplantısı, I.Ank.1986,199

mutfak malzemesi olarak kullanılan çift kulplu tencere ve sivrice dipli maşrapalar, kartalbaşı biçimindeki,yandan tek kulplu, rhyton olarak ortaya çıkarlar,tek kulplu, yumurta gövdeli testiler yerleştirilmiştir. Dışa çekik ağız kenarlı, yüksek boyunlu, genellikle simetrik olarak yerleştirilmiş,çift, daha az olarak da dikey kulplu, omuzları üç-dört sıra oluklu, yumurta gövdeli iri vazolar, dört dikey kulplu, şişkin karınlı ve yüksekce halka dipli çömlekler, çift dikey kulplu, halka dipli, Ortaboy çömlekler, silindir boyunlu, yumurta gövdeli boyundan omuza tek kulplu testiler maşrapalar, banyo tekneleri, tepsiler ve meyvelikler dikkat çekicidir.[11](Lev.XXXIII) Mutfak kapları arasındaki kaba hamurlu, nemliyken düzeltilmiş, çift kulplu tencere, boya bezemeli kaplar yine azınlıkta kalmakla birlikte (% 11,7) sayıları artmıştır. Boya bezeme burda, kiremit ve kahverengi kalın şeritler biçiminde olup, kapların boyunları,omuzları ya da karınlarına, devetüyü ya da zig-zag kafes bantları ve içi dolu üçgenler olarak uygulanmıştır.Çanak çömleklerin bir kısmında dikkat çekici bir özellikte damgalı, oluşlarıdır. Genellikle iri vazoların kulpları ve gövdelerinin dibe yakın yerleri ile halka dipli derin çömleklerin yine dibe yakın bölümlerine hamur yaşken kazınmış olanlardan ok biçimindekiler Boğazköy ve Alacahöyük'tekilerin benzeridir.[12] Bu tip kaplara genellikle 10.katta rastlanmıştır.

11) V.Sevin-2.Derin, a e, 199.

12) Kaplar genellikle yerel atölyelerde üretilmiştir. Buluntular şu özellikleri taşırlar :

a)Dış yüzü koyu kırmızı renkte astarlı, açkılı bezeme.

b)Krem renk hamurlu, hamurun renginde astarlı.

c)Devetüyü renk hamurlu, hamurun renginde astarla

d)Koyu devetüyü renk, hamuru renginde astarlı, kahverengi hamuru V.Sevin. Z.Derin, a e, 192.

KÜÇÜK BULUNTULAR

Baskı yüzleri konsatrik halkalı, kilden başkı (Çeç) mühürler çok sayıda örneklerle temsil edilirler. Alçı taşından taslak halinde çekiç başlı damga mühür ilginç buluntulardandır.[13]

MADENİ BULUNTULAR

Madeni buluntular arasında, uzunca namlulu üçgen biçimli kanatlı ok uçları ile yine tunçtan kokuklu bir balta dikkat çekicidir.

Çok sayıda dikiş iğnesi, keskiler, kolcuklu balta, hançer ve bıçak gibi tunç eserler ele geçmiştir. Ayrıca Bizans Dönemi'ne ait kültür kartlarında çok sayıda demir cürufuna rastlanmıştır.[14]

---

13) V.Sevin, Z.Derin, ae,203

14) O Belli, "Yukarı Fırat Bölgesi'nin Eşki Metalurjik Faaliyetlerinin Araştırılması" VI.Araştırma Sonuçları Toplantısı,Ank 1988,334.

KIZILUŞAĞI

Barsık Kale'nin 11 km kuzeydoğusundadır. Kızılaşağı Köyü'nün ortasında kalmış, doğu ve batıdan birer dere yatağı ile sınırlı 65x110x20 m.boyutlarındaki çok sarp, kalker bir tepe üzerinde eski yerleşme izleri açık biçimde görülmektedir.[1]

Tepenin güney ucundaki, daha alçak bir terasta dikdörtgen planı veren bir ortaçağ yapısına ilişkin harçlı duvarlar yer yer 2m.yüksekliğinde olup: sağlam durumdadır. Halk tarafından "Katır Han" olarak adlandırılan bu kalıntıların kuzeyindeki daha yüksek tepede de taş temelli yapılara ait mimari izlere ve bol sayıda Ortaçağ Seramik parçalarına rastlanmıştır.[2] Tümü çarkta yapılmış keramikler arasında sır bezemeli parçalar da bulunmaktadır.

1) M.B.Aşan,"Elazığ-Bingöl-Tunceli İlleri Ortaçağ Yüzey Araştırması, 1987,, VI.Araştırma Sonuçları Toplantısı, Ank 1988,532.

2) Ortaçağ'ın tek renkli keramiği, teknik ve biçim açısından Barsık kaledekilerin benzeridir: M.B.Aşan, ae, 532.;

KÖMÜRHAN

Kale, Malatya'dan gelip, Baskil ve dolayısıyla Harput'a doğru uzanan en kısa geçit yolu üzerinde, stratejik bir mevkide yer almıştır.[1] Bu da bize Orta Çağ'da Fırat'ın bu civarda aşıldığını göstermektedir.[2] Fırat kıyısından kuzey yönüne doğru yapılacak ulaşımda ancak günümüzde de kullanılan iki doğal geçitle ulaşım mümkündür. Bunlardan biri doğuda Habibuşağı, Kuşsarayı, Baskil güzergâhıdır. Batıdaki ise; Çiğdemli Arapuşağı, Kızıluşağı, Baskil hattıdır. Çiğdemlik Köyü ve Baskil arasında uzanan 30 km kadar uzunluğundaki bu geçit,günümüzde de yöre sakinleri tarafından "Harput Gediği" olarak adlandırılmaktadır.

MİMARİ

Kale, Kömürhan köprüsünün 1 km kadar kuzeyinde kayalık bir tepe üzerinde kurulmuştur. Girişi batı yönde olup, doğu ve güney yönü sarp kayalıkla çevrilidir. Sur duvarları ile birlikte sarnıcı günümüze kadar gelmiş durumdadır.

Çanak-Çömlek

Kale alanında çok sayıda Ortaçağ seramik parçaları bulunur. Bunların içerisinde sırlı seramikler çoğunluktadır.

Kömürhan kalesi ve bölgedeki diğer ören yerlerinde tesbit edilen sırlı keramiklerin benzer örnekleri, Diyarbakır Artuklu Sarayı kazılarında da ele geçmiştir. Bu tür seramiklerin özellikle Türk döneminde kullanılmış olmaları ilgi çekicidir.[3]

1) M.B.Aşan,"Elazığ-Bingöl-Tunceli İlleri Ortaçağ yüzey Araştırması, 1987" VI.Araştırma Sonuçları Toplantısı,Ank 1988,530-531

2) Diyarbakır ili Çüngüş İlçesi üzerinden gelen kervanyolu,Elazığ ili sınırları içerisinde Ebutahir Bölgesi'nden geçerek Kömürhan Kalesi üzerinden Orta Anadolu'ya ve Samsun limanına ulaşmaktadır. Ayrıca kalenin civarında IV.Sultan Murad Kervansarayı'nın bulunması Osmanlı Dönemi'nde de bu stratejik noktanın önemini koruduğunu göstermektedir.

3)Seramikler Aşvan ve Korucutepe'de de bulunmuştur M.S.XI.ve XII. yy'a tarihlenmiştir.

KÖŞKER

Keban İlçesi merkezi sınırları içinde Gökbelen'in 4 km güneyinde Köşker mevkiindeki alçak bir kayalık ve yamacında Orta Demir Çağı'na ilişkin olabilecek kalıntılar bulunmaktadır. Oldukça yıkıma uğratılmış olan bu alandır iri taşlardan yapılmış, 6.50x460 m. kadar boyutlarında, dikdörtgen planlı iki yapıyla küçük bir kaya mezarı dikkat çekmektedir. Günümüze iyi durumda gelmemiş, duvar kalınlıkları 1.10 m.yi bulan, dıştan düzgün dikdörtgen plan vermekle birlikte, içten kavisli bir biçimde örülmüş olan bu yapıların çevresinde ne yazık ki, tarihlemeye yardımda bulunabilecek yüzey seramiklerine rastlanmamıştır.[1]

Bu yapılardan birinin yanında yüzü batıya bakan 1.50x1.10 m.boyutlarında ve 0,95 m.yüksekliğinde mezar odası yer almaktadır. 0,60 m. genişliğinde alçak kapıdan içeri girilince, kısa yanları kavisli, dikdörtgenimsi bir çukur ve bunun gerisinde de, büyük ihtimalle cesedin yatırıldığı yüksekce bir sekiyle karşılaşılır. Odanın tavanı düz olup, arka duvara doğru kavislenmektedir

KOYUN UŞAĞI

Keban İlçe merkezinin 50 km.güneybatısında yer alır.

MİMARİ

Doğudan batıya doğru alçalan 230x120 m'lik bir alana yayılmış olan yerleşim alanı baştan başa irice taşlardan yapılmış duvar kalıntılarıyla kaplıdır.Doğu ucta, en yüksek noktada kurulmuş olan bir yapı ise modern yıkımlara karşın günümüze iyi durumda kalabilmiştir. 20 m.kadar doğusundaki taş ocağından çıkarılarak, kabaca biçimlendirilmiş bloklardan örülmüş;yüksekliği 3.00 m'ye varan duvarlara sahip yapı 1200x10.50 m.boyutlarında dikdörtgen planlıdır.[1]

1) V.Sevin, Elazığ-Bingöl Yüzey Araştırması" 1987 VI.Araştırma Sonuçları Toplantısı,Ank.1988,456.

1) V.Sevin, "Elazığ-Bingöl Yüzey Araştırması" VI.Araştırma Sonuçları Toplantısı, Ank. 1988,455.

Köşelerde yuvarlak rizalitlere yer verilmiştir. Taşlardan oluşturulmuş duvarlarda kerpiç kullanıldığına dair bir belirti yoktur.

ÇANAK-ÇÖMLEK

Yerleşim alanının güney-güneybatı kesiminde, ağız çapları 0,80 ile 0,60 m.arasında değişen, kayaya oyulmuş küp biçimli sarnıç kümeleri dikkat çekmiştir.[2] Yüzeyde az sayıda toplanabilen seramik oldukça kaba görünümlüdür, ancak basit ağız kenarlı ve omurgasının üzeri diagonal kazı bezemeli çanak parçaları, bunların daha çok İ.Ö.VIII.yy'ın ilk yarısına ilişkin oldukları konusuna akla getirmektedirler.[3]

2) V.Sevin, ae, 48

3) Koyun uşağı harabelerinin kuşuçumu 2 km.kadar kuzeydoğusundaki kayalıklarda yer alan çok sayıda galeri bu yörede maden işletilmiş olduğunu göstermektedir. Fakat, madeni buluntu olmamasından dolayı, bu galerilerle yerleşme yeri arasında doğrudan doğruya bir bağlantı kurulamamıştır. V.Sevin, ae, 455.

KEBAN TAŞ DEVRİ ARAŞTIRMALARI

1945 yılında TTK adına Dr.İ.Kılıç Kökten dip tarih araştırmaları yaptı. Ankara (Ayaş-Güdül-Haymana), Sivas (Şarkula-Uzunyayla-Hafik), Malatya ,Elazığ, Muş ve Karaköse (Ağrı) İlleri çevrelerinde yapılan araştırmalarla birlikte bilhassa bugünkü baraj alanında da özellikle Kuzova, Altınova'da (Uluova) bulunan höyükler ile Pulur Höyüğü, Çemişgezek mağaraları ve Ağın çevresinin eskitaş buluntuları üzerinde duruldu.[1]

Malatya'ya ait Fethiye, Samanhöyük, Topraktepe, İmamlı, Kösehöyük, Pirut/Pirot, Cano, Küçük Mırıhtıl, Santil, Balka, Hoşkişi, Hiznik gibi höyükler tesbit edildi.

Elazığ çevresinin Hanhöyük, perşene, vertetil, kehli, kuvank, serpulu, Könk, Alişan (Norşin), Şemsihöyük, Hogu, Erzuruk, Tepecik, Avşan, Poyraz, Çöteli gibi höyük adları verildi.[2] Aynı bölgede 24 yıl sonra tekrar araştırmalar başladı. Çalışmalar ODTÜ adına yapıldı.[3]

Keban baraj gölünün sınırları içinde gözelerin bolluğu, orman kalıntılarının ve doğal kaya sığınaklarının varlığı, av hayvanlarının çokluğu insanlığın dikkatini, Eski Taş Devri ve daha öncesinden buralara çekmiş olmalı. Burası doğu-batı, kuzey-güney yönlerinde bir kavşak noktası olmuş; eskilerin yerine birşey konmamıştır. (Kaya altı sığınakları için bkz. Hrt III) Ülkemizin çoğu yöresinde olduğu gibi ağaçlar baltadan kurtulamadı.

Keban baraj gölünün geniş doğal sınırları içinde Taş Devri adamları kaynakların başında bulunan mağaralarda oturuyorlar, bölgenin yüksek yerlerinde dolaşıp avlanıyorlardı. Alt Paleoli-

1) İ.Kılıç Kökten, "Keban Baraj Gölü Alanında Taş Devri Araştırmaları, 1969" ODTÜ Keban Projesi 1969 Çalışmaları, Ank 1971, 13.

2) Dr.İ.Kılıç Kökten, "1945 yılında TTK Adına Yapılan Tarih öncesi Araştırmaları" Belleten, Ank 1947, 431-462, Lev (XXVIII.

3) 23-6-1969 tarihinde, Keban Projesi"adına proje müdürü Y.Mimar Nejat Erim'in 19.6.1969 tarih ve 287/136 sayılı teklifi ve Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün izniyle, çalışmalara başlanmıştır; İ.Kılıç Kökten, Keban Projesi 1969 Çalışmaları, 13.

tik'te,yahut Alt Pleistojen'de insanların yer yer genel olarak daha yüksek yerlerde yaşamış oldukları yalnız bu bölge için değil, Anadolu için de bir gerçektir. Vâdi boylarına ve ovalara sarkış, bölgelere göre Orta Paleolitik'te başlamış ve üst Paleolitik'te günümüzün göl ve deniz kıyılarına ve düzeylerine inebilmiştir.

Neolitik'ten sonra bu sarkış artmış, hayat şartları elverişli düzlüklerde yerleşimler gelişerek höyükleşmişlerdir.Tarıma geçiş sınırlarında bu doğal yerleşim olayı ve gelişimi Anadolu'nun bir çok yerlerinde çözülebilmektedir.

1969 yılında Keban baraj gölü çevresindeki "Taş Devri" araştırmaları, doğal duruma, baraj sularının uzantılarına uyarak daha geniş bir çerçeve içinde yapılmıştı. Önce Elazığ-Pulur arası incelendi.[4] Toplanan kırık çanak-çömlek parçaları Tunç Çağı'na aittir. Çevredeki Akpınar ve kuyular denilen alanlar da buluşlara katılmıştır. Eğme Deresi'nde, Südret Köyü'nde Engü yarıntılarında konglomera yapılı doğal mağaralar ve kayaaltı sığınakları Prehistorya bakımından verimsiz çıkmıştır.

İkinci araştırmada Pulur Köyü ve Çemişgezek arasında yapıldı. Yeniköy çevresinde Harmanlar köyü sınırları içinde görülen Hüytepe üzerinden Roma, Tunç ve Kalkolitik Çağlar'a ait çanak-çömlek parçaları toplandı. Ayrıca yüzeyde kırık bir el değirmen taşı da görülür. Bunlar çevrenin tarih boyunca bir tarım alanı olduğuna işarettir.

Toğar Çağı'nın yakındoğusunda yapılan tüf olan geniş bir alana yayılmış bulunan peribacaları da yapılan incelemeler arasındadır. Çemişgezek kazısının iki yanında eski kalker içine

4) Yol boyunca kaletepesi (Kulvenk) Eski köy yeri (Uzuntarla-Erzürük), Kaletepesi (Avcılı), Taşkunu, Ağıltepe höyükleri görülmüştür. Dr.Kılıç Kökten'in Anadolu'da Prehistorik yerleşme dağılışı üzerine bir araştırmayı"1952.D.T.C.F.Dergisi Cilt X. 3-4" adlı eserinden öğreniyoruz: H 2 Koşay-H.Vary,"Pulur Kazısı" Ank 1964,11.

açılmış olan yapma mağaralar ve bunların üst kısımlarındaki doğal sığınaklı basamakların ön dalgaları görülmüştür.[5]

Üçüncü araştırma Elazığ-Keban yolu boyunda, daha ziyade Ağın yakın çevresinde karasuya karışan Arapkir Suyu uzantısında yapıldı.[6] Yüzeyden Alt Paleolitik tipte bir kenarı düzgün çentikli avuç kazıyıcıları,üçgen kaba uçları, dilgidon(Lama)yapılmış büyük kazıyıcılar toplandı.[7] Bu aletler arasında işçilik bakımından Orta Paleolitik'e geçişi izliyen biçimler de bulunmaktadır. Ağın çevresinde çiftlik yamaçları üzerinde 1000 m.yükseklikte çakmaktaşlı açık bir işyeri tesbit edildi. Burada da Paleolitik adamların alet yaptıkları anlaşılmıştır. Arapkir devesi boyundaki mağaraların büyük bir kısmının su altında kalacağı anlaşıldığından araştırmalara buradan başlandı,kaya sığınaklarında çalışıldı. Kaya sığınaklarından, çakmaktaşından yapılmış son üst .. pelolitik tipte mini kalemler, kazıyıcı, sırtlı kazıyıcı bulundu. Bölgede dolgusu kalın mağara Hastek Köyü'nde Gedikler yerinde Arapkir deresi boyunda rastlandı. Küllüününini denen bu kaya sığınağının toprak dolgusu içinde 1,5 m.derinlikte,çakmaktaşından Levallois-Mouste'rien tipte olan aletler ortaya çıkarıldı.[8]

Arapkir de resinin aşağı kısımlarında bulunan yatık Mağara Kervansaray Kayaaltı sığınakları verimsiz çıktı.

Yüzeyinden Alt Paleolitik, Orta Paleolitik aletlerin toplandığı Acuzlu Köyü'ndeki Karapınar Mevkii bölgenin üçünüü açık atölyesidir.Çakmaktaşından yapılmış Preche'lle'en'e ait olduğu ileri sürülen omurgalı yahu t sırtlı satır biçimli el baltaları en değerli belgeler arasındadır.

5)Daha kuzeyde Deliktaş mevkiinde bulunan üç doğal mağara ile Ekerek Köyü Çevresindeki Cin mağaraları Prehistorya bakımından verimli olduğu anlaşılmıştır. Baraj gölü seviyesinden yukarıda bulunduklarından içlerinde kazı yapılmamıştır.Çemişgezek-Pertek arasında gezilen kayaaltı sığınakları da verimsiz çıkmıştır. Ayrıca Karataş mevkiinde de bir Prehistorik yerleşme olan kayasığınağı tesbit edilmiştir:İ.Kılıç Kökten Keban Projesi 1969 çalışmaları.14

6)İlk Paleolitik belgeler ilk defa 1945 yılında bu yörede toplandı: İ.Kılıç Kökten,ae,14.

7) İ.Kılıç Kökten,ae,16.

8) İ.Kılıç Kökten,ae,16.

Türkiye'de bu tip aletlerin sayısı azdır. Gerçek el baltalarının önünde bulunması bakımından önemi büyüktür.[9]

Chellein, Acheulleen el baltaları, sırtlı iri, geniş kazıyıcı eski Levalloisien tipe uyan Mousterien tekniğe dönük büyük uç ve kazıyıcılar Karapınar'ın en güzel yüzey buluntularıdır.[10]

Dördüncü araştırmaya Altınova'da devam edildi. Tadım, Kale (Yukarı Hoh),Germeli, Bağlartepesi (Könk), Norşin veya Ağınsım denilen Alişam, Tepecik, Yurtbaşı (Hogu), Bacik, Konaklar, Habusu Haraba höyükleri de görüldü; Palu'ya giderken de Yarma,Pınartepe (Seğam),Sekrat, Çınaz höyükleri de ziyaret edildi.Mazgirt'e bağlı Temirtaht köyünde 5 doğal mağara bulundu.Aşağı Havsik köyü çevresinde çakmaktaşı tesbit edildi. Munzur suyu kenarında Göktepe Köyünde Konuktepe,Peri (Çarsancak) bucağından sonra Tiltepe(Kala)höyükleri de buluntular arasına katıldı.Bu iki höyük de sular altında kalmıştır. Bu arada Körtepe Höyüğü de görüldü.

Karataş kayaaltı sığınağında yapılan çalışmalarda 4 m.kadar derinliğe inildi. Çömleksiz tabaka içinde Geç üst Paleolitik ile ilgili Çakmaktaşı ve Obsidyenden yapılmış 29 tane yonga alet meydana çıkarıldı.[11]

Bölgenin önemli buluntularından birisi de "Eşkini Sefini"denilen yerde Murat suyunun ilk sekileri üzerinden toplanan yontuk çakıl belgeleridir.Bu tip aletler Eskitaş Çağı'nın en alt katlarında ve üçüncü zaman ile ilgili dolgular içinde bulunmaktadır.

9)Toplanan âletleri Preche'le'en,Chelleen,Aucheuleen ve Levallois-Mouste'rien kültürlerine ve genel anlamda Alt Paleolitik'e bağlıyarak tiplerine uygun bir kronoloji meydana getirmek mümkündür:İ.Kılıç Kökten, ae,16.

10)Ağın deresi boyunda ve yakın çevrelerinde tanınmış olarak yüzeyden toplanan belgeler arasında, kara, ak, sarımtrak renkli çakmaktaşlarından yapılmış Levallosien tipte uçlu kazıyıcı,contuklu kazıyıcı yonga aletler;iki uçlu,iki yüzlü yontulmuş el baltaları, küçük çaplı satır biçimli ince baltalar,Karapınar aletlerinden daha ince bir işçilik göstermektedir.Bu alan baraj suyu altında kalmıştır : İ.Kılıç Kökten, ae,16.

11) Aletlerden 8 tanesi Obsidyenden 4 tanesi bazalttan,geri kalanı da sarı,kırmızı beyaz çakmaktaşlarından yapılmıştır.Bu aletler arasında mini uçlar,kalemler,büyük sırtlı kazıyıcılar,yarım daire şeklinde kenarları çentikli tekbir kazıyıcı bulunmaktadır:İ.Kılıç Kökten, ae,16.

1970 yılı çalışmalarında Yeniyapan (Hastek)köyü çevresinde Gedikler mevkiinde Küllününini'nde,kale denilen büyük bir kayaaltı sığınağında ve yeniden tesbit edilen Hüytepeler(Çıldırın-Hüyleri)den birinde kazılar yaptı. Sonra baraj gölünün Karasu boyundaki uzantısında bulunan Bademli,Yukarı Tutluca (Aşut),Öğrendik (Girani),Huni, Bahadırlar (Zabutlar),Şenpınar (Vahşin) köyleri arasındaki yerlerde yeni araştırmalara başlandı.1969 yılında yapılan Karataş kayaaltı sığınağında yapılan kazılar tekrarlandı. Küllününini'nde 3,25 m.derinliğine inildiği halde gerçek mağara tabanına ulaşılamadı. İlk Tunç Çağı Çanak-çömlek kırıkları 2 m.ye kadar devam etti. Geriye kalan 1.25 m.lik kısımda çanak-çömlek kesildi. Burada Aurignacien ve Mousterien tipte çakmak taşından yapılmış uçlar ve kazıyıcılar ele geçti. Mağara düzeyinde ve bazan kayaların arasında kaba taşlardan dizik kunduz kıstırım tuzağı kalıntılarına rastlandı.[12] (Küllününini için bkz: Lev. XXXIV)

Aynı Çağlarda balık avcılığının da yapıldığı müşahade edilmiştir. İlk Tunç Çağı tabakası üzerindeki tavandan düşük büyük kayalar dikkati çekmektedir. Mağaranın bu düzeyde her yanı kayalarla kaplıdır. Tabakaların ezik, çanak ve çömleklerin kırık ve ocakların altta kalmış olması korkunç bir depremle ilgili görünüyor. Bu durum diğer kazı yerlerinde de tesbit edilmiştir.Bugün de mağara tavanında en ufak bir sarsıntı karşısında düşmeye hazır çatlak,oynalı kaya blokları bulunmaktadır. Bu tehlike karşısında kazıya devam edilmemiştir.

Bu mağaradan sonra Arapkir deresine inildi.Kaya adlı 120 m. uzunluğundaki kayaaltı sığınağı incelenmiştir.Doğu ucunda,ön kısımları duvarlarla kapatılmış yapma mağaralar bulundu.[13]

12)Paleolitik ve İlk Tunç Çağları'nda kunduzların avlandığı ve yenildiği,yağlarının yakıldığı sanılmaktadır:İ.Kılıç Köktən,"Keban Baraj Gölü Alanında Taş Devri Araştırmaları,1970"ODTÜ Keban Projesi 1970 Çalışmaları, Ank 1972,1

13)Çıldırınini,Çıldırın Hüyleri(Hüytepeler,İkiztepeler)adlı höyükler bulunmuş;Yeni Tuzluca,öğrendik,Hani Bahadırlar ve Şenpınar Köyleri dolaylarında da araştırmalar yapılmıştır:

Ağın yöresinde Karasu boyunda konglomeralar izlendi;dağların üçüncü zamana ait olduğu tesbit edildi.[14]

Öğrendik Köyü'nde Madler mevkiinde çakmak taşları arasında kaba yonga aletler, yontuk çakıllar bulunmuştur. Bu aletleri Paleolitik ve Paleolitik öncesi çağların adamları yapmışlardır. Öğrendik Köyü yakın çevresinde Kilisedüzü denilen yerlerde, yüzeyden, ilk tunç çağı'na ait kırık çömlek parçaları bulunmustu. Ayrıca 1970 yılı çalışmalarında Elazığ-Pertek arasında bulunan Murat Suyu'na yakın olan Karataş kayaaltı sığınağında sondaj çukuru genişletilmiş; üst Paleolitik Çağ'a ait Çakmaktaşı ve Obsidyenden yonga aletler ele geçmiştir.

Göl alanında 1971 yılı diptarih araştırmalarına, Prof.Dr.İ. Kılıç Kökten, Asistan Işın Yalçınkaya ve Numan Keskin,Fevzi Özerden meydana gelen araştırma gurubu devam etti. Araştırmacılar Arapkir deresinde Aşağı Yabanlar Köyü'ne ve Fırat boyunda da Karapınar Mazgirt Köylerine kadar ilerlemişlerdi. Murat boyunda Karataş ve Kalecik buluntuları üzerinde kazılar yapıldı.Pınarlar ve Çalıözü arası incelendi.[15]

Araştırma planına ilk kazı Yeniyapanlar/Hastek Köyü'nde Küllününini'nde yapıldı. Tehlike arzetmesine rağmen 3-3,5 metre tabana kadar ulaşıldı. Ele geçen çanak-çömlek parçası ilk Tunç Çağı'ndan daha eskilere gitmektedir. 2 m.den sonra çakmaktaşından yapılmış Paleolitik (Avrignacien) aletler çıkmıştır. Kazıdan elde edilen Orta (Le'vallois-Mouste'rien) ve Üst Paleolitik (Auriqnacien) aletler tipiktir. Ayrıca Acheuleen bir el baltası da ele geçmiş bulunmaktadır.[16]

Prehistorya bakımından yapısı eski ve yumuşak kalker olan derin yar üzerinde bulunan Çıldırınbaşı denilen yerde de çalışmalar

14)O yörede bulunan Fosil ve hayvan kalıplarından ve kavkılarından anlaşılmıştır. Bölge hayvan paleontolojisi bakımından oldukça zengindir;Tüflü ve kalkerli yerlerde dağınık bir halde görülen püskürükler bölgenin bu kısımlarında üçüncü zamanındaki volkanik olayları göstermiştir; İ.Kılıç Kökten, ae, 2.

15)Buluntu yerleri içinde yıkılgan kayaaltı Sığınağı;Kalaycık, kalecik,Viranşehir düz yerleşme yerleri, Pulur ve Kalecik Höyükleri; Aktaş alanları Prehistorya bakımından çok önemlidir:

16)İ.Kılıç Kökten, "Keban Baraj Gölü Alanında Diptarih ODTÜ Araştırmaları 1971" Keban Projesi 1971 Çalışmaları, Ank 1974,12

sürdürüldü.[17]

Çıldırınbaşı Hüyleri yer ve stratejisi bakımından ovadaki höyüklerden ayrılmaktadır. Derin bir yar üzerinde kurulmuş olmaları ile ilgili görünmüştür.Bu durum, İlk Tunç Çağı'nda yolların daha ziyade vadi boylarında uzandığını gösterir. Aynı endişe ile kurulmuş "Kalaycık" da bu özelliği gösterir.

Keban barajının yapılması sebebiyle su altında kalan bölgenin tarihi eserlerini kurtarmak amacı ile yapılan ortak faaliyetlere 1972 yılında da devam edildi. Pertek-Keban, Keban-Ağın, Pertek-Palo arası incelendi. Sonra üç yaz boyunca (1969-1970-1971) onsekizi üzerinde çalışılan "Karataş Kayaaltı Sığınağındaki kazılar tekrarlandı.

1972 yılı Prehistorya araştırmalarının ikinci bölümü Keban-Ağın arasında idi. Öte geçenin Keban'a yakın bir yerinde kesbit edilen enerji çakmaktaşı alanı tekrar incelendi.[18]

Çakmaktaşından yapılma, Levalloiso-Mouste'rien tipte,kenarları çentikli iki tane üç ve kazıyıcı ele geçirildi. Enerji çevresinin bir kısmı Paleolitik çağlarda açık işyeri olarak kullanılmıştır.

Ağın kazası'nda Kaşpınar (Pağnik) dolayları da incelenmiş, Kaşpınar Köyü'nün yakın çevresinde yüzeyden Orta Paleolitik(Levalloiso-Mouste'rien), Alt Paleolitik (Chelle'en) tipte çakmaktaşından yapılmış yonga aletler ve bir elbaltası toplanmıştır.

Araştırmalara Karasu doğusunda Kara Höyük denilen yerde ve çevresinde devam edilmiş; üzerinde çanak ve kâse kenar parçaları, Obsidyen ve bazaltdan yapılmış yonga aletler bulunmuştur.Bunlar Ağın höyüklerinde bulunan İlk Tunç Çağı kapları ile benzerlik gösterir.[19]

1969-1972 yıllarında,dört mevsim içinde,
Keban baraj gölü alanının Prehistorya araştırmaları tamamlanmış, verimli olabilecek bölgeler ve buluntu yerleri açıklanmış oldu.

17)"Çıldırınbaşı"denilen mevkide yarın üst kenarı üzerinde gelişmiş iki höyücek bulunmaktadır.Bu tepeciklere"Çıldırın Hüyleri"veya "Çıldırınbaşı Hüyleri"denilmektedir;"Çift Tepeler"diye de tanınmıştır. İ.Kılıç Kökten, ae, 1-2.

18)İ.Kılıç Kökten,"Keban Baraj Gölü Alanında Taş Devri Araştırmaları,1972 ODTÜ Keban Projesi;1972 Çalışmaları" Ank 1976.

19)1945 yılında kaşpınar(Pağnik)dolaylarında Paleolitik tipte çakmaktaşından aletler toplanmıştır:İ.Kılıç Kökten,1945 yılında TTK Adına yapılan Tarihöncesi Araş.Bel.XI,1947,sayı 41,460-463.

KORUCUTEPE

Korucutepe Höyüğünden kazılara Chicago Üniversitesinden Maurits Van Loon ile California Üniversitesi'nden Giorgio Buccellati yönetiminde başlanmıştır. Kazı Çalışmaları, 1969 dan 1970 sonuna değin aynı ekipce; 1970 ten sonra da,Ankara Üniversitesi'nden Hayri Ertem tarafından sürdürülmüştür.[1]

MİMARİ

Höyükteki en eski yerleşme (MÖ 4500-3500 arası) İlk Kalkolitik Dönem'e tarihlenmektedir. Bu dönem, bir önceki Neolitik Dönem (yani yerleşik hayat,tarım ve hayvancılığın geliştiği dönem) hayat tarzının yanısıra, ilk Kalkolitik Dönemin üstünde, M Ö 3500-300 arasına tarihlenen Son Kalkolitik Dönem yer almaktadır. Mimari ve içlerinde zengin gömü buluntuları olan mezarlarla belirlenen bu dönemin ardından İlk Tunç Çağ gelmektedir. MÖ 2700-2300 yıllarını kapsayan İlk Tunç Çağ II, Yapı topluluğunun yanısıra diğer buluntuları ile tanınmaktadır.

MÖ,yaklaşık 2300-2000 arasına rastlayan İlk Tunç Çağ III, höyüğün ortasında değişik tipte,dinî amaçlarla kullanılmış olduğu sanılan, kalın duvarlı, tek bir yapı ve dönemin tipik buluntularıyla temsil edilmektedir.

MÖ.Yaklaşık 1400-1200 arasına tarihlenen Son Tunç Çağı yerleşmesi, höyüğün güney eteğinde yoğunlaştırmıştır.(Lev.XXXV) Bu aynı zamanda, Hitit imparatorluk Dönemi'yle çağdaştır.Korucutepe, Hitit Çağı katmanlarını gösteren en iyi merkez durumundadır.Yerleşmeyi,Boğazköy-Çorum Sur tekniğinde yapılmış, kalın duvarlı geniş bir surun çevrelediği tesbit edilmiştir.[2]

---

1) Bugün keban baraj gölü suları altında kalan Korucutepe,Hititler Devri'nde İsuva (Elazığ bölgesi) diye adlandırılan bölge içinde ve Hitit yerleşim merkezleri arasında Boğazköy, Alacahöyük,Maşathöyük(Tapigga),Tarsus (Tarsa) ve Tel-Açana(Alalah)'tan sonra çok sayıda çeşitli buluntularıyla, Doğu Anadolu'da, bu devri en iyi şekilde temsil eden önemli bir höyüktür: H.Ertem,"Korucutepenin Hititler Devri,X.Türk Tarih Kongresi,II,Ank 1990,577; YA,IV. İst 1982,2490.

2) YA, 2490.

Höyükte tahkimatta ayrıca, 16 m.de bir arka kısmını paralel duvarlardan içtekine yaslıyan ve ön tarafa çıkıntı yapan 8 m.genişliğinde dörtgen kuleler de kullanılmış kulelerin yanında şehrin içi ile tarlaları bağlayan derin geçitler bulunuyor. İki paralel duvar ile kulelerin içleri, geçit tabanının 1-1,5 m.yüksekliğe kadar, sarı ya da kırmızı dağ kili doldurulmuş, aynı sunî dolgu, ahşap ve kerpiçten bir üst yapıyı taşımış olması gereken çift duvarlı tahkimat temellerinin iki yanının beslenmesi için kullanılmış, iç kısımlarda kerpiç duvarlı oda toplulukları bulunuyor. Duvarlar genellikle birbirine dik açı yaparak birleşiyorlar. Kömürleşmiş kalıntılardan çatıda meşe ağacının kullanıldığını anlıyorum. Çatıyı tutan direkler muhtemelen taşlarla beslenmesinden taş temeller mevcut. Taş döşemeli yolun etrafına sıralı evlerin temelleri taşla yapılmış. Temellerin üzerinde kerpiçlerden yapılma üst yapıyı taşıyan bir sıra yatay ahşap hatıl ve uzunluğuna konmuş hatıllar bulunuyor.

ÇANAK ÇÖMLEK

Değişik kesitlerde yapılan kazılarda, buluntulardan, çeşitli çanak çömlek elde edilmiştir.[3]

MÖ IV binlere ait çok iyi tanınan siyah açkılı ve ilişkin diğer mallarına benzeyen açık kahverenkte çanak çömleğe rastlanmıştır. Diğer buluntular arasında siyah açkılı bir küpün büyük bir parçası, ayrıca açık kahverenkte el yapımı, saman katkılı ve pişirilmiş mallar elde edildi. Bu buluntuları üç gurup altında toplamaktayız:

a) Yalın açkısız (%54)

b) Astarlı sıvazlanmış (kumaş, bitki izleri belirli, genellikle alacalanmış %6)

c) Açkılı astarlı (%7)

MÖ III bin bölümünde siyah açkılı büyük bir küp; çanak çömlek parçaları, ondan fazla sığ kırmızı açkılı kâse, bir maşrapa, iki kap altı, yarım küre biçimli, ip delikli kulplu kapaklar, yassı küçük bir taş kap da bulunmuştur.

3) Sığ kâselerden bazılarının bir kenarda sıralanmış durumda bulunmuş olmaları, MÖ 2600'lerde Korucutepe'deki Eski Tunç Çağ II yerleşmesine son veren felâketin çok ani olduğunu göstermektedir.

Açıklı siyah mallar %52 oranında, açıklı kırmızı mallar %13'e yükselmiştir. MÖ.III bin sonu ve II.bin başı zamanını ihtiva eden katlarda parçaların, yüzde elli dokuzunu oluşturan el yapımı, saman katkılı Eski Tunç Çağ türleri arasında en çok kırmızı açıklı (%21) ve iki renkli açıklı (%9) mallar görülmektedir. Çark yapımı, taşcık katkılı II.bin türleri içinde ise kaba kahverengi mal (%8) ve düzeltilmiş yüzeyli siyah mal (%6)hakimdir. El yapımı taşcık katkılı ve çark yapımı saman katkılı gibi ögelerin varlığı II.bin ile III. bin malların bir arada olmalarının, tabaka karışıklığından çok bir geçiş evresinin bulunduğu şeklinde açıklanması gerektiğini gösterir. Parçaların % 2 kadarı el ya da çark yapımı, ufak kum katkılı, iyi fırınlanmış, hamur vergi bejden turuncuya kadar değişen donuk bej astarlı, siyah boya bezemelidir. Bezeme olarak, birbirine yakın geniş bantlar bunları kesen zikzak panolar ve dörtgen kesitli ağız kenarlarında yerev hatlar vardır.[4]

Korucute pe'de çok ender olan üçüncü bir tür boyalı mal da, içeri boyalı üçgenlerin altına yapılma siyah ya da kırmızı şevron bezekli parçalardır.[5]

MÖ II binin ilk kısmında %22 kurşuni çark izli mal,%7 kahverengi kaba mal,%6 düzeltilmiş yüzeyli siyah bulunmakta.Astarlı, beyaz yollu, saman izli bej,kırmızı ile kahverengi açıklı mal bölümleri görülmüştür. Sonuncu mal bölümünün biçimleri arasında Eski ya da Orta Hitit imparatorluk Devri'ne tarihlendirilen bir de matara bulunmuştur.

---

4) Bu nlar, zikzak panolar gibi ortak özellikleri olan Orta Tunç Çağ Kapadokya boyalı çanak çömleğinin yörel bir çeşitlemesi gibi görülmektedir. (K. Projesi 1969,Lev. 43_{3c})

5) Bunlar tip olarak muhtemelen Eski Tunç Çağ II ile Orta Tunç Çağ I boyalı malları arasındaki geçişe aittirler: Maurits van Loon," Korucutepe Kazısı,1969 (Mimari ve Genel Buluntular),ODTÜ Keban Projesi 1969 çalışmaları, Ank 1971.

MÖ.binlerin son kısımlarında kendinden astarlı, turuncu, turuncu astarlı, çark izli turuncu, kaba kahverengi ve kum katkılı kahverengi mallar bulunmaktadır.

Diğer çanak-çömlek buluntuları arasında bir miktar kırmızı açkılı büyük su testileri, kendinden astarlı, turuncu, yonga ağızlı testi, MÖ XIV.yy'a ait turuncu açkılı iğ biçimli şişe yer almaktadır. Bunları, yumurta kabuğu kalınlığında, kendinden astarlı bej maldan dışa açık ağızlı kâse izler. Ayaklı ya da ip kesmeli minik kâseler de bulunmuştur. Parçaların % 11'i turuncu astarlı, %9'u kendinden astarlı, %8'i kaba kahverengi, %6'sı kırmızı ile kahverengidir. Tabak biçimlerinde bol miktarda çark izli turuncu mal bulunmuştur.

MÖ II Bin sonu/ I.Bin Başı Devresi'nde tüm taplarda gelişmemiş biçimlerin hakim olmasına karşılık, genel çanak çömlek toplamının yalnızca % 15'ini Demir Çağ malları oluşturmuş olması, Hitit imparatorluk Çağ geleneğinin devamlılığını göstermektedir:

KÜÇÜK BULUNTULAR

Muhtelif zamanlara ait küçük buluntulardan yaprak biçimli Obsidyen ok ucları, taş levhadan oluşma taşınabilir bir havan ile kuartzitten tokmağı, prizma biçimli pompa Sürtme taş, çakmak taşından alt kısmı iç bükey bir ok ucu, kanatlı ve saplı Obsidyed okucu, Çift sivri uçlu kemik aletler, uyluk kemiğinden bir ağarşak ve çok sayıda portatif ocak parçası, başları kuş gibi küçük figürün bulunmuştur. Kurs biçimli, bir yanında dal, diğerinde dört yapraklı çiçek bulunan mühür, üzerinde Eski ya da Orta Hitit Çağı'na ait bir damga mühürünün dört baskısı bulunan levha, XIII.yy tipi başka bir imparatorluk mühür baskısı[6], camdan şişecik, kemer, kemik boncuk, saç halkaları, kadın figürini küçük buluntular arasındadır.(Keban Projesi 1969,KRC,69-334)

6) 1968 yılında bulunmuş olan 12 tane bulla sayesinde, Korucutepe ile "Keban Bölgesi"nin, tarihi belgeler ile tanınan kişi ve ülkelere bağlamak mümkün olmuştur. Korucutepe'deki 1969 yılı Çalışmalarında üç tane mühür baskısı daha ele geçmiştir:

MADENİ BULUNTULAR

Sırtlı ve saplı bir ok ucu[7], Tunç iğne, iki iğne, taş temeller arasında Sivri uçlu tunç nesneler, gümüşten diadem, gerdanlık, demirden yapılma topuzbaşı, erkek için gümüş bilekliği, bakır hançer, gümüş bilezik, baskı mühür gibi buluntular gün ışığına çıkarılmıştır.[8] (Lev. XXXVI.XXXVII)

DOĞAL BULUNTULAR

Son Kalkolitik Çağ'a ait çifte mezar içinde aşağı-yukarı MÖ III bine ait erkek iskeleti bulunmuştur. Siyah açkılı bir küpün içerisinde tahıl döküntüleri ele geçmiştir.[9] Yüzdürme tekniği ile bir miktar ekmeklik buğday ile muhtemelen iki sıra arpa ve galium kalıntılarına rastlanmıştır. Kömür kalıntıları arasında arpa, ekmeklik buğday, mercimek, yulaf ve burcak bulundu. Nemseven dişbudak, karaağaç, meşe, kavak bir arada görülmüştür. Ters duran iki tane yaban domuzu alt çenesi de hayvan buluntular arasındadır.

---

7) Keban Projesi 1969, Lev: 45

8) Keban Projesi:1970; Lev: 55.

9) Dr.Willem Van Zeist tarafından, karaçalı, nohut, keten kızılca buğday taneleri tanınmıştır. Bitki kalıntıları arasında ekmeklik buğday ve iki sıralı arpa az çok eş olarak bulundu. Genellikle büyük gruplarda buğday % 90 ile %100 olarak bulunmuştur: Maurits Van Loon, ae, 49.

KÖŞKERBABA

Karakaya Barajı'nın yapılması nedeniyle bu barajın toplayacağı gölsuyu altında kalacak olan eski eserlerin kurtarılması gayesiyle ODTÜ Tarihi Eserleri Kurtarma ve Değerlendirme Araştırma Merkezi'[1]nin üstlendiği proje çerçevesinde Malatya ile merkez ilçe Eski Malatya bucağına bağlı Fırat köyü sınırları içinde yer alan Köşkerbaba Höyük'te 1979-1983 tarihleri arasında arkeolojik kurtarma kazıları yapıldı.[2]

MİMARİ

Köşkerbaba'da MÖ I bin yılda tarihlenen mimari kalıntılar gün ışığına çıktı.

Höyükte ilk yerleşmenin Eski Tunç Çağı III zamanında kumdan oluşmuş bir birikinti konisi üzerinde kurulduğu açıklıkla görülür.

Höyükte; Orta Demir Çağı, Urartu Çağı Kalıntıları mevcuttur. Ortak malzeme olarak temellerde taş kullanılmış; Eski Tunç Çağı III'ün İkinci evresinden kalan mimarî kalıntılar da ise duvarlara kerpiç malzeme hakimdir. Yanmamış kerpiçten yapılmış duvar bu duvarın çevrelediği mekanın içine yerleştirilen değişik boyutlardaki kerpiç bloklardan oluşturulmuş döşeme önemli mimari buluntulardır.

---

1) Eski adı: Aşağı Fırat Projesi.

2) Ö Bilgi, Anadolu Araştırmaları, X, ist 1986, 417; Karakaya baraj gölü alanında Habibuşağı (1982-1983) ve Kaleköy(1979-1981) gibi iki Urartu kalesinin kazılması yanında Malatya ili sınırları içindeki Köşkerbaba ve hatta Değirmentepe'de Geç Urartu Dönemi'yle çağdaş tabakaların varlığının kazılarla anlaşılmış oluşu, bu yörede Ibinyılı öne çıkarmış ve böylelikle Urartu Devleti'nin batı yayılımı konusu bir kez daha gündeme gelmiştir: V.Sevin, "Malatya-Elazığ-Bingöl illeri Yüzey Araştırması,1985" IV.Araştırma Sonuçları Toplantısı,Ank 1986,280.; J.Yakar."The Late Chalcolithic and Early Bronze Age" Part İİ, Bar İnternational Series 268 (i i) Oxford 1985,300.

ÇANAK ÇÖMLEK

Toplam 13 adeti bulan matara biçimli kaplar Köşkerbaba'da III.kültür katıyla temsil edilen MÖ I.bin yılına tarihlenen iki değişik mimarî tabakada bulundular. Her iki mimarî tabakada da bu kaplar yapılar içinde ve genellikle parçalanmış olarak ele geçirildiler. Her iki tabakanın örnekleri de bir istisna ile tip bakımından aydınlar.[3]

Ancak daha geç bir devri temsil eden ve iki evresi bulunan III.mimarî tabakada ele geçirilenler arasında bezekli olanlara da rastlanmıştır. Bunlar ya oyuk çizgilerle veya boya ile bezenmişlerdir.[4] Gerek bezekli, gerekse matara biçimli kaplarla gövdeler çarkta yapılmış simetrik veya asimetrik sığ veya derin iki çanağın birleştirilmesi ile oluşturulmuş ve dışarı çekik yuvarlak ağızlı bir akıtacağın kısa bir boyunla gövdeye takılmasıyla ve boyundan gövdeye uzanan şerit biçimli bir kulpla tamamlanmışlardır. Boyun üzerinde bazen plastik band da bulunabilir.[5] Bazı örneklerde kulbun bulunmadığı taraftaki yüz düzeltilerek, mataranın yatay olarak durması da sağlanmıştır ki, bu tipler bilindiği gibi, askos olarak da arkeoloji dünyasında tanınır.[6]

3) Boya bezekli örnekler tepe kesimindeki Urartu mimarî tabakalarında bulunur: Önder Bilgi, ae, Tabaka IV: Lev.1 ve Tabaka III: Lev II-V

4) Köşkerbaba'da F o noktasından-1,75 ile 4,60 m'ler arasında yer alan Eski Tunç çağ III Kültür katına ait üç değişik seviyedeki mimarî tabakada hem bezekli, hem de bezeksiz kap parçaları mevcuttur. Ö. Bilgi, Köşkerbaba Höyük 1981 Dönemi Kazıları", IV.Kazı Sonuçları Toplantısı, Ank 1982, 90-93.

5) Önder Bilgi, "1984 Dönemi Malatya-Köşkerbaba Höyük Kurtarma Kazıları, IV.Araştırma Sonuçları Toplantısı, Ank 1986,145.

6) III.Mimari tabaka Keban ve Malatya bölgelerine özgü bezekli parçaların bulunduğu tabakadır. Ö.Bilgi, ae, 145.

Diğer taraftan, yukarıda değinilen III.mimari tabakada ele geçirilen parça halindeki istisnaî tek örneğin 2 kulplu bir mataraya ait olduğu kağıt üzerinde yapılan tamamlanmasından anlaşılmıştır.[7]

Köşkerbaba Höyük'te ele geçirilmiş bulunan matara biçimli kaplar MÖ I bin yılında birkaç merkezde ele geçirilmiş olan örneklerden ziyade MÖ II bin yılı son çeyreğinde Anadolu'da görülenlerin benzerleridir. Bu benzerlik hem tip bakımından, hem de bir iki istisna dışında bezeme bakımındandır. Bu mataraların II bin yılındakilerden değişik tek özellikleri boyunlarının kısa, ağız kenarlarının da dışa çekik olarak yapılma olmalarıdır. Diğer taraftan gövde biçimi bakımından MÖ II.bin yılı mataralarına benzemekle beraber bu eserler, yukarıda belirtilen istisna örnek dışında, Anadolu'da MÖ II bin yılındakilerden farklı olarak daima tek kulpla yapılmışlardır. Kulplar mataralarda daima boyundan gövdenin yuvarlak tarafına bağlanmışlardır.

III.mimarî tabakanın oyuk çizgi bezekli örneklerinde, kulplar üzerinde üçlü gruplardan oluşan plastik düğmeciklere rastlanır. Bunlar bize, metal kaplarda kullanılan kulpları gövdelere perçinleri hatırlatır. Bu nedenle de MÖ I bin yılında matara biçimli kapların büyük bir ihtimalle tunçtan yapılmış örneklerinin de bulunduğunu gösterir. Boya bezekli matara örnekleri MÖ II bin yılından değişik türde desenler oluştururlar. Bunlar görünüşe göre yine MÖ I bin yılına özgüdür. Kağıt üzerinde yapılan tamamasın da 2 kulplu olduğu ortaya çıkan matara tipi kap da siyah boya ile hem gövde, hem de kulp üzerinde bantlarla bezenmiştir. Bu özellikleri nedeniyle de MÖ II binyılı mataralarından farklıdır. Bu tip mataralara, yani boyun dibinden gövdeye bağlı kulplara sahip olanlara, özellikle Doğu Akdeniz sahili kültürlerinde, Kıbrıs'ta hatta Ege dünyasında bolca rastlanır.

---

7) Bu tip matara Köşkerbaba'ya güneyden ticaret yolu ile gelmiş olabilir. Anadolu'da daha önce ortaya çıkartılmış bulunan eserlerden ve Malatya bölgesinde Köşkerbaba'da ele geçirilen bu örneklerden sonra Mataraların MÖ I bin yılında da Anadolu'da sevilen bir kap formu olarak kullandıkları anlaşılmaktadır; kaplara Arslantepe'de ve Malatya ili içerisinde bir temel kazısında da rastlanmıştır: Alba Palmieri, The 1985 Campaign At Arslantepe, Malatya" VIII.Kazı Sonuçları Toplantısı I Ank 1986, 73-75.

KÜÇÜK BULUNTULAR

İnsutu olarak koyun ayak kemiklerinden yapılma kemik kolye ele geçmiştir.

MADENÎ BULUNTULAR

MÖ I bin yılında matara biçimli kapların büyük ihtimalle tunçtan yapılmış örneklerinin varlığı düşünülmüştü.

KÖRTEPE

Höyük, Altınova'da, Elazığ İli'ne bağlı Habusu Köyü'nün yakınında, Korucutepe'nin 1 km.kuzeybatısında ve Norşuntepe'nin 4 km kuzeydoğusunda yer alır. Bir zamanlar ilk Kalkolitik'ten, İlk Demir Çağı'na kadar kesintisiz sürgelen yerleşmeleri kapsayan höyüğün ancak güney kısmı zamanımıza kadar ulaşmıştır.[1]

Yüzey buluntuları, İlk Kalkolitik'ten İlk Demir Çağı'na değin tüm evrelerin höyükte yer aldığını göstermektedir.[2]

MİMARİ

1988 yılında İstanbul Üniversitesi Uygulamalı Fizik Enstitüsü'nden Ali Yaramancı, Jeoelektrik direnç ölçmeleri ile yerleşim alanının sınırlarını tesbit etmiştir.

Yapılan sondajlarda 4 tabaka ayırdedilmiştir. I.tabakada, kuzey-güney doğrultusunda uzanan 0,45-050 m. genişliğinde bir kerpiç duvara ait kalıntılarla 1.70-1.95 m.çapında yuvarlak bir ocak yeri ortaya çıkarılmıştır. İki tabakada kerpiç tuğla duvar iki odalı bir evin güney ucunu meydana getirmektedir. Üçüncü tabakada bu ocak yeri, yanık döşeme kalıntısı işlenmiştir. Dördüncü tabakada da bir eve ait olduğu tahmin edilen duvar kalıntıları ortaya çıkmıştır.

---

1) Körtepe'de (Habusu Körtepe) Harald Hauptmann başkanlığında Norşuntepe ekibince araştırmalar ve kazılar yapılmıştır.Körtepe Elazığ'dan Bingöl'e giden yolun ve eski demiryolunun yapımı sırasında ikiye bölünmüştü.Eski yolun her iki tarafında büyüklükleri farklı iki yassı pöyük yer alır. Kuzeydeki kısım Habusu Körtepe I, yolun güneyindeki ise Habusu Körtepe II dir: YA-IV,ist 1982, 2492-2493;

2) İlk Kalkolitik ve Son kalkolitik kalıntılarının bulunduğu yerde sondaj yapılmış; Ortaya çıkarılan buluntuların Keban yöresindeki Kalkolitik yerleşme buluntularına benzediği izlenmiştir: YA,IV,2493.

ÇANAK-ÇÖMLEK

Körtepe'de elde edilen çanak çömlek, saman ve iri taneli kum katkılı olup, genellikle kalın cidarlı kaplara ait parçaları ihtiva eder.[3] Özü kurşuni siyah olan parçaların açık kahverengi koyu kahverengi, açık veya koyu gri arasında değişen yüzeyi bazan hatlar halinde cilalıdır. Kap biçimleri arasında dönük veya düz bitirilmiş, ağız kenarlı karınlı çömlekler[4], büyük çömlek küpler[5] ve S.Profilli çömlekler sayılabilir.[6] Delikleri yatay açılmış kulplar, tutamaklar ve çoğunlukla dikey kertikli veya parmak izleri ile bezemeli kabartma yatay şeritler belirleyici ögelerdir. Ender olmakla beraber, ince hamurlu koyu kurşuni veya siyah cilâlı çanak çömlek kırıkları ile Halaf üslubundan boya bezekli parçalar da ele geçmiştir.[7]

KÜÇÜK BULUNTULAR

Buluntular arasında kemik aletler, pişmiş topraktan ağırsaklar yanı sıra küt kollu "Steatopiq" tipte oturan bir kadın İdolünün parçası ile Obsidyenden uzun ve geniş saplı üçgen bir ok ucu ilgi çekicidir.

DOĞAL BULUNTULAR

Üçüncü tabakada dikdörtgen bir ocak yerinde kömürleşmiş tahıl bulunmuştur. Buluntularda hayvan ve insan kemiklerine rastlanmıştır. Hayvan kalıntılarının %95'i evcil hayvanlara aittir.[8]

Hayvan kalıntılarının bazılarında işlenme izlerine rastlanmıştır. Ele geçen 8 tatlısu midyesinin 5 inin kabukları, içleri yendikten sonra perdah aleti olarak kullanılmıştır.

3)Kurşuni hatlar halinde açıklı, ağız kenarı açık kahverengi, saman izli, kurşuni özlü. Bir diğeri ise, açık kahverengi, hatlar halinde cilâlı; içi hafif kurşuni lekeli, özü kurşuni siyah:H. Hauptmann, Körtepe Kazıları 1972, Lev.56

4) Koyu kurşuni, cilâlı, hafif açık kahverengi lekeli, özü kurşuni siyah; H.Hauptmann, ae, Lev 56.

5)Açık kahverengi, cilâlı, lekeli özü kurşuni siyah:H.Hauptmann, a,e Lev 56.

6)Açık kahverengi, hatlar halinde, cilâlı, içi hafif kurşunî lekeli, özü kurşuni siyah H.Hauptmann, ae, Lev. 56.

7)Buluntuların Tülintepe, Tepecik, Korucu, Fatmalı, Kalecik ve çayboyu I Kalkolitik tabakalarında tam benzerleri mevcuttur:H.Hauptmann, Körtepe Kazıları 1972, K.Projesi 1972 Çalışmaları, Ank 1976, 26

8) H.Hauptmann, ae, 26.

NORŞUN TEPE

Doğu Anadolu'da, Elazığ'ın güneydoğusunda yer alan Altınova veya Uluova, Keban Projesi dolayısıyla arkeologların dikkatini çekmişti. Elazığ'ın batısına rastlayan Keban barajının tamamlanmasından sonra, bu verimli ovanın büyük bir bölümü su altında kalacağı düşüncesi ile ovada yer alan höyüklerde kazılar yapıldı.[1] Kazı yapılan höyüklerden birisi de Norşuntepe'dir. Norşuntepe, Elazığ'ın 26 km güneydoğusunda ve Alişam Köyü'nün 3 km güneyinde, Altınova'nın güneybatı kesiminde yer alır.[1] Bu ovanın en büyük höyüklerindendir. Alivyonla kaplı ova da 30 m. yükselerek, deniz seviyesinden 855 m'lik bir yüksekliğe erişir. (Lev. XXX VIII)

1968 yılında Alman Arkeoloji Enstitüsü'nün Keban Projesi çerçevesinde Norşuntepe'de başlattığı kazılar yedinci dönemle sona ermiştir.[2] Araştırmalar 1968 yılından itibaren tarih sırasıyla şu mertebelerden geçerek tamamlandı.

1) Akropol kazılarında hemen hemen bütün zirve düzlüğü incelendi. Akropol kazıları, tepe düzlüğünün kuzeyindeki açmalar dışında, bütün alanlarda sürdürüldü. Batı yamacında İlk Tunç Çağı tabakaları ayrıntılı bir biçimde araştırılmaya başlandı. Neticede höyük merkezindeki son kazılar tepe düzlüğünün yalnız doğu ve güney kesiminde sınırlandırıldı.

---

1) H.Hauptmann, "Norşuntepe Kazısı 1969" ODTÜ Keban Projesi 1969 Çalışmaları, Ank 1969,73.

2) İstanbul Alman Arkeoloji Enstitüsü, Horald Hauptmann başkanlığında Keban Barajı kurtarma kazılarına Norşuntepe'de katılmıştır. Kazı çalışmaları 1968 den 1974'e değin aralıksız sürmüştür. Kazılar Alman Bilimsel Araştırma Kurumu'nun sağladığı imkânlarla yürütüldü. H.Hauptmann, a,e,73; YA, IV,ist 1982,2491; Altınova'daki yeni araştırmalar özellikle höyükler üzerinde yoğunlaştırılmıştır. Korucutepe'nin Erken Demir Çağ ve Norşuntepe nin Orta Demir Çağ tabakaları ile ilgili olarak girişilen kimi çalışmalar dışında MÖ.I binyıla yeterince eğilinmemiştir: V.Sevin, Malatya-Elazığ-Bingöl İlleri Yüzey Araştırması,1985" IV. Araştırma Sonuçları Toplantısı, Ank 1986,276

2)Güney terası kuzey kesiminde geniş bir alana dağılan tranşelerde ise İlk Demir Çağı mimarisinin tesbitine devam edildi.Kuzey alanında 1968 ve 1969 kazılarında tesbit edilmiş olan ve İlk Demir Çağı'na tarihlenen iki ev, incelenmiştir.[3] (Lev.IXL)

3) Büyük teras güneyinde, Orta Demir Çağı'na giren yapı kalıntısı incelendi.Güney alanda, 1969 da açılmasına başlanan Orta Demir Çağı Urartu yapısının güney cephesi tamamen açıklandı.Güney alanda yapılan sondajlar Orta Demir Çağı'na ait üçüncü bir binanın varlığını ortaya koydu. Batı yamacında derinlik sondajındaki çalışmalar ona açmada Kalkolitik'e ait bir yapı tabakasının açılmasına yöneltildi.

4) Merkezi tepenin dikbatı yamacında derin bir tranşe açıldı.[4] Höyüğün batı yamacındaki derinlik sonrasında araştırmalar son Kalkolitik Yapı katlarında sürdürüldü. Güney terasta İlk Demir Çağı'na ait bir yerleşme içinde bir köy evine ilişkin araştırmalar, kuzey alanda sürdürüldü.Orta Demir Çağı'na ait bir yapı güney alanda izlendi; batı terasındaki sondajlar Son Tunç Çağı yapılarının varlığını isbatlamıştır.

5)Norşuntepe'yi çevreleyen yolların berisinde, doğuda ve batıda kalan iki yassı höyükte Orta Demir çağına ait yerleşmeler izlendi.

MİMARİ

Mimarisi, çanak çömleği gibi değişik buluntularıyla Norşuntepe,yerel bir Son Kalkolitik yerleşmesidir. Bu dönemin ardından gelen İlk Tunç Çağ I yerleşmesi, bir koruma duvarıyla çevrilmiştir.[5]

---

3) Güney teres kuzey alanında, ilk Demir Çağı yerleşmeleri araştırılarak, Eski Hitit yapıları tesbit edilmiştir:H.Hauptmann"Norşuntepe Kazısı 1971" ODTÜ Keban Projesi 1971 Çalışmaları Ank 1974 71.

4)Orta Demir Çağı'ndan İlk Tunç Çağı'na kadar bilinen kültür katlarının Kalkolitik Çağı da takip etmediğini araştırmak amacıyla tranşe açılmıştır: H.Hauptmann, ae,71.

5)Bu tip yerleşmeler,Altınova İlk Tunç Çağ I evresinin özelliği olarak düşünülmektedir: YA,IV,2491.

Norşuntepe'de İlk Tunç Çağı'nın öbür evrelerinde de yerleşme olmuş, İlk Tunç Çağ III'ün evresinde,höyükte, saray olduğu sanılan anıtsal bir yapı mimarisiyle karşılaşmıştır. İlk Tunç Çağı katmanının üstünde Orta Tunç Çağı: Orta Tunç Çağı sonu ile Son Tunç Çağı başlarına tarihlenen konutlar bulunmuştur.

Son Tunç Çağını izleyen İlk Demir Çağında,Norşuntepe'de Urartuların yerleştiği anlaşılmıştır: Höyükte bulunan yapı topluluğu ve buluntular, Altınora'nın bu dönemde Urartu egemenliğine girdiğini belgelemektedir.[6] Mimari de malzeme olarak taş temel kullanılmıştır. Üst yapı birimleri ise kerpiçtendir.Kerpiç tuğla ile örülü duvarlarda ahşap hatıllar kullanılmıştır.

ÇANAK ÇÖMLEK

En üst tabakada (I-II),İlk Demir Çağ Çanak çömleğinin(yatay yivli malla) yanısıra, Orta Demir çağına ait az sayıda örnek ele geçmiştir.Bu karşılık ikinci tabakada tipik İlk Demir Çağı malları arasında çark yapımı,açık renkli, Hitit İmparatorluk sonrasına tarihlenen bir çanak çömlek türü daha görülür. III.tabaka Çanak çömleği açık sarıdan,açık kahverengine değişen veya açık kiremit kırmızısı renkte çok iyi fırınlanmış mallardır. Şekillerine gelince,yassı tabakalar[7] Sivri veya yuvarlak dipli biten küçük kâseler[8] bardaklar[9]Yonca ağızlı testiler.[10],büyük yonca ağızlılar[11],

6)Orta Demir Çağı höyükteki son evreyi göstermektedir.Bu dönem yerleşmesinin birdenbire terk edilmesi,yöre halkı Urartular ile Asurluların arasının bozulması ve Kimmerlerin(MÖ VIII.yy)istilaları gibi sebeplerle açıklanabilmektedir: YA,IV,2491;Araştırmalar, Norşuntepe'nin Urartu Krallığına bağlı küçük bir merkez olduğunu ortaya koymuştur.Bu merkez,Urartu batı bölgesinde kısa bir süre önem kazanmıştır.Yerleşmenin, III.Tiglat Plasar döneminde Asur akınları, ya da MÖ VII.yy sonlarına doğru İskit istilası sonucunda yakılıp,yıkıldığı sanılmaktadır: YA,IV,2488.

7)Tabaka III,Açık kırmızı,kahverengi renkte yüzeyi kaba,kuvvetli çark izleri,Kenar çapı: 34,7 cm.

8)Tabaka III;Koyu ok renginde,Yüzeyi kaba,Kenar çapı:15,1 cm.

9)Tabaka III;Açık tuğla kırmızısı renkte,perdahlı,Yük:18,2 cm.)

10)Tabaka III;Açık tuğla kırmızısı renkte,perdahlı,yük:23,5 cm. Tabaka III Açık kırmızı-kahverengi renkte,perdahlı,yük:22 cm (Lev.XLI)

11)Açık kırmızımsı, kahverengi, perdahlı yük: 22 cm.

Çift kulplu, yuvarlak dipli iri çömlekler çoğunluktadır.(Lev:XL)

Ayrıca Karum devrinden itibaren kullanılagelmiş olan bir cins kuş biçimli kebı riton gurubuna dahil edebiliriz.

IV.tabaka çanak çömleği en iyi şekilde çark yapımı metalik boz renkli mallarla temsil edilmiştir. Bu tür çanak çömleğin diğer bir cinsi olan ok renkli, kahverengi veya bozumsu siyah parçaların yanısıra, yine aynı üstünlükte kum katkı gösteren, çok iyi fırınlanma, sarımsı beyaz astarlı mallar da dikkati çeker. Keskin omuzlu kâselerin yanısıra, boynun başladığı yerde yatay yivler bulunan testiler de mühim yer tutar. Az rastlanan koyu kırmızı perdah, daha ziyade kâseler özgü bir unsur olarak karşımıza çıkar.[12]

Orta Tunç Çağı'na tarihlenen tabaka V de Karum Devri çanak-çömleği etkisini gösteren çok sayıda çanak-çömlek ele geçmiştir. Açık renkteki iç cidarlarında hafif çark izleri görülen "madeni koyu boz mallar" oldukça karakteristiktir. Kahverengi,kırmızı ve açık kahverengi renkteki türleri ise tüm olarak ele geçirilmiş birçok kapta karşımıza çıkar.

Bunlardan başka şeritler içinde nokta sıralarından meydana gelen bezemeye sahip, sarı beyaz zemin üzerine mat mor-kahverengi renkte bir tür daha mevcut. Diğer taraftan İlk Tunç Çağı Suriye mallarının devamı olduğu sanılan ince kilden yapılma,ince ses veren gümüşümsü bir tür dikkati çeker.[13]

-)Siyah renkte pişirilmiş,kuvvetli çark izleri,yük:36 cm;Norşuntepe'den getirilmiş olan 2.binyıla ait keramik malzeme Elazığ Müzesinde bulunmaktadır:Ann Murray,"Elazığ ve Pamukkale Müzeleri Çalışmaları, IV Arastırma Sonuçları Toplantısı,Ank 1986,347,350.

12)H.Hauptmann,"Norşuntepe Kazısı 1969,ODTÜ Keban Projesi 1969 Çalışmaları, Ank 1971,72-73

13) İlk Tunç Çağ III evresine ait, büyük ölçüde tarım ve hayvancılıkla geçinen insanların,arpa ve buğday gibi tarım ürünlerini koruyup saklamak için büyük depolama kapları(Pitos)yaptıklarını görüyoruz: YA,IV,2491;H.Hauptmann,Norşuntepe Kazıları,1970"ODTÜ Keban Projesi 1970 Çalışmaları,Ank 1972,92; H.Hauptmann,Norşuntepe Kazısı 1972" ODTÜ Keban Projesi 1972 Çalışmaları,Ank 1976, 49.

En fazla rastlanan kap biçimleri şunlardır: kenarları hafifçe içe dönük yayvan çanaklar, derin güveçler, küre biçimli kâse ve lengerler, yuvarlak omuzlu ve ayrılmış iç bükey boyunlu kâseler ve silindir biçiminde tencere altlıkları. Bunların dışında profilleri "S" şeklinde veya yuvarlak omuzlu ve ayrılmış içbükey boyunlu tencere ve testiler de mevcut. Kapların kenarları ve omuzları genellikle kabartma şeritlerle çevrili.

İnce hamurlu mallar, genellikle omuzdan keskin omurgalı, ince yivlerle bezenmiş, dışa açılan yüksek boyunlu kupalar, yeşilimsi devetüyü ve bir tür madenimsi boz renkli mal gurupları da yer alır. İçlerinde kızıl kahverengi, kahverengi veya kurşunî, cilâlı kabartma yivler ile bezeli bir çok kap bulunmuştur.[14] Bunun yanında devetüyü, açık kızıl kahverengi, perdahlı veya koyu kırmızı cilâlı mallarda fincanlar ile kulplu ve emzikli büyük çömlekler; diğer tabakalarda çark yapımı, açık renkli ince eserler ile, saklı astar bezemeli kaplar belirir. Açık renkli ince eserlerin büyük yer tutması ve bunların "saklı astar bezemeli" bir çok çeşidinin varlığı önceden ifade edilen, kuzey Suriye'den ithal edildikleri fikrini çürütmektedirler.[15]

KÜÇÜK BULUNTULAR

Pişmiş topraktan çift komik biçimi, içi beyaz enkruste yuvarlak göz motifi bezemeli ağırsaklar tipik küçük buluntular arasındadır. Üstü hiyeroğlifli, her iki tarafa deliği bulunan düğme mühür ayrıca önemli buluntular. Cam veya Fritte den renkli boncuklar, hayvan motifli damga mühür, kniefiebel türünde çengelli iğne parçası, koç veya kuşbaşlı kayış bağlantı parçaları, kürebaşlı iğneler, ok uçları, Mitannî üslubunda silindir bir mühüre çok benzeyen cam hamurundan yapılmış ikinci mühür tesbit edilmiştir.[16]

14) H.Hauptmann, ae, 49.

15) H.Hauptmann, "Norşuntepe Kazıları 1974" ODTÜ Keban Projesi 1974 Çalışmaları, Ank 1982,24

16) Yörede tarım ürünlerinin artmasıyla ticaret gelişmiş, bu ürünlere bakır ve bilhassa Obsidyen(doğalcam)gibi müddeler de eklenmiştir; Obsidyenin Bingöl ve Elazığ çevresinden elde edildiği görüşü benimsenmiştir: YA, IV, 2491, 17/H.Hauptmann, Norşuntepe kazısı 1970, 92, H.Hauptmann, Norşuntepe Kazıları 1974, 12-20.

Küçük buluntular arasında cam boncuklar, kilden yapılmış bir koç figürünün başı, demir alet kalıntıları bulunmaktadır. Kanatlı ok uçları, taş baltalar, üzerleri bezemeli kemik iğneler (Lev.XLII) Fibulu ile küpeler; pişmiş topraktan hayvan figürleri, gene pişmiş topraktan ufak araba tekerlekleri, kaba çeş mühürlere terrakotta fırçalar yaygındır. Trapez namlulu taş baltalar, çok sayıda hayvan heykelciği, oyuncak tekerlekler, sapı çifte oluklu iki kemik iğne; delikli diks başlı ve kalınlaşmış gövdesi delikli iğne,iki kapak dikkatę değer. Taş aletler,bazalttan öğütme çanağı,kazıyıcılar, çan biçimli damga mühür,orak bıçaklar küçük buluntuları tamamlarlar.[17]

MADENİ BULUNTULAR

Delikli diks başlı ve kalınlaştırılmış, gövdesi delikli iğne, çengelli iğne, küpeler, demirden yapılma mızrak ucu, saplı bıçak, demir balta; tunçtan yapılma mezar hediyeleri olarak iki adet gem parçası, hayvan başı bezemeli bir dizgin halkası, bir gem ağızlığı kolu ve iki adet üzerleri grifon başı bezemeli kayış bağlantı parçası ele geçmiştir.[18] Demirden yapılmış sapı dikaçlı bir bıçak, tunçtan okucu, altın bilezik bulunmuştur.[19]

Tunç veya bakırdan küçük buluntular arasında koni başlı bir iğne ile topuz biçimindeki başları kertikler ve yivler, boyun kısmı da bir spiral ile bezeli iğne,ayrıca ender olarak bakırdan biz ve delgiler de yer alır.

İlk Tunç Çağı'nın ilk evreleri için belirleyici nitelikte olan döküm kepçeleri,potalar, bakır cürufu kalıntıları, birçok çukurun kül içinde madenciliğe işaret eden bakır cürufu, döküm kalıplarına ait parçalar ve döküm kepçeleri bulunmuştur.[20](Lev.) İleri tabakalarda, giderek artan sayılarda, tunçtan buluntular görülmeye başlamıştır.Bunlar arasında yüzükler,fiyonga başlı iğne,çift sarmal başlı iğne gibi çeşitli iğneler vardır.

18)Demir mızraklar gibi biri burma çubuklu,diğeri düz çubuklu ve özengi biçimli halka deliklere sahip gem parçaları ile gem ağızlığı kolu bulunan İskit mezar envanterinin en belirgin parçalarıdır:H.Hauptmann,"Norşuntepe Kazıları 1970,89.

19)H.Hauptmann,Norşuntepe Kazıları 1971"ODTÜ Keban Projesi 1971 Çalışmaları, Ank 1974,78

20)Maden buluntularının erken bir safhada etkilenmesi;önemli bakır yataklarının Ergani'ye yakınlıklarından dolayıdır.

DOĞAL BULUNTULAR

Üst tabakalarda etrafı bir sıra taş çevrili, üstleri bazen taş levha örtülü iskeletlere rastlanmıştır. Güney teres binaları içinde kömürleşmiş olarak ekmeklik buğday (Triticum destivum) ve iki sıra arpa (Hordeum distic hum)taneleri bol olarak izlendi. Yanık kerpiç kalıntıları arasında iki insan iskeleti,karın yüzleri birbirine bakan iki adet at gömüsü tesbit edilmiştir.Bu gömülerin altında ise,başı güneyde olmak üzere çapraz bir şekilde yerleştirilmiş, üçüncü bir at bulunmuştur.[21] Bir çocuk iskeleti, altçene kemiği eksik insan kafatasına üst kısım kemikleri saz ve kömürleşmiş ahşap kalıntıları, çok sayıda koyun,keçi,sığır kemikleri doğal buluntuları tamamlamaktadır.

(İskelet mezarı için bkz: XLV)

21) Küçük Asya'da ölülere at kurban etme geleneğinin Hitit ritalleri bahseder. Bu gelenek Osmankayası'ndaki Eski Hitit Mağara mezarları buluntularıyla arkeolojik yönden isbatlanmıştır. Hitit metinlerinde bu adak kurbanından başka birde kefaret kurbanı vermek âdeti görülür. Kefaret kurbanı, dinî mânada işlenen bir günahın kefareti olarak sunulmakta idi. Meselâ Kizzuvatna'lı tanrı ishara'nın rahibi Ammihatna'nın yaptığı tılsım, "Mühür evinin ekmeğini ve yağını yiyen veya kadının vücudunun kanını için bir kimseye karşı" idi. F.Kınal, "EAT, Ank 1962,221.

ÖRENKAYA

Keban ilçe merkezinin güneyindeki Örenkaya Köyü'nün 500 m.güneyindeki tepede, kabaca biçimlendirilmiş 170x070m.ve 070x 075m.kadar boyutlarındaki taş bloklardan 5.80x6.80 m.boyutlarında dikdörtgen planı veren bir yapı tesbit edildi.[1] Bu yapının 1.90 m.kalınlığındaki duvarlardan güneydeki 2.60 m.yüksekliğindedir. Tam anlamıyla açık olmamakla birlikte, kuzey yüzünde bir giriş açıklığı olduğu bellidir.[2]

Örenkaya'nın Orta Demir Çağı ile alakalı olduğu, Gökbelen Köşker mevkiine bakardı söylenebilir.

1) Veli Sevin, "Elazığ-Bingöl Yüzey Araştırması,1987"-/VI.Araştırma Sonuçları Toplantısı, Ank 1988,483,

2) Benzerlerine Van'ın güneyinde dağlık kesimde ve Kuzeybatı İran'da rastlanır. Bu türdeki kulemsi yapıların mahiyeti ve tarihlenmesi konusunda yeterli bilgiler bulunmamaktadır; V.Sevin, ae,456.

PAĞNİK

Elazığ İli, Ağın yakınındaki Pağnik Öreni Roma Kalesi ve Tunç Höyüğü'nde, Ankara İngiliz Arkeoloji Enstitüsü'nün ODTÜ Keban Projesine yaptığı katkı ile,kazılar yürütüldü. Kazı giderleri Enstitüs kanalı ile British Academy tarafından karşılanmıştır.[1]

MİMARİ

1968 yılında ortaya çıkarılan mezar bu höyük mimarisi hakkında bilgi vermektedir.Dörtgen odada taş malzeme kullanılmıştır. Taş duvarların ait olduğu tabaka ile, doğal oluşumlu konglomera yüzey arasında duvarlara rastlanmamıştır.(Lev. XLVI)

ÇANAK-ÇÖMLEK

Kırık,kaba yapım bir çömlek ile Pulur (Sakyol)Höyüğü'nün VIII.mimarî tabakası ile benzerlik gösteren Tunç Çağı'na ait çanak-çömlek elde edilmiştir.[2]

DOĞAL BULUNTULAR

40 yaşlarında, ağır bir kafatası ameliyatı(trapanasyon) geçirip iyileşmiş olan, erkek iskeletine rastlanmıştır. Ayrıca 9 yaşında bir erkek çocuk ve bir bebek iskeleti bulunmuştur.[3]

1) Richard Harper başkanlığında İngiliz Arkeoloji Enstitüsü'nce yürütülen Pağnik öreni-Kaşpınar kazısına 1968 yılında başlandı; Ortaya çıkarılan buluntulardan yerleşmenin Tunç Çağı'na tarihlendiği belirlendi: YA,IV,ist 1982,2489-2490.

2)R.P.Harper, "Pağnik Öreni Kazısı 1969" ODTÜ Keban Projesi 1969 Çalışmaları, Ank 1971,91.

3)R.P.Harper, ae, 91, Pağnik açık işyeri sileks yüzey buluntuları için bkz.

PİROT

Höyük, Malatya İli'nin 42 km doğusunda, merkez kale bucağına bağlı Kıyıcak (Pirot) Köyü içinde, Fırat Nehri'nin hemen günäy kıyısında bulunmaktadır. Kazılar, Eski Eserler Müzeler Genel Müdürlüğü ODTÜ Tarihi Eserleri Kurtarma ve Değerlendirme Araştırma Merkezi Müdürlüğü'nce gerçekleştirilmiştir.

Çift konili bir höyük olarak bilinen Pirot Höyük, İkiz Höyük adıyla da bilinir. Doğu koni oldukça dik ve elips biçimlidir; yüksekliği 25 m. kadardır. Batı koni ise daha alçak, yayvan ve geniş tabanlıdır. Buradaki yapılanmalar önemli ölçüde tahribata sebep olmuş; daha yükseltide ise yapılaşmalar için toprak ve taş alınması sonucu büyük yarmalar ve çukurlar meydana gelmiştir.[1] (Lev. XL VIII)

MİMARİ

Höyükte, Bizans, Roma ve az miktar da Hitit mimari kalıntıları mevcut. Yapı katlarında Roma taş blokaj, sıra taş temel üzerinde kerpiç malzeme; bilhassa Hitit yapısında blok taşlar, XI. yapı katında olduğu gibi fırın duvarları tek sıra küçük taş ve çamur malzeme dikkati çekmektedir.[2]

ÇANAK-ÇÖMLEK

Höyük evreleriyle birlikte ilk iki ana yapı katı, MS X. yy. dan başlayarak XII yy. sonuna dek süren yoğun Bizans yerleşmesini vermektedir. Her iki yapı katında görülen tek renkli mutfak tipi kaplar gerek biçim, gerekse yapı tekniği yönünden pek büyük farklılıklar göstermektedir. İlk Bizans yapı katı çöp çukurunda kırık olarak bulunan üç adet ayaklı kâseden ikisi sırlı, sıraltı tekniğince bezekli (Sgraffiato) olup, bunları XI yya, hatta XIII. yy. başlarına tarihlemek mümkün olmaktadır.

1) Ö. Karaca, "Pirot Höyük 1983 Kazıları", VI. Kazı Sonuçları Toplantısı, İzmir 1984, 37-41.

2) Ö. Karaca, "Pirot Höyük 1981 Kazıları", IV. Kazı Sonuçları Toplantısı, Ank. 1982, 69-73

Son Tunç Çağı yapısında, yapı terkedildiğinden, ele geçen az sayıdaki çanak-çömlek parçası dışında buluntuya rastlanmamıştır. Parçalar çoğunlukla devetüyü-portakal renginde,çok iyi pişirilmiş, hamurları renginde astarlı ve çark yapımıdırlar.Biçim olarak fazla çeşitleme yoktur. Ancak, sivri ve yuvarlak dipli ince testilere ait dip parçaları,kalın cidarlı, düz dipli derin kâse (çanak) parçaları ile yayvan tabak parçaları, IV.yapı katının tanımlanması açısından oldukça önem taşımaktadırlar. X.Yapı katında tüme yakın ele geçen içbükey boyunlu, yumurta gövdeli, kulpsuz ve saklı astar tekniğinde bezekli çömleğin bezeme tekniği yönünden pek çok benzer parçaları bu yapı katında bulunmuştur.

Karaztipi ve saman yüzlü parçalar, bu yapı katında oldukça yoğun, ilginç örnekler arasında içi beyaz bir madde ile doldurulmuş, çizi bezekli (inkrustasyan) parçalarda mevcut.[3]Nekropol çalışmalar sonucu, Pirot Köyü Tepeköy mahallesinde, dar bir sokak içindeki alandan, yüzeye çok yakın olmak üzere 4 adet kremasyon kabı açığa çıkarılmıştır. Küllerin bulunduğu kremasyon kaplarının tümünün omuz ya da boyundan yukarı kısımları kırık, en iyi korunmuş olanı çift kulplu, basık gövdeli, yuvarlak diplidir; karında hafif bir omurga vardır. Hamurları grimsi açık kahverenginde olup, taşcık ve bitkisel katkılıdır. Çarkta yapılmış hamurları renginde astarlanmıştır.[4]

İTÇ III'ün son evresine tarihlenen VI.yapı katında yeşilimsi bej veya pembemsi bej renk astar üzerinde koyu renk boya bezekli çanak çömlek parçaları oldukça yaygındır. Diğer yapı katlarından ziyade X.yapı katı oldukça iyi bulgularla karşımıza çıkmıştır.

Mimari açıdan doyurucu bilgiler bulunmamakla beraber, ağız kenarında karşılıklı yayvan, üçgen tutamaklı kırmızı karaz malı bir kap, sarımsı kırmızı renk hamurlu bir çömlek elde yapılmışlardır. Çark yapımı ince cidarlı,çok iyi pişirilmiş kâse ve fincanlar genelde çok soluk kahverengi veya yeşilimsi açık gri renk hamurludurlar. Astar hamur rengindedir.

3) Ö.Karaca, ae,72.

4) Parçaların çok yakın benzerlerini gerek Korucutepe'de,gerekse Tarsus'ta Son Tunç Çağı'nın II.evresinde görmekteyiz:Ö.Karaca ae, 74.

MADENİ BULUNTULAR

Kazılarda. Bizans Dönemi'ne ait kültür katlarında çok sayıda demir cürufuna rastladı. Özellikle 1984 yılında Pirot Höyüğü'nün XI.ve XII.yüzyıllarına tarihlenen Bizans Dönemi'ne ait 16 tabakasında ortaya çıkarılan demir atölyesi çok büyük önem taşımaktadır. Atölyenin aynı zamanda demir ergitme merkezi olarak kullanılmış olduğunu, çok sayıdaki savaş aleti ve çeşitli avadanlıklarla birlikte bulunan demir cürufları doğrulamaktadır.Kazı sırasında toplanan cürufların toplam ağırlığı 42 kg.dır.Ergitme sırasında toprakta açılan konik şeklindeki küçük çukurlara dökülün cürufların biçimi sanki külçeyi andırmaktadır. Bu tür demir cürufllarının biçimi, Samsat kazısında ortaya çıkarılan ve aynı döneme tarihlenen demir cürufları ile yüzeysel bir benzerlik göstermektedir. Oldukça fazla paslanmış olan demirden yapılmış eşya ve silahların şu andaki toplam ağırlığı ise 33 kilodur. Atölyede sadece 1984 yılı Kazı sezonunda toplam olarak 678 adetten fazla silah ve avadaklık ve diğer aletlerin bulunmuş olması, Pirot'un bu dönemde bölgenin araç ve silah ihtiyacını sağlayan önemli bir üretim merkezi olduğunu göstermektedir. Ancak eritme fırınlarının planları konusunda herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.[5]

Höyükte madeni buluntu olarak, ikinci yapı katında, X.ve XI yy'a ait 8 bakır Bizans sikkesi açığa çıkarıldı.[6] İki ucu birleşmeyen uçları dövülerek yassılaştırılmış bronz bilezik,bronz Hitit baltası gün ışığına çıkarıldı.[7]

5)Ö.Belli,"Yukarı Fırat Bölgesinin Eski Metalurjik Faaliyetlerinin Araştırılması" VI.Araştırma Sonuçları Toplantısı,Ank 1988,334.

6)Sikkelerden en geç tarihlisi İmparator Romanos IV Diogenes'e (1068-1071) aittir.

7) Keban Bölgesi Tepecik kazılarında açığa çıkarılan balta en yakın benzeridir. O.Karaca, PirotHöyük 1983 Kazıları, 47

PULUR (SAKYOL)

Keban Barajı inşaatı dolayısıyla sular altında kalacak kültür eserlerinin kurtarılması için 1968 yılından itibaren, ODTÜ Eski Eserler Genel Müdürlüğü'nün öncülüğü ile, Elazığ çevresinde önemli kazılar yapıldı. Hamit Zübeyr Koşay da, ODTÜ adına müzeler müşaviri olarak kazı çalışmalarını yürüttü; faaliyetler 1971 yılına kadar sürdü.

Kazıda, karbonlaşmış etütlük maddelerin C14 metodu ile analizini Michigan Üniversitesi Fizik laboratuvarı uzmanları yaptı. Bazı maden cevherlerinin analizleri de Münih Üniversitesi profesörlerinden A.Maucher tarafından yapılmıştır.

Kurtarma çalışması yapılan bölgedeki birçok höyükten biri olan Pulur'un eski metinlerde geçen İSUWA olarak adlandırılan yerde bulunduğu tahmin edilmiştir.[1]

Pulur, Çemişgezek (Çemişgezek) ilçesi merkez bucağına bağlı bir köydür. Zirvede 60 m, dipte 90 m. çapında ve ana topraktan yerine göre 11-13 m yükseklikte olan höyük, 38° 55,5' boylam ve 38° 45,5' enlemde yer alır. (Hrt.VII)

Murat Nehri ile batı Fırat'ın (Karsu Karasu) birleştiği noktadan kuşuçuşu 4-5 km; Çemişkezek'e 20, Elazığ'a da 45 km mesafededir. Pulur höyüğünde İlk yerleşme Son Neolitik veya ilk Kalkolitik Çağ'da vukua gelmiştir.[2] Pulur Höyük İlk Tunç ve Son Tunç Çağı yerleşmesi olarak tanıtılır. Höyüğün üstü I den IV. kata kadar mimarisi seçilmeyecek derecede tahrip edilmiştir. (Teraslardaki yapılar taş çıkarmak ve harman yeri yapmak için tahrip edilmiştir)

---

1) Erzurum yakınlarındaki Pulur Höyük'ten ayırmak için, keban bölgesinde bulunan höyüğe, "SAKYOL" adı verilmiştir. Erzurum Pulurşehrin kuşuçuşu 15 km, şoseden gidildiği takdirde 20 km güney batısında, kendi adıyla adlandırılan bir çayın sağ kıyısında ve ovadan 17 metre yükseklikte bir höyüğe yaslanan bir köydür: H.Z Koşay-H.Vary, "Pulur Kazısı, Ank 1964,5.
Toplu bilgi için bkz; H.Z.Koşay, "Keban Projesi Pulur Kazısı 1968 1970" Ank, 1976.; J.Yakar, "The Late Chalcolithic and Early Bronze Age" Part i i, Bar İnternational Series 268(ii), Oxford1985, 290.

2) Yukarı mecrası Türkiye olan Aras Nehri kültürürünün Erzurum yakınındaki Karaz ve Pulur'dan; Elazığ'daki Sakyol'da, İran'daki Rum'ye Gölü batısında olan Göktepe'nin K.tabakasında, Amik Ovasından Filistin'deki Hirbet-Kerak'a kadar yayıldığı ve çok

MİMARİSİ

Pulur(Sakyol) höyüğü, bir ırmağa su veren pınarbaşından, rüzgârdan oldukça korunmuş, kuytu yamaç ağzındaki 4-5 m.yükseklikte doğal bir tepeye oturtulmuştur.

I.ve IV katları son yıllarda tahribata uğradığından esaslı bir mimarî vermemiş; ancak bu katların İlk Tunç Çağı ile yaşıt olduğu anlaşılmıştır. Sakyol'da diğer bazı höyüklerde olduğu gibi Ortaçağ kalıntılarına rastlanılmıştır.

Konglomera bir tepe üzerinde yapılan kazıda dikdörtgene yakın veya trapez şeklindeki Prehistorik evlerin, tepenin değirmenliğe uygun şekilde iki üç sıralı olarak yerleştikleri izlenmiştir. Dış ve iç sıvalar halinde sıralanan evlerin yan duvarları müşterektir. Bu sebeple odalar yamık şeklindedir. Dış sıradaki odalar harice genellikle kapalı olup, iç sıradaki odalara veya kilerlere basamaklı bir eşikle geçilir. Höyüğün ortasındaki avlu bütün evler için müşterektir.

Evlerin tamamı adeta bir kale teşkil eder. Oda içlerinde veya uygun boş yerlerde ekin kuyuları bulunur. Duvarlar tek sıra taş temel üzerine kerpiçten veya çamur harcı ile taş dolgu olarak yapılmışlardır.[3] Düz damın kirişleri, duvarların üstüne oturduğu gibi, orta direkler de ağır yükü birlikte taşırlar. Genellikle Çam ve ardıç cinsi malzeme kullanılmıştır. Döşemede ise bastırılmış killi toprak görülür. Aynı katmerleşmeye killi topraktan yapılan ocaklarda da rastlanır.

Kuvvetli ateşe maruz kalan ocak adeta tuğla halini almıştır. Ocaklar büyük ve kü ük olmak üzere iki tanedir.[4]

Ayrıca yere gömülü huni biçimli ve dibinde yassıtaş bulunan dibek, bir kil kaideye meyilli oturtulan öğütme taşı[5] ve büyüklü küçüklü şekiller mimariyi tamamlamış gibidir.[6]

-)yüksek bir medeniyeti temsil ettiği anlaşılmıştır. H2 Koşay, Erzurum ve Çevresinin Dip Tarihi, Ank 1984,13

3)Sakyol'da genelde yapı malzemesi olarak sel taşları, kerpiç kalıpla yapılan çamur dolgu ve üstü kül sıvalı çit kullanılmıştır. Temellerde az olarak taşa yeri verilmiş, ahşap malzeme ise düz damların inşasında ve kapı sövelerinde kullanılmıştır. Hamit Z.Koşay, "Pulur(Sakyol) Kazısı,1969" Keban Projesi 1969 Çalışmaları, Ank 1971,100

ÇANAK ÇÖMLEK

Pulur(Sakyol) çanak çömlekleri şu şekilde tasnife tabi tutulmuştardır:

1-Beyaz zemin üzerine geometrik süslü, bazan hayvan ve kuş motifli, iki renkli çanak-çömlekler I-VIII.kata kadar siyah perdahlı Karaz tipi eserlerle birlikte bulunur. Hamuru beyaz toprak olup, süsleri kırmızıdan kahverengine kadar çeşitler arzeder. Motifleri mezopotamya'daki El Ubeyd eserini andırırsa da bunu yerli saymak daha doğrudur.

2-Siyah perdahlı Karaz tipi çanak-çömlekler,

Yanış derecesine göre kırmızı ve alacalı örneklerine de rastlanır. Bariz özellikleri kabartma veya oluk süslü oluşlarıdır. I-XI.kata kadar hakim unsurdur. (VIII.kata kadar beyaz zeminli geometrik süslerle paraleldir). Seyrek olarak beyaz hamurlu çeşitlerine de rastlanır. Teknik aynı olduğu gibi süs unsurları da ortaktır.[7]

Bu çanak çömleklerin Kafkasya'nın Aras-kura bölgesinden; Erzurum'un Karaz, Güzelova, Pulur; İran'da Tebriz yanındaki Yanık tepe; Rumi'ye Gölü batısındaki Göztepe; Malatya yakınındaki Gelinciktepe;Amu kovası yolu ile Filistin'deki Khirbet Kerak höyüğüne kadar yayılış alanını tesbit ve takibi mümkündür.[8]

3-Yapılan sondaj sonuçlarına göre XI.kattan sonra Karaz tipi Çanak-çömlek yerine tek renkli olmakla beraber, daha iptidai;çanak çömlekle birlikte beyaz zemin üzerine kırmızı şeritli,fakat I.maddekinden farklı çanak çömlek mevcuttur.[9](Yapı katlarına göre buluntular için bkz:Lev.IL)

4)K.Projesi 1969,Lev 78,1)Arkeoloji ve Kazı Araştırmalarının Kazandırdıkları, Keban Projesi,TTK,Ank 1976,11.

5)K.Projesi 1969, Lev 78,2)

6)Her odada bir veya birkaç 20-30 cm yükseklikte,kilden büyük küçük sedirlere rastlanmıştır.Bu sekiler oturmaya,yatak sarmaya elverişlidir.Eğimli öğütme taşı önündeki sekiler daha alçaktır.

7)Pulur(Sakyol) kazısı,Erzurum Pulur-Kazısı Kültürünün en güzel örneklerini vermiştir: H.2.Koşay,H.Vary,"Pulur Kazısı" Ank 1964, 15; Prof.Tahsin Özgüç,Erzincan Altıntepe'nin alt tabakalarında Pulur ve Karaz(Erzurum)a benzer eserlere rastlandığını ifade etmiştir:H.2.Koşay H.Vary,"Güzelova Kazısı" Ank 1962,8.

Beyaz zemin üzerine kırmızı şeritli çanak-çömlek Burdur Gölü yakınında Hacılar Höyüğünde son Neolitik veya Eski Kalkolitik katında bulunmuştur. Bu kültür katında sesklo kültürüne kadar uzanır.

VI-IX yapı katları arasında bulunan çeşitli çanak-çömlek türlerinin renklerine göre oranları şöyledir:

Yapı Katı	Krem renkli	Siyah perdahlı	Kırmızı Perdahlı
VI	% 13,8	% 43,3	% 38,8
VII	% 33,3	% 44,2	% 22,5
VIII	% 11	% 60,2	% 28,8
IX		% 67,3	% 32,7

---

8) Prof. Mallowan'ın himayesinde kurulan İngiliz Arkeoloji Heyetinin İran Azerbaycan'ında yapmakta olduğu kazılarda aynı eserleri bulmuş olması muhtemeldir. Nitekim Pulur buluntuları vesilesi ile Rumiye gölünün batısındaki Goey Tepe'nin K.tabakasında ve Kafkasya'da Trialeti bölgesinde Karaz eserlerine rastlanmıştır.:

Vary-Koşay, ae, 9.; Karaz keramiği el yapımıdır. Çağdaş kültür ve yerleşmeler için bir nevi fabrikasyon üretime geçiş demek olan çömlekçi çarkının kullanımına rağmen, yayıldığı alanlarda el yapımı olma özelliğini korumuştur. Tek renkli (monokrom),astar ve açkılı olan Karaz Keramiği'nde süsleme genellikle paralel, spiral veya kesişen çizgilerden oluşur. Bu dekorasyon, keramiğin çeşitli türleri üzerine Yiv-oluk (insize) veya kabartma tekniğiyle uygulanmıştır:M.Pehlivan, Karaz Kültürü ve Hurriler, SBD,I,Van 1990, 170-171.

9) H.Z. Koşay,"Pulur/Sakyol Kazısı 1969" Ank 1971, 99-100

KÜÇÜK BULUNTULAR

Değişik yapı katlarında farklı küçük buluntulara rastlanmıştır.

I.Yapı katı:Hayvan figürleri,pürüzlü perdah taşları,küçük kapcıklar, çakmaktaşı aletler.

II.Yapı katı: Geç damgası, perdah taşları,kemik aletler.[10]

III.Yapı katı: Hayvan figürleri,Geç damgaları,ağırsaklar, kab kacak taş ve kemik eserler.

IV.Yapı katı: Obsidyen ok ucu, obsidyen keski,kil figürin çakmaktaşı.

V.Yapı katı: İdoller,figürinler,yırtıcı balık dişi,obsidyenler,ağırsak, taş düğme, çanak-çömlek, çeşitli çakmaktaşı ve kemik aletler.

VI.Yapı katı: Kaşık, emzikli kapcık, idoller, figürinler, obsidyenler, kemik ok ucları, çeşitli kemik ve taş eserler.

VII.Yapı katı: Kaideli,emzikli kapcık, tıpa, kemik bizler.

VIII.Yapı katı: Geometrik bezekli kemik idol, kapcık,kemik bizler,çakmaktaşı, bıçak, testere.

IX.Yapı katı: Bereket tanrıçası, idolü, fırçasapı, taş askı süsü, kemik ve taştan yapılmış aletler.

X.Yapı katı: Çakmaktaşı bıçak, orak olarak kullanılmış bir boynuz ve yanında orak bıçağı olan 5 tane üçgen biçimli,çok rötuşlu çakmaktaşı, siyah taş çekiç, siyah taş kapak, Obsidyen kazgıç, bizler,ağırsaklar, çakmaktaşı aletler.[11]

---

10) Buluntular İlk Tunç Çağı karakteri taşırlar.

11) Pulur kalkolitikinde madenin azlığa mukabil, Obsidiandan (Obsidyen) yapılan aletler çok çeşitli ve sayıca da zengindir. Obsidiandan kitleler Pulur'un batısındaki dağ yamaçlarından getirilerek mahallinde imal edilmişlerdir.Dr.İ Kılıç Kökten, Anadolu'da Perehistorik yerleşme yerlerinin dağılışı üzerine bir araştırma,1958 (DTCF) Dergisi X-3-4)'de "Obsidien=devegözü" sahalarını, Kars, Muş, Erzurum, Kayseri, Niğde, Koçhisar olarak tesbit eder.Pulur'da yüzlerce Obsidien alete mukabil ancak iki parça sileks mevcuttur:H.2.Koşay-H.Vary,ae 19.

XI.Yapıkatı: Toplu halde obsidyen aletlere rastlanmıştır.Hayvan başı şeklinde idol, obsidyen kazgıç (tırnak), insan yüzlü kıl heykel parçası, boynundan çekiç, ağırsak, kuzu figürini, mafsal kemiğinden biz.(Lev. 1L)

MADENİ BULUNTULAR

Pulur sakinleri, bakır cevherini eritmesini, kalıba dökerek balta ve kargı ucu yapmasını biliyorlardı.Fakat yine de madeni eserler, ele geçen taş ve kemik aygıtlarının yanında, ender lüks eşya sayılmıştır.[12]

Tekmil Pulur kazısında onbinlerce çanak-çömlek kırığı arasında maden eserlerin sayısı dördü geçmemektedir. Buna karşılık işlenmemiş bakır cevherine ve cürufa rastlanmıştır.[13]

DOĞAL BULUNTULAR

Pulur (Sakyol) höyükte VIII. ve IX.yapı katları arasında iskelet bulunmuştur. İskeletin başı batıda, ayakları doğuda ve dizleri hafifçe büküktür. Yanıbaşında herhangi bir buluntuya rastlanmamıştır.

Pulur'da XII-XIII.Yapı katları Neolitik çağı temsil ederler.Bu katlar yeterli karşılaştırma malzemesini sağlamışlardır. Neolitik Çağ'da, İran ve Anadolu'da kendi kendine yetişen bitkilerden arpa,çavdar, buğday cinslerinin varlığı Pulur'da da kabul edilmiştir.

---

12) Madeni eserlerin azlığı Chalkolithik'in başlıca vasfıdır.Bu devirde madeni silaların bir lüks olduğundan şüphe edilemez: H.Z.Koşay- H.Vary, Güzelova Kazısı, 8.

13) Maden cevher kaynakları çok zengin bir ülke olan Türkiye'de yaklaşık olarak MÖ VII.bin yıldan, MÖ II.bin yılın son çeyreğine kadar bakır/Tunç ürünlerinin yapılmasında altı çeşit bakır malzeme kullanılmıştır. Doç.Dr.U.Esin "Kuantatif Spektral Analiz Yardımıyla Anadolu'da Başlangıcından Asur Koloni-leri Çağı'na kadar Bakır ve Tunç madenciliği" İst 1969, ; H.Z.Koşay,"Pulur(Sakyol) Kazısı 1971" Ank 1974,128.

ROMA KALESİ

MİMARİ

MS.IV.yy'ın tipik mimarı özelliklerine sahip olan Fırat kenarındaki bu sınır kalesinde, at nalı biçimli kulelerin gün ışığına çıkarılması ile çalışmalar başlamıştır.[1] Kule, köşe kuleleri ve kale beden duvarlarına dayalı iç yapı silsilesinden meydana gelmiştir. İç yapı silsilesinde beden duvarlarında görülmeyen, kötü bir işçilik ile yapılma taş eklemeler mevcut. Beden duvarlarından bazıları içe doğru harç kullanılarak yapılmış, iç kısımlarda ise kuru taş tekniği ile devam etmiştir. Duvarların bir kısmında çok iyi taş işçiliği gözlenmiştir. Kalede kullanılan taşların büyük bir bölümü, çevredeki başka yapılardan sökülerek getirilmiştir.

II. Kulede "liberesque eius ve onun çocukları" olarak okunan latince bir yazıtın alt kısmı bulunmaktadır.[2] Aynı kesimde, kale beden duvarının dışında Grekçe çok aşınmış bir yazıt da vardır.

KÜÇÜK BULUNTULAR

Alçı taşından küçük bir erkek heykeli[3] nin gövdesi, talih getirmesi için Ant. Makeis (?) tarafından, men'e adanmış bir yazıtı bulunan, kireç taşından küçük bir sunak küçük buluntuların önemli eserlerindendir. Mühürlü korneliyen yüzüktaşı; cam örneği aralarında tunç ve demir nesnelerin ve cam eserlerin de bulunduğu küçük buluntular Elazığ müzesinde depolanmıştır.[4]

---

1) Kalenin kuzey ve batı bölümlerindeki ilk yerleşme safhası çok kısa süreli olmuştur. Mimari üsluptan ve özellikle kule biçimlerinden, kalenin IV.yy. içinde yapılmış olduğu anlaşılmakta ise de, daha kesin tarih verecek bir belge bulunamamıştır: Richard P.Harper, "Pağnik Öreni Kazısı, 1969" ODTÜ Keban Projesi Çalışmaları, Ank, 1969, 92,

2) Richard P.Harper, de, Resim 60,2.

3) Richard P.Harper, ae, Resim 68,2

4) Buluntular, bi r askeri yapıdan beklenebileceği kadar fakir ve azdır. Kazı sırasında, üzerlerinde çalışmaya değecek. Roma çanak çömleği de bulunmuştur. Bütün buluntular yine, Elazığ Teknik Okulundaki müze deposuna verilmiştir. Richard P.Harpor, ae, 94.

MADENİ BULUNTULAR

Madeni buluntular arasında sikkelerin çoğu, yapıların içindeki kahverenkte toprak dolgusundan çıkmıştır. Bunların içinde en eskisi, Kapadokya'daki Caesareia'da, Ermenistan zaferinin hatırası için basılmış olan Nero'nun küçük bir gümüş sikkesi bulundu. Ayrıca ikinci yy'a tarihlenen, çok kullanılmış bir çok sikke ile,en yenisi MS.395-5'de basılmış olan Constantius II ve Arcadius'a ait bazı IV.yy.sikkeleri de bulunmuştur. İlginç demir parçası ve tunç, IV. kulenin içinde içleri boş, konik biçimli 9 tane demir silah ucu, yine Antoninus Pius'a ait (MS.144) Sikke, çok sayıda I.ve II.yy.sikkeleri buluntular arasındadır.

DOĞAL BULUNTULAR

Çok sayıda hayvan kemiklerine rastlanmıştır.

ŞEMSİYETEPE

Baraj suları altında kalacağı endişesinden dolayı Şemsiyetepe de de kazılar yapıldı.[1] (Lev. L.Res: 1) Kazıları ODTÜ Keban ve Aşağı Fırat Projesi Müdürlüğü finanse etmiştir. Kazı çalışmalarına gözlemci olarak, Frau Dr.Helke Kammever gibi bir takım ilim adamları da katılmıştır.[2]

MİMARİ

Dikdörtgen planlı, taş duvar örgülü ve ortasında ocak tabanı mevcut yapılar, kireç kalıntıları, mevcut bazı mekân duvarları harçsız örülmüş. Buluntular da Geç Demir Çağı-Roma evresinin izleri görülür.[3] Temellerde ve temel üstlerinde sel yatağı taşları kullanılmış. Çamur sıva üzerinde açık renk bir badana, höyükte yerleşmeye en uygun İTC.III ve II evrelerini belgelemektedir. Kerpiç üzerleri çamur sıvalı sekiler korunan kapı pervazları kapı mihver mili yatağı taşının bulunması kesinlikle kapının diğer mekanlara açıldığını ortaya koydu. Bu da Roma Çağ. sınır kalesinin geçirdiği değişim ve onarımları göstermektedir. Buluntulardan taşın kesinlikle mimarî malzeme olarak kullanıldığı tesbit edilmiştir. Oda köşeleri yuvarlakılmış ve köşelerde duvarlarda in-situ kirli beyaz badana izleri kendini korumuştur.

ÇANAK-ÇÖMLEK

Keban-Altınova kazılarından, Malatya yöresi yerleşmeleri ve kazılarından tanıdığımız İTÇ III A evresini isbatlayan, elde boyanmış, boya bezekli, özellikle ağız ve omuz üzerinde geometrik Linear bezeme motifleri ihtiva eden çanak-çömlek parçaları. Karaz türü siyah açkılı mallar, boya bezekli çanak çömleğe oranla çok daha az olduğu gözlenmiştir. Dikdörtgen biçimli taşt bulundu. Çöp çukurlarında bulunan malların çoğu İTÇ III'ün Geç evre-

1) Elazığ İli-Baskil ilçesi Bilâluşağı Köyü.

2) M.Darga, "Şemsiyetepe Kazıları 1981 yılı Çalışmaları", IV.Kazı Sonuçları Toplantısı, Ank 1982,55.

3) Roma Çağı kale ve garnizonun temel kalıntıları, İlk Tunç Çağı yerleşmesine oturtulmuş; Roma kalesinin iç bölümü, kuzeyde basamaklı giriş, kapı mil yatağı, mutfak(?), tanar, İn-Situ öğütme taşı görülmüştür. Ayrıca yerel Hitit yerleşmesi, İlk Tunç Çağları tesbit edilmiştir.

sini ve OTÇ geçişi belgeleyen çanak-çömlek parçalarıydı. Buluntuların en yoğun olanları boyalı çanak çömlek parçalarıdır.Bu İTÇ yerleşmesinde, büyük küplerden küçük çanaklara kadar her tür kap boya bezeklidir. Genellikle geometrik çizgi bezeme motifleri yanında, zarif bitkisel bezekler (dal ve ağaç gibi) de görülmektedir. Malatya-Elazığ Yöresi kazı buluntularından tanıdığımız keramik malzemesine Şemsiyetepe buluntuları zengin katkılarda bulunmuştur; OTÇ çanak-çömleğine rastlanmıştır. Kırmızı boyalı testicilik daha çok Demir Çağı malzemesini akla getirmiştir.Tek renkli, boya bezekli çanak çömlek İTÇ III ve OTÇ I boyalı kap parçaları, semer biçimi buluntular elde edilen ilginç parçalar arasındadır. Toplananlar arasında, aşağı çekik, dil biçimi tutamaklı Cooking-Pot'lar da mevcuttur.

Karaz türü küp ve Çömlek parçaları, Altınova boyalılar,OTÇ I tipik boyalı kapları, Omurgalı ve ağız kenarı basit geometrik bezekli çanakları da çıkarılmıştır. (Lev: L 1)

KÜÇÜK BULUNTULAR

Kemik bir, filint bıçak, belden yukarısı stilize, üçgen biçiminde ve oldukça yassı, belden aşağısı çan biçiminde bir giysi ile tamamlanmış 10 cm boyunda pişmiş toprak bir kadın figürü, ITC III'ün sonlarına tanıklık eden Geç mühürü, demir bıçak, Silex dilgiler, taş çekiçbaşı,başı kırık bir hayvan figürini, beyaz taştan yassı, oval formda delik bir topuz başı, birkaç Silex bıçak parçası, Obsidyen kesici parçaları, obsidyen çekirdek taşdan delikli bir taşcı baltasının yarısı, çan biçimli bir idole ait boya bezekli etek kısmı çakmaktaşı dilgi,kesici alet bazalttan tahıl öğütme taşları, Roma çağı ok ucu bulunmuştu;

MADENİ BULUNTULAR

İTÇ III Maden aletlerine denk maden gereçleriyle (sayısı altıyı geçmeyen tunç eser) Yerel Altınova kültürünü aydınlatıcı nitelikte bulguları açıkça gözlenir.

TANRIVERMİŞ (AYDINCIK) KALESİ

Harput'un kuzeyinde Murat Irmağının sol kıyısında yapılan çalışmalarda, Elazığ-Pertek karayolunun 15.km.sinde Aydıncık Köyü'nün 500 m.kadar kuzeyinde yer alan Tanrıvermiş mevkiinde de yüzey araştırmaları yapıldı. 55x25 m.boyutlarında bir Urartu tahkimatı ortaya çıkarıldı.[1] Güney yüzü çıkılması imkansız biçimde sarp olan kayalık üzerinde basamak şeklinde sur temel yuvaları, kayaya oyulmuş düzgün bir platform ve küp biçimli üç sarnıç görülmektedir.

Daha sonraki Ortaçağ İskânı tarafından oldukça hasar gördüğü açık olan kalenin güneybatı eteğinde kimi taş duvar kalıntıları görülmektedir birlikte, bunların hangi döneme ait olduğu tesbit edilememiştir.Bu küçük Urartu karakolunun en ilginç yanı kayalığın tırmanılması imkânsız olan güney yüzüne oyulmuş üç kaya mezarıdır. Bunlardan batı uctaki önde dikdörtgen planlı bir çukur ve bunun gerisinde sekiden oluşturulmuştur. 0,60x0,60 m'lik küçük bir kapıyla girilebilen mezar odasının boyutları 1.30x1.10 m., yüksekliği 1.40 m'dir.[2] Kayalığın doğu ucundaki mezar prensipte öncekilerin aynı olmakla birlikte kısa yüzlerden birine ikinci bir seki yerleştirilmiş olması nedeniyle farklılık gösterir. 0,75x075 m'lik alçak bir kapıyla girelebilen oda 2.80x1.80 m. boyutlarında ve 1.80 m.yüksekliğindedir. Düz tavan ve yan duvarlar daha özenli bir işçiliğin eseridirb Yukarıda belirtilen iki mezarın ortasında, daha büyük boyutlu ve şüphesiz ki, daha önemli olan üçüncü kaya mezarı yer almaktadır. Ötekilerden farklı bir şekilde mezarın önünde 2.10x1.70 m. boyutlarında ve 1.90 m. genişliğinde, düz tavanlı bir giriş mekânı bulunmaktadır.[3]

1) Veli Sevin,Elazığ-Bingöl Yüzey Araştırması,1987" VI.Araştırma Sonuçları Toplantısı, Ank 1988,485.

2) Urartu benzerlerine rastlanmayan bu küçük odacıkların pek çok yönden Harput yakınındaki Hacıseli kaya mezarına benzediği söylenebilir: Veli Sevin, ae, 485.

3) Bu türde giriş mekânları Elazığ-Tunceli Bölgesi Urartu kaya mezarlarına özgü gibi görünmektedir.Palu'daki üç mezardan ikisinde de aynı özelliklerle karşılaşılır.

Yakın benzerlerine Urartu kaya mezarları arasında rastlanmayan bu küçük odaları tarihlemeye yarayacak malzeme fazla değildir. Ancak Urartu kaya işçiliğini gösteren bir kayalıkta yer almaları, mezarların bu döneme ilişkin olmaları gerektiğine işaret etmektedir.[4]

Urartu Dönemi Ortaçağ'da yerleşmelere sahne olmuş, Tanrıvermiş kayalığının kuzey eteklerinde İlk Tunç Çağı'nın parlak siyah açkılı türlerine rastlanmıştır.[5]

4) V.Sevin, "Elazığ-Bingöl ve Tunceli İllerinde Prehistorik Araştırmalar 1987, VI.Araştırma Sonuçları Toplantısı, Ank 1988, 536

5) M.Başir Aşan, "Elazığ-Bingöl-Tunceli İlleri Ortaçağ Yüzey Araştırması 1987" VI.Araştırma Sonuçları Toplantısı, Ank 1988, 536.

TAAPRUZTEPE

Elazığ merkezinin 24 km kuzeydoğusundaki Kürdemlik mevkiinde yüzey araştırmaları yapıldı. Antik yola ait Ggenepik Kalesinde olduğu gibi, herhangi bir ise rastlanmamıştır.[1] Kürdemlik yakınlarında,iki kaya odası ile köyün 2 km kuzeyindeki, günümüzde Taarruztepe adını taşıyan, kayalık bir sırt üzerinde Demir Çağına ait küçük bir yerleşme yeri belirlenmiştir.

MİMARİ

Kürdemlikte konglomera cinsi kayaya oyulmuş kaya odaları mevcut.Dörtgene yakın odaların tabanları toprakla kaplı.[2]Gerek köşelerde ve gerekse tavan ve yan duvarların oyuluşunda özen gösterildiğine dair belirti bulunmuyor. Bu Urartu halk mezarlarında sık sık karşılaşılan bir durumdur.

Taarruztepe'deki yerleşme alanı ise Fırat Vadisi'ne bakan ve doğudan batıya doğru hızla alçalan konglomera bir sırt üzerinde kurulmuş olup, 100 m.kalınlığındaki taş temel kalıntıları,arazinin topoğrafik yapısına uygun bir biçimde batı yöne doğru yayılmaktadır.[3]

ÇANAK-ÇÖMLEK

Yüzeyden derlenen son derecede az sayıdaki seramik parçaları arasında, Demir Çağı özelliğini taşıyan deyetüyü renkli, hamuru orta kum katkılı, çark yapımı yatay yivli çanak parçası buluntular arasında ilgi çekicidir.[4] Ağız kenarı içten oluklu, uzun boyunlu çömleğin de bu yörenin Demir Çağ Seramiği için tipik bir özellik olduğunu tekrarlayabiliriz. (Lev. L 11)

---

1) 1986 yılında, Doç.Dr.Veli Sevin başkanlığında bilim kurulu Elazığ-Bingöl İllerinde yüzey araştırmaları yapılmıştır.

2) V.Sevin,"Elazığ-Bingöl İlleri Yüzey Araştırma 1986, V.Araştırma Sonuçları Toplantısı, II,Ank 1987,37.

3) V.Sevin, a,e,38.

4) V.Sevin, ae, 10-11.

TEPECİK

Korucu Tepe bulleri ışığı altında, İSUVA DİYE adlandırılabilen Altınova bölgesinde Son Tunç Çağı'nda ufak bir yerleşme örneği sunan Tepecik,bir yandan Orta Anadolu'nun büyük Hitit merkezleriyle, bir yandan da Orta Anadolu'nun Mitanni Devleti ile yakın ilişkiler kurmuştur. Höyük, Keban Barajı göl alanı içinde kalan 100 ü aşkın tarihi yerleşme, höyük ve açık hava konak yerleri içinde yer alır.[1] (Lev. L 111)

Baraj gölünün suları ile örtülen höyük, bilhassa Uruk Evresi" buluntuları,özellikle Kuzey Mezopotamya'nın Şümer öncesi kültürlerinin köken ve yayılım alanları ile ilgili çok önemli sonuçlar vermiştir.

Tepecik'te kazı çalışmaları ODTÜ Keban Projesinin mali desteği ve yardımlarıyla gerçekleştirildi. Uygulanan kazı yöntemi ile bölgeye has höyükleşme sistemi anlaşılabilmiş, böylelikle ilk, Orta ve Son Tunç Çağları'nda kentlerin höyükler üzerindeki gelişim ve yerleşim düzenleri anlaşılmıştır. Bu çağlara ait çok kalın tabakalar ile höyüklerin bir kısmının bugünkü yükseklikleri<u>ne göre daha o çağlarda vardıkları görüldü.</u>[2]

1) Tepecik Höyüğü'nde, İstanbul Üniversitesi'nden Ufuk Erşin'in 1968 de başlattığı kazı çalışmaları 1974 e değin sürmüştü. Elazığın 31 km doğusunda bulunan Tepecik Höyüğü,Altınova'daki en eski yerleşmelerden biridir. Buradaki en eski yerleşme, .. Son Neolitik Dönem'e değin uzanmaktadır. Bu dönemin ardından . ilk Kalkolitik daha sonra da Son Kalkolitik Dönem gelmektedir. Son Kalkolitik Dönem, Norşuntepe'deki yerel Son Kalkolitik yerleşmesinden farklıdır. Tepecik Son Kalkolitik Dönem yerleşmesinde Mezopotamya'daki Klasik Uruk Kültürünün bütün özelliklerini taşımaktadır. Burası Uruk ticaret kolonilerinin Anadoludaki bir merkezi durumundadır. YA, IV, ist 1982, 2492,J. Yakar. <u>The Late Chalcolithic and Early Bronze Age</u>" Part ii Bar İnternational Series 268 (ii) Oxfard 1985, 289.

2) V.Esin; "Tepecik ve Tülintepe'ye Ait Bazı Metal ve Cüruf Analizleri" <u>II.Arkeometri Sonuçları Toplantısı</u>, Ank 1986, 69.

MİMARİ

Höyükte halkın oturduğu kabul edilen yapı kalıntılarının ancak bir bölümü gün ışığına çıkarılabilmiştir. MÖ IV bin'in sonları Tepecik'te, Son Kalkolitik-İlk Tunç Çağ I geçiş evresine tarihlenmektedir. Bu evre ve Uruk evresinin verdiği bilgilerle, Anadolu'nun öbür Kalkolitik yerleşmeleri ile olan ilişkileri aydınlatmaktadır. MÖ IV bin yıl başlarında Tepeçik'te Son Kalkolitik Katmanların üstünde İlk Tunç Çağı yerleşmesinin izlerine rastlanmıştır.[3]

Höyükte, duvar yapı ögeleri olarak temelde taş ve üstünde kerpiç tuğla kullanılmış; bina içi ara bölmelerinde bazen yalnız kerpiç tuğla duvarlarla yetinilmiştir. Bunlar Son Tunç Çağ Batı Anadolu konut mimarisinden çok, Orta Anadolu Hitit mimarisine daha yakın bir planlamaya sahip Aralarında koridorlar olan mekânlar, dörtgen planlı mekân bölümlerinin durumu, bunların birbirine bağlı kompleks olduğu doğuşunu veriyor. Evlerin duvarları genellikle açık renk sıvalı kerpiçle birbirine bitişik çift duvar şeklinde örülmüştür. Gerek duvarların kalınlıkları, gerekse buluntular yapıların çift katlı olduğunu düşündürüyor. Yapı katlarında düzgün olmayan taş temel duvarları ve kerpiç duvarlar mevcut. Bunların sonradan yapıldığı hissini veriyor. Fırınlar oda duvarlarının dış yüzlerine yakın yerlere yerleştirilmiş; tahıl çukurları taş temeller mimarî kalıntıları tamamlar vaziyettedir.[4]

ÇANAK-ÇÖMLEK

Demir Çağı'ndan itibaren (MÖ I bin yılın İlk yarısı) Eski Tunç Çağı başlarına kadar (MÖ IV bin yılı sonu) Tepecik'te yerleşmeler birbirini izler.Bu yerleşmelerde Karaz (Khirbet)malları Orta Anadolu tipi mallar mutfak malları, ayrışık mallar gibi değişik renk ve biçimde kaplar günışığına çıkarıldı.[5]

3) YA, IV, 2492.

4) Orta Çağ'da höyük mezarlık olarak kullanılmıştır:a,e,2492.

5) MÖ III Bin yıl başlarında Tepecik'te Son Kalkolitik katmanların üstünde İlk Tunç Çağı yerleşmesinin izlerine rastlandığı gibi Karaz tipi ve İlk Tunç Çağı boyalı çanak-çömleği ve kalıntılarıyla belirlenen bu dönem yerleşmesinden sonra, MÖ II bin yılları boyunca oluşmuş Orta Tunç ve Son Tunç Çağı yerleşmesi gelmektedir: a,e,2492.

KARAZ (KHİRBET KERAK) MALLARI

Yayvan, Konik kâseler, üstü kazı bezekli kâse, yivsetli, pervaz dudaklı uzunca boyunlu çömlek, kısa boyunlu çömlek şeklinde gün ışığına çıkan malların hepsi el yapımıdır. Tiplerin çoğu İlk Tunç Çağı I'de de devam eder.[6] (Lev. L IV)

Orta Anadolu tipi mallar :

Hepsi el yapımıdır. Hamurları bol kum, ince taşcık ve az mika, az bitkisel katkılıdır. Karaz mallarıyla Tepecik'in son Neolitik'ten itibaren görülen koyu yüzlü açkılı malları arasında bir geçişi yansıtırlar. Karaz mallarına kıyasla daha iyi pişirilmişlerdir. Bu yüzden daha sert bir mal görümümündedirler. Hem kendinden astarlı, hem astarsız yalın olanları vardır. Fakat hepsinin üstü açkılanmıştır. Ancak çok parlak açkıları olduğu gibi yüzeyleri az parlak olanları da vardır. Astarsız açkılı olanlar, koyu yüzlü açkılılara, astarlı ve açkılı olanlar Karaz mallarına daha çok benzerler. Bazı parçaların zaman zaman hangi alt guruba ayrılacağını tesbit etmek bu yüzden çordur. yine de kabaca bir tasnifle şu gurupları görebiliriz :

a-Siyah veya siyahımsı-gri astarlı açkılı mallar
Bunlar daha çok Karaz kaplarına yakındırlar.[7]

b-Kurşuni mallar veya koyu renkli mallar,
Genellikle astarsız ve daha parlak açkılıdırlar. Koyu yüzlü açkılı mallara daha çok benzerler.[8]

6) U.Esin, "Tepecik Kazısı, 1974" ODTÜ Keban Projesi 1974-75 Çalışmaları, Ank, 1982,87.

7) Ufuk Esin, "Tepecik Kazısı, 1971 "ODTÜ Keban Projesi 1971 Çalışmaları, Ank 1974, 120;

8) Ufuk Esin, "Tepecik Kazısı 1972" ODTÜ Keban Projesi 1972 Çalışmaları Ank 1976, 106-107.

c-Kırmızı astarlı, sert açkılı mallar.

Bunlar daha çok Orta Anadolu'nun İTÇ/SK malları karakterlerini gösterirler.[9] (Lev. LV)

d) Kırmızı, astarsız ve parlak açkılı mallar

Orta Anadolu'nun İTÇ/SK mallarına benzemekle beraber daha çok koyu yüzlü açkılı malların kırmızı olanlarına, üst ince yiv bezekli olanları ise Karaz mallarına yakındır.

Uruk tipi mallar :

Ayrı ayrı mal gurupларından oluştukları halde, Uruk Devri'ne ait yerleşmelerde çok defa birlikte bulunan mal gurupları bir arada toplamaktadır. Elde yapılanlara rastlandığı halde genellikle hepsi çarkta veya turnette yapılmışlardır. Uruk tipi malların başlıca gurupları şunlardır:

a)Torna işi ince yapımlar ve aynı hamurdan elde yapılan mallar; hamurları bol ince kumludur: Hepsi çarktş yapılmıştır. El yapımı çok aza örneğe rastlanmıştır. Çoğunu iç ve dış yüzlerinde astar yoktur yalın bırakılmışlardır. Ancak kapların üstündeki açkılama bazılarında astar varmış ve açkılanmış oldukları duygusunu verir. Çoğunun rengi bej, ya da pembemsidir.[10]

b) Saman katkılı ve saman yüzlü mallar :

Açık renkli hamurlarının çok bol saman katkısı vardır. Bu katkı piştikten sonra kabın yüzünde izler bırakır. Genellikle ince yapımlar çarkta, kaba olanlar ise elde yapılmışlardır. Çoğunlukla yüzleri astarsız, yalnız bırakılmıştır. Sarı bejden, kırmızımsı ya da pembemsi beje kadar kapların renkleri değişir.[11]

c) Saklı astar bezemeli kaplar

Genellikle çarkta yapılmışlardır. Açık renkli hamurlarında bol ince kum, kireç ve kısmen az bitkisel katkı vardır.[12] Kapların dış yüzündeki astar ince şeritler şeklinde sonradan silinmiştir.[13]

d) Açık renk hamurlu Uruk tipi mallar.

9) Ufuk Esin, Keban Projesi, 1971, 120.

10)Keban Projesi 1974, Lev 72; Keban Projesi 1971, 120;Keban Projesi 1972, 107.

11)Keban Projesi 1974, Lev. 72 3-5

12)Keban Projesi, 1974, Lev. 72

13)Keban Projesi 1974, Lev. 72, 21-23.

Bunların hepsi çarkta yapılmıştır. Kendi aralarında mutfak malları ve ayrışık mallar diye gruplara ayrılırlar.[14]

KÜÇÜK BULUNTULAR

Değişik evrelere ait ele geçen küçük buluntular, madeni olanlar dışında, üç guruba ayrılırlar:

a) Pişmiş topraktan yapılanlar

b) Taş aletler

c) Kemik buluntular.

Pişmiş topraktan, kırmızı parlak cilâlı bir arslanbaşı ritonparçası, Hitit plastik sanatının güzel bir örneği olan pişmiş topraktan domuz ritonu, havanelleri, perdah taşları, küçük yassı baltalar, kemik ve taştan obsidyen ok ucları çakmaktaşı orak-bıçaklar, kemik bizler, öğütme taşları, yassı baltalar, deliciler, pişmiş topraktan helkecikler, çakmaktaşı dilgiler, kemik aletlerin diğer çeşitlemeleri ve hematit bir dirhem, kemik kaşık lamba nişi, taş ağırsak gün ışığına çıkarılan küçük buluntulardır. (İTÇ III,II,I ve Son Kalkolitik'e ait küçük buluntular için bkz : Lev.LVI)

Bu elde edilen buluntuları üstü çentik bezekli oyuncak tekerlek[15] kemik çekiç, bir mermer idol, Çeç damga mühür, taş baltacıklar,kolye boncukları torna işi ince eserler bulunmuştur.[16]

14) Mutfak mallarının hepsi elde yapılmıştır.Açık renk ya da kırmızı hamurları, bol saman kum ve taşçık katkılıdır. Ayrışık mallar daha çok kırmızı hamurlu ince saman, kum, taşcık katkılı,kırmızı hamurlu ve kırmızı astarlı açkılıdır. Açkı çok parlak değildir. Bir yandan Khirbet Kerak, diğer yandan Orta Anadolu tipi mallara yakındırlar: K.Projesi 1974,Lev 75,6-76.

15)Keban Projesi 1970 : Lev 108 4,5

16) a,e,Lev 112; Lev 116,2 Orta Tunç ve Son Tunç Çağı yerleşmesinde bulunan mühürlerden yerleşmenin Eski Hitit Krallık Dönemi ile daha sonraki Hitit İmparatorluk Dönemi'nde gerçekleştiği anlaşılmaktadır. Tepecik'te bulunan bir mühür, Mitanni mühürlerinin Kerkük Stilinde alanlarına benzer, Hitit İmparatorluk Dönemi Sonları'ndan kalmadır. Bir başka mühürün üzerinde Hitit Hiyeroglifiyle yazılmış bir Luvi adına rastlanmıştır. Bunun Eski Hitit Krallık Dönemi'nden kaldığı, daha sonra da ikinci defa kullanılmış olduğu sanılmaktadır.

MADENİ BULUNTULAR

Kurşun ve bakır parçaları, bol miktardaki demir bakır cürufu artıkları, bakır veya tunçtan boncuklar, maden küpe veya bukle halkası[17], bakır/tunçtan yapılmış bir tekerlek başlı iğne tekerlek başlı iğnenin gövdesinde bir delik, delikle baş arasında ince yivlerle süsler mevcuttur.[18] Özellikle Anadolu'da MÖ III bin yılda rastlanan gövdesi delikli iğneler içinde bu tip tekerlekler başlarına şimdiye kadar rastlanmamış olması, iğneye ayrı bir özellik veriyor. Bakır-tunçtan iğne ve bukle halkası(veya küpe) şeklindeki spiraller, bakır ya da tunçtan başsız iğne elde edilen maden buluntulardır. Ayrıca maden tekniğinin ileri düzeyde olduğunu gösteren kalıplar mevcuttur.[19]

DOĞAL BULUNTULAR

Kazılarda çocuk iskeletine rastlanmıştır. Ele geçen hayvan buluntularının bir kısmı evcil hayvanlara aittir. Yabani hayvanlar içinde yabani koyun (Ovisammon),bezaar keçisi (Capraaeqaqrus) kırmızı geyik (Cervus elaphusmaral) sayılabilir. Bulunanlardan bizon kemikleri önasya ve Anadolu'da ilk defa tesbit edilmiş olmaktadır. Karaca (Capreolus Capreolus) yabani domuz (Sus Scrofa) buluntular arasındadır. Vahşi hayvanlardan (ursus arctos),Yaban kedisi (Felis Siluegtris),kırmızı tilki (Vulpes Vulpes) tesbit edilmiştir. Küçük memelilerden tavşan sincap; kuşlardan kaz,ördek, kartal, keklik bu arada sayılabilir. Dr. Hillman'ın Tepecik bitki kalıntılarına ait incelenmesi sonucunda tahıl ürünlerinin yanında bazı ağaç türlerinin tesbiti mümkün olmuştur.Tepecikte Kalkolitik'ten itibaren,Tülintepe de olduğu gibi Çınar(Platonus Orientalis)meşe(Quercus sp),İlk Tunç Çağı'nda kavak(Populus) Orta Tunç Çağı'nda ardıç(Juni perus),servi(Cypressaceae),derdan (Celtis Zekovia)gibi ağaç türleri vardır.[20]

17)Keban Projesi 1974:lev 78_{12}

18)Keban Proj.1974:Lev.78_{10}

19)Maden eserlerin azlığı Chalkolithik'in başlıca vasfıdır.Bu devirde madeni Silâhların bir lüks olduğu bilinmektedir:H.Z.Koşay H.Vary,"Güzelova Kazısı" Ank 1967,8

20)Mercimekgiller,buğday,cüce buğday,iki sıralı arpa,daha eski tabakalarında.olduğu gibi,Orta Tunç tabakalarında da tesbit edilmiştir: U.Esin, "Tepecik Kazısı 1972" 108.

TİLENZİT (DOĞANKUŞ) HÖYÜĞÜ

Elazığ-Diyarbakır karyolanun 15.km'sinde, aynı adla anılan köyün 5 km kadar doğusunda yer alır. Büyüklük bakımından Elazığ Bölgesi'nin en büyük tarihi yerleşim yeridir. Coğrafi konum itibariyle Güney Antitoroslar üzerinden gelen Ergani geçidinin Altınova'ya açılan kısmında bulunmaktadır.Höyüğün üst tarafında kaçak kazı ile tahrip edilmiş küçük bir alanda bulunmaktadır. Bu alanda Ortaçağ Dönemi'ne ait mimari kalıntılar tesbit edilmiştir. Ortaçağ kaynaklarında "Batn-ı Hanzit" olarak belirtilen bu tarihi yerleşim yerinin adı "Anzitene,Hantsit,Hanzit" olarak tüm bölgeyi ifade etmek için de kullanılmıştır.[1]

1) M.B.Aşan, "Elazığ-Bingöl-Tunceli İlleri Ortaçağ Yüzey Araştırması, 1987" VI.Araştırma Sonuçları Toplantısı, Ank 1988, 536.

TÜLİNTEPE

Höyük, Elazığ'ın yaklaşık 21 km kadar doğusunda Altınova'da, Eski Elazığ-Bingöl demir ve Karayollarının arasında ve hemen kenarda Keban Baraj Gölü alanının girildikten 1300 m. kadar sonra karayolunun kuzeyinde yer alır. Tepecik'e 4 km kadar uzaktadır.[1] (Lev. LVII)

Eski Elazığ-Bingöl demiryolunun güneygahının değiştirilmesi sırasında 1966 yılı sonbaharında höyük toprağı müteahhit firma tarafından alınarak dolga malzemesi olarak kullanılmıştır. Bu sebeple höyük ova ile aynı seviyede kalmıştır. Bu bulgular müze yetkilileri tarafından kurtarılarak Elazığ müzesine aktarılmıştır.

Kent olabilecek özellikte bir höyüğün üst katlarının tamamen tahrib edilerek kaldırılması son derece üzücü bir olaydır. Su altında kalacağı bilinse dahi, eski ören yerlerinin bu şekilde yok edilmesi affedilmesi mümkün olmayan hatalı bir davranıştır.

Tülintepe aslında Altınova'nın en önemli beş höyüğünden birisidir.[2] Ayrıca ele geçen malzemelere göre Tülintepe her çağ için iskân yeri olarak özelliğini korumuştur diyebiliriz. Pulluk-la da yöre halkı tarafından tahrip edilen Tülintepe kazılarına 1969 yılında karar verilmiştir. Uygulamaya ise 1971 yılında geçildi.

---

1) Tülintepe, Keban Projesi çerçevesi içinde Ufuk Esin ve Güven Ersebük başkanlığında kazı yapıldı. Bu çalışmalar dolayısıyla baraj gölünün suları altında kalan eski Elazığ-Bingöl demiryolunun yönü değiştirilmiş, yeni tren hattına yakın bir yerde bulunan höyüğün toprakları yeni demiryolunun dolgu gereci olarak kullanılmıştır. Böylece üst katları hepten yok olan Tülintepe Höyüğünde kazı çalışmaları başlamış ve çalışmalar 1971 den 1974 yılına kadar sürmüştü. İlk Kalkolitik Dönem, Tülintepe'nin en eski yerleşmesidir. Son kalkolitik Dönem'e tarihlenen Tülintepe'nin, Mezopotamya'nın Obyed ve Halaf kültürleriyle ilişkide olduğunu, Kuzey Mezopotamya ve Kuzey Suriye Kültürleri'nin yayılma alanında kaldığını göstermektedir: YA, IV, ist 1982, 2492; U. Esin G. Arsebük, "Tülintepe Kazısı 1971" Keban Projesi 1971 Çalışmaları Ank 1974, 137.

2) Altınova'nın eski adı Kalon Pedion idi.

Tülintepe Kalkolitik, İlk, Orta ve Son Tunç Çağları, MÖ I bin, MS I bin ve Osmanlı Devirleri için son dereçe önemli bir merkezidir.

Tülintepe'de bir Kalkolitiğin bulunduğu (MÖ V bin) ve bunu bir son kalkolitiğin (MÖ IV bin) izlediği anlaşılmaktadır. Bulgular Obeid ve Halaf kültürleriyle bu bölge arasındaki ilişkilerin sanıldığından daha kuvvetli olduğunu göstermiştir.

MİMARİ

Höyükte yapı birimleri, bazı kesimlerde yoğunlaşarak, mahalleleri meydana getirmiştir. Aralarda sokaklar, avlular ve açık alanlar mevcuttur. Ele geçen kerpiç yapı kalıntıları, dörtgen planlı ve iki odalı evlerin yanında çok odalı ev kalıntıları çoğunluktadır. Höyükte İlk Tunç Çağı iskân yerinin çevrelendiği sanılan çevre duvarı bulunur.[3] Çevre duvarının hemen güneyinde, yamaçlarına yaslanan Kalkolitik iskân yerine rastlanmıştır.[4]

Kalkolitik höyüğün kısmen içine kazılmış olduğu anlaşılan çevre duvarının ilk Tunç Çağı yerleşmesinin akropolü sınırlamış olması muhtemeldir. Esasen yüksek olan duvarını, höyük kaldırılırken üst taşlarının yok edildiği bilinmektedir.

Sur duvarının bitimini tesbit için yapılan çalışmalarda, bu duvarın altında yaygınlı ve kalkolitik bulgular veren bir toprağın rastlanmıştır; mekânlarda genellikle kerpiç duvar izleri vardır.

ÇANAK-ÇÖMLEK

Tülintepe'de, Halaf tipi parlak bezekli çanak-çömlek, Obeyd tipi boya bezekli kaplar, saman yüzlü ve Obeyd benzeri diğer çanak-çömlek örnekleri; Koyu yüzlü açkılı, açık renk açkılı, mika astarlı ve kaba mutfak mallarında rastlanan kap tutamak ve bezek tipleri çoğunluktadır.[5]

3) Tülintepe'deki MÖ III bin yerleşmesi, İlk Tunç Çağı yerleşmesidir. Bu dönem buluntuları arasında İlk Kalkolitik Dönem katmanlarını tahrip ederek yapılmış, çevre duvarları taşla örtülü bir kuyuya rastlanmıştır. Ancak ne amaçla yapıldığı anlaşılmamıştı. Bu dönem yerleşmenin üstünde, Orta Tunç Çağı'ndan başlıyarak Bizans Dönemi 'ne değin birçok yerleşme olduğu sanılmaktadır: YA, 2492.

4) Keban Projesi 1971, Lev 122.

Kalkolitik yerleşmenin içine açılmış olan İlk Tunç Çağı kuyusu da bu konuda oldukça önemli buluntular vermiştir. Bilhassa bol miktarda Khirbet Kerak (Karaz) tipi çanak-çömlek bulundu.

Tülintepe'de ele geçen katkılı mallar Norşuntepe ve Tepecik'teki gibidir. Değişik mekânlarda koyu yüzlü açkılı mallarla sayıca çok olmayan kırmızı hamurlu, bol mikalı ve genellikle koyu renkli, astarlı, perdahlı çanak-çömleğe ve diğer kalkolitik mallara rastlanmıştır. (Kabartma bezekli örnekler için bkz. Lev. LVIII)

KÜÇÜK BULUNTULAR

Ele geçen küçük buluntular, Tülintepe'nin kalkolitik çağ boyunca Kuzey Mezopotamya ve Kuzeş Suriye kültürlerinin etkisinde kaldığını gösterir.[6] Büyük bir ihtimalle Haluf ve Obeyd kültürlerinin kuzeyde yayılım alanlarının sınırını teşkil ettiği söylenebilir.[7]

Höyükte Kalkolitik devre ait olduğu bilinen pişmiş topraktan bir kadın figürini bulunmuştur.[8] Kemik biz, perdahtaşı, biley taşları, taş boncuk, 874 tane mikrolit tipte taş alete rastlanmış, delikli çengel biçimli obsidyen bir nesne, saplı kaşık, ocak ayakları, Obsidyen ve çakmaktaşından aletler, perdah taşları, ok uçları, kemik aletler, sapan, yivli cam bilezik parçası izlenmiştir.[9] (Lev. LIX)

5) Keban Projesi 1974, Lev 93-94-96; Gözenekli, bazalt taşından yapılma öğütme taşı ile tokmağı ve MÖ IV bin yıl, yani Kalkolitik Çağı çanak-çömleği için ilginç buluntuları K.Projesi 192, Lev 96-12.

6) Keban Projesi 1972, Lev. 84-89.

7) U.Esin, "Tülintepe Kazısı 1972" ODTÜ Keban Projesi 1972 Çalışmaları, Ank 1976, 133.

8) Keban Projesi 1971, Lev. 119,2

9) Anadolu'da okun İlk Neolitik çağlarda ortadan yok olduktan sonra yeniden görülmesi ancak IV bin yahut III bin başlarıdır. Bu gerçeği, Keban bölgesindeki son buluntularda yansımaktadır. Tülintepe, Tepecik, Norşuntepe, Korucutepe ve diğer höyüklerde ok uclarına rastlanmıştır. Keban Projesi 1971 Lev.116,118,123)

MADENİ BULUNTU

Kalkolitik buluntular içerisinde açık ve koyu renkli kerpiçlerden yapılma yuvarlak fırınlar bulunmuştur. Fırınla yakın ilişkisi olarak elde edilen maden filizleri, cürufları ve taşpota buranın bir maden fırını olabileceği kanaatini uyandırıyor.

MS I bine ait demir balta ilgin maden buluntuları arasındadır.

DOĞAL BULUNTULAR

Elde edilen kemik buluntularının çoğunluğu Kalkolitik ve İlk Tunç çağlarına tarihlenmektedir. Az sayıdaki bazı buluntular ise Son Tunç, İlk Demir ve Orta Çağlara aittir.

Ayırım yapılan yaklaşık 3200 hayvan kemiği ve 70 tatlısu midyesinin kabuğu, büyük bir ihtimalle yerleşmenin beri artıklarını ortaya çıkarıyor. Tanımı yapılan hayvan kemiklerinin%95i evcil hayvanlara aittir. Bunların yanısıra insan kemikleri de 53 buluntu olarak izlenmiştir. Bunlar tarih öncesi yerleşmelerde çoğu zaman izlendiği üzere, ölü veya yeni doğmuşları yansıtır; gömülmeyip yerleşme çöpleri arasında ele geçmektedir.[10]

Bitki kalıntıları içinde buğday, karabuğday, arpa, mercimek giller gibi tahıllar, çeşitli ot türleri, kavak, meşe gibi ağaç türleri tesbit edilmiştir.

---

10) J.Boessneck-A.Von den Driesch, "Tülintepe 1971-1972 Kazıları Hayvan Kemikleri", ODTÜ Keban Projesi 1971 Çalışmaları, Ank 1974 145,146.

ULUPINAR

Elazığ-Keban karayolu üzerinde Birvan(Yeni adı:Ulupınar) Köyü yakınında en batıda tesbit edilen İlk Tunç Çağı yerleşmesidir.[1] Höyük,Karayolunun 4 km kuzeydoğusundadır. 40x50 m.boyutlarında ve 5 m.kadar yüksekliğindeki höyüğün üzerinde bugün yatır ve modern mezarlık bulunmaktadır. Yüzeyden az sayıda keramik toplanmıştır. Parlak siyah açklı türler İlk Tunç Çağı'na aittirler.[2]

---

1) H.Bahar"Elazığ-Bingöl ve Tunceli İllerinde Prehistorik Araştırmalar 1987" VI.Arıstırma Sonuçları Toplantısı,Ank 1988,103.

2) Yüzey araştırmalarında dış yüzleri siyah olan keramik türlerine hemen hemen tüm merkezlerde rastlanmıştır. Kazma ve kabartma bezemeli parçalar fazla değildir. Hilindirden(çitli) iki ve şimdi Keban Baraj (gölü altında kalmış olan Könk(Yenikapı) höyüğünden bir parça bu türe girerler: H.Bahar, ae, 103.

YILDIZTEPE

Elazığ il merkezinin 22 km güneydoğusunda, Yenikapı (Könk) Köyü yakınındaki Yıldıztepe Urartu Dönemi ve Ortaçağ da iskân edilmiş yüksekçe bir yerleşme yeridir. Elazığ-Bingöl karayolu üzerindeki Yenikapı Köyü'nün Eyüpbağları Mezrası'ndan, Mastar Dağı'nın kuzey eteklerine bir boyunla bağlı olan yaklaşık olarak 100-150 m. yüksekliğindeki stratejik konumlu bir tepenin üzerine kurulmuş yerleşmeden, üzerinde Ortaçağ kalesi yüzünden, fazla bir kalıntı gelebilmiş değildir. 80x60 m.boyutlarındaki Yıldıztepe'nin kuzeydoğu eteklerindeki zayıf taş duvar izleri Urartu kalesini kuşatan surlara ait olabilir.[1]

Tepenin oldukça dik olan kuzey etekleri üzerinde Urartu seramik parçalarına yoğun olarak rastlanmaktadır. Yıldıztepe Orta Demir çağ Seramiklerinin (Toplam 60 adet) genel özellikleri şöyle sıralanabilir;

a)Kapların hamurları çoğunlukla (%69)Orta ve ince (%24)kum katkılıdır; saman katkıya hiç rastlanmamıştır.

b)Kaplar genel olarak (% 55,5) ve orta (%38) derecede pişirilmişlerdir.

c)Kaplar açkılanmıştır.Çivi bezeme yalnızca iki örnekte temsil olunmuştur.[2]

d)Profiller arasında basit ağız kenarları dışa çekik,keskin profilli çanaklar.[3]

e)Mövıı yy'a tarihlenecek malzemelerin sayıları oldukça fazladır.

f)Bianili türde çok sayıda örneklerle temsil edilmiştir.[4]

---

1) H.Bahar, "Elazığ-Bingöl ve Tunceli İllerinde Prehistorik Araş.1987" VI.Araştırma Sonuçları Toplantısı,Ank 1988,504.

2) Açık kırmızımsı kahverengi hamurlu orta kum katkılı hamurunun renginde astarlı iyi pişirilmiş:V.Sevin,"Elazığ Bingöl yüzey Arş. 1987), VI.Araştırma Sonuçları Toplantısı, Ank 1988,460-461.

3)Kahverengi hamurlu, Orta kum katkılı hamurunun renginde astarlı Orta pişirilmiş V.Sevin, ae, 460-461.

4) Bir kandil parçası da tamamiyle Urartulu özellikler taşır: V.Sevin ae, 461.

YENİKÖY

Keban Projesi adına 1968-1971 yılları arasında Sakyol'da (Pulur) çalışmalarını yürüten araştırma gurubu bu arada çevrede yüzey araştırmaları yaptı.[1] Çalışmalar sırasında Sakyol'un doğusundaki Laluşağı Köyü'nün 3 km kuzeyinde, Çemişgezek şosesi ile Tohar Çayı arasında, şoseden 190 m.içeride, o çevrede Yeniköy ya da "Gavur Höyük" adı verilen Prehistorik bir yerleşme yeri de tesbit edilmiştir. Baraj suları altında kalan höyük, kesişin tümü" adı verilen doğal bir tepenin kuzey eteğinde bulunuyordu. Yöre halkı toprak kazanmak için höyüğün tepesine kadar bütün yamaçları sahiplenmiş ve burularda bulunan taşları da yerlerinden sökerek kıyılara yığmışlardı. Höyüğün kuzey eteğindeki pınar, buranın tarihöncesi çağlardan bu yana devamlı olarak iskânın başlıca sebebi olabilir. Yeniköy kazısında heyet başkanı olarak Hamit Zübeyr Koşay bulunmuştu.(Lev.LX)

MİMARİ

Höyüğün sular altında kalacağı bilindiğinden,ortaya çıkacak mimari eserlerin korunması diye bir endişe yoktu. Bu sebeple, eteklerde birkaç küçük sondaj yapıldıktan sonra,tepeden inilerek yapı katlarının peyderpey kaldırılması uygun görülmüştü. Önceden höyük tepesindeki taşlar köylüler tarafından götürülmüştür.[2]

Temelde, mimarî malzeme olarak, teksıra taşlar döşenmiştir. Köşe altlarına birkaç taş konularak,planın araziye uygulanmasında köşe ve doğrultuları belirtmekte kolaylık sağlanmıştır.Oda içindeki duvar yüzleri sıvalı,dış duvar sıvasız ve kaba duvar boyunca uzanan alçak bir seki,her evin bağımsız duvarları,evlerin ikiz odalardan birbiri ile basamak,eşik ve kapı boşluğu ilişkisi ile bağlantı kurmaları bize kat mimarî tarzları hakkında fikir vermiştir.Mimari tamamen kerpiçtir.[3]

1) ODTÜ Keban Projesi doğrultusunda çalışmalar sürdürüldü.Dr.Hamit Zübeyr Koşay,rapor yazımı sırasında Keban Projesinde müşavirlik görevinde idi; H.Z.Koşaya Yeniköy Höyüğü Kazısı 1972" Keban Projesi 1972 Çalışmaları, Ank 1976,175.

2) Bizans ve Roma Çağı'na ait yapı taşları.

3) H.Z.Koşay, a,e,175-176.

ÇANAK ÇÖMLEK

Yapılar araştırmalarda II.Yapı katında Karaztipi Çanak-çömlek bulunmuştur.Bu katta iki değişik tür çanak çömlek görülür.

a)Dışı siyah ve perdahlı olanlar

b)Krem rengi zemin üzerine kırmızı veya koyu kahverengi boya ile geometrik bezeli olanlar. (Lev. LXI)

Höyük'te siyah ve perdahlı çeşit çoğunluktadır. II ve III katlarına ait çok sayıda,kırık veya tüm olarak, mutfak eşyasına rastlanmıştır.[4]

Höyüğün kuzeybatı eteğinde yapılan sondajda bulunan eserlerde büyük çoğunlukla kaba mutfak kapları görülmüştür.Bunların yangın tabakası içinde bulunduklarından,II yapı katına ait olduğu tahmin edilir.

KÜÇÜK BULUNTULAR

Höyükte yapı katları,tepe eğimine uygun olarak soğan tabakaları gibi sıralanmıştır.Bu tabakalarda çeşitli küçük buluntular günışığına çıktı. Devetüyü renginde;baskı yüzeyi sarmal(Spiral), bezekli tutacağı kırık Geç mühür,tekerlek biçimli kurs,Stilize kuşbaşı biçimli,söbe bir kaide üzerinde oturur durumda, sivri gagalı,başının tepesinden tabanına kadar inen bir ip deliği olan heykelcik ve diğer küçük heykeller,Silisli taştan,deliği bitirilmemiş, tüm ağırşak, çekiçbaşı,yassıbalta, balta veya tokmak perdahtaşı,süngertaşı ve değişik çakmaktaşı gibi ilginç eserlere rastlandı. Ayrıca kemikten yapılma eserler de elegeçmiştir.

MADENİ BULUNTULAR

II.Yapı katında,yüzeyin 60 cm.altında,bakır maden cevheri parçasına rastlandı.Bu parça gerek bölgenin bakir madeni bakımından zenginliğini,gerekse maden eritme ve döküm işlerinin yerinde yapıldığını göstermesi bakımından önemlidir.Madeni buluntulardan,yassı,ince ve uzun mızrak temreni,sap kısmından sonra geniş köşeli omuz ile ucu doğru durulan gövdeye geçilen;gövdesi yeşilimtırak renkte okside tunç bir mızrak ucu ayrıca gösterilebilir.

DOĞAL BULUNTULAR

Yeniköy Höyüğü'nde üstten dördüncü yapı katına kadar inilmiş ve bu tabakada İlk Tunç Çağı'na ait,Sakyol(Pulur) ile yaşıt bir çok eser bulunmuştur.Karaztipi çanak-çömlek içinde etütlük kavruk buğday örneği mevcuttur.

4)Küpçük,küp,emzikli küp parçası,kâse,derin kâse,emzikli kap,boya bezemeli parçalar,kalp altlığı bulunan çanak-çöm.çeşitleridir.

Sonuç: Malatya ve çevresinin, çok eski devirlerden beri, iskân edilmiş olduğunu söyleyebiliriz. Malatya ovasında bu eski yerleşmelerin artıkları olan müteaddit sunî tepelere rastlandığı ve kazılar yapıldığı gibi, civarda da birtakım megalitik bakiyelere tesadüf edilmiştir. Bu bakımdan dikkati çeken husus elde edilenlerin çoğunluğunun Hititler'e ait olmasıdır. Zaten bugün Anadolu'da kullanılan coğrafi adların, özellikle yerleşim alanlarının pek çoğu "Hititler Devri"ne kadar uzanmaktadır. Bu durum Anadolu için doğal sayılır. Çünkü Anadol Hitit öncesinden günümüze kadar aralıksız çeşitli kavimler tara fından iskân edilmiştir. Yeni gelen zümre bir eskisinin vermiş oldu ğu coğrafi adı kolay kolay değiştirmemiş, zamanla asırlar boyunca adlar ufak ses değişikliğine uğrayarak günümüze kadar gelmişlerdir. Hitit devrine ait Malatya'nın tarihi, şehrin dahil bulunduğu bölgede tesadüf olunan, bazıları üzerindeki hükümdar ve yer isimleri sayesinde kısmen teşhis edilebilen ve şimdi çoğu müzede muhafaza edilen Hitit yazılı heykeller sayesinde, bir dereceye kadar aydınlanmış durumdadır. Anlaşıldığına göre, XII. asır başlarına kadar Anadolu'nun Büyük Hitit Devleti'ne tabi bulunan Malatya, adı geçen imparatorluğun M.Ö.1192'ye doğru ortadan kaldırıldığı sırada, hükümdar hanedanına mensup bir şahsın kurduğu küçük bir devlete merkez olmuştur.

Bölgede önemli yeri olan Elazığ'ın, daha doğrusu Harput'un da eski tarihi olarak malum değildir. Anadolu'nun birçok şehirleri gibi, buranın eski iskân mevkii özelliğini taşıdığı muhakkaktır.

M.Ö.VIII.asırda, Urartu-Hitit camialarının hudûd alanında bulunan, Asuriler ve sonra İran devletinin hükmü altına giren büyük devletlerin yıkılması sırasında sık sık mahalli sergerdelerin nüfuzu altında kalmış olan Elazığ bölgesi daha sonra Roma toprak larına katılmıştır.

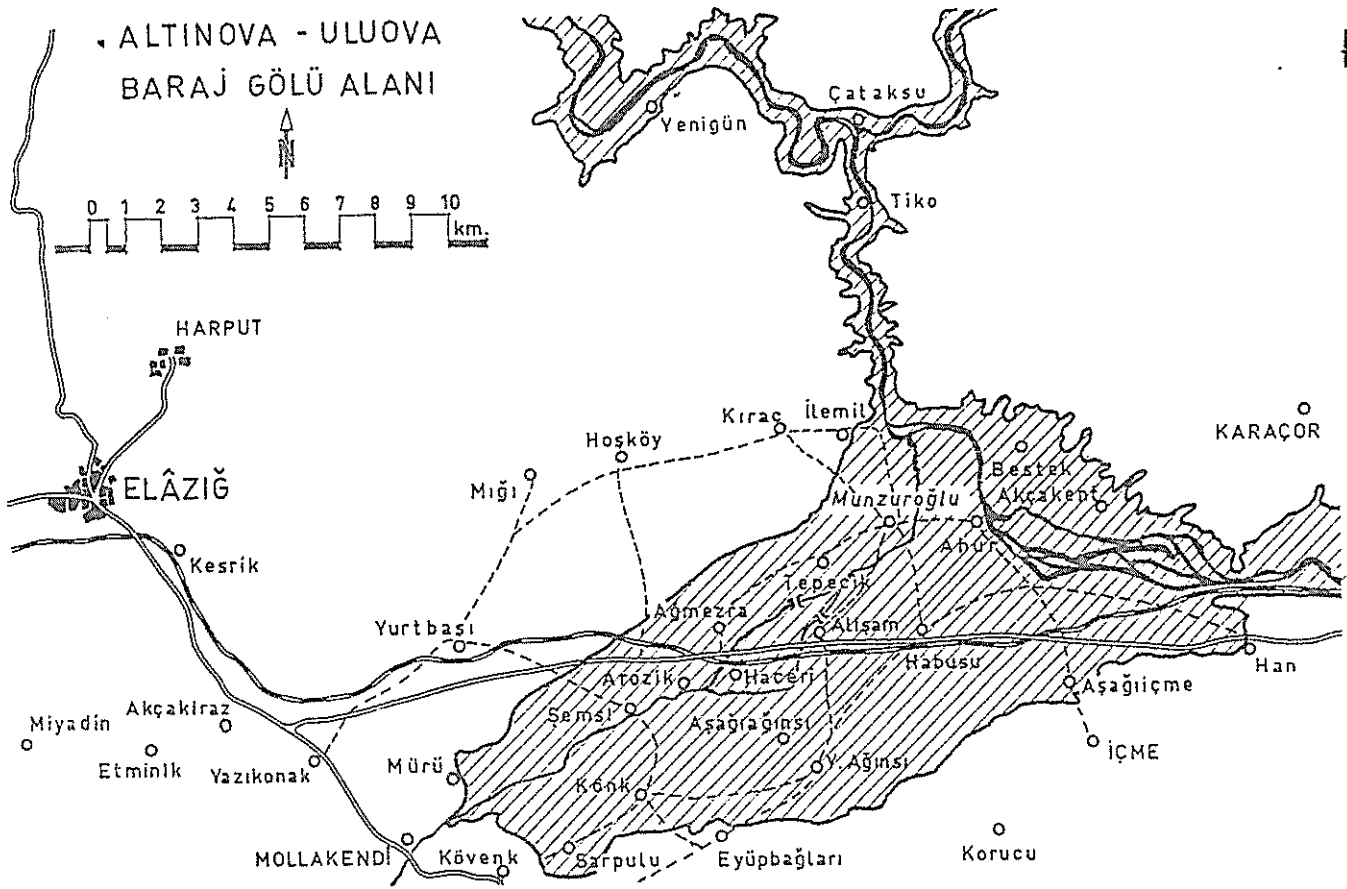
Ergebnis : Die Ebenen in den beiden Seiten des Tals Fırat zeigen unterschiedliche Eigenschaften. Vor allem sind diese Ebenen niedriger als die anderen. Durch die beeinflusste sommerhitze pf lanzliche und menschliche Leben passen des Miliev für sich finden können.

Die Ernte sind ver schiedenartig end reich. Die Südostliche Ebenen haben auf dem Königs weg die Raubzüge der menschen gesehen.

Von denen haben sie zwar Nachteile bekommen aber auch Vorteile so die Umgebungen Malatya und Elazığ zu den Zusammenhängen offen gebleiben und hat viele jahre lang prähistorische Epoche gelebt. Darum sind die Einflüsse der natürlichen Bedingungen auf den historischen Werken und Vorfällen der Prähistorischen und alten Epochen zu sehen. Wie von den Begrabungen zu verstehen ist, hat die Umgebang die Paleolitischen, mezolitischen und die neolitische Epochen gelebt. Das erste ständige Kulturleben der neolitischen Epoche wurde Aufgefaucht.

İn dem Dorfanbau haben die Menschen die Hauser nebenein ander und ungefähr in dem Symetischen plan auf gebaut. In den Gebäuden waren monumentale Backöfern, die Opferstätte aus Luftziegeln, Altartische und Gruben für Gelübde zu sehen. Die Landwirtschaft hat in der kalkolitischen Zeit fortschritte gemacht. Töffe wurden herge stellt und feinsten motiven wurden verziert. Unter der Kontrolle der menschen war das Fever bei der Töpferei von der Bedeutung. Unterkünfte haben sich verbreitet. Das Erzwurde in grossen Mengen verarbeitet. In den kalkolitischen Berg werken wurden Scheuelzöfen, Kupferschlacke, Nadeln, Ringe und Spiralen aus Kupfer hergestellt. Durch. Kupfer wurden die Handels und Kultu rbezie hungen zwischen Anatolien und Mesopotamien entwickelt Von der Bullen und siegeln ist es zu verstehen, dass die Umgebung ein Handelszentrum war. Der Handel war zwischen Nordmesopotamien und syrien. Von den Erfindungen verstehen wir,dass diese Umgebung seit alten Epochen ansiedelf worden war. In den Foschungen ist es bemer kens wert,dass die zahlreichen kunstlichen Berge und ein grösser Teil von megalistischen Spuren zu den Hethitern gehören.

Harita: I

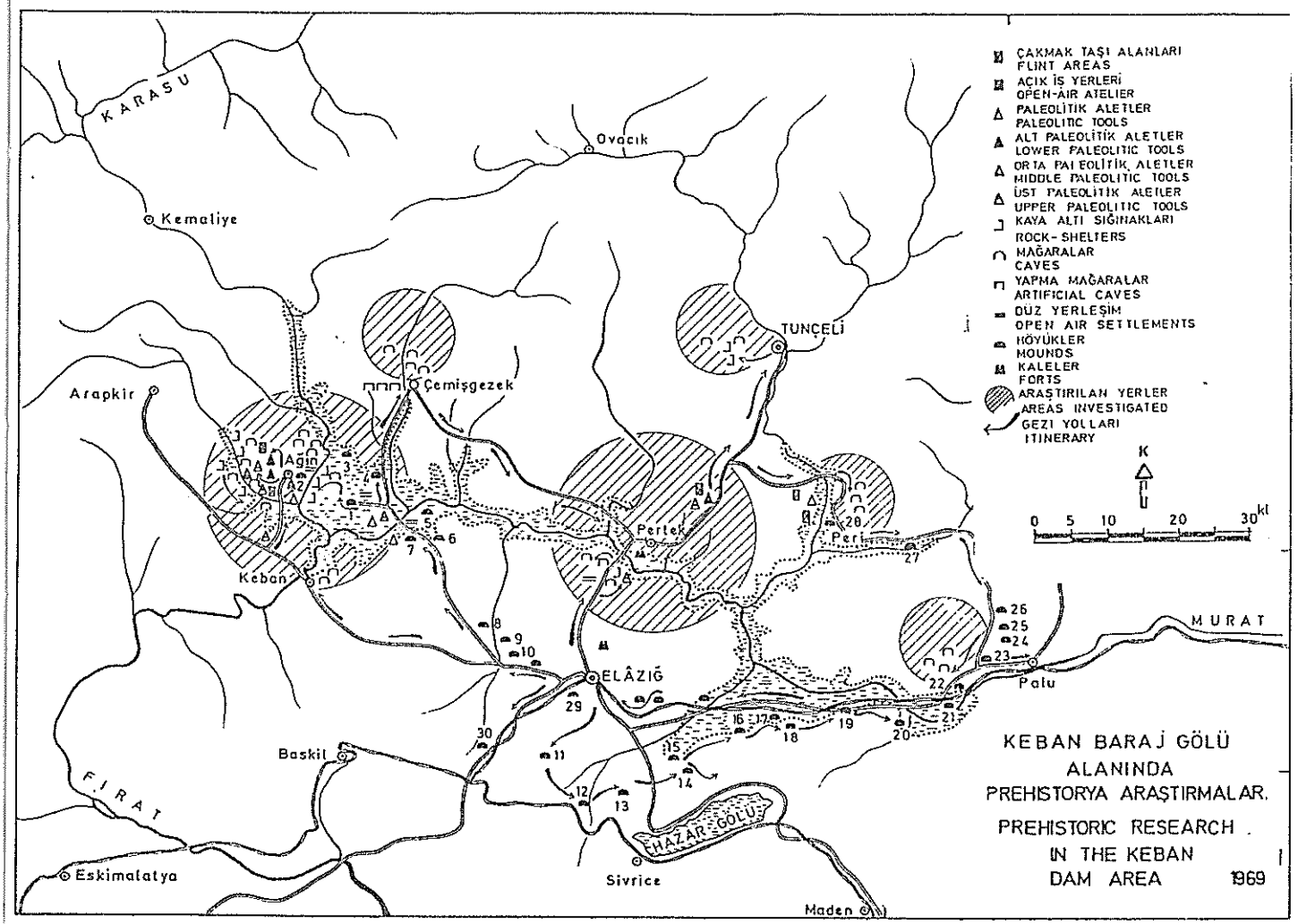
1 Elazığ, Altınova yöresinde Keban Barajının kapladığı alan

KEBAN BARAJ GÖLÜ ALANI
KEBAN DAM LAKE AREA

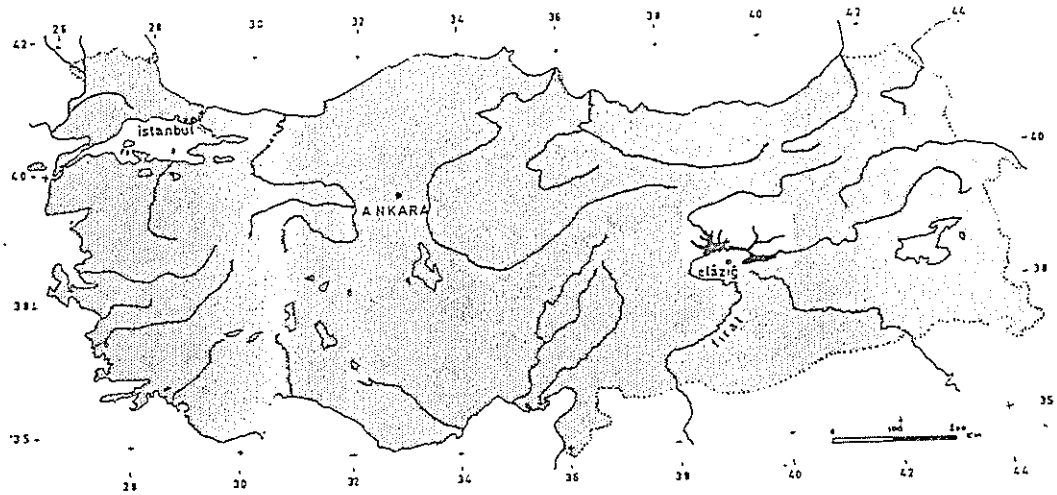
Harita II

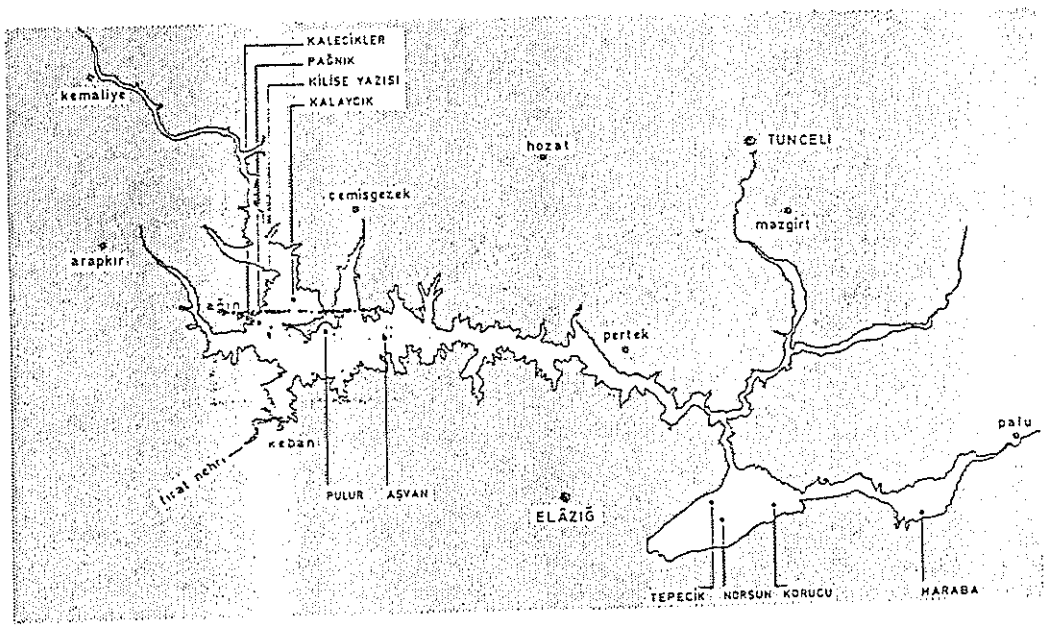
Harita: III

KARASU
Ovacık
Kemaliye
TUNÇELİ
Çemişgezek
Arapkir
Ağın
Keban
Pertek
Peri
ELÂZIĞ
Palu
MURAT
Baskil
FIRAT
HAZAR GÖLÜ
Sivrice
Eskimalatya
Maden
ÇAKMAK TAŞI ALANLARI
FLINT AREAS
AÇIK İŞ YERLERİ
OPEN-AIR ATELIER
PALEOLİTİK ALETLER
PALEOLITIC TOOLS
ALT PALEOLİTİK ALETLER
LOWER PALEOLITIC TOOLS
ORTA PALEOLİTİK ALETLER
MIDDLE PALEOLITIC TOOLS
ÜST PALEOLİTİK ALETLER
UPPER PALEOLITIC TOOLS
KAYA ALTI SIĞINAKLARI
ROCK-SHELTERS
MAĞARALAR
CAVES
YAPMA MAĞARALAR
ARTIFICIAL CAVES
DÜZ YERLEŞİM
OPEN AIR SETTLEMENTS
HÖYÜKLER
MOUNDS
KALELER
FORTS
ARAŞTIRILAN YERLER
AREAS INVESTIGATED
GEZİ YOLLARI
ITINERARY
K
0 5 10 20 30 km
KEBAN BARAJ GÖLÜ
ALANINDA
PREHISTORYA ARAŞTIRMALAR.
PREHISTORIC RESEARCH
IN THE KEBAN
DAM AREA 1969

Harita: IV

KEBAN BARAJ GÖLÜ OLUŞTUĞU ZAMAN KAPLAYACAĞI ALANI GÖSTERİR TASLAK
SKETCH SHOWING THE AREA TO BE FLOODED AFTER THE KEBAN DAM IS COMPLETED

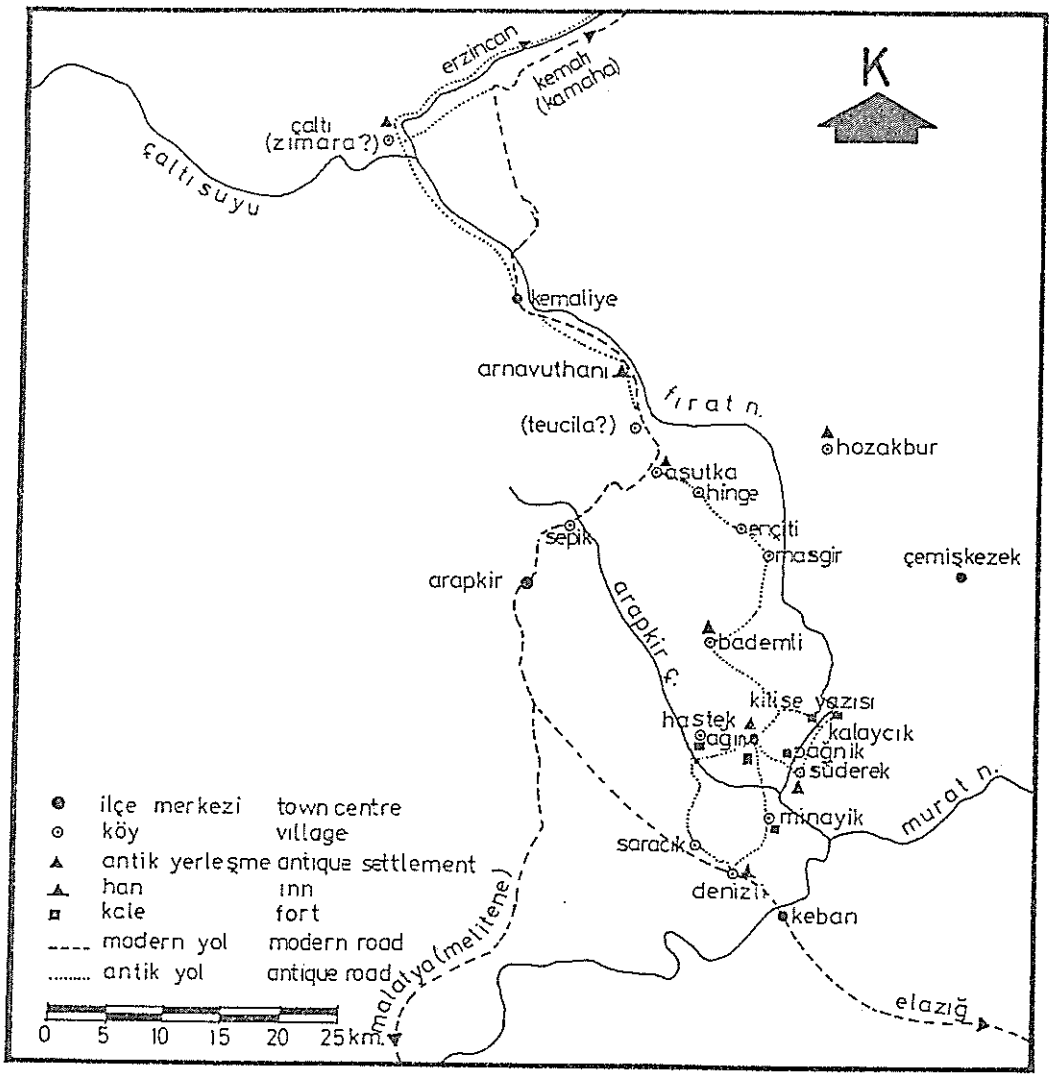

KEBAN BARAJ ALANI

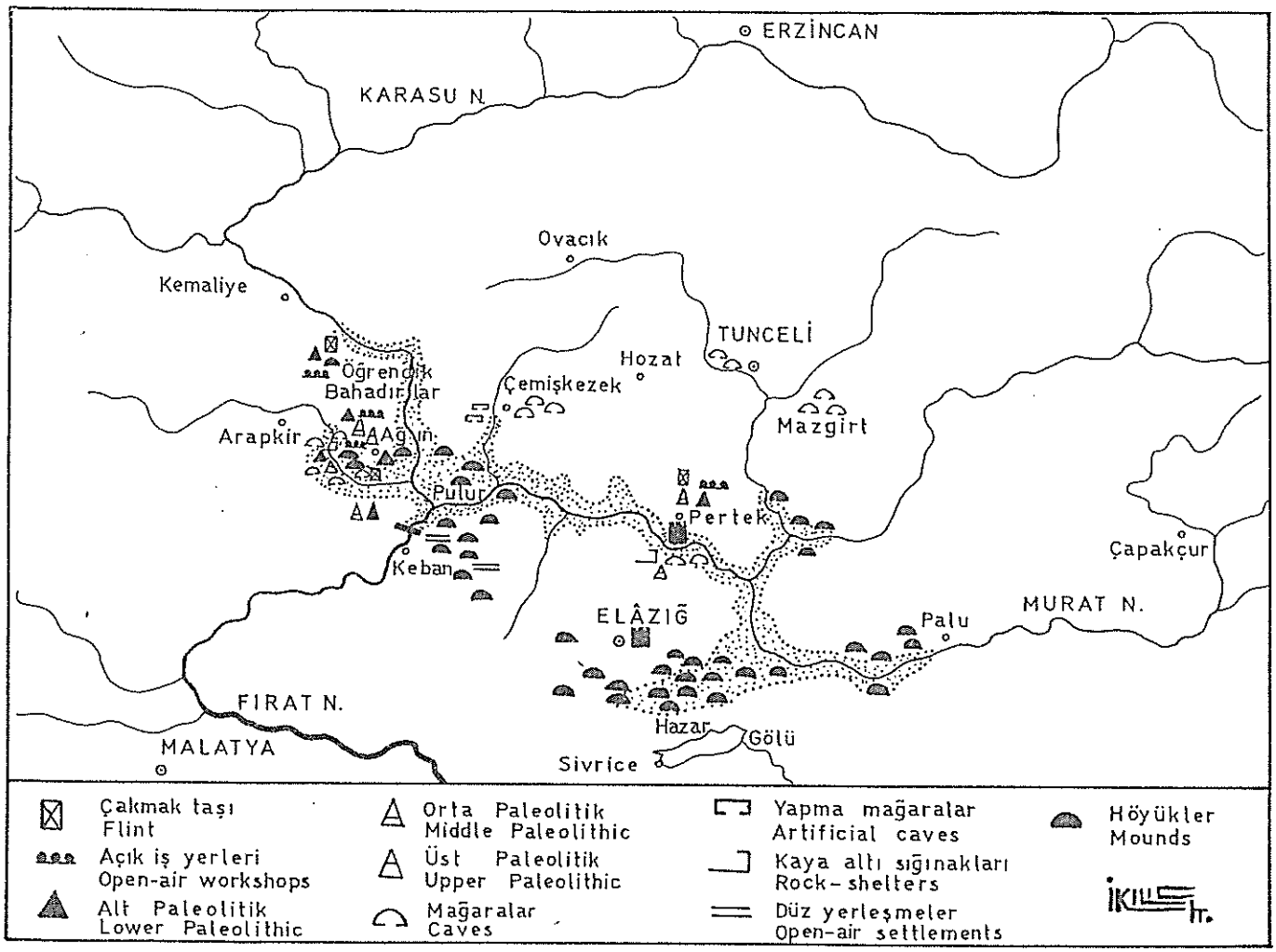
ARKEOLOJİK ARAŞTIRMA MERKEZLERİ

Harita . V

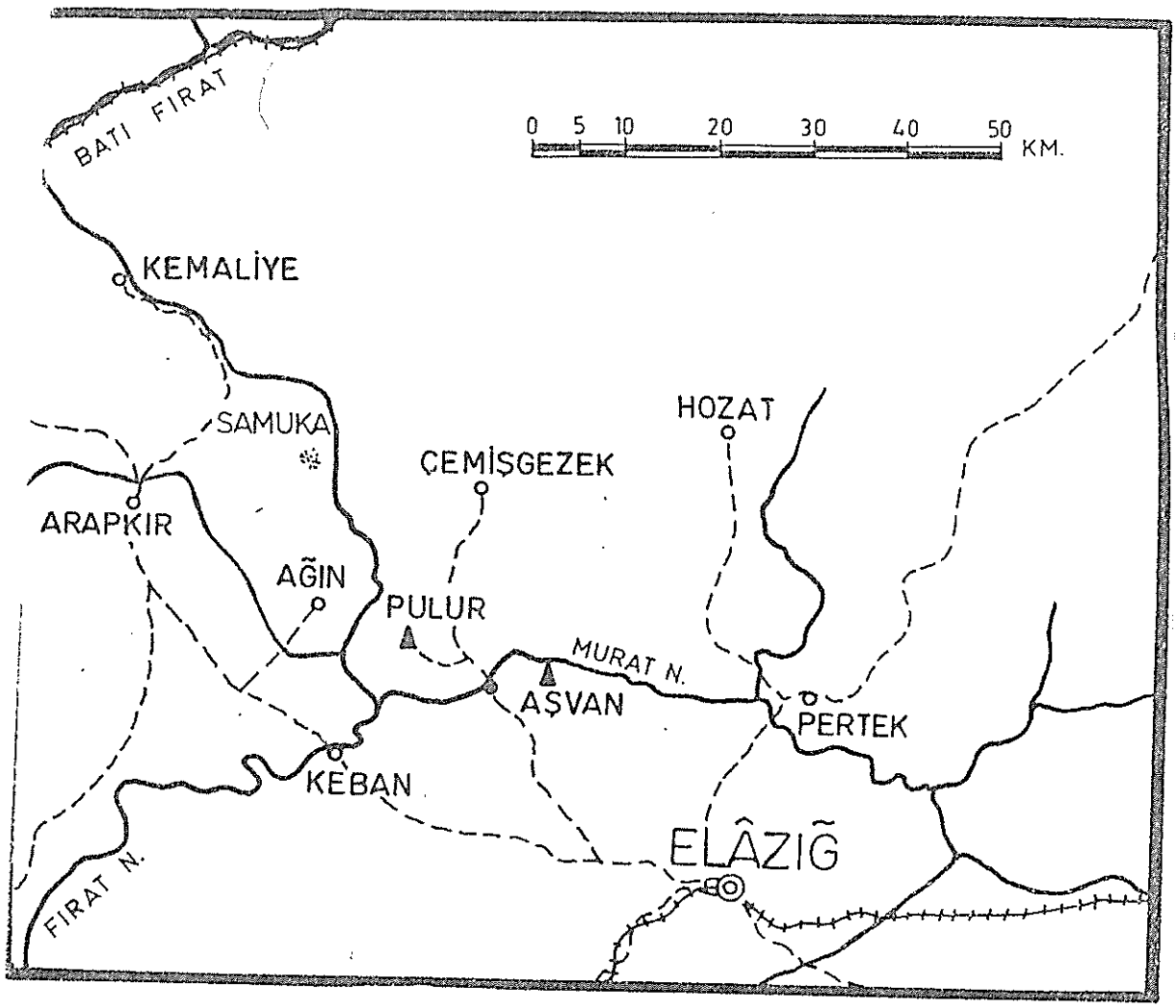

Ağın. Yol şebekesi

Harita VI

ERZİNCAN
KARASU N.
Ovacık
Kemaliye
TUNCELİ
Hozat
Öğrencik
Bahadırlar
Çemişkezek
Mazgirt
Arapkir
Ağın
Pulur
Pertek
Çapakçur
Keban
ELÂZIĞ
Palu
MURAT N.
FIRAT N.
Hazar
Gölü
MALATYA
Sivrice
Çakmak taşı
Flint
Açık iş yerleri
Open-air workshops
Alt Paleolitik
Lower Paleolithic
Orta Paleolitik
Middle Paleolithic
Üst Paleolitik
Upper Paleolithic
Mağaralar
Caves
Yapma mağaralar
Artificial caves
Kaya altı sığınakları
Rock-shelters
Düz yerleşmeler
Open-air settlements
Höyükler
Mounds
İKİLEM

Harita . VII

BATI FIRAT
0 5 10 20 30 40 50 KM.
KEMALİYE
SAMUKA
ÇEMİŞGEZEK
HOZAT
ARAPKIR
AĞIN
PULUR
MURAT N.
AŞVAN
PERTEK
KEBAN
ELÂZIĞ
FIRAT N.

lev. I

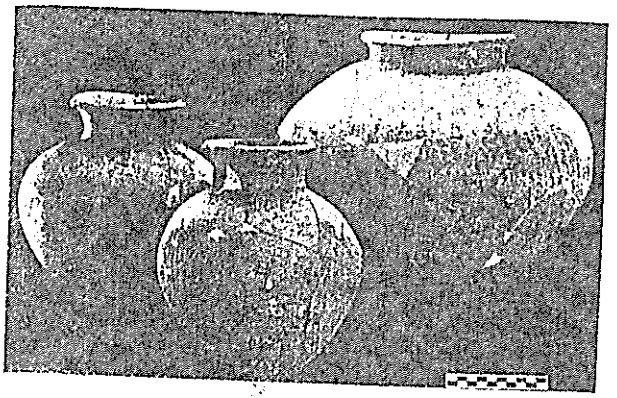

Fig. : 3 — Arslantepe ;

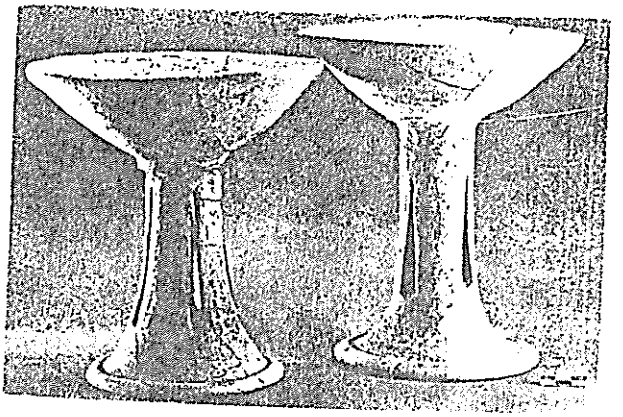

Fig. : 4 — Arslantepe.

Fig. : 2 — Arslantepe.

Fig. : 5 — Arslantepe.

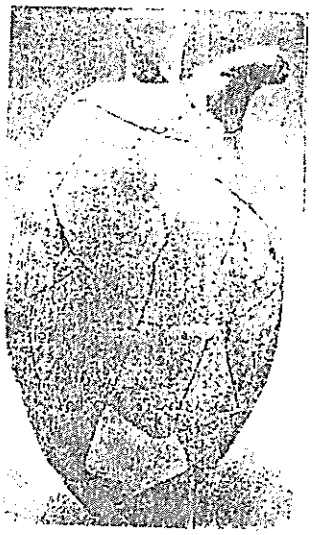
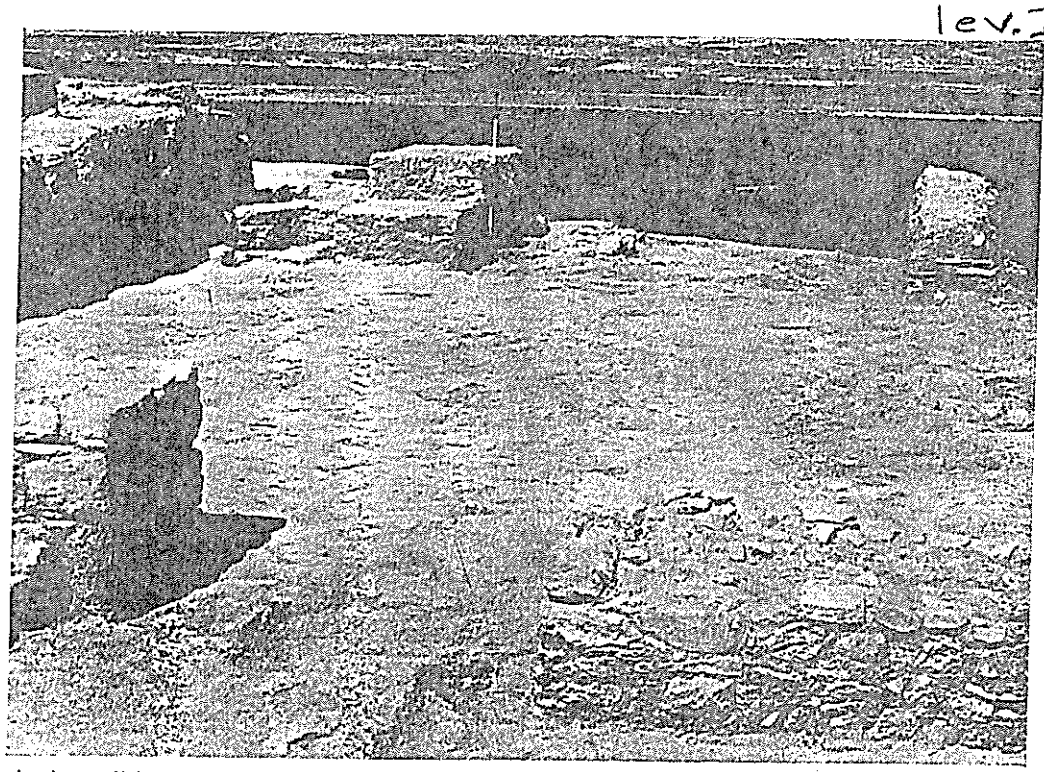
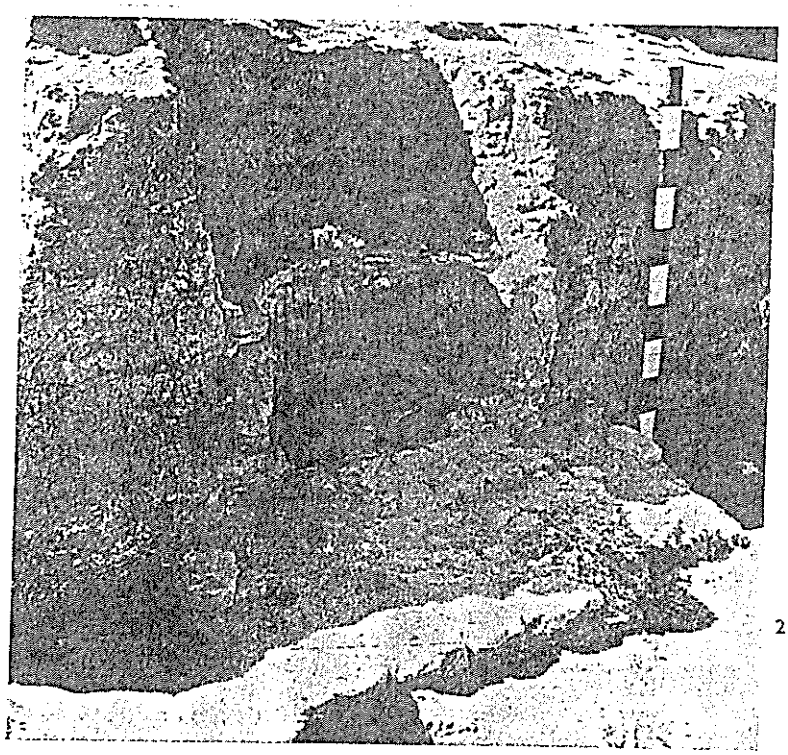

Fig. : 6 — Arslantepe

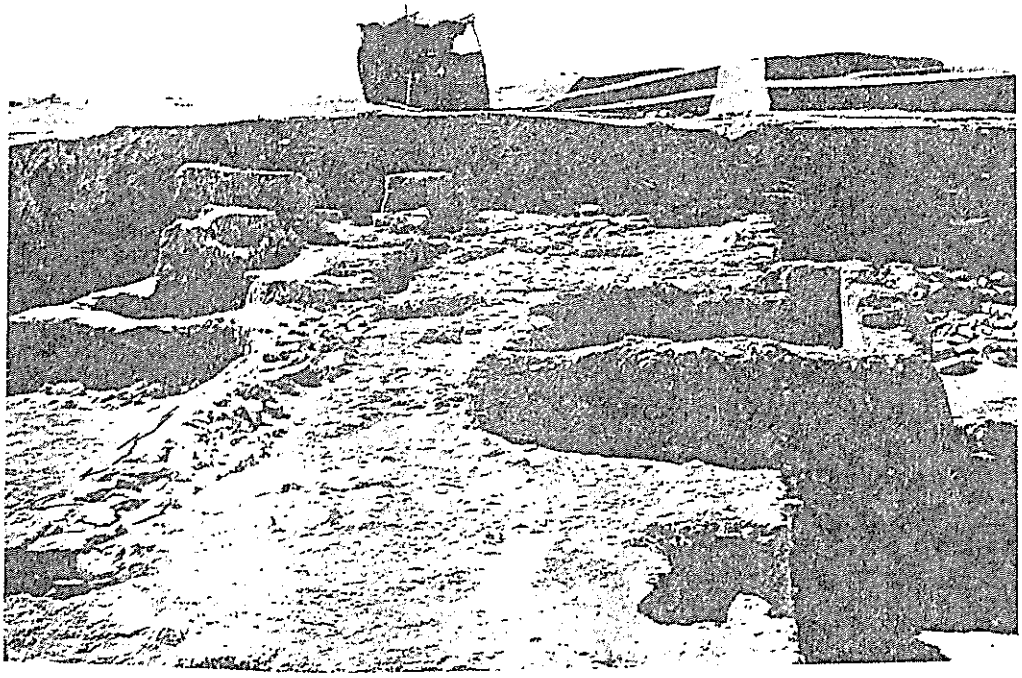
lev. II

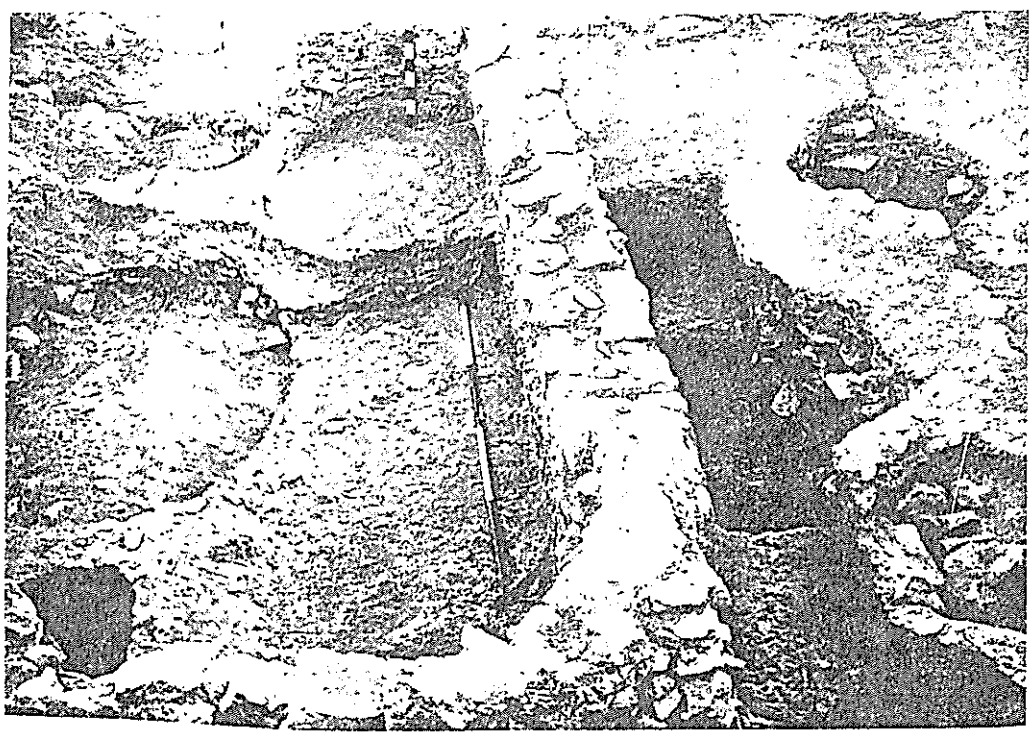
1 _Aşvan Kale. Son Orta Çağ yapı katı, güneyden

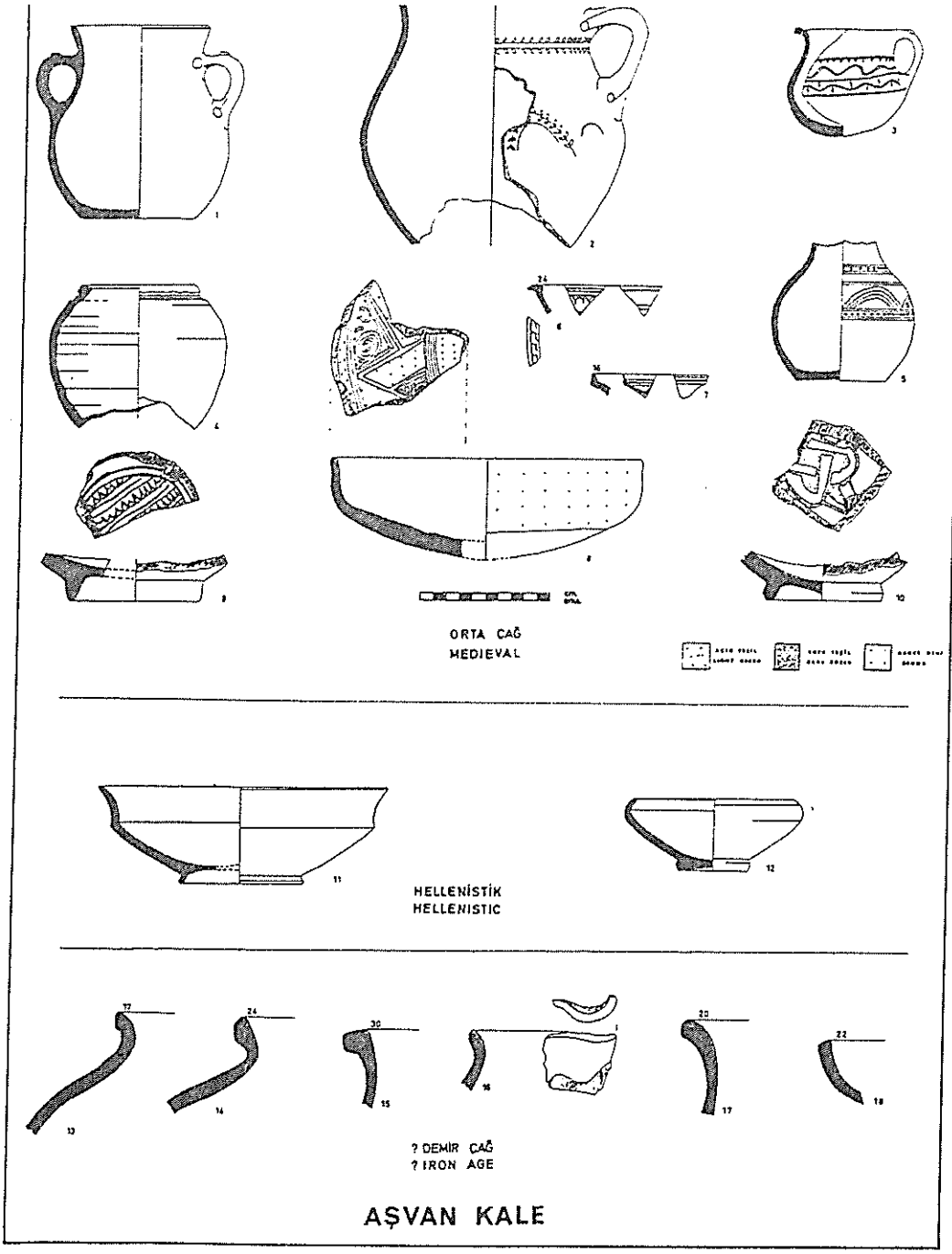
2 Aşvan Kale. Son Orta Çağ'a ait kiremitlerle bezeli ocak

I Aşvan Kale. H-5 ve I-5. M. S. 4. yüzyıl (?) yapı katı

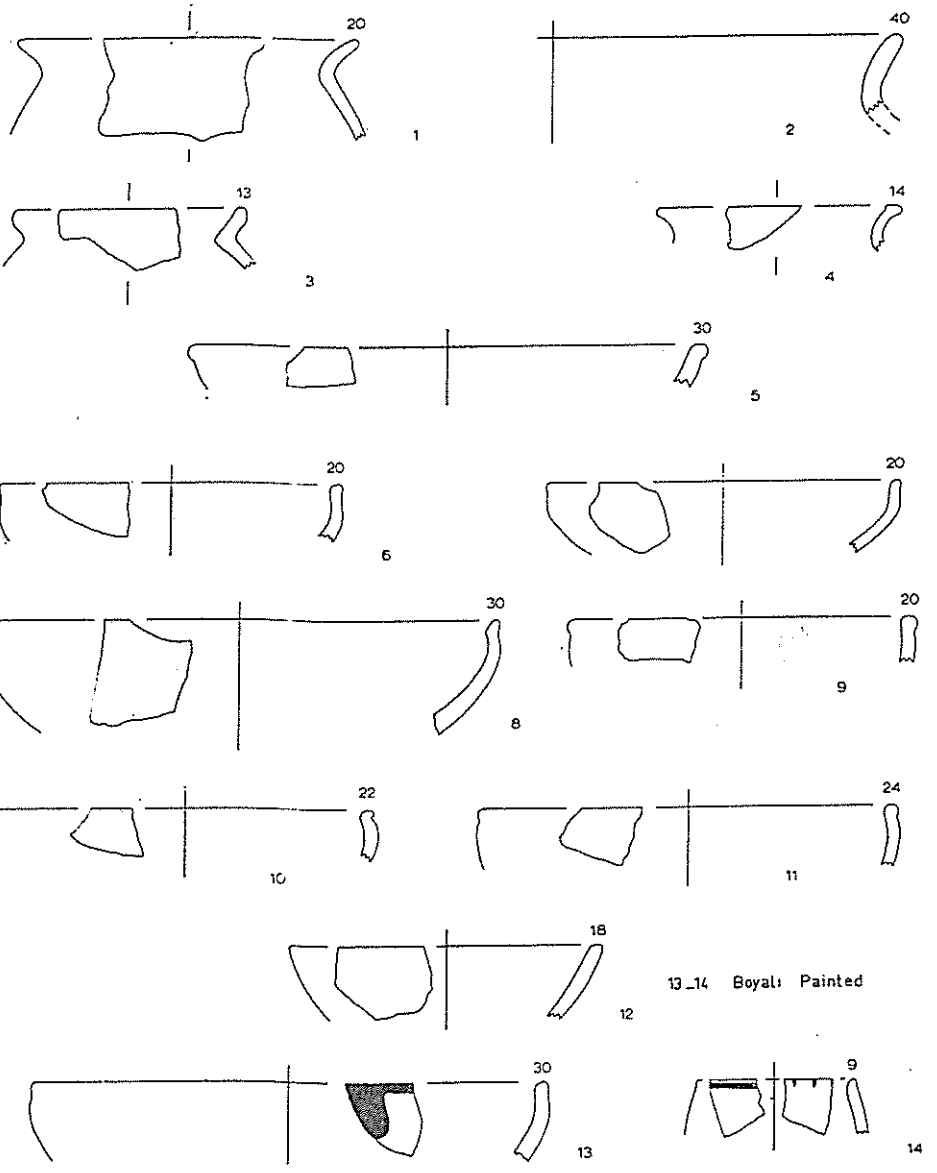
Aşvan Kale. H-4a ve [illegible]d. Demir Çağı (?) duvarları (kerpiç-tuğla) ve tabanı; Hellenistik Çağ duvarlar (taş) ve Orta Çağ [illegible] çukurları

Aşvan Kale. Çanak çömlek. Ölçek 1:5

Aşvan Kale. Son Roma (?) Çağı kompleksi, doğudan

13_14 Boyalı Painted

1 _ 11 Devetüyü, pembe renkli v.s. Buff, pink etc.

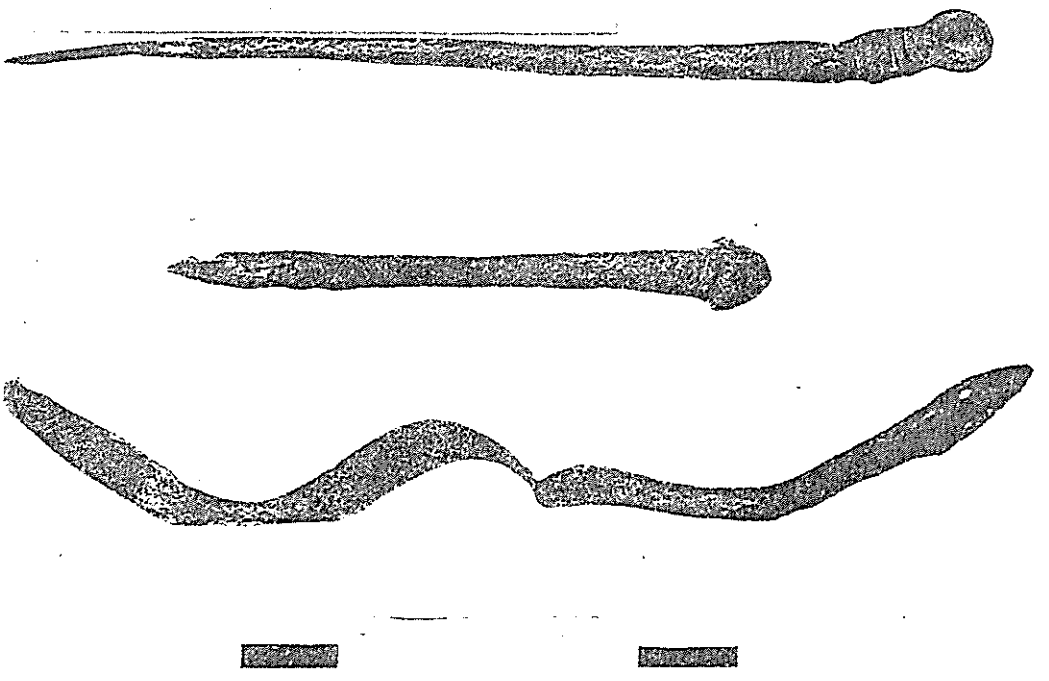
12 Kahverengi, perdahlı Brown burnished

10 cm

Çayboyu. Çanak çömlek

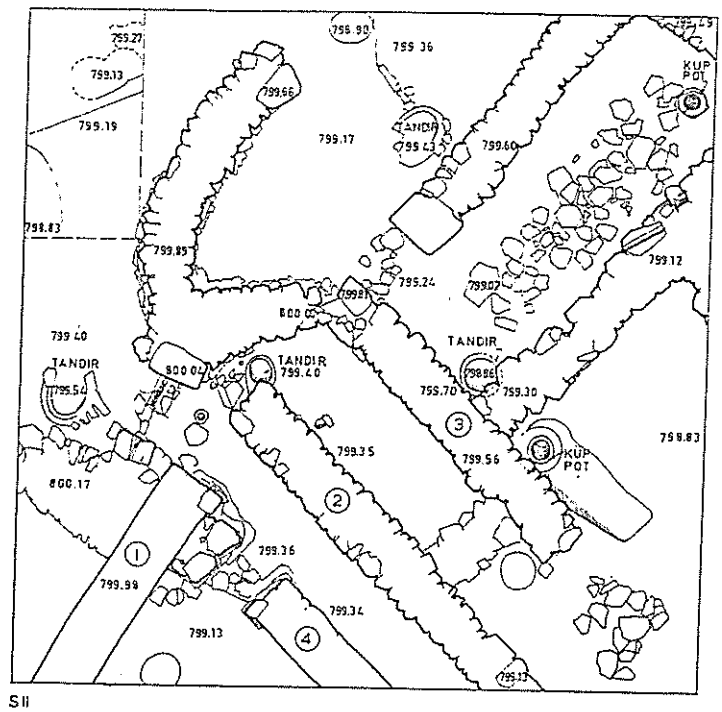

1 Taşkun Mevkii. 3. evre yapılarının kuzeydoğudan görünümü

2 Taşkun Mevkii. Madeni buluntular.

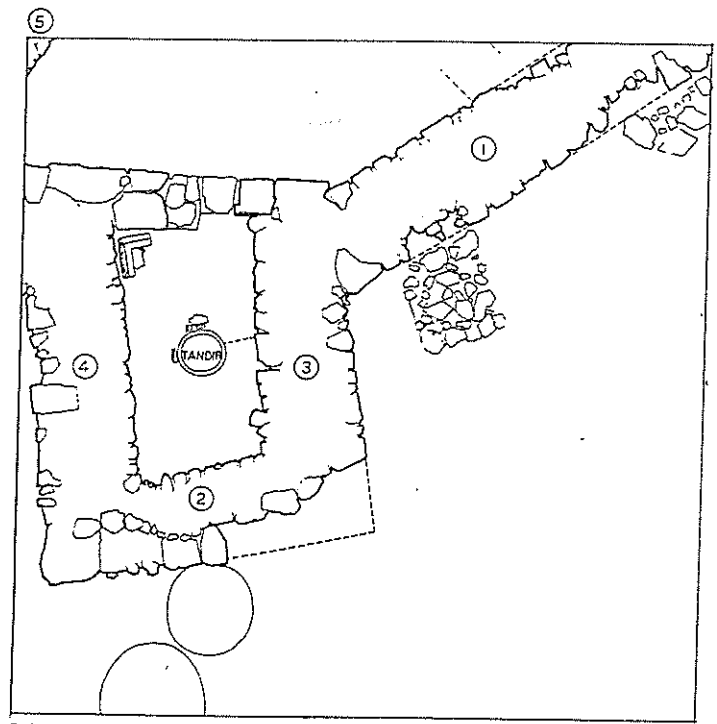
Lev. VII.

S11

1 Taşkun Kale iç yapılar (S 11)

Taşkun Kale intramural buildings (S 11)

S12

2 Taşkun Kale. Tahkimat (S 12)

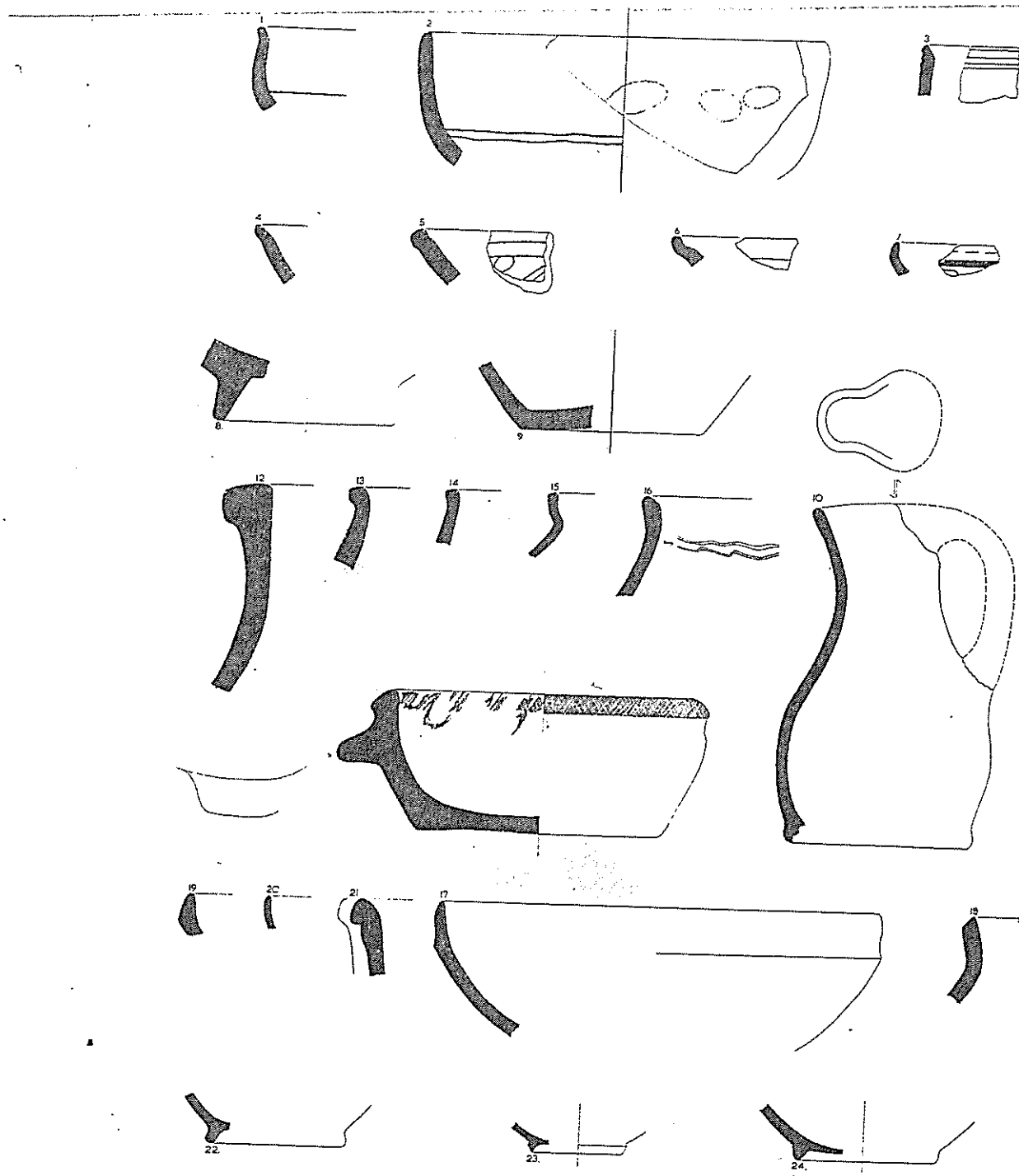
Taşkun Kale. The Kale: fortifications (S 12)

N/K.

2M

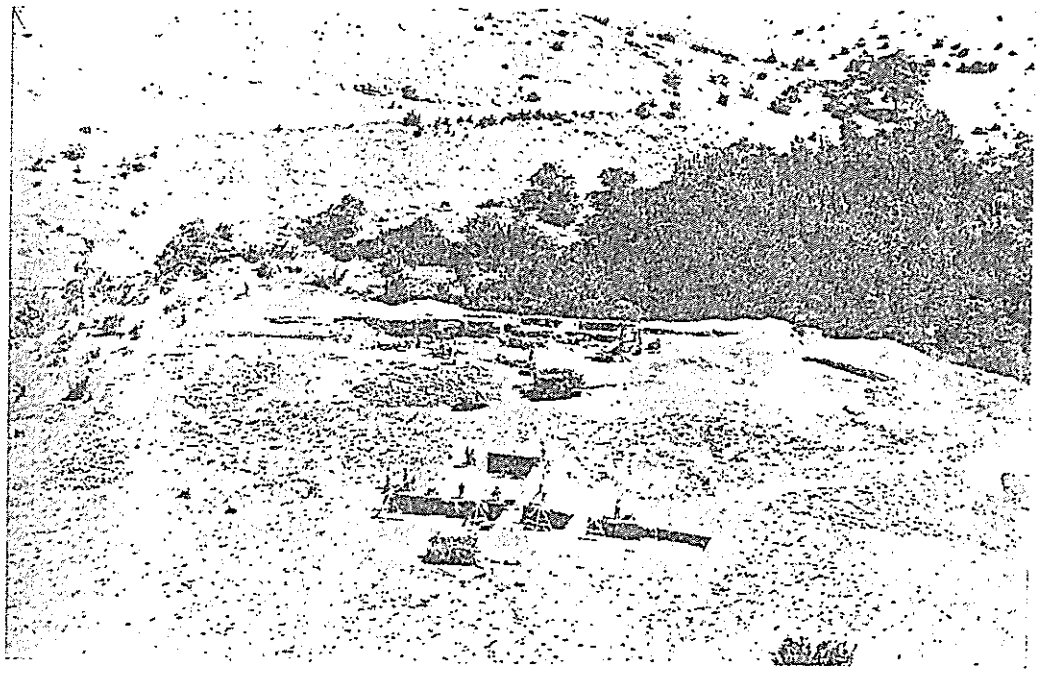
TAŞKUN KALE

Lev. VIII

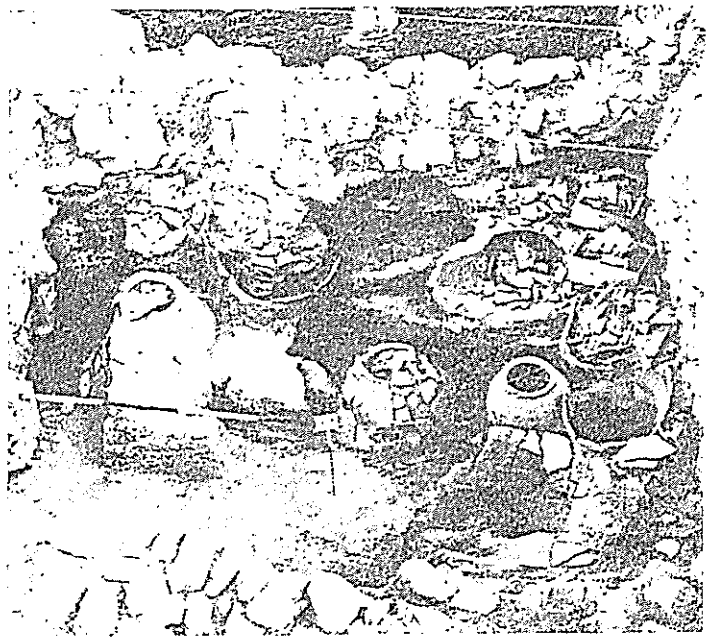

Taşkun Kale. Çanak çömlek

Lev. IX

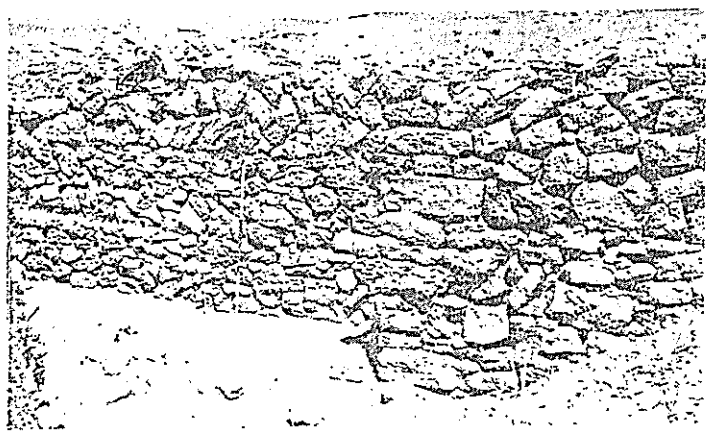

I Ağın – Kalecikler höyüğü. Genel görünüm

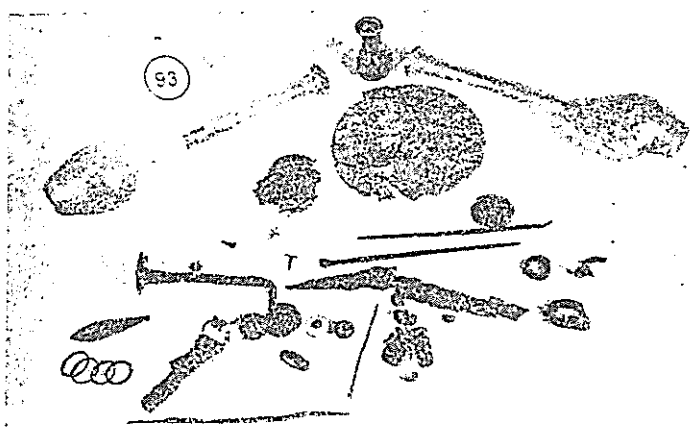
1 Kalecikler.
E III açması. Magazinler

Kalecikler.
Trench E III. Magazines

2 Kalecikler.
F – I, G – I açmalarına çıkan sur duvarı dış yüzü

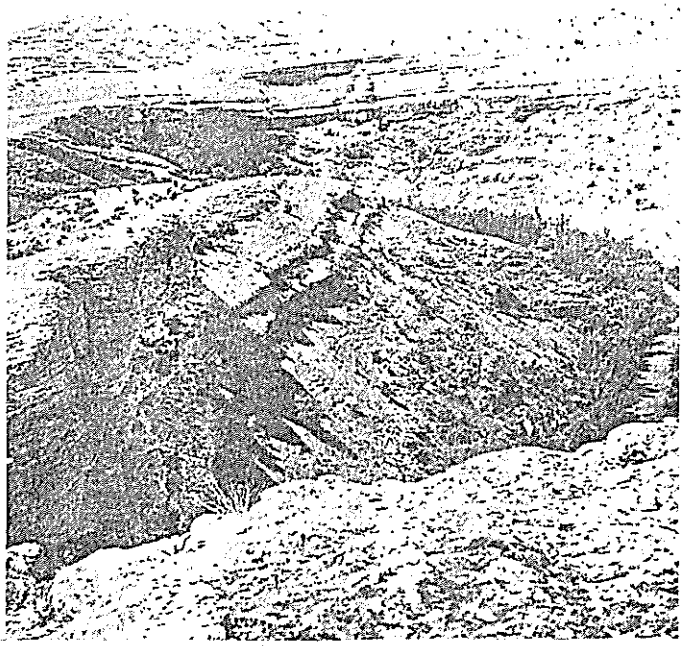
Kalecikler. Exterior view of city wall leading to trenches F – I, G – I

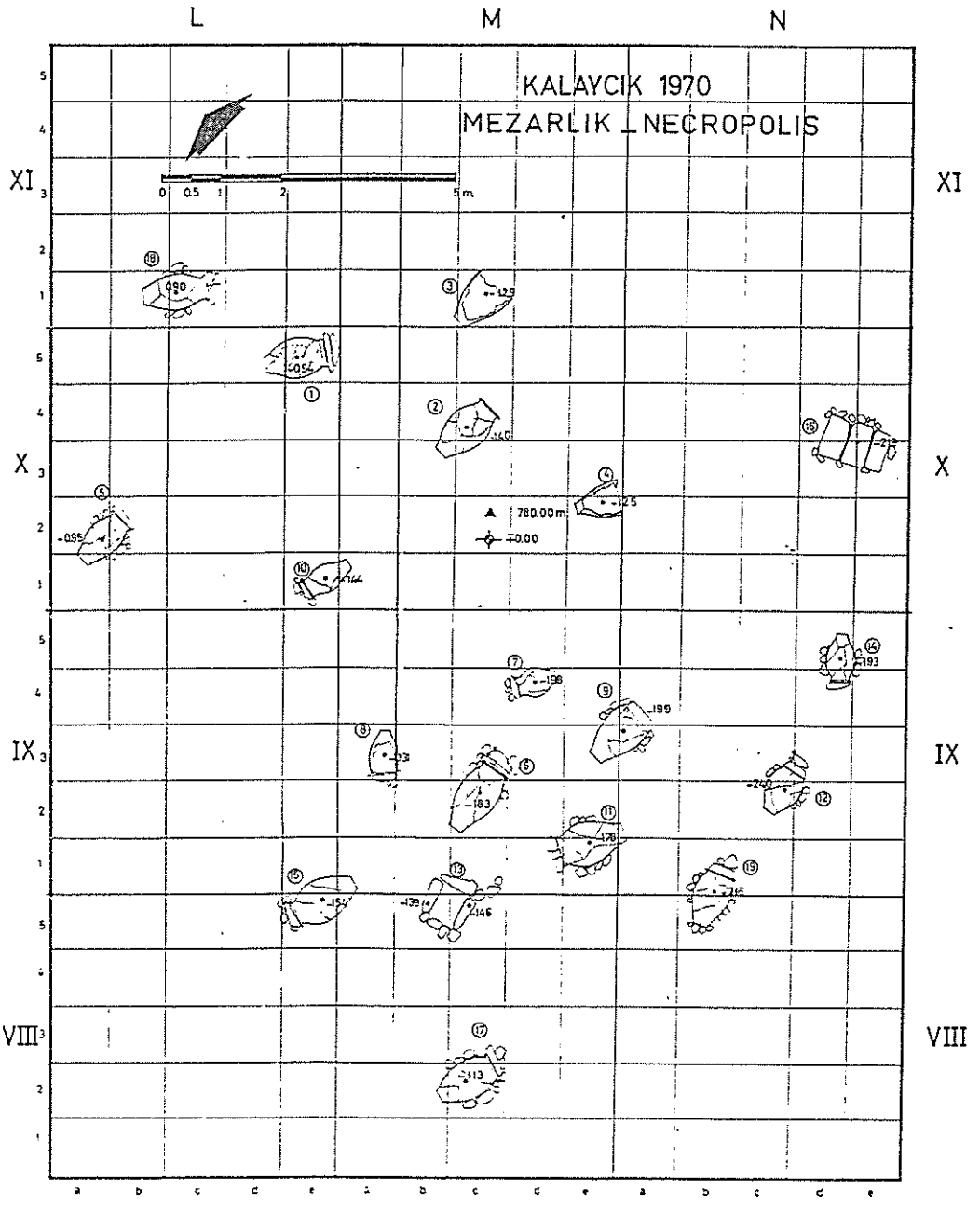
3 Ağın nekropolü.
No. 93 mezar buluntuları

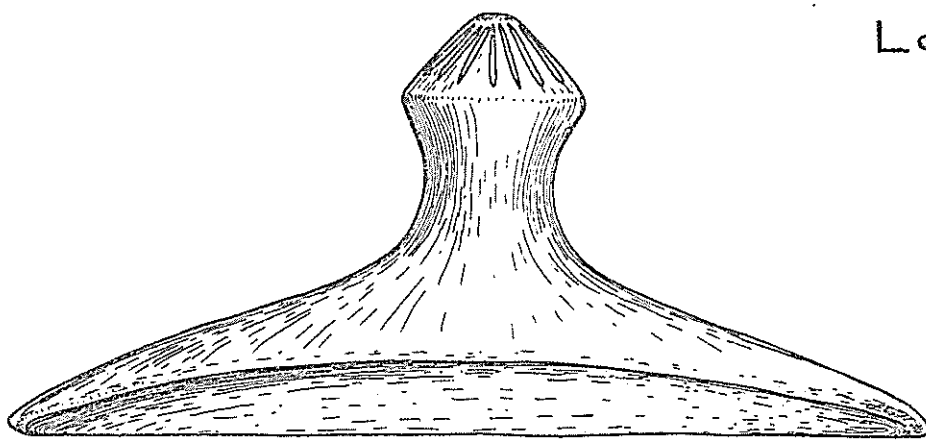
Ağın necropolis.
Finds from tomb No. 93

Lev. XI

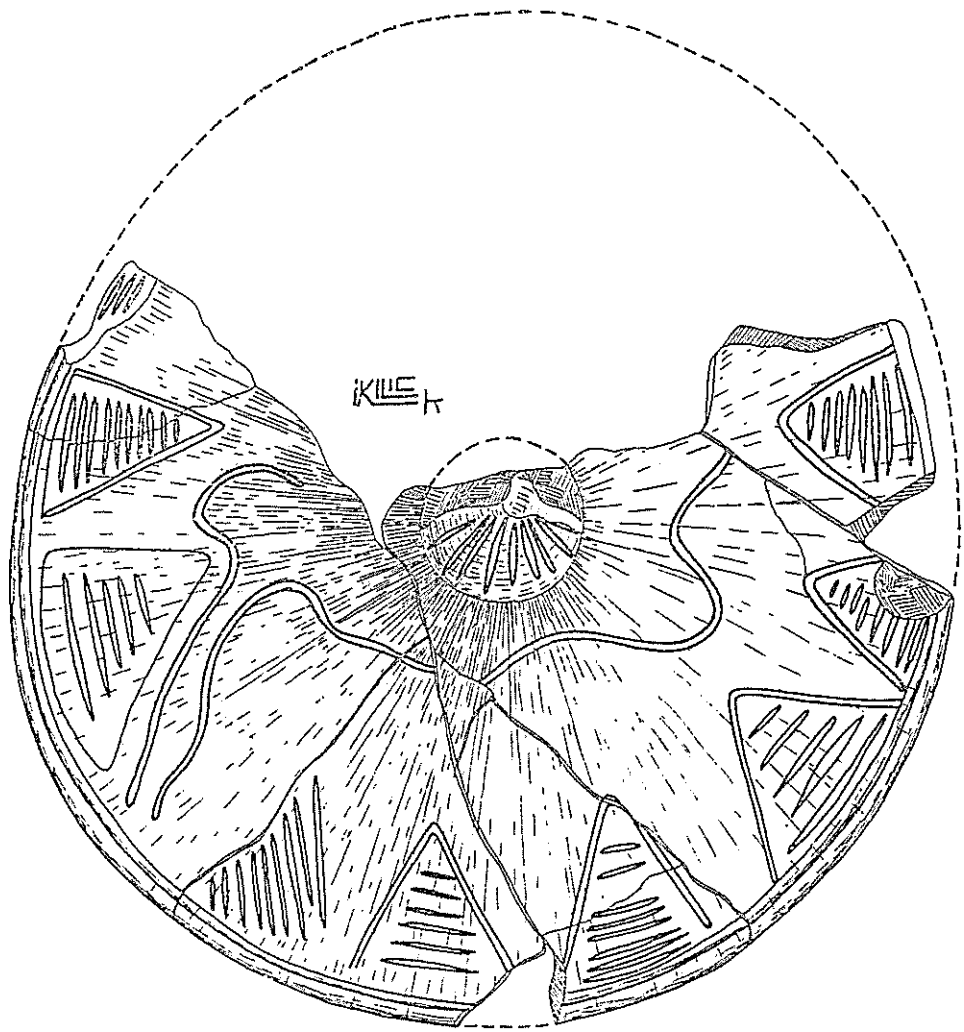

Kalaycık düzyerleşme yeri

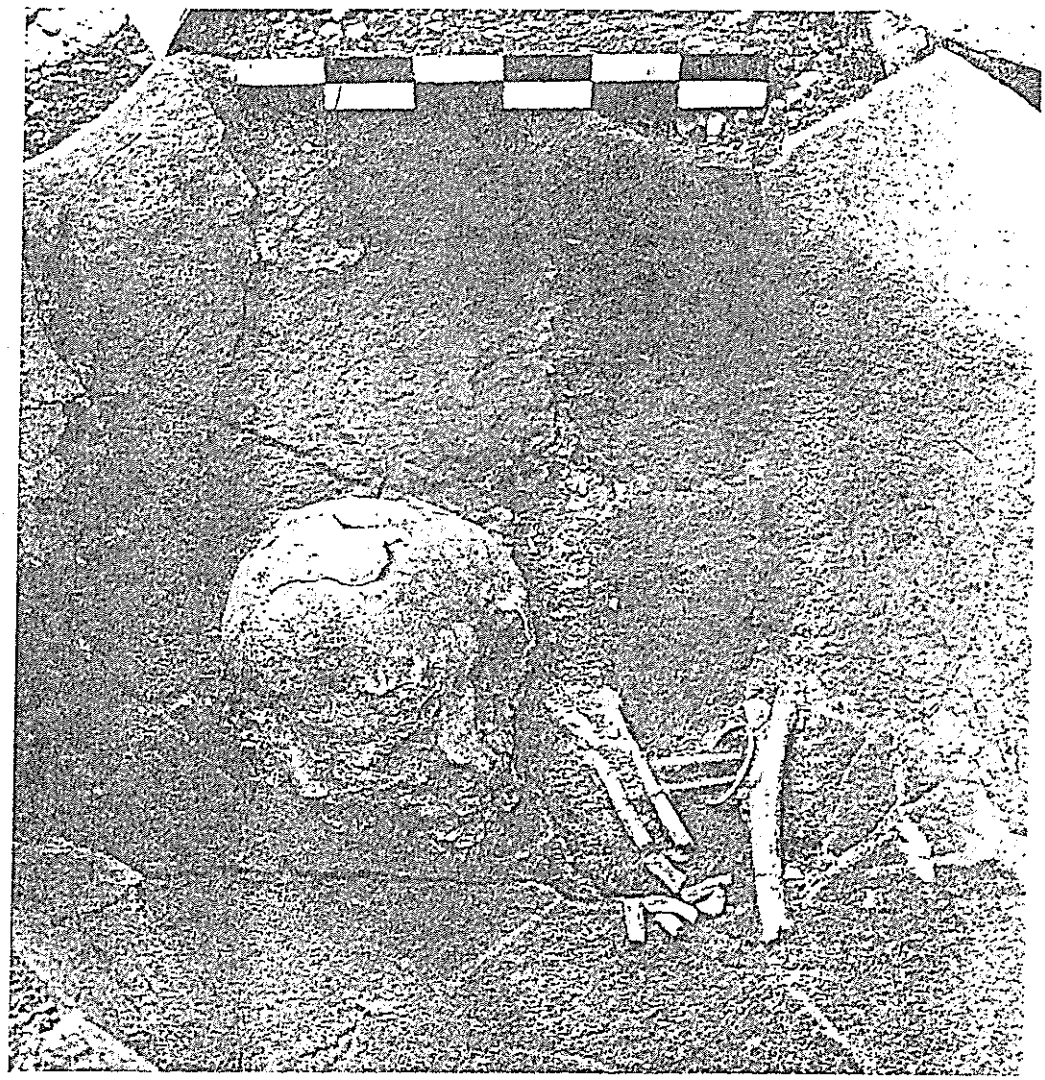

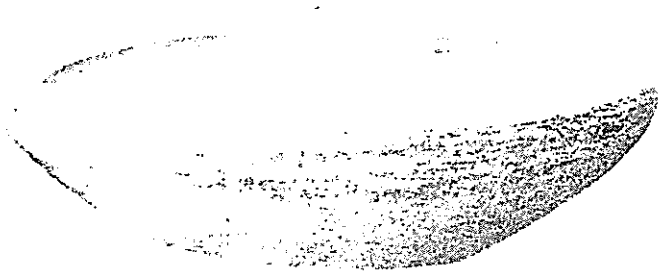
s. 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Kalaycık, İlk Tunç Çağı'na ait kilden bezemeli küp kapağı

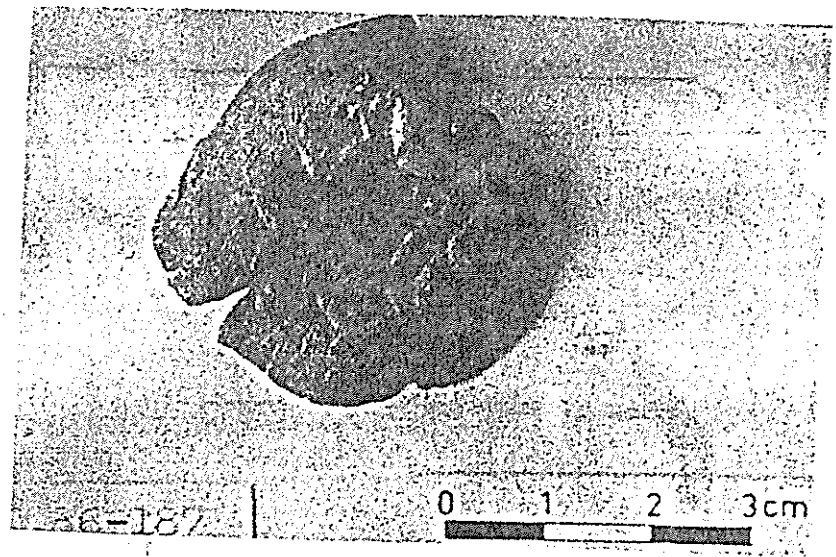

1 Kalaycık Tepe. Hereser nekropolü. Pitos mezar içinde iskelet buluntusu
Kalaycık Tepe. Necropolis of Hereser. Remains of skeleton in the *pithos* grave

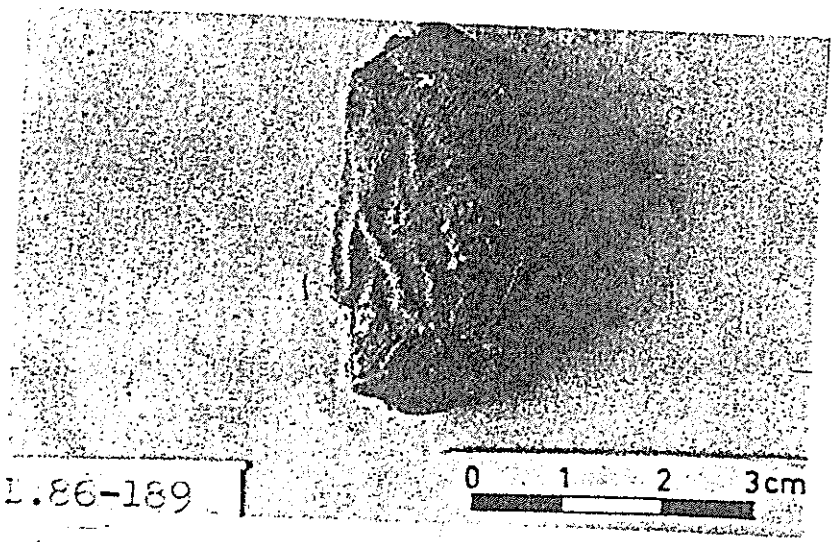

2 Kalaycık Tepe. Hereser nekropolü, mezar No. 4. Pitos mezar ağzında kapak olarak kullanılmış açık kap

Lev. XIV.

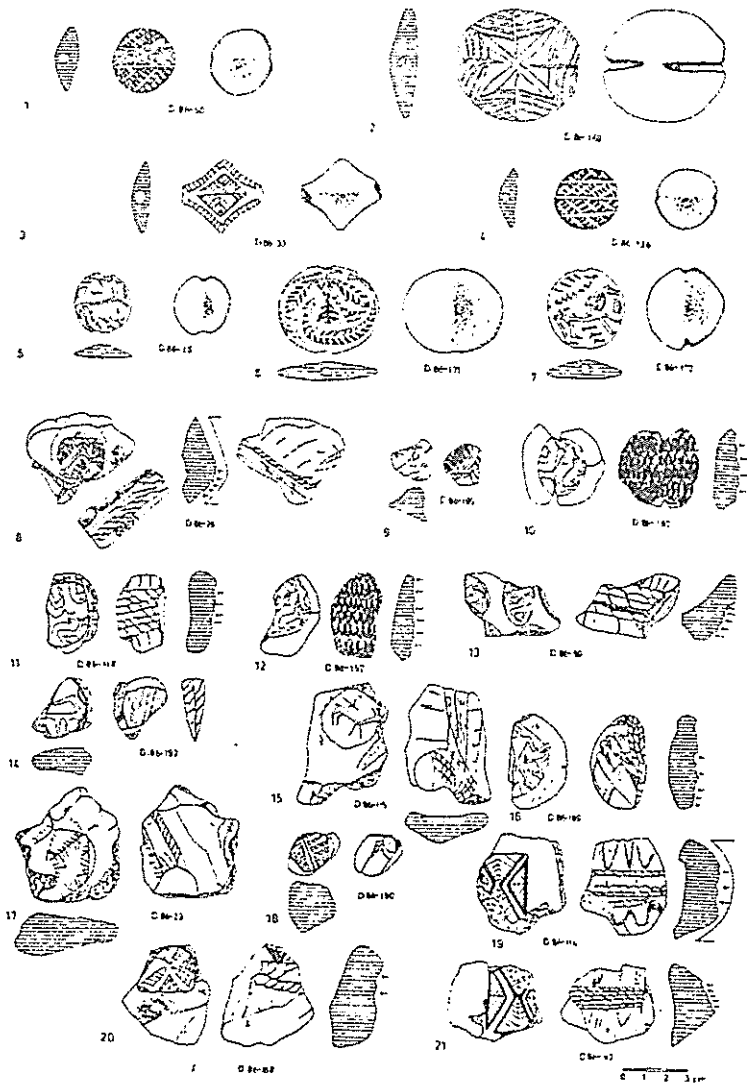

Değirmentepe Kilden kap kapama. Hayvan sürüsü ve boğa motifli. GK mekanı. Obeyd Evresi

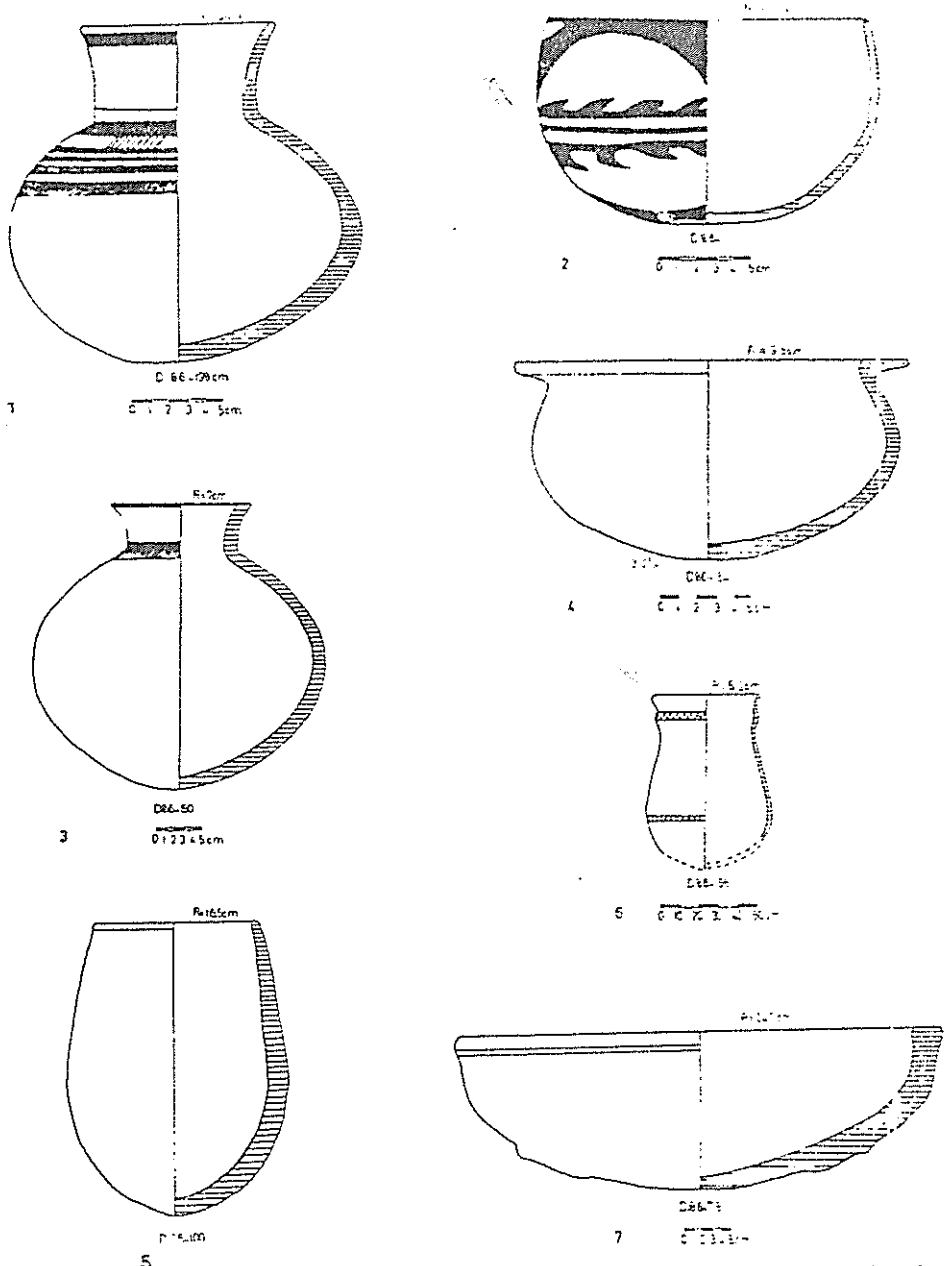
Değirmentepe 2 — Kilden bulle. İnsan motifli. GK mekanı. Obeyd Evresi

Lev. XV

Değirmentepe – Obeyd Evresi taştan damga mühür, kilden bulle ve kap kapamaları. Kalkolitik (1: BC; 2: BY yakını; 3, 17: DU; 4, 7, 9, 10-14, 16, 18-21 GK; 5: EE; 6: HB; 8: EL; 15: FC mekanı buluntuları)

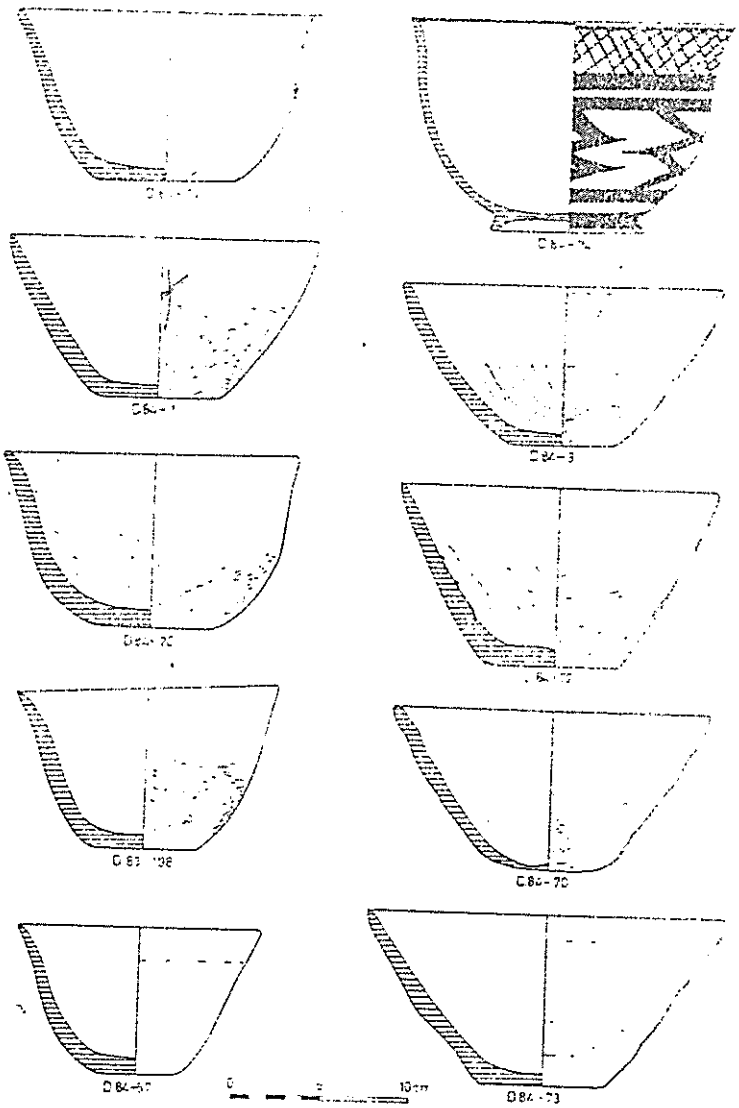
Lev. XVI

Değirmentepe - Çeşitli kap örnekleri (1 - 5 Kalkolitik Obeyd Evresi, 6 - 7 Demir Çağı.)
(1 : FC. 2 : GK; 4 : 607 no.lu çukur, 5 : FS mekanı buluntuları)

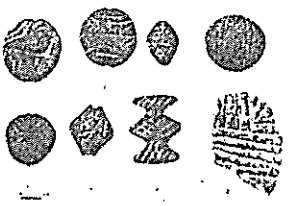
Lev. XVII

Değirmentepe Kalkolitik Obeyd Evresine ait çeşitli kaplar

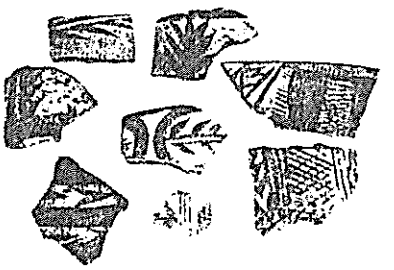

Lev. XVIII

DEĞİRMEN TEPE

Resim 1: KALKOLİTİK DEVRE AİT MÜHÜRLER

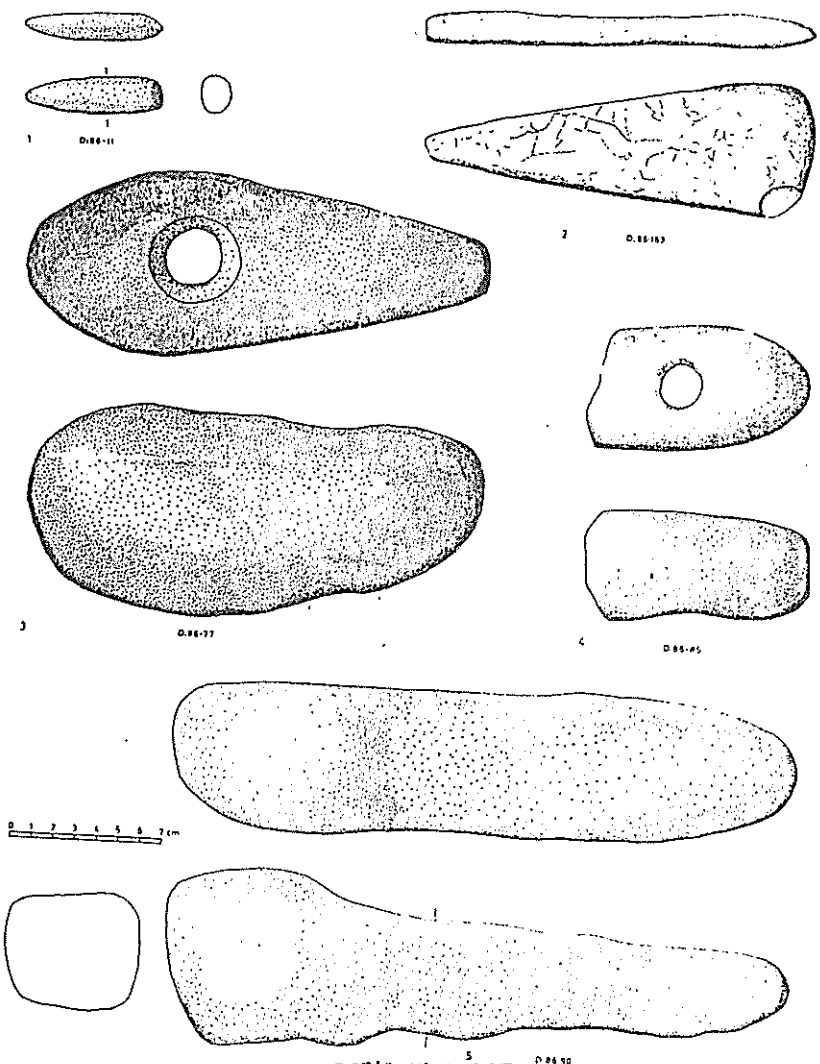

Resim 2: BOYA BEZEKLİ OBEYD TİPİ ÇANAK ÇÖMLEK ÖRNEKLERİ

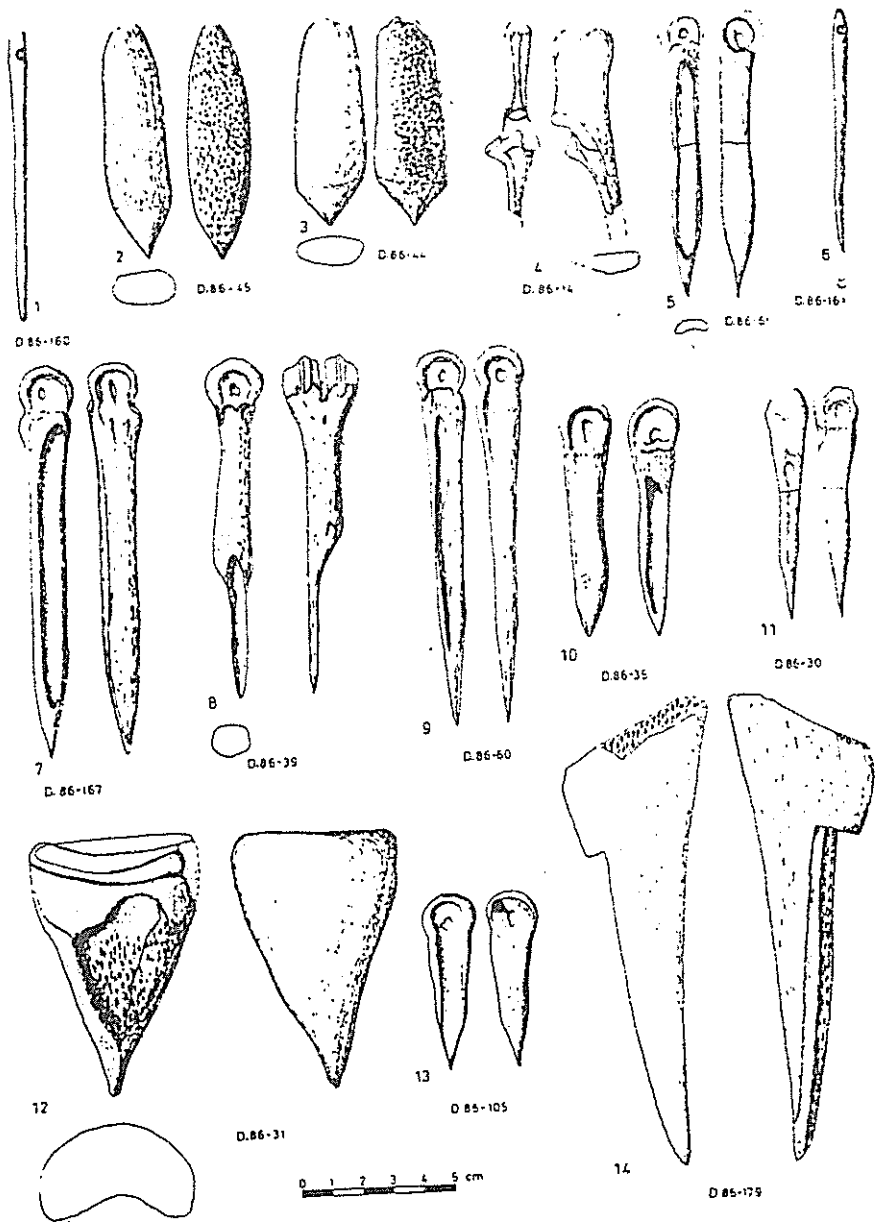
Resim 3: KALKOLİTİK DEVRE AİT BB MEKANINDA BULUNAN BAZI BULLERDEN ÖRNEKLER

Lev. XIX

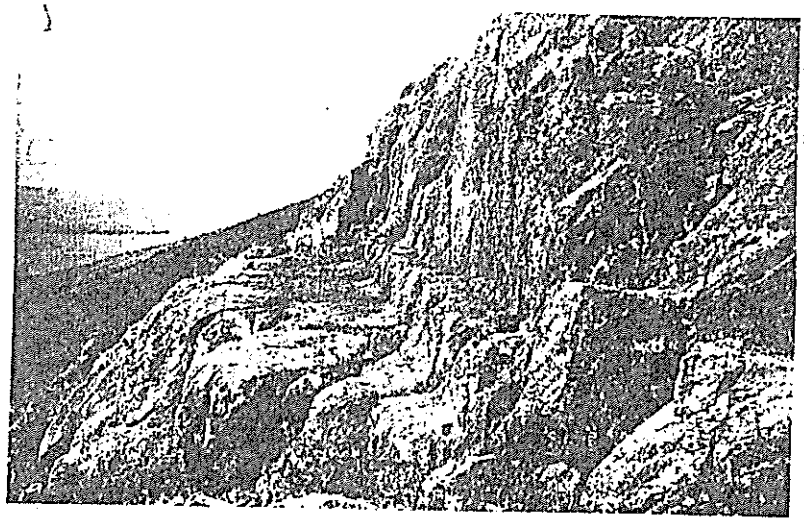

Resim : 38 — Çeşitli taş aletler, Kalkolitik Obeyd Evresi (1 : ET; 2 : GK; 3 : GE; 4 EK; 5 : FC mekanı buluntuları)

Lev. XX

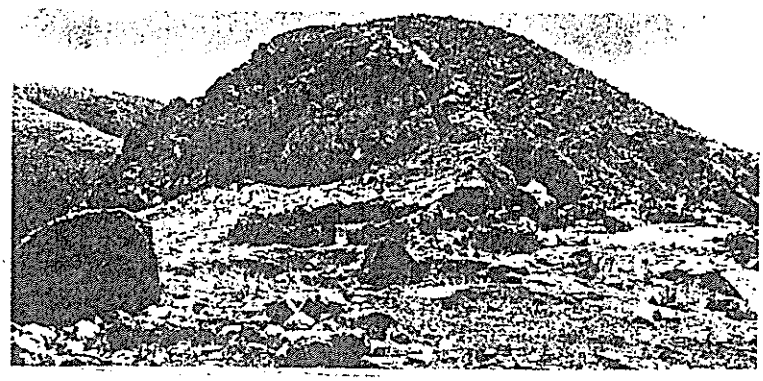
Değirmentepe — Çeşitli kemik aletler. 1, 4 - 14 Kalkolitik Obeyd Evresi, 2 - 3 Demir Çağı (1, 6 - 7, 13 : GK; 2 - 3 : 18 İ açması, Demir Çağı küpü içinde; 4, 10 : DF; 5 : Bİ; 8 - 9, 11 - 12 : FC; 14 : HF mekanı buluntuları)

— Genefik Kalesi kayaya oyulmuş platform

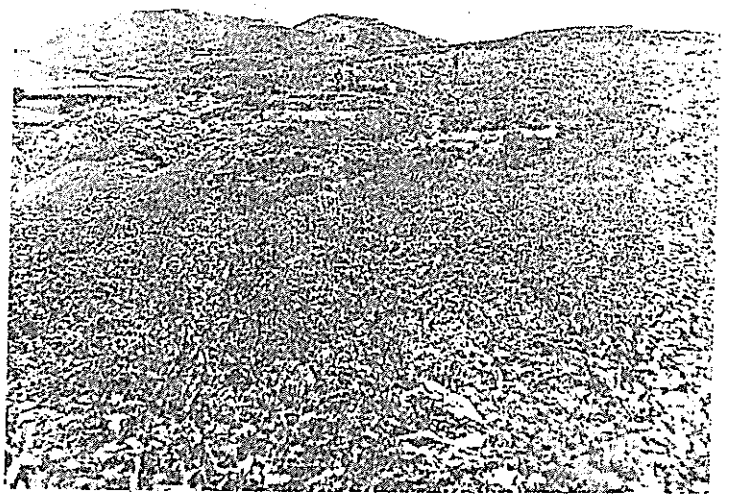

Resim : 26 — Genefik Kalesi sarnıçlarından birinin ağzından görünüş

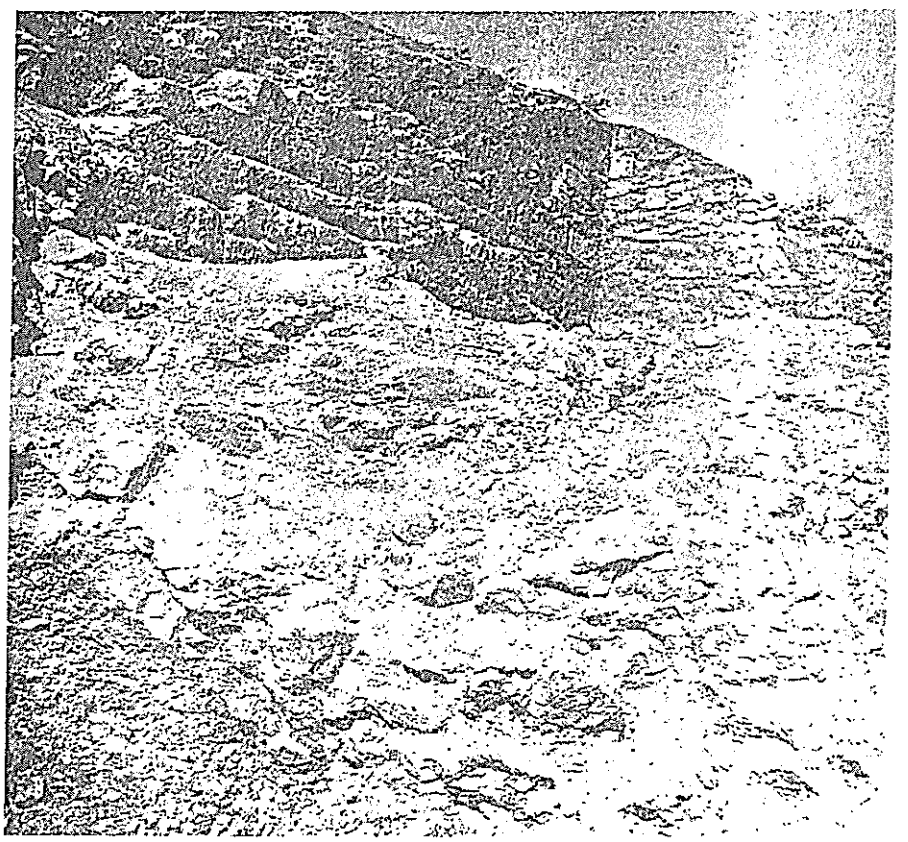

Resim : 24 — Genefik Kalesi'nin genel görünümü

Lev. XXII

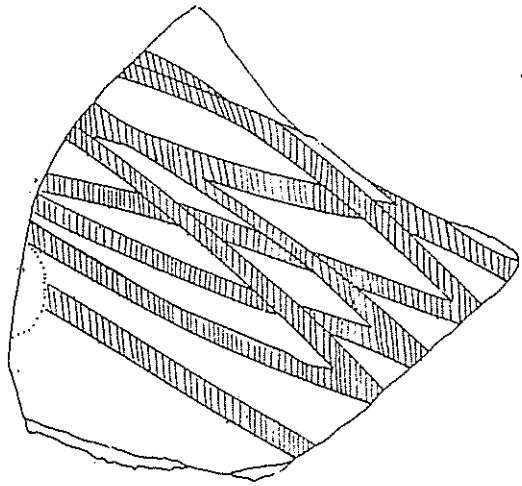
1 Şimşat kalesinin etrafını çeviren sur duvarının uzaktan görünümü
View of the wall surrounding the top of the fortress of Şimşat

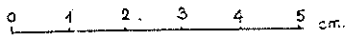

2 Şimşat kalesi şehir surlarından bir görünüm
View of the city walls of the fortress of Şimşat

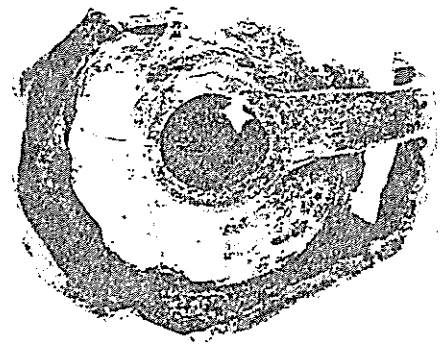
ŞİMŞAT KALESİ

Lev. XXIII

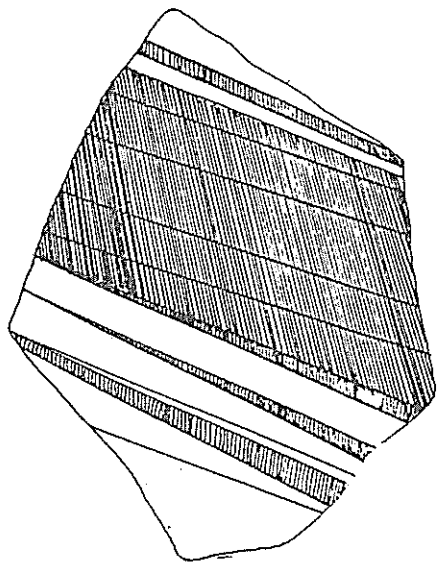

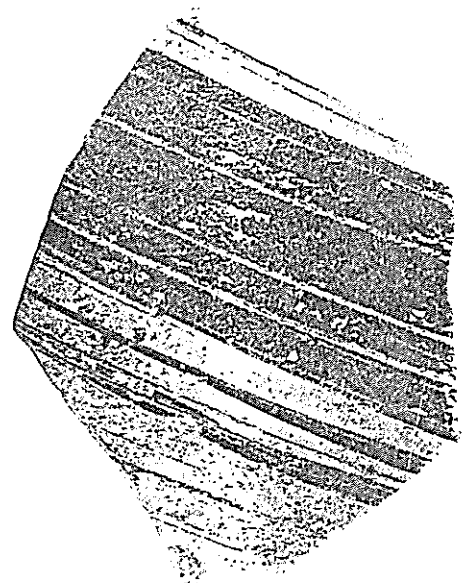

1 Çömlek parçası. M.Ö. 8.–7. yy
Fragment of a vessel. 8th–7th centuries B. C.

2 Pişmiş topraktan kandil
Terracotta lamp

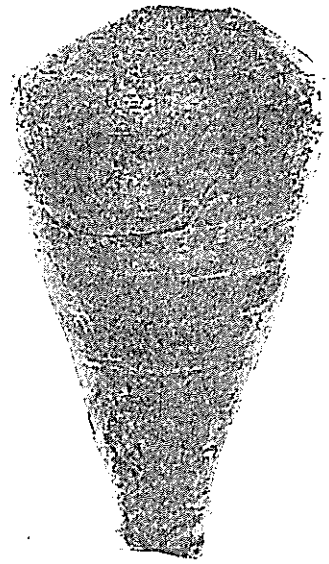
3 Pişmiş topraktan çömlek parçası. Hellenistik
Fragment of pottery. Hellenistic

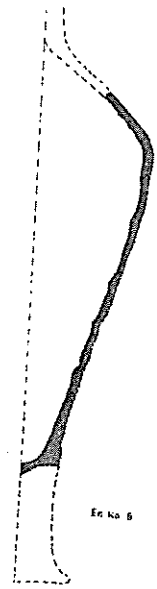
Lev. XXIV

ŞİMŞAT KALESİ

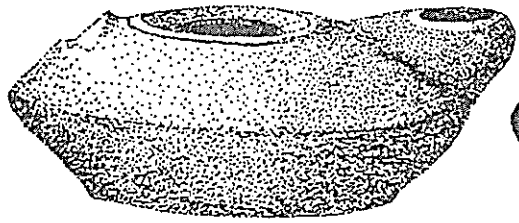

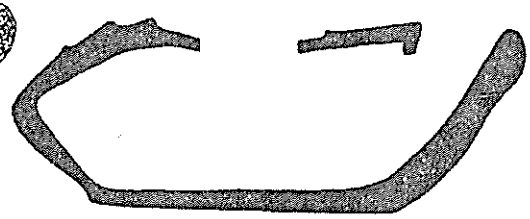
1 Pişmiş topraktan su borusu
Terracotta water pipe

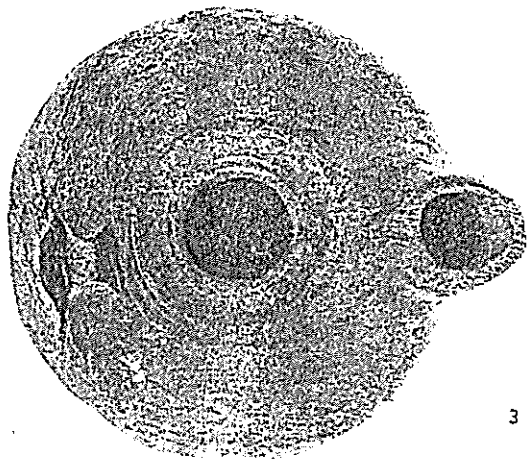

2 Pişmiş topraktan fusiform unguentarium. Hellenistik
Terracotta fusiform unguentarium. Hellenistic

Es No. 9

3 Pişmiş topraktan kandil. Hellenistik
Terracotta lamp. Hellenistic

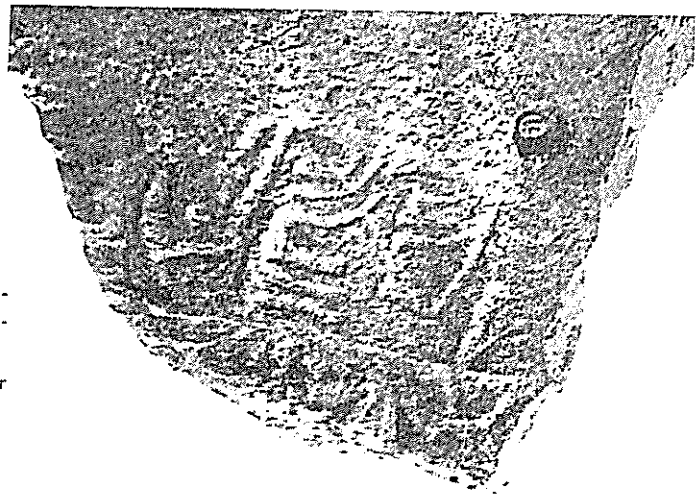
Lev. XXV

Han İbrahim şah

1 Bir küp parçası üzerindeki silindir mühür baskı izi, VIII. tabaka

Cylinder seal impressed jar fragment, Level VIII

2 Yukarıdaki küp üzerindeki silindir mühür baskı izinin büyütülmüş resmi, VIII. tabaka

Close-up of the above cylinder seal impression, level VIII

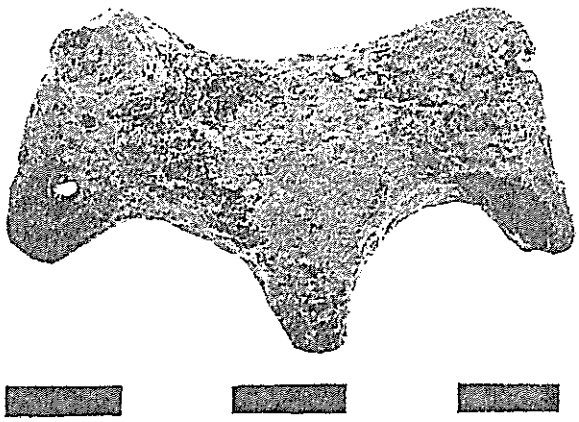
3 Boya bezemeli çanak çömlek parçası, IX. tabaka

Lev. XXVI

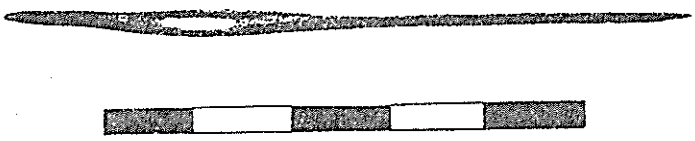
Han İbrahim şah

1 Bej renkli obsidyenden ok ucu, IX. tabaka
Beige-coloured obsidian arrow-head, level IX

2 Pişmiş topraktan boğa heykelciği, IX. tabaka
A baked clay bull figurine, level IX

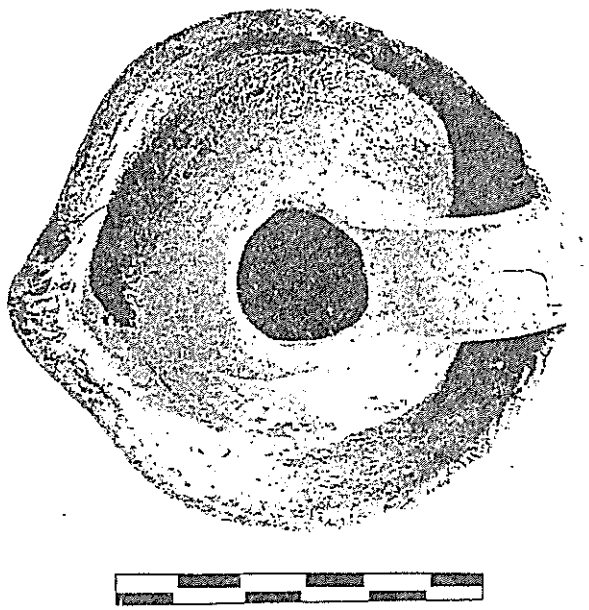

3 Kemik iğne ya da çuvaldız, IX. tabaka
Bone needle or awl, level IX

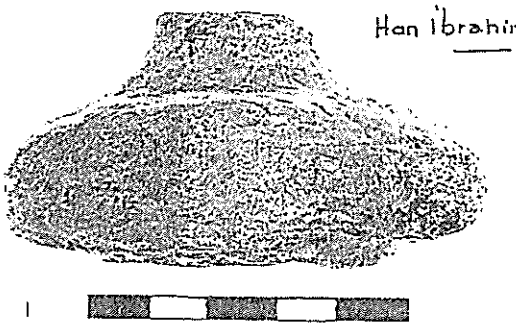
4 Boya bezemeli bardak ya da kadeh, IX. tabaka

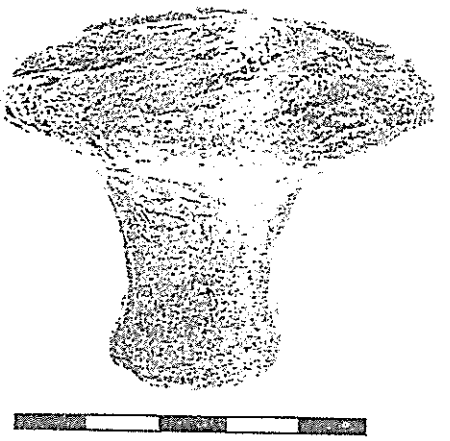
5 B alanı mezarlarında bulunma bir pişmiş toprak kandil

Lev. XXVI

Han İbrahim şah

1

2

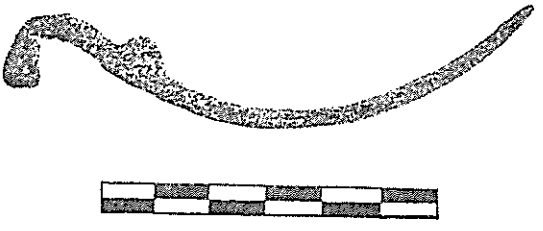
1 Pişmiş topraktan bir damga mühür ve baskı yüzü, VII. tabaka

A baked clay stamp seal, level VII

2 Pişmiş topraktan bir damga mühür ve baskı yüzü, VII. tabaka

A baked clay stamp seal, level VII

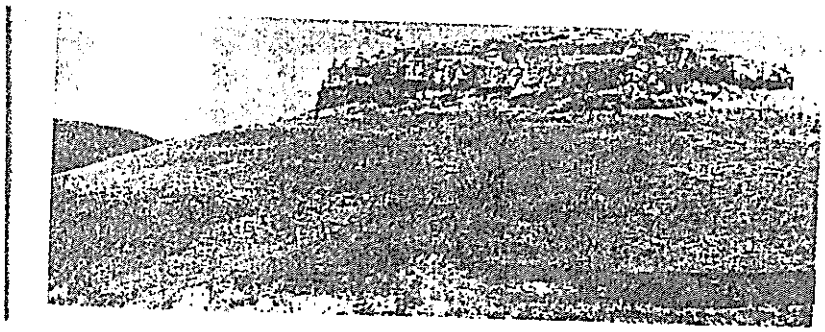

3 Kılıca benzeyen tunçtan bir süs iğnesi?, VII. tabaka

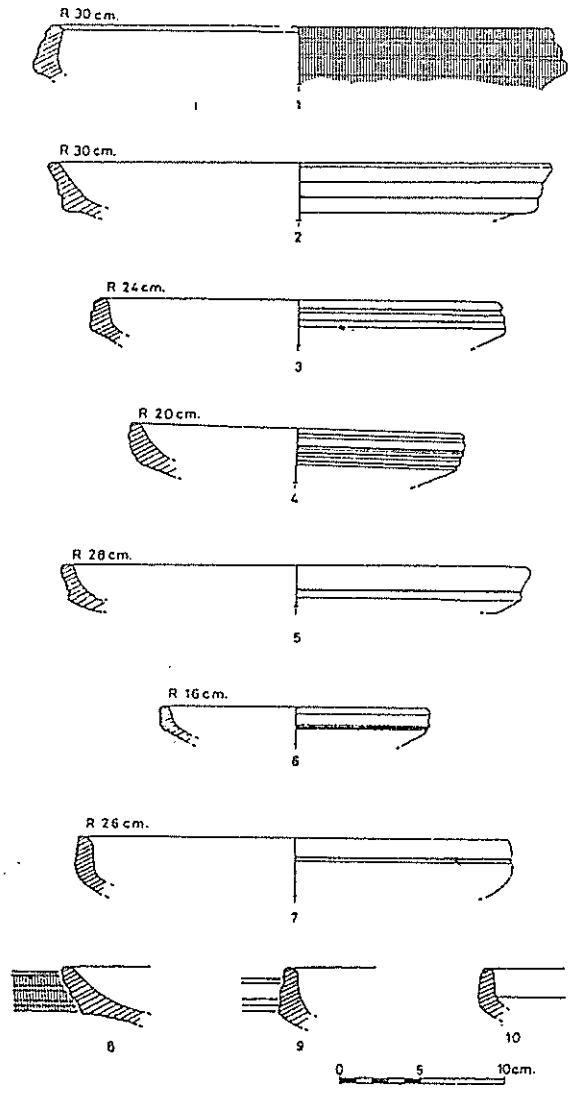

4 VIII. tabakanın boya bezemeli çanak çömleğinden bir örnek

Lev. XXVII

— Haroğlu Kalesi'nin genel görünümü, güneyden

— Haroğlu yüzey seramikleri

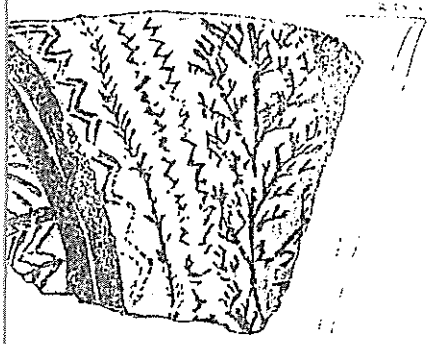
İMAMOĞLU HÖYÜĞÜ

Lev. XXIX

İ.85.48

5 — OTÇ başı boyalı kapçık

OTÇ başı bitkisel bezekli kap parçası

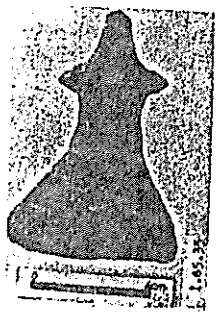

matik insan figürlü

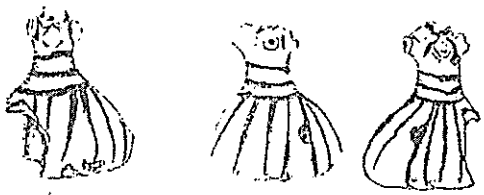

İ.85.1.

OTÇ başı şişe biçimli kap

Çan etekli heykelcik

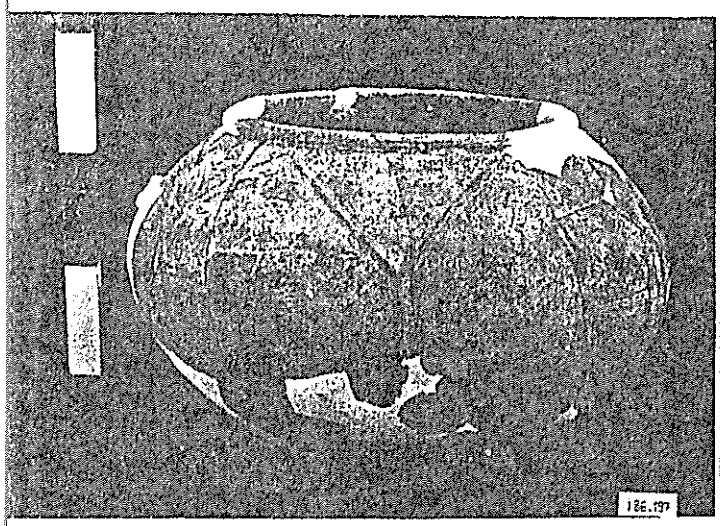
Heykel-Ölçek 1/1-İ.85-7H-20

Çan etekli heykelcik

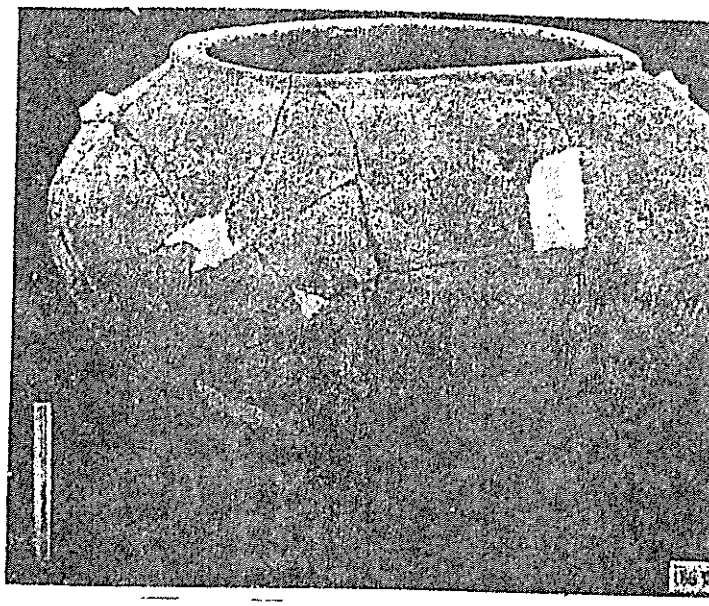

Figürin-Ölçek 1/1-İ.85-7.H-39

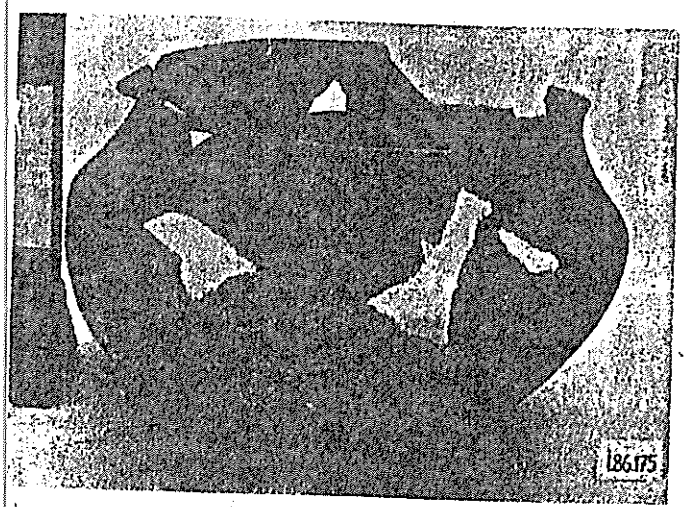
Heykelcik başı

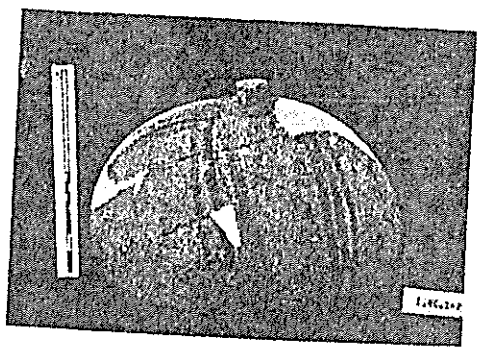
Resim : 1 — OTÇ kabartma bezekli çömlek

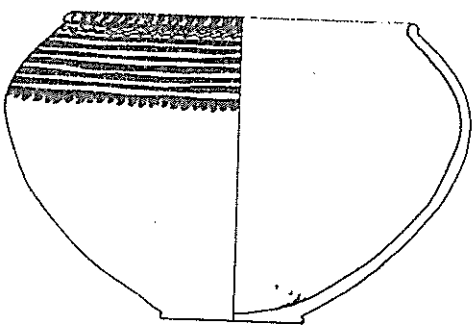
Resim : 2 — OTÇ boya bant bezekli çömlek

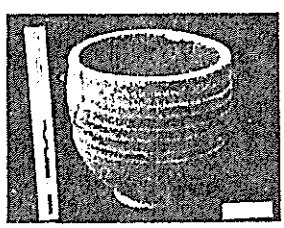
Resim : 19 — İTÇ I, boya bezekli çömlek

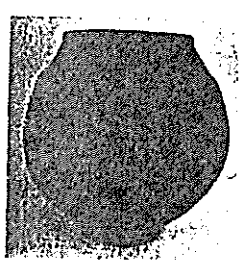
Resim : 4 — OTÇ başı boya bezekli kapak

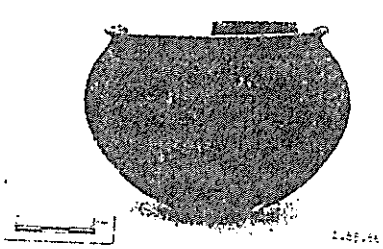
Çizim : 1 — İTÇ III B, boya bezekli çömlek çizimi

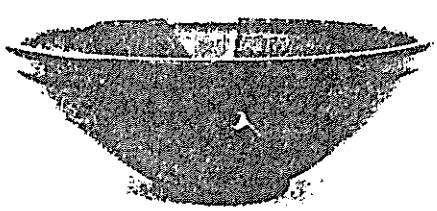
Resim : 10 — İTÇ III C, p. t. bardak

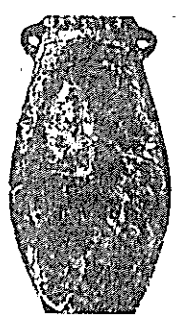
Resim : 9 — İTÇ III B, Kar çömlek

OTÇ başı çömlekçik

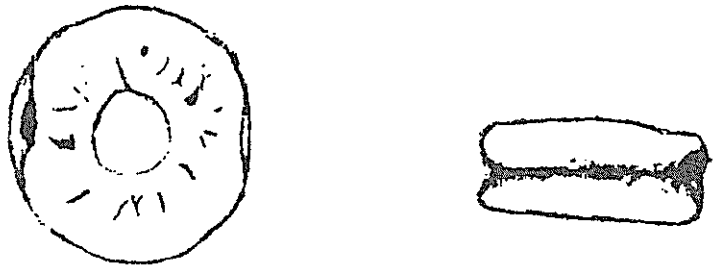

— OTÇ başı kase

İMAMOGLU HOYUGU

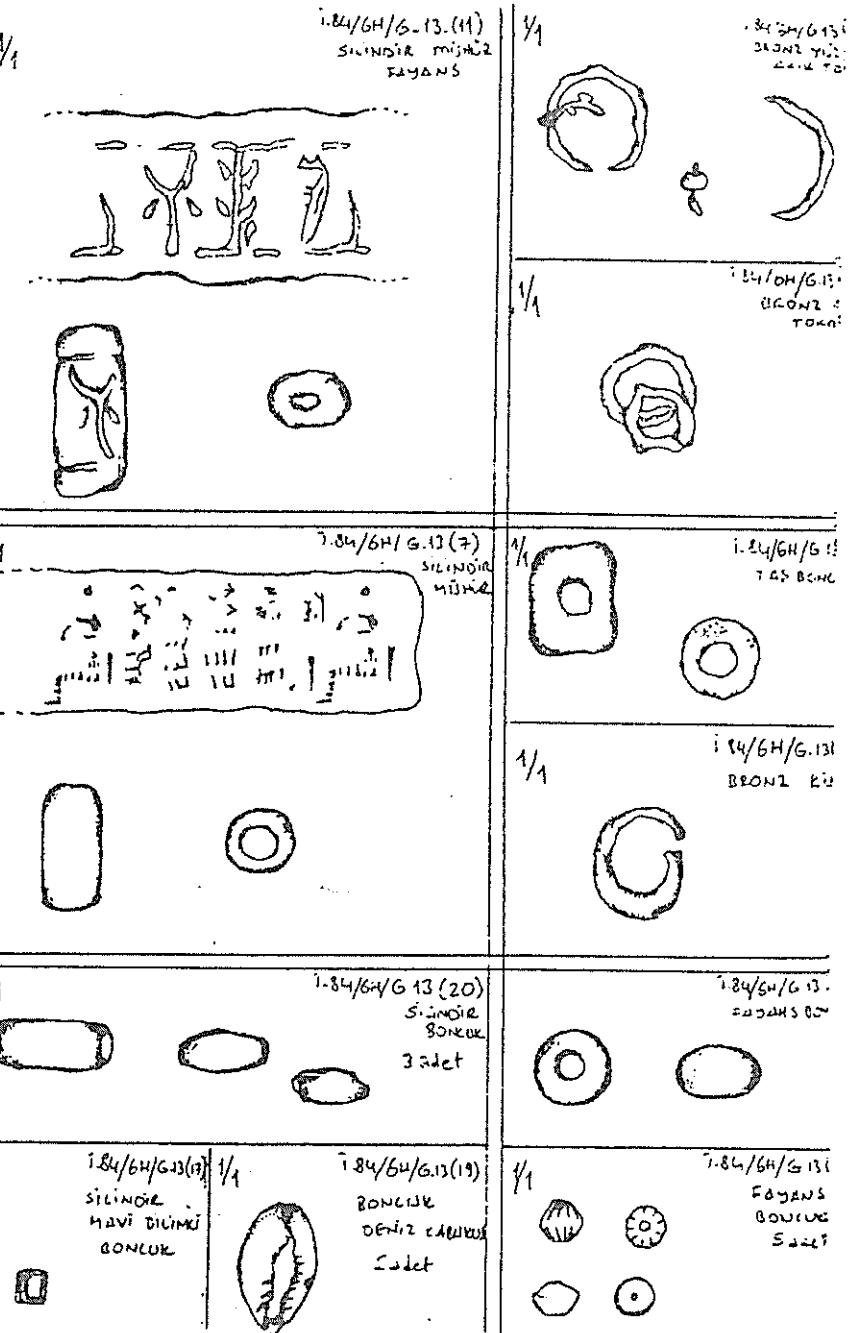
İ.84/7H/8
TAŞ MÜHÜR

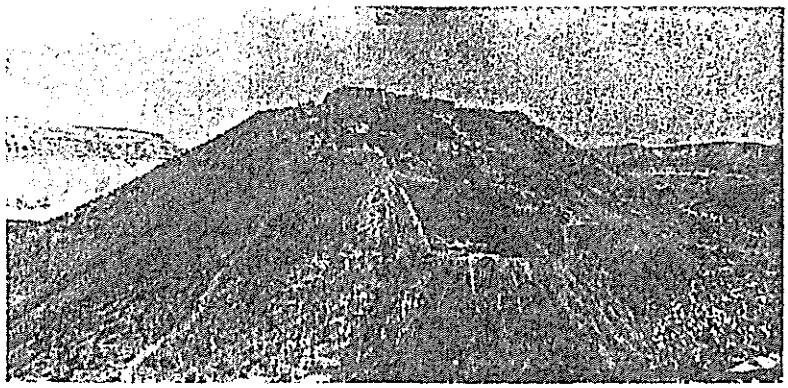
Resim : 1 — Düğme şeklinde taş mühür

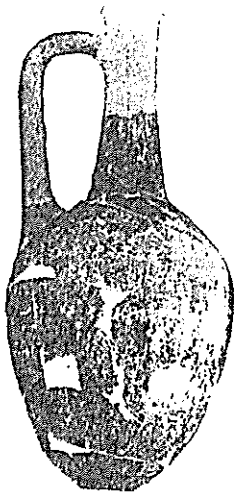
Resim : 2 — Hoker iskelet

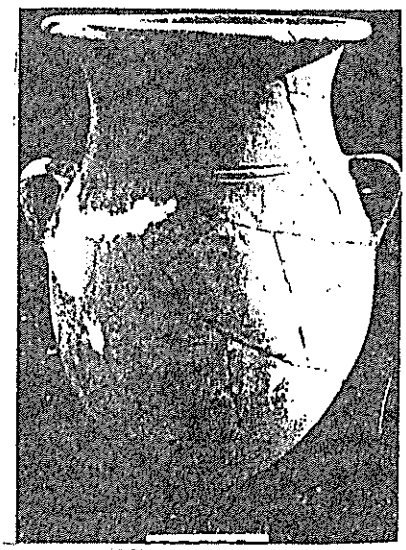
Lev. XXXI

Resim : 1 — İmikuşağı Höyüğü, güneyden

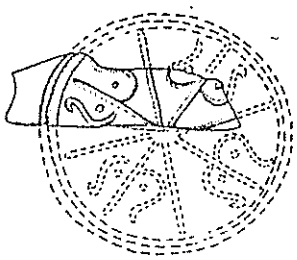
— 10. yapı katından bir testi

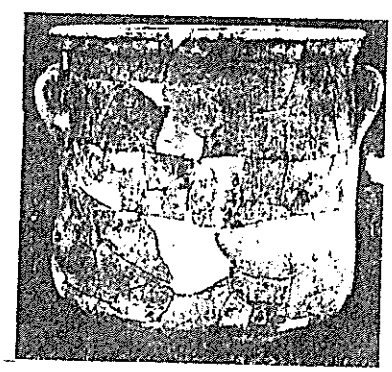
10. yapı katından iri vazo

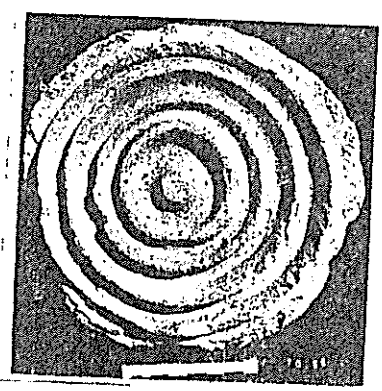
— 10. yapı katından bir cömlek

— 10. yapı katından bir signe-royal (?) baskısı parçası

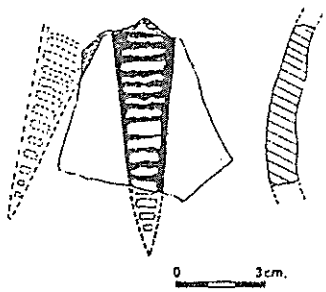
10. yapı katından bir depo kabı

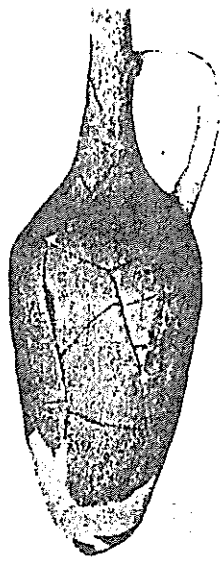
— 10. yapı katından bir baskı mührü

Lev. XXXII

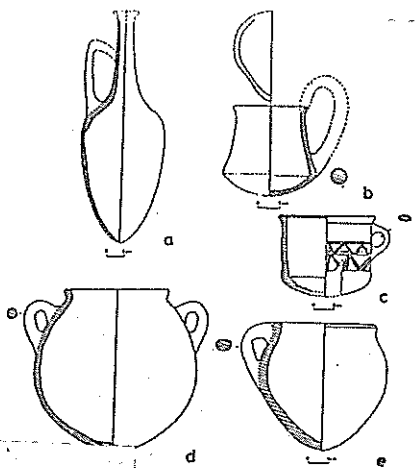
İMİKUSAĞI

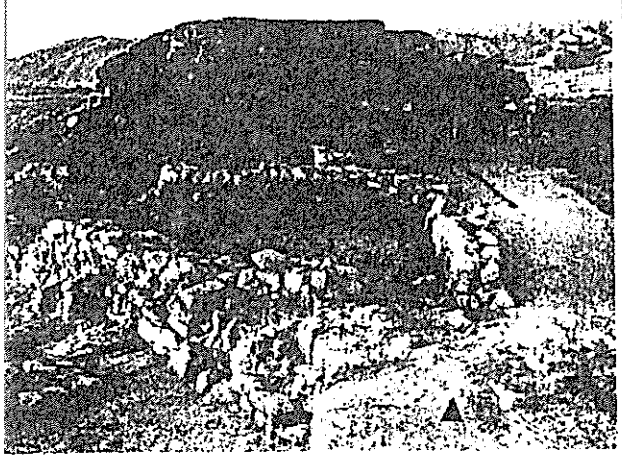
— 9. yapı katından «Urmia Ware» denen türde bir çömlek parçası

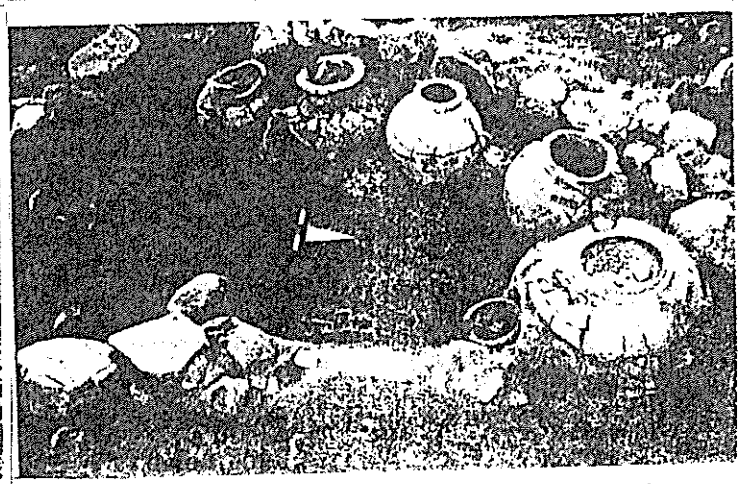
- 9. yapı katından, bir testi

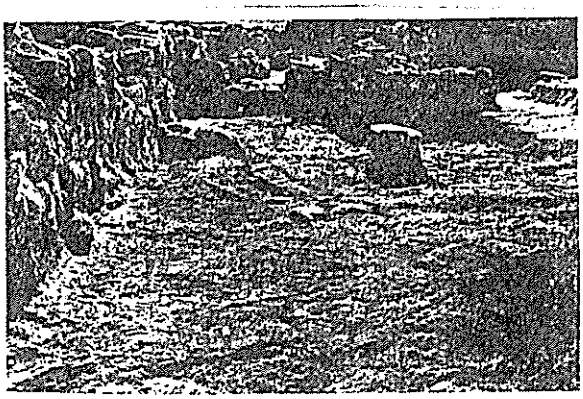
9. yapı katı kaplarından bazı örnekler

10. yapı katı kalıntılarından bir görünüm

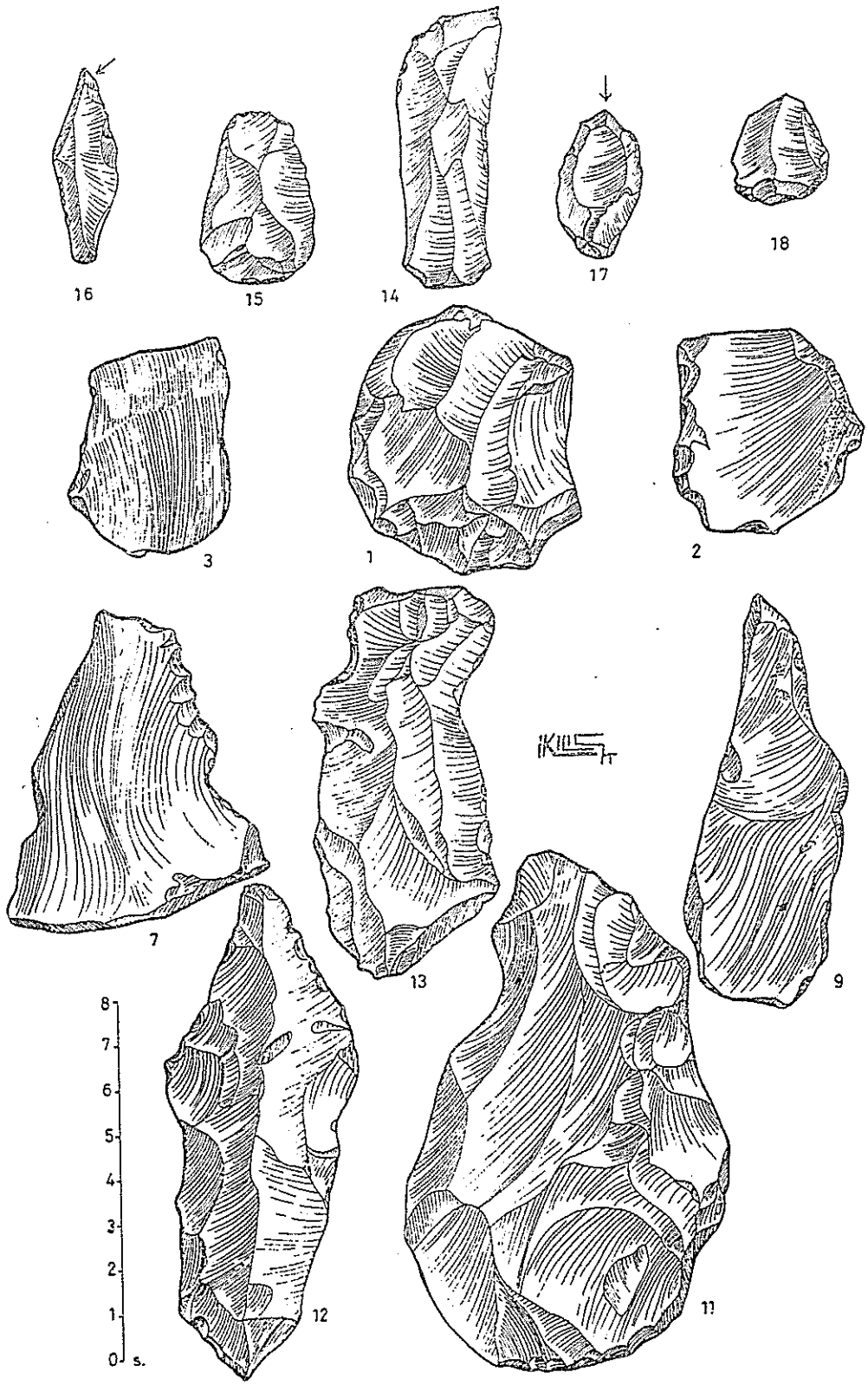

— 10. yapı katından bir deponun (E5) görünümü, doğudan

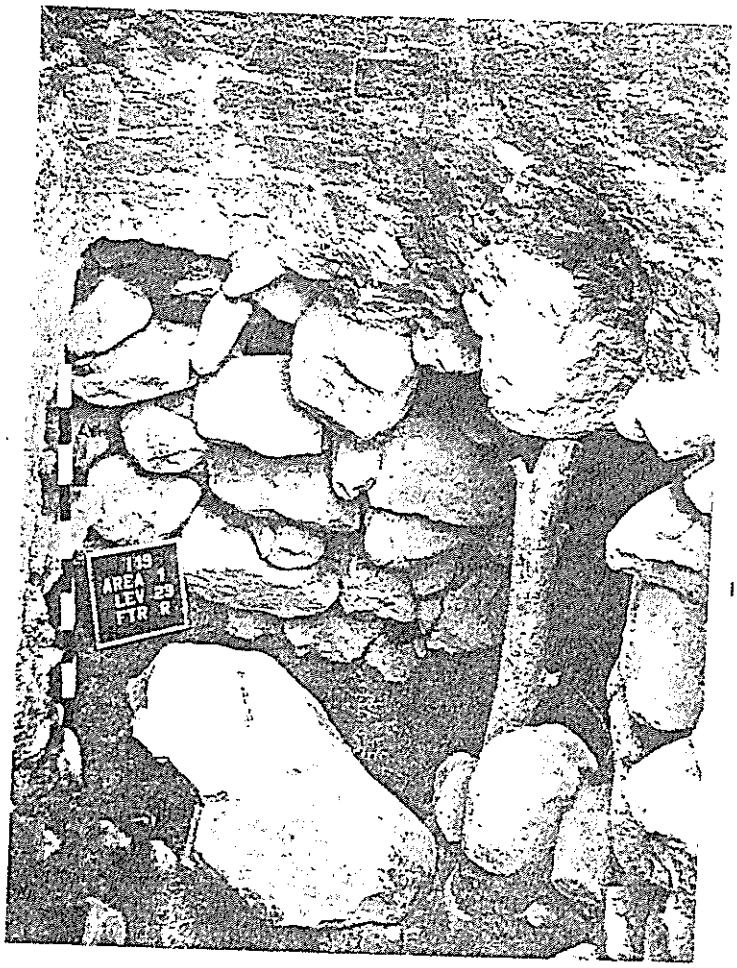
— 10. yapı katı mimarlığı altındaki İlk Tunç

Lev. XXXIV

Küllününini'ndeki dolgu içinden ve yakın çevrede yüzeyden toplanan Alt ve Orta Paleolitik taş aletler

Lev. XXXV

1 Korucutepe Son Tunç Çağı'na ait batı yeraltı geçitini meydana getiren kerpiç yükselti ile kaplı taş kemerli geçitin çökük yan duvardan görünümü, aşağı yukarı M. Ö. 1400-1200. Önde düşmüş kilit taşı

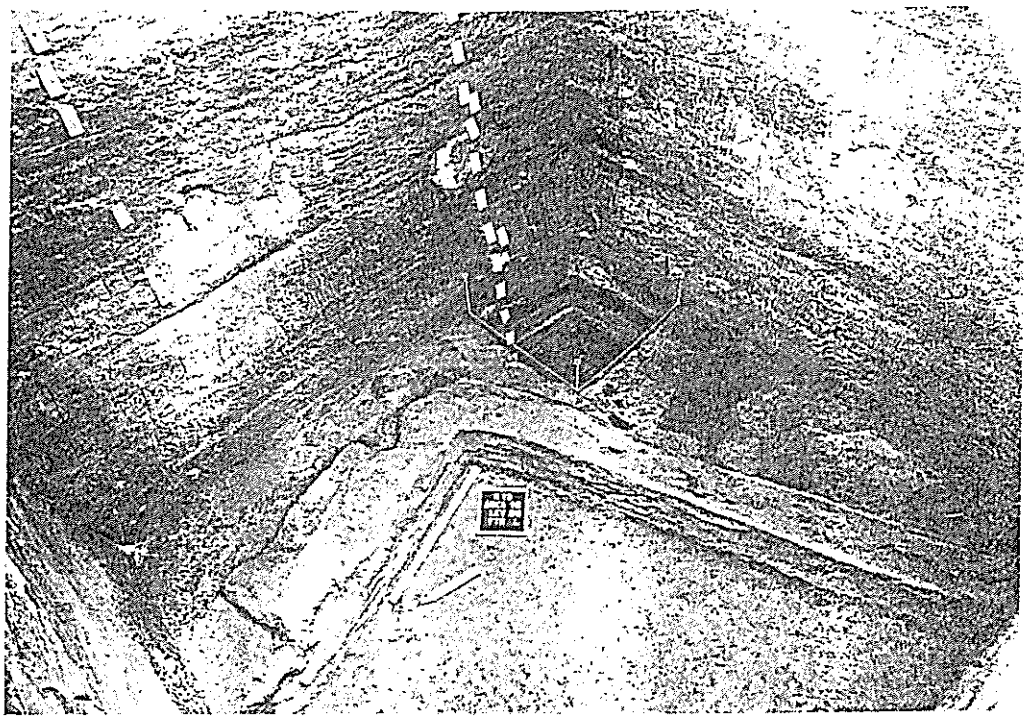
View through collapsed side wall into corbeled stone passage covered by mud-brick platform, forming western sally port of Late Bronze Age, Korucutepe, about 1400-1200 B.C. Fallen capstone lying in foreground

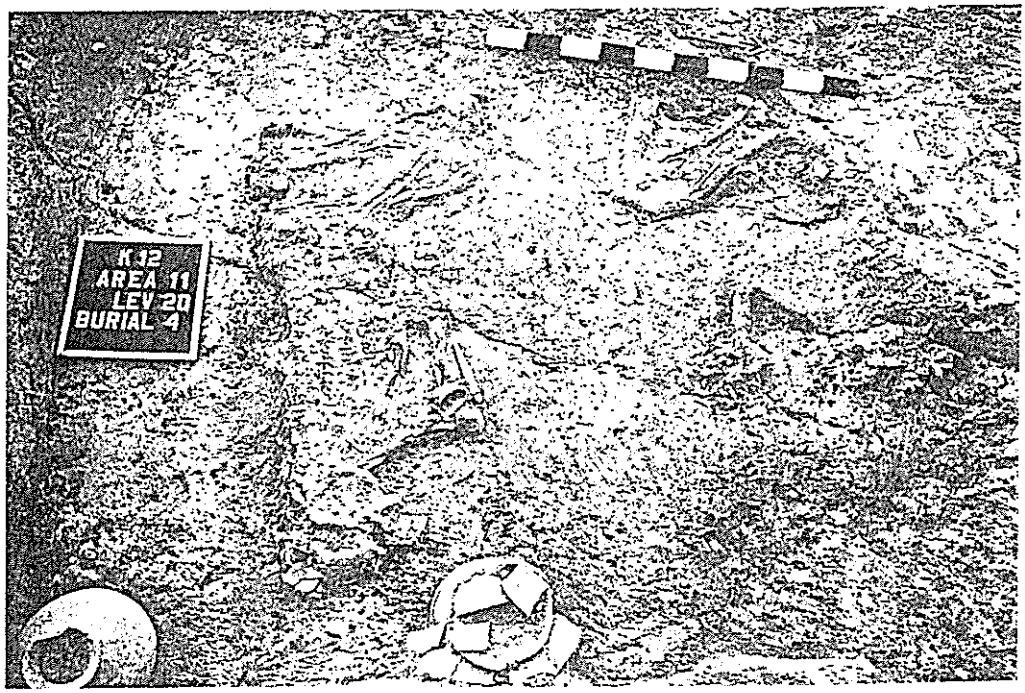
2 M.Ö. 13.yy.'a ait çukurda bulunan üzerine uzun boyunlu bir kuş bezeği kazılmış olan kurs biçimli mühür

Disc-shaped seal carved with long-necked bird from 13th. century B.C. pit

Lev. XXXVI

1 Korucutepe. İlk Kalkolitik Çağ'a ait evin duvarları ve tabanı, aşağı yukarı M.Ö. 4500-4000
Walls and floor of Early Chalcolithic house at Korucutepe, about 4500-4000 B.C.

2 Son Kalkolitik Çağ'a ait çifte mezar, aşağı yukarı M.Ö. 3000. Erkek iskeletinin etrafında gümüş bileklik, bakır hançer, ham demirden topuz başı, kap ayaklığı ve küp

Leu. XXXVII

Korucutepe

1 Kadın iskeletinin üstünde bulunan, üzeri yabani keçi kazı bezekli gümüş bilezik-baskı mühür, aşağı yukarı M.Ö. 3000

Silver bracelet-stamp seal engraved with wild goat found on woman's skeleton, toward 3000 B.C.

2 Pişmiş topraktan, üç sıralı gerdanlığı olan çıplak kadın figürini, aşağı yukarı M. Ö. 2600-2300. Göğüsler, bir kol ve bacaklar kırık

Baked clay figurine of naked woman with triple necklace, about 2600-2300 B.C. Breasts, one arm and both legs broken

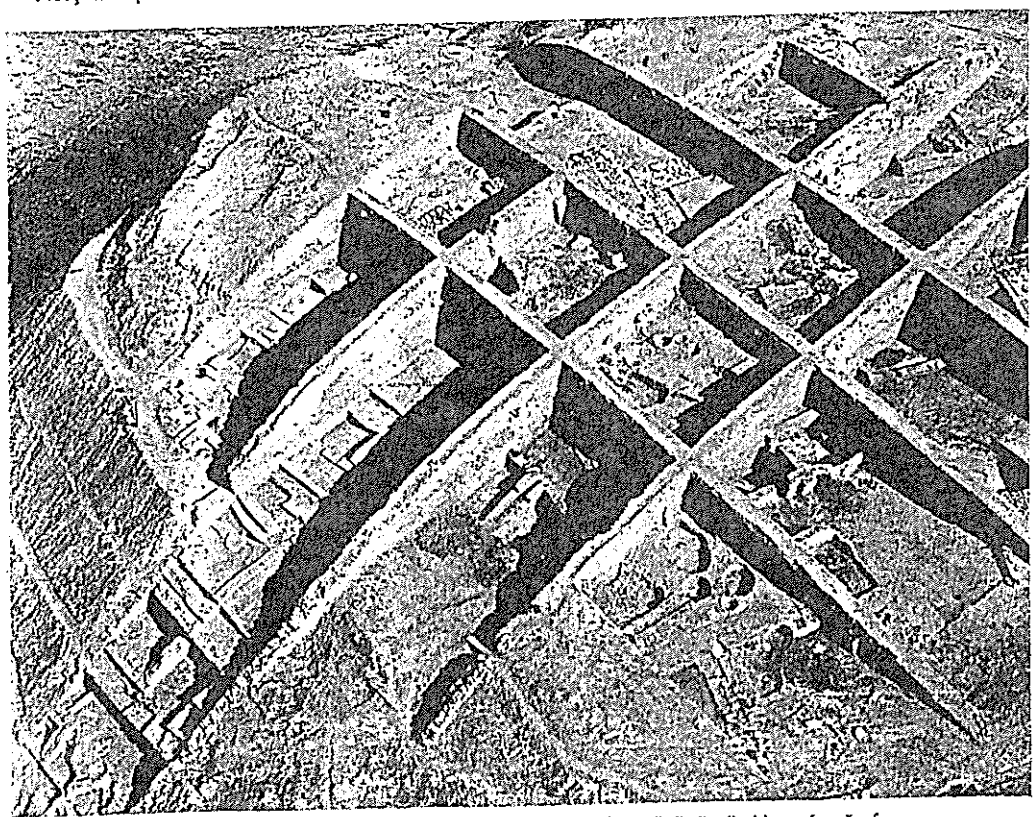

3 İlk Tunç Çağı III'e ait holde bulunan pişmemiş topraktan daire biçimli ocağın üstünde iç içe üç ocak yapıtı, aşağı yukarı M.Ö. 2300-2000. Metre çubuk yükseltinin üzerindedir. Geri kalanı Orta Çağ'a ait büyük çukurla tahrip edilmiştir.

Leu. XXXV

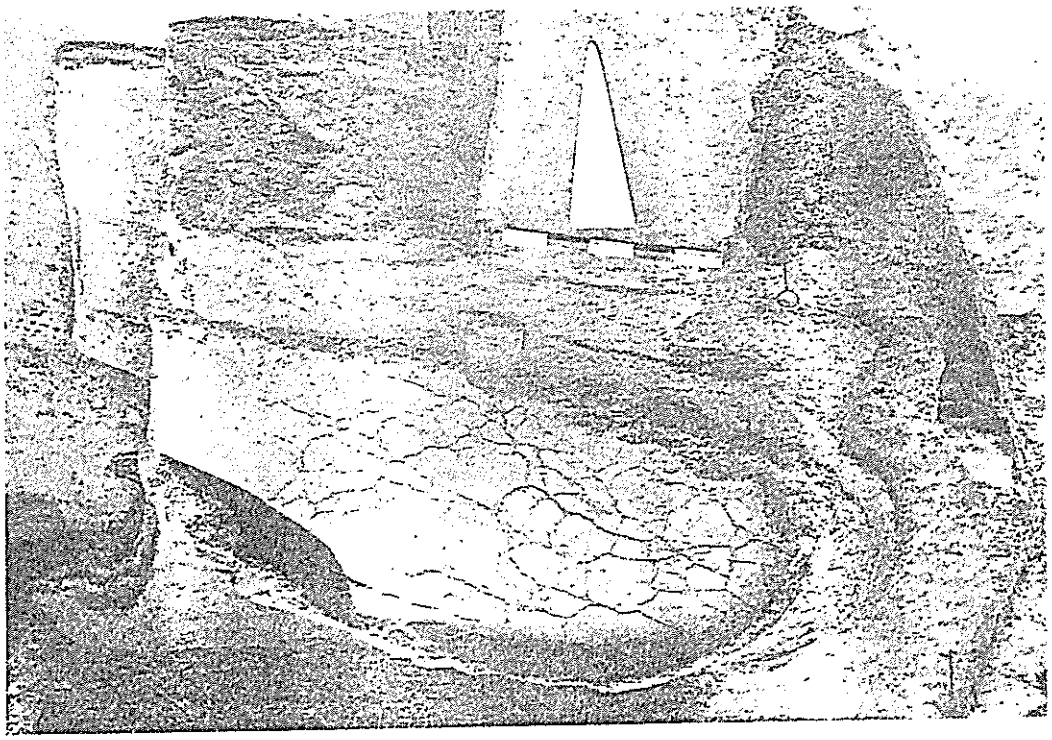

1 Norşun Tepe. Kuzeyden çekilmiş hava fotoğrafı
Norşun-Tepe von Norden. Luftbild

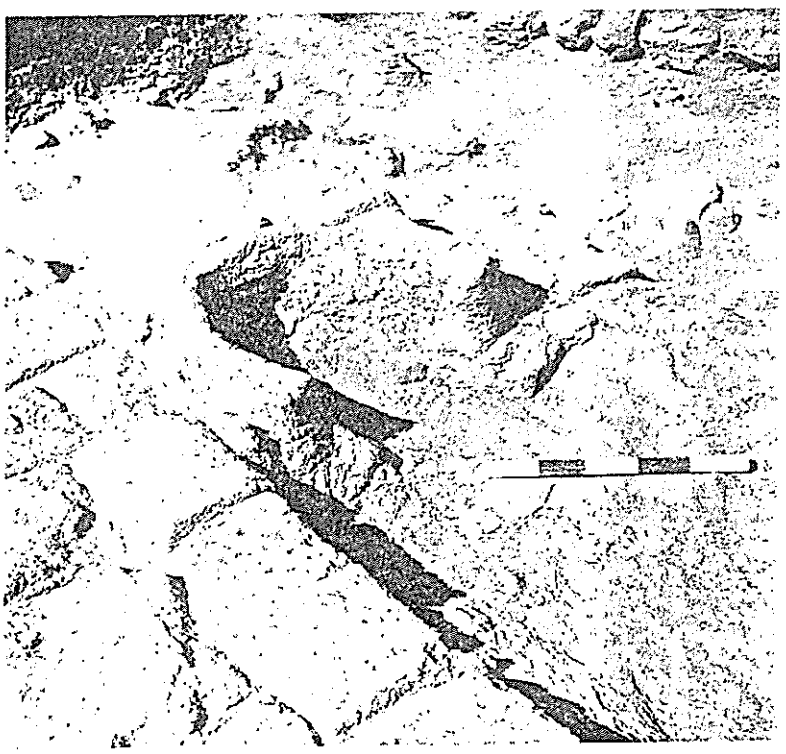

2 Norşun Tepe. Akropol'ün batı yamacı ile birlikte güneybatıdan görünümü. Hava fotoğrafı

Lev. IXL

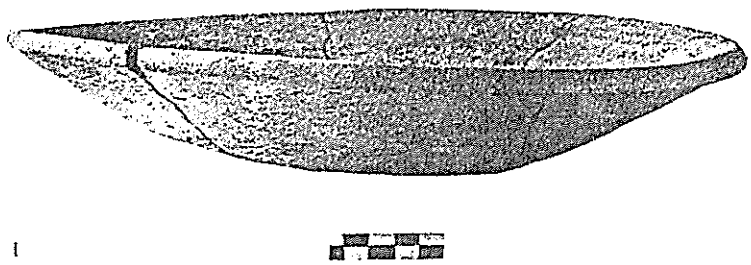

1 Norşun Tepe. VI. Tabaka, S 22 a c, Mekân 5
Norşun-Tepe, Horizont VI. S 22 a c Raum 5

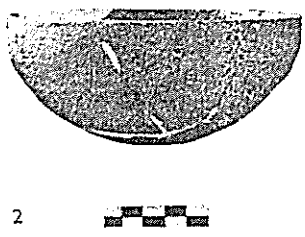

2 Norşun Tepe. Güney terası R 28, İlk Demir Çağı evi
Norşun Tepe, Südterrasse R 28, Früheisenzeitliches Haus

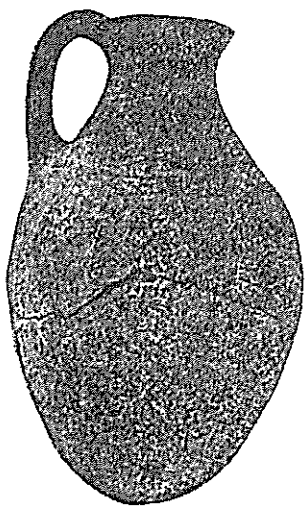
Lev. XL

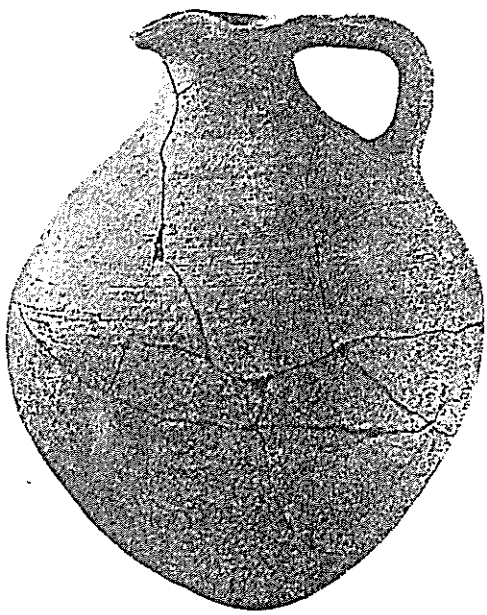
1

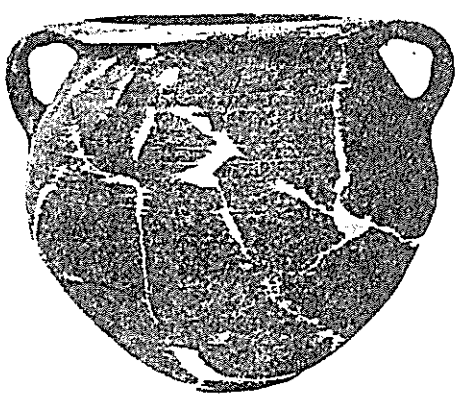
2

3

4

5

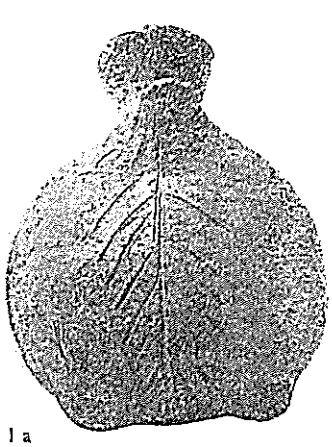
6

6 Tabaka III. Son Tunç Çağı çanak çömleği
Horizont III. Spätbronzezeitliche Keramik

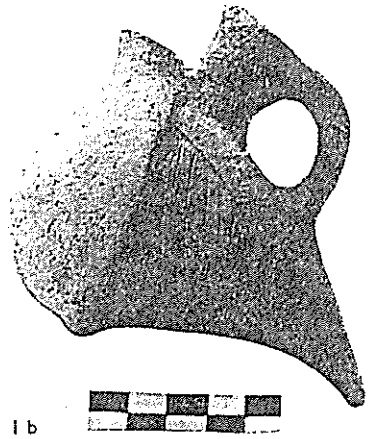
NORŞUN-TEPE

Lev. XLI

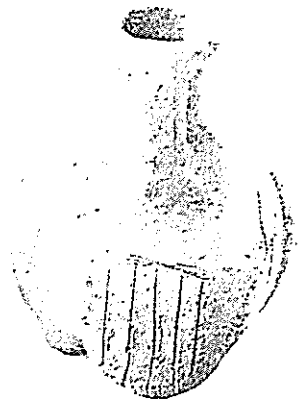
Norşun Tepe.

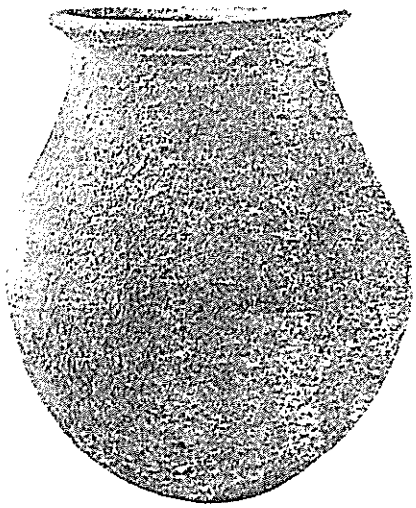
1a

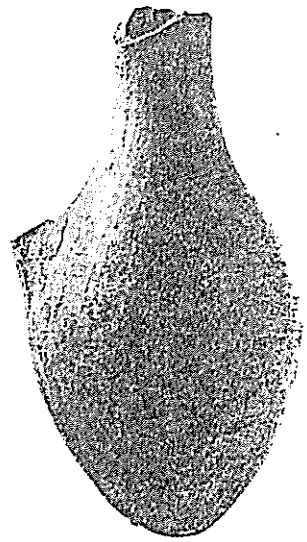
1b

1c

2

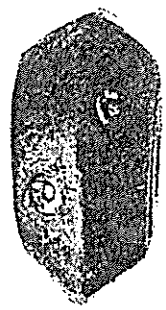
3

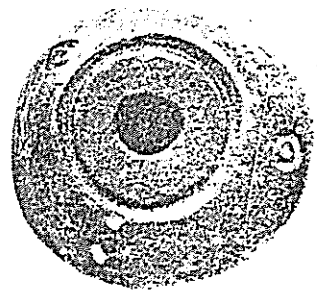
4a

4b

5a

5b

Tabaka III.

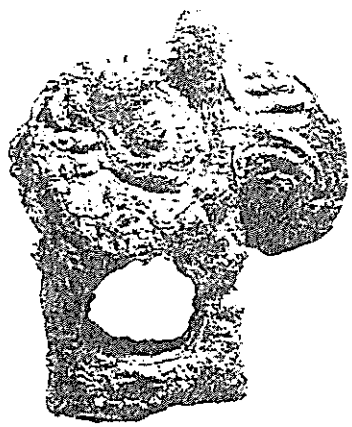
1–3 Son Tunç Çağı çanak çömleği — 4 Mühür — 5 Ağırsak

Horizont III.

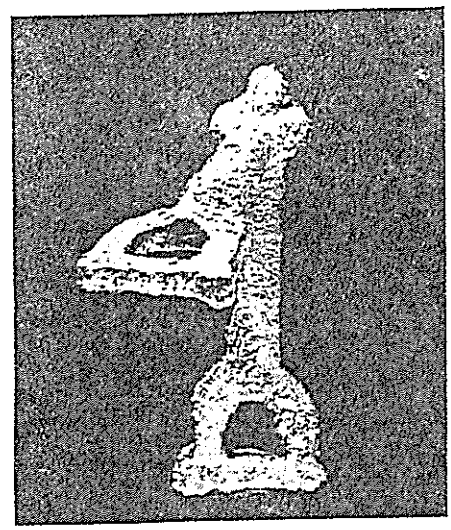
1–3 Spätbronzezeitliche Keramik — 4 Siegel — 5 Spinnwirtel

Lev. XLII

Norşun Tepe.

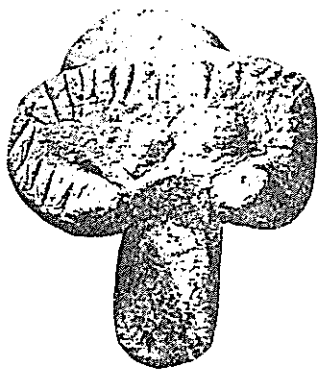

1

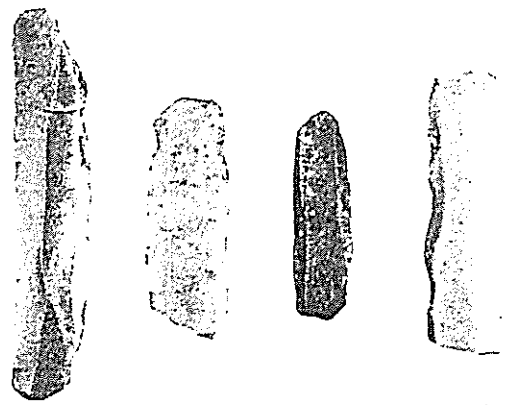

2

1.2 At koşumları
Pferdegeschirr

3 Kilden yapılmış koç başı
Widderkopf aus Ton

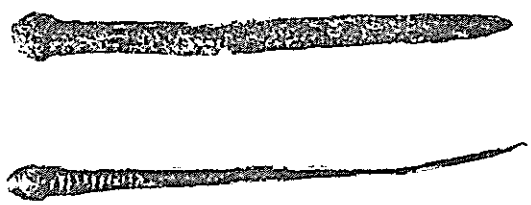

a b c d

4 Çakmaktaşı lama aletler
Feuersteinklingen.

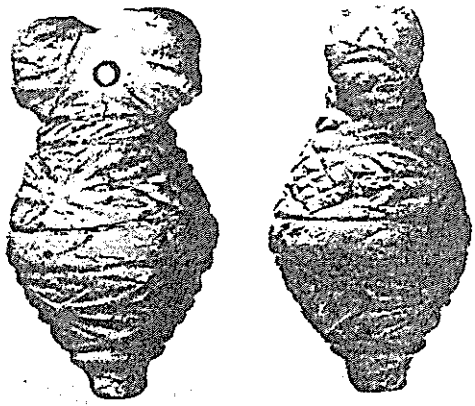
5 Kemik iğne

6 Tunç iğneler

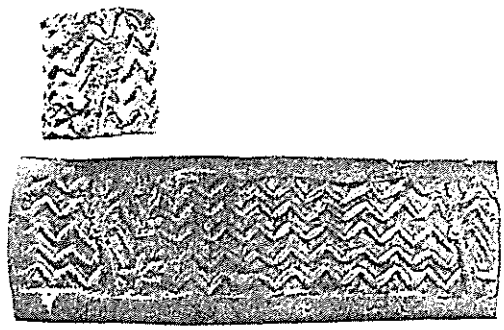
Leu. XLIII

Norşuntepe

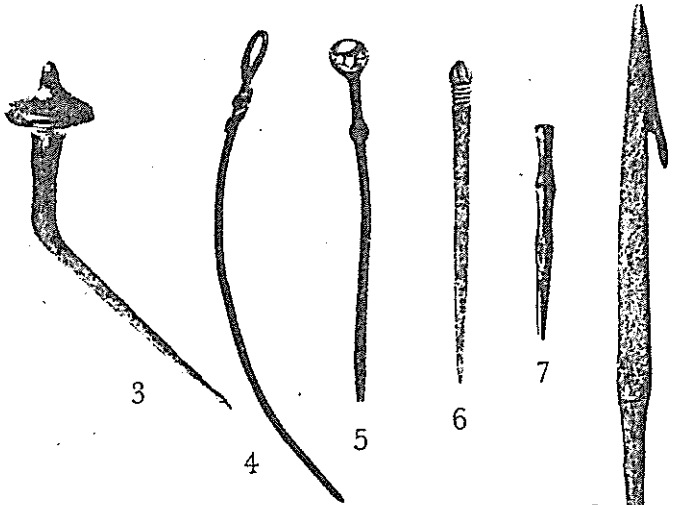

1 a 1 b

1 Kireçtaşından gerdançe. İlk Tunç Çağı I
Anhänger aus Kalkstein. Frühe Bronzezeit I

2 2 Kilden silindir mühür. İlk Tunç Çağı
Rollsiegel aus Ton. Frühe Bronzezeit

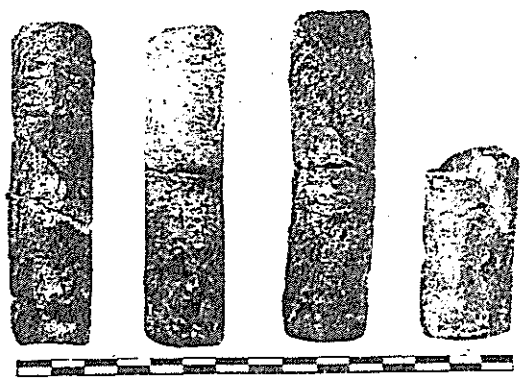
3-4 Tunç iğneler. İlk Tunç Çağı I
Bronzenadeln, Frühe Bronzezeit I

5 Tunç iğne. İlk Tunç Çağı II
Bronzenadel. Frühe Bronzezeit II

6 Kemik iğne. İlk Tunç Çağı I
Beinnadel. Frühe Bronzezeit I

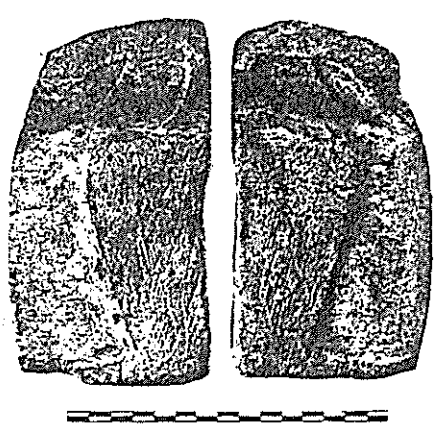
7 Kemik iğne. İlk Tunç Çağı III A
Beinnadel. Frühe Bronzezeit III A

8 Kemik zıpkın. İlk Tunç Çağı I
Harpune aus Bein. Frühe Bronzezeit I

9

9 Kil çekirdekler. İlk Tunç Çağı I

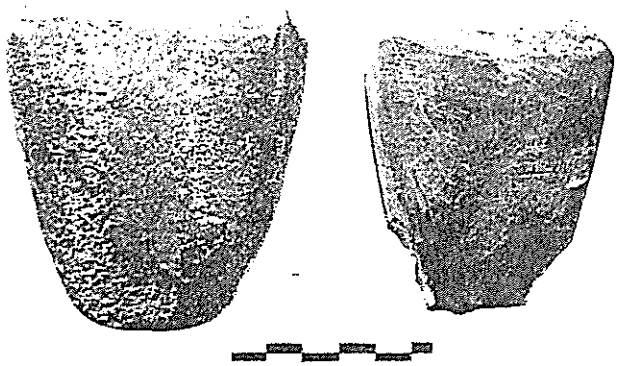

10

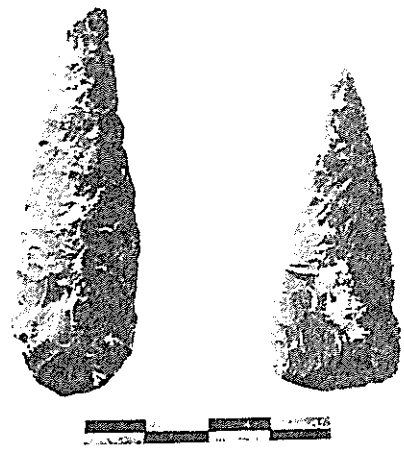
10 Döküm kalıbı. İlk Tunç Çağı I

Levha. XLIV

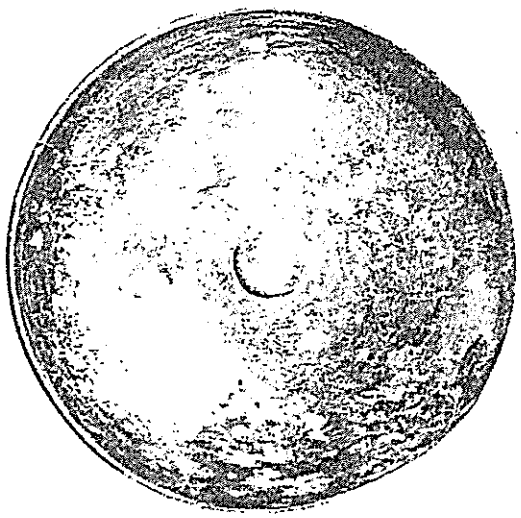
Norşun-Tepe.

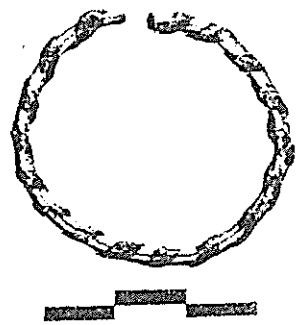
1.2 Taş baltalar. Son Kalkolitk
Steinbeile. Spätes Chalkolithikum

3,4 Çakmaktaşı uçlar. Son Kalkolitik
Feuersteinspitzen. Spätes Chalkolithikum

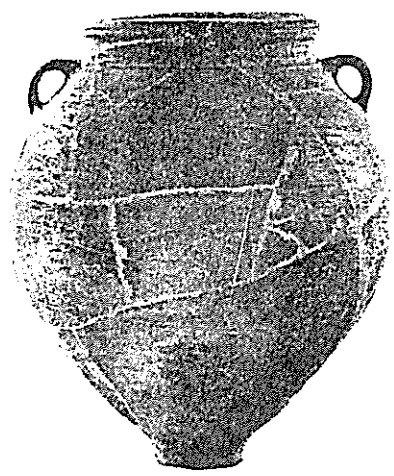

5 Tunç kâse. Orta Demir Çağı
Bronzeschale. Mittlere Eisenzeit

6 Bilezik. Orta Demir Çağı
Armring. Mittlere Eisenzeit

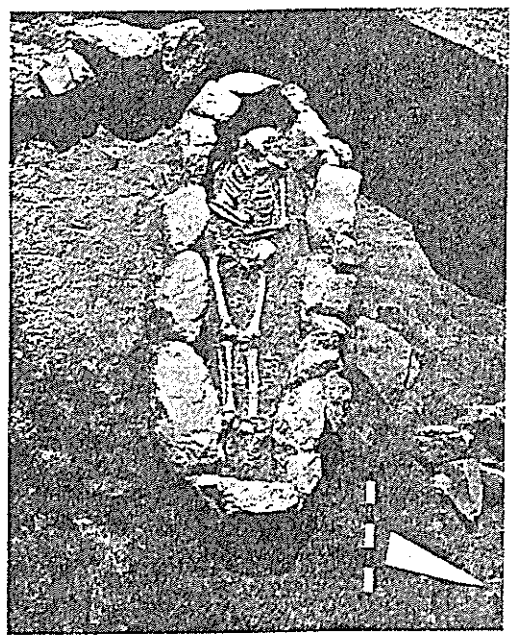

7,8 Orta Demir Çağı kapları

Lev. XLV.

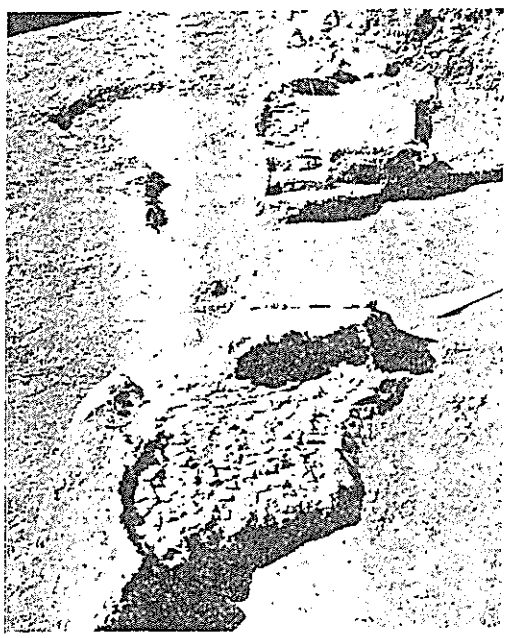

1 İskelet mezarı
Skelettgrab.

2 İskelet mezarı
Skelettgrab

Norşun Tepe.

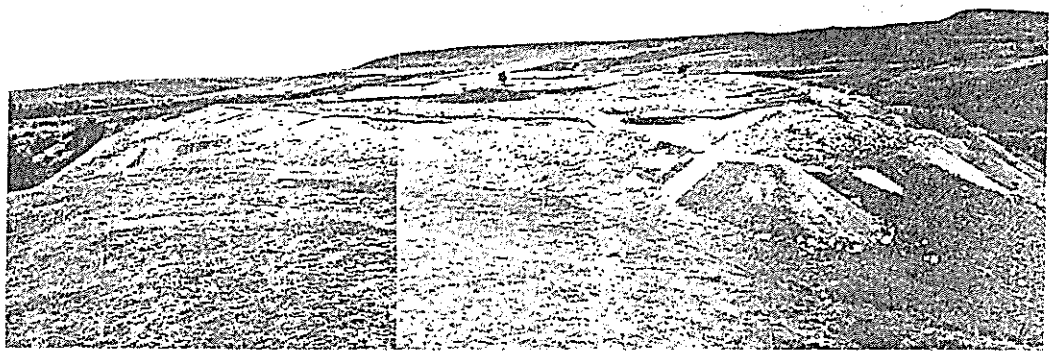

3 R 19. Tabaka V. Fırınlar

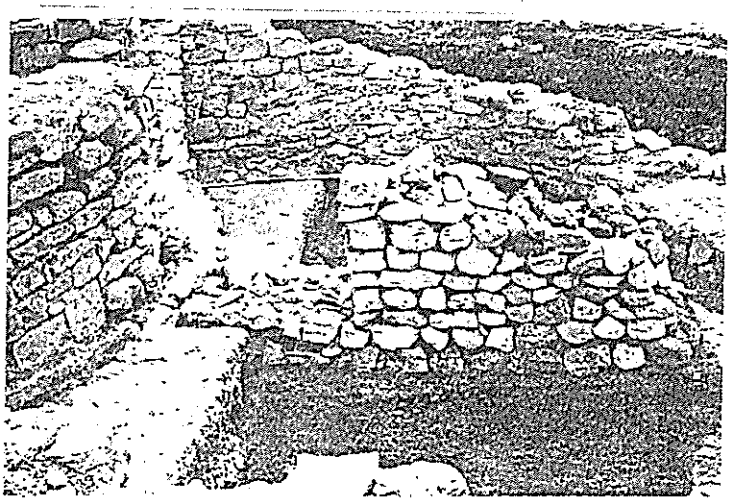

4 R 19. Tabaka V. Fırın

Lev. XLVI

1 Pağnik Öreni'nin kuzeydoğudan genel görümünü

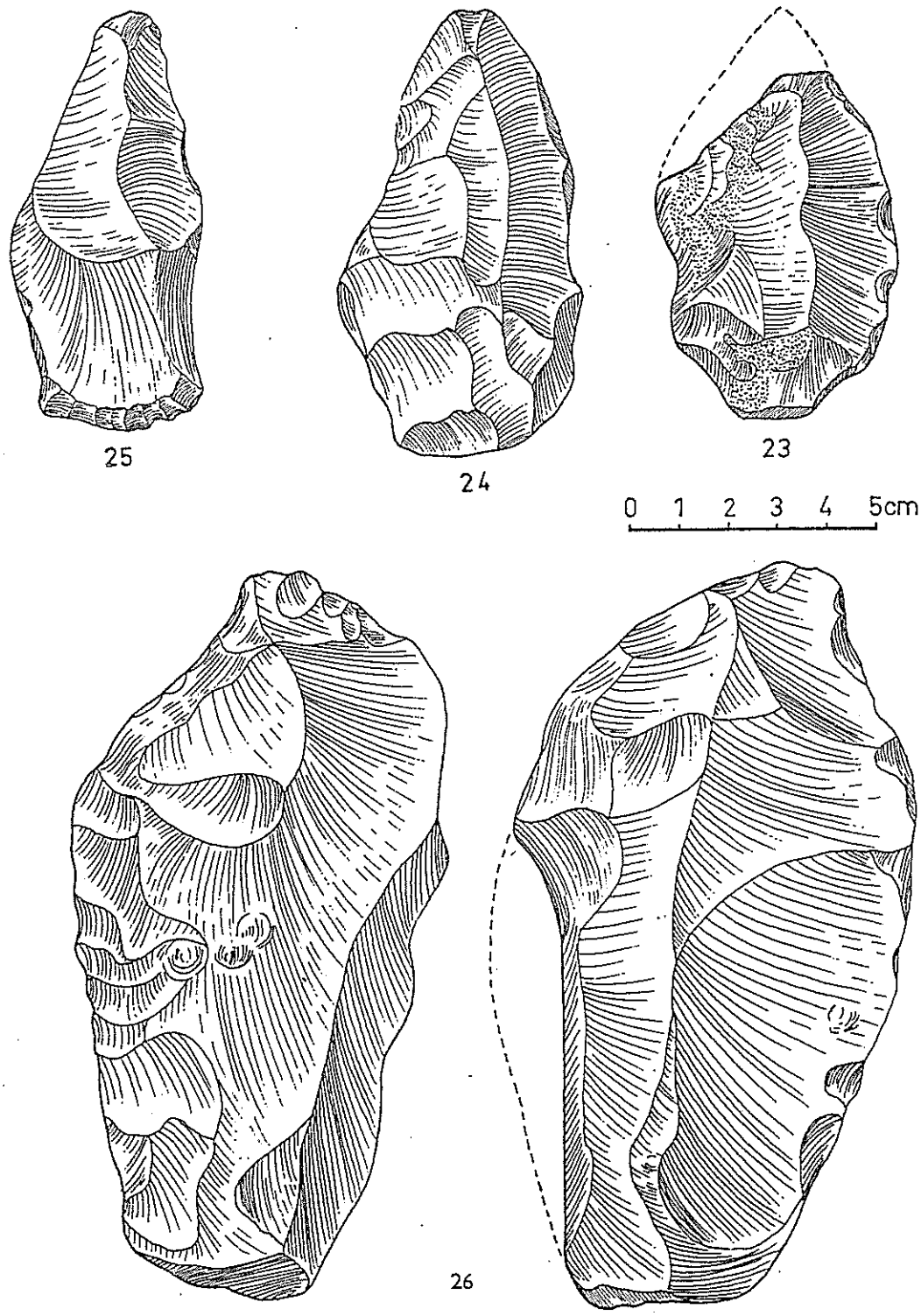

2 III. kulenin içi, batıdan

3 III. kulenin içi, güneydoğudan

Lev. XLVII

Pağnik açık iş yeri sileks yüzey buluntuları. Alt Paleolitik elbaltası (no. 26), ve Levalloiso-Moustérien aletler

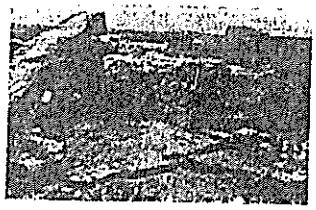
Lev. XLVIII

Resim 1: PİROT HOYUK DOĞU YÜKSELTİ

Resim 2: I. VE II. YAPI KATI BİZANS ÇAĞI YAPILARI

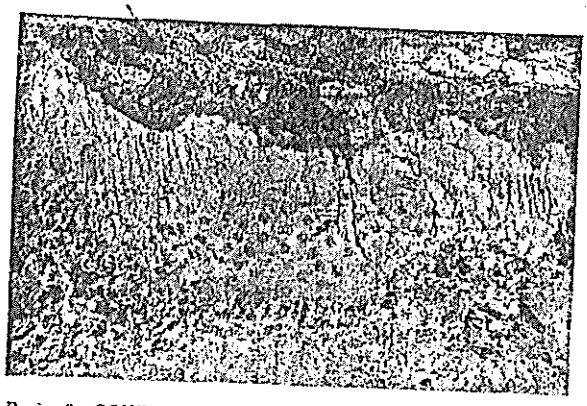
Resim 3: II. YAPI KATI BİZANS ÇAĞI YAPISI

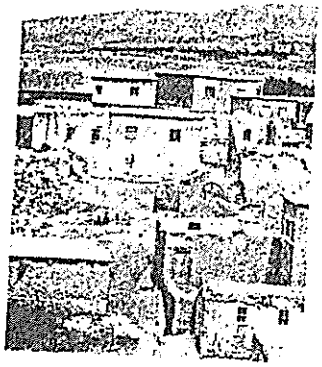
Resim 4: IV. YAPI KATI SON TUNÇ ÇAĞI YAPISI

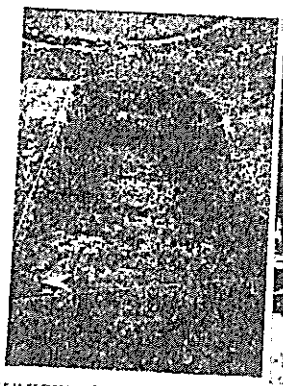

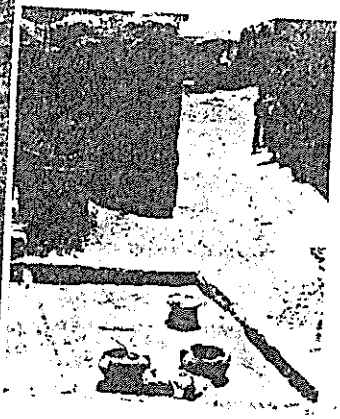
Resim 5

Resim 6: SONDAJ AÇMASI DUVAR RESMİ

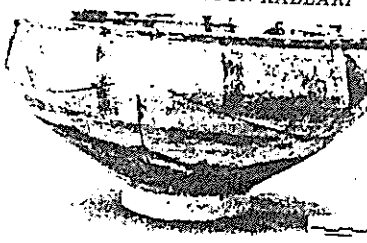

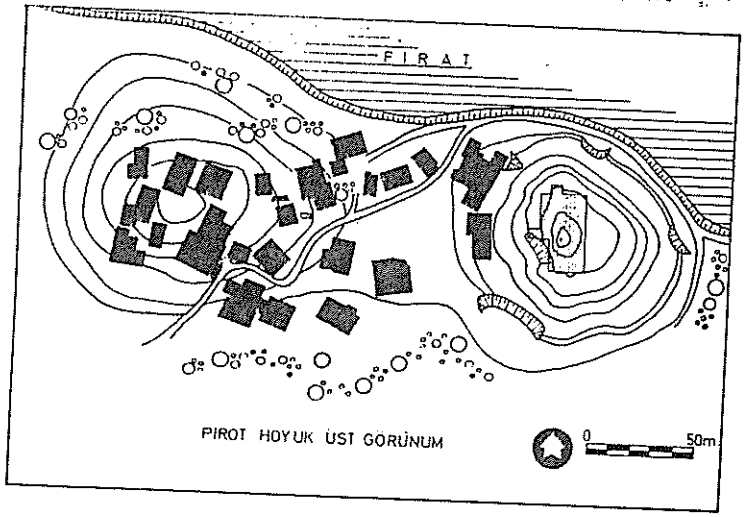

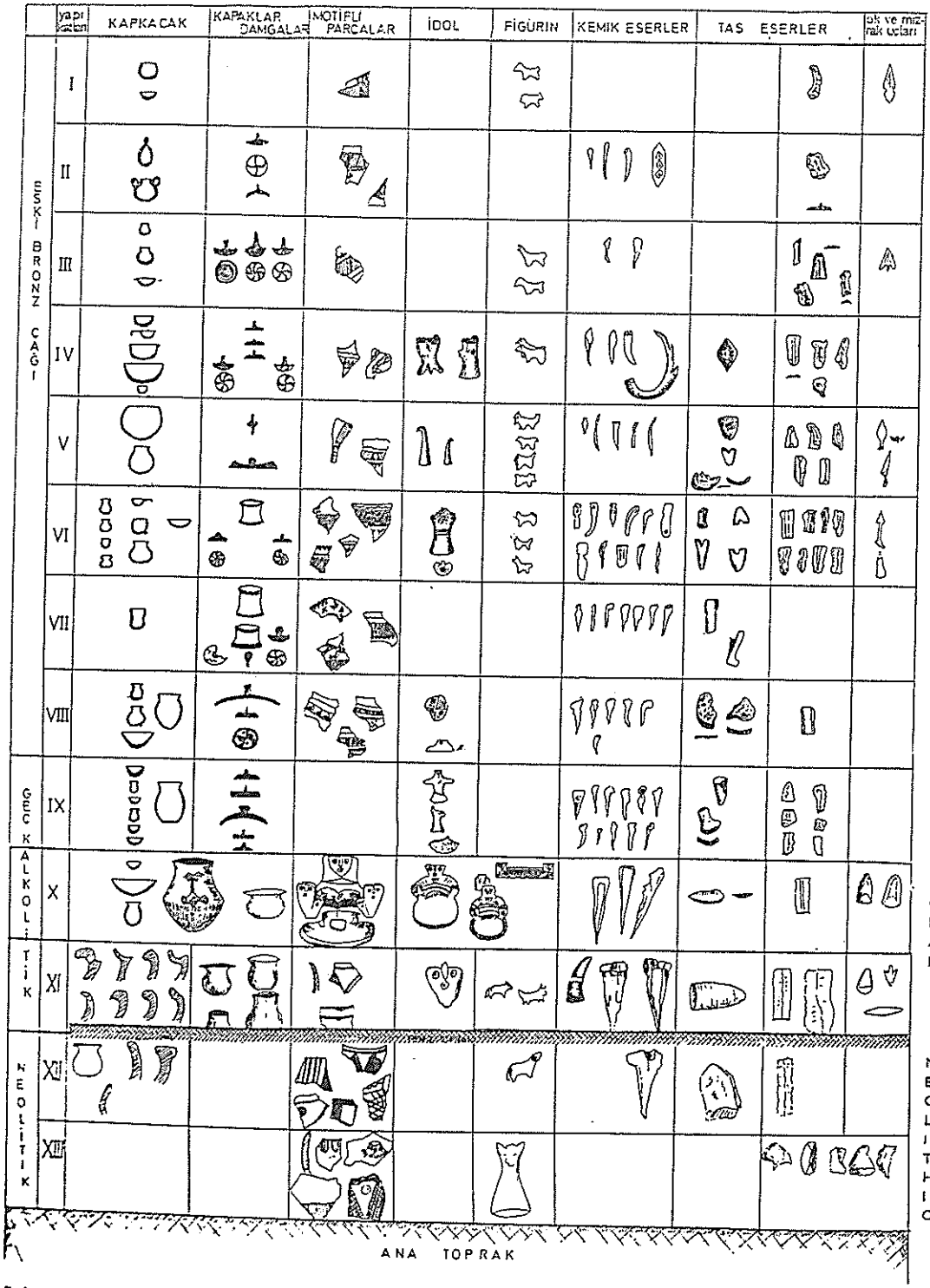
Resim 7: PİROT HOYUK BATI YUKSELTİ SONDAJ AÇMASI

Resim 8: TEPEKÖY MAHALLESİNDE YAPILAN NEKROPOL KAZ VE KREMASYON KABLARI

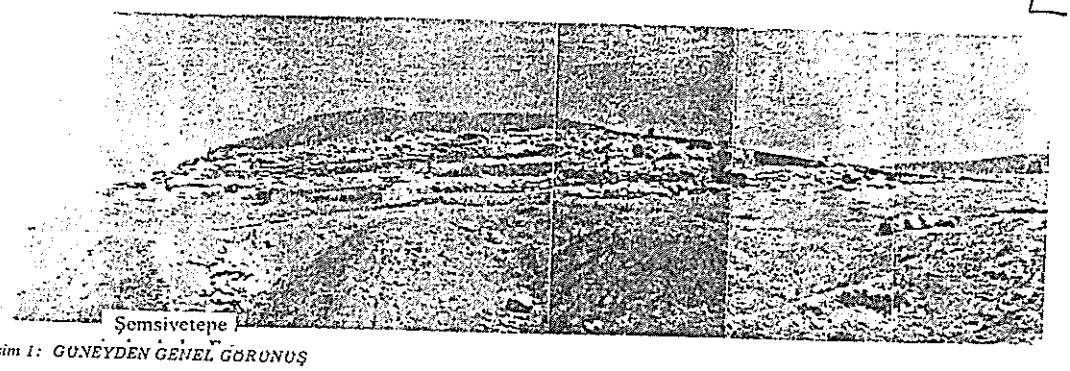
Resim 9: SIRLI, SIRALTI TEKNİĞİNDE BEZEKLİ I. BİZANS YAPI KATI AYAKLI KASE

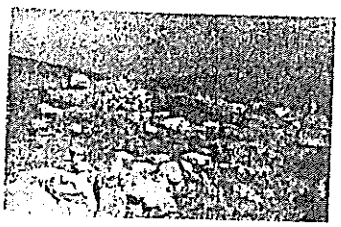

Pulur. Yapı katlarına göre buluntular

Lev. L

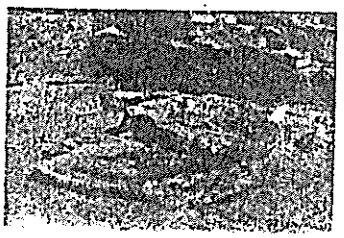
Resim 1: GÜNEYDEN GENEL GÖRÜNÜŞ

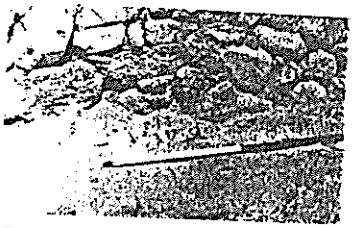
Resim 2: GÜNEYDOĞUDAN ROMA ÇAĞI SUR KALINTILARI

Resim 3: ROMA ÇAĞI KARARGAH K LENİN GÜNEY UCU

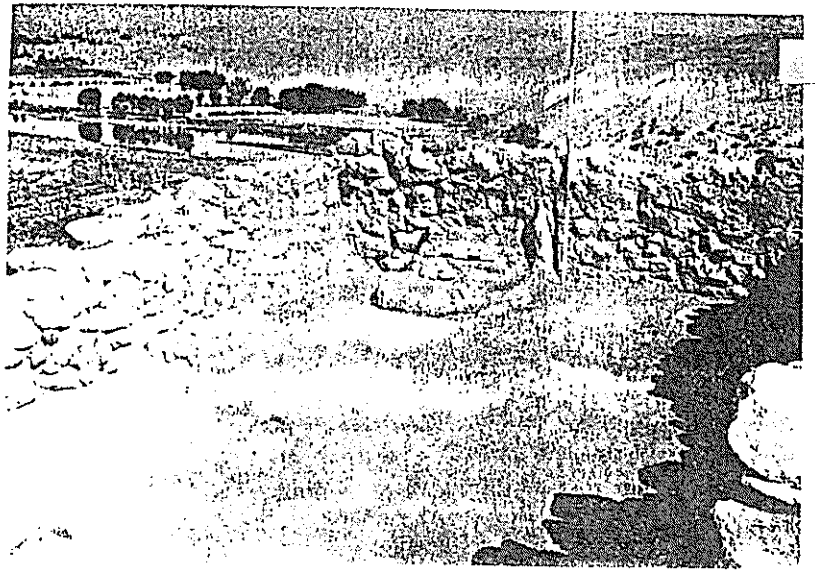
Resim 4: GÜNEY EVİ, DOĞU SEKİ ÖNÜNDEKİ OCAK KALINTISI

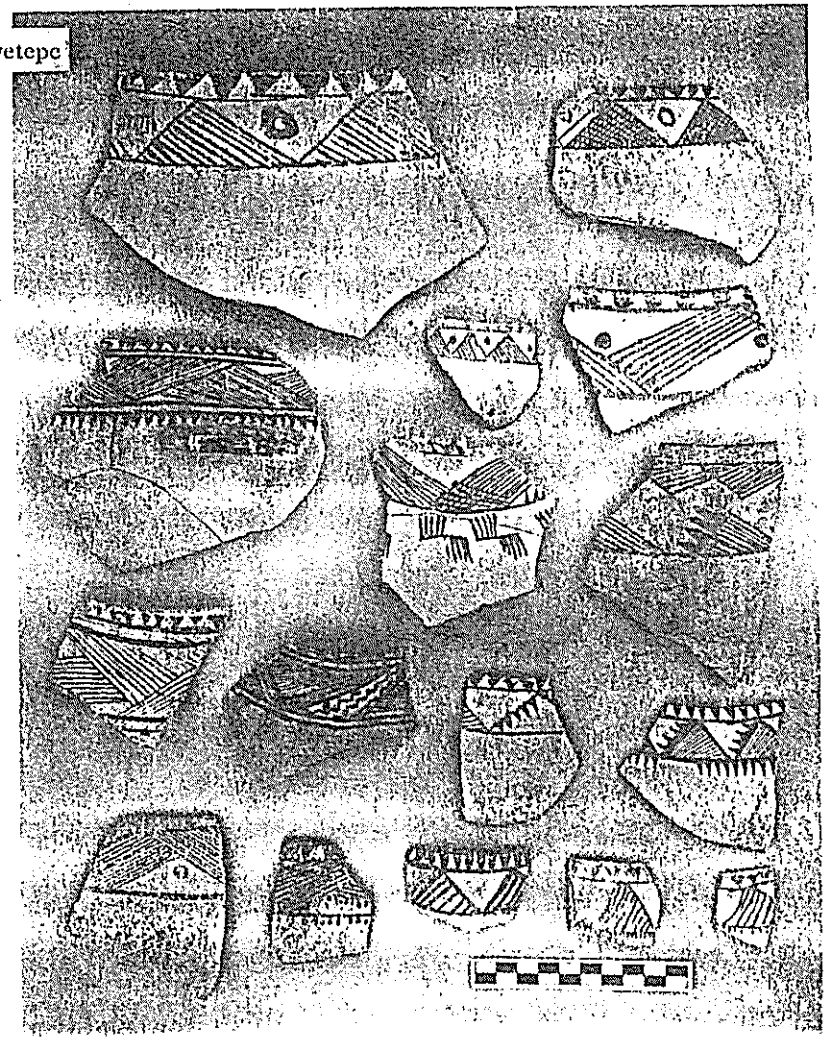
Resim 5: GÜNEY EVİ KUZEY SEKİSİ DUVAR ÜZERİNDEKİ SIVA K LINTILARI

Resim 6: GÜNEY EVİ BATI ODASI TAHIL ÇUKURU

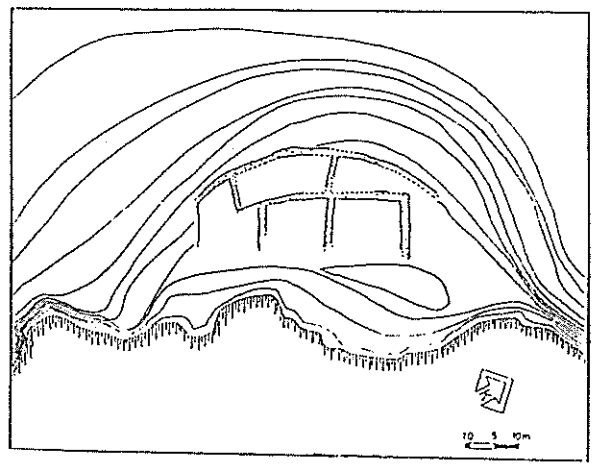
Şemsiyetepe

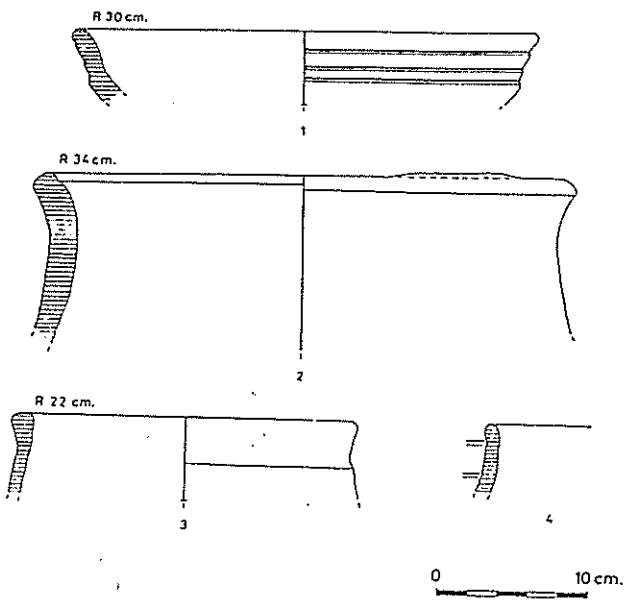

Lev. LI

Lev. L 11

Taarruztepe'nin şematik tasarı.

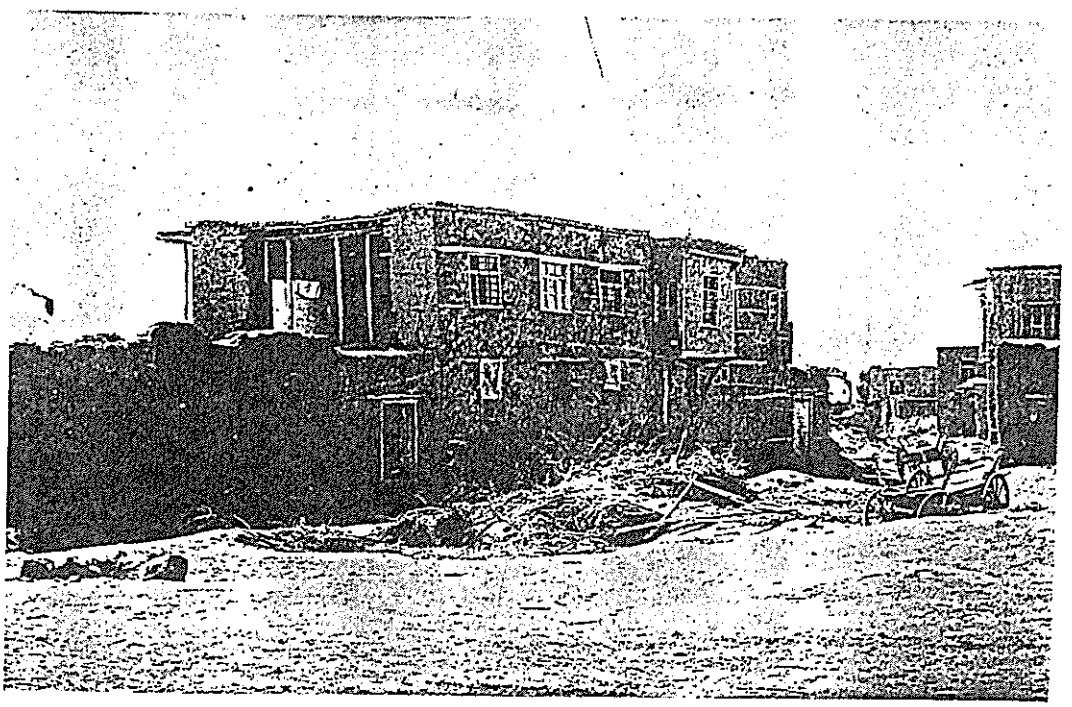

Taarruztepe yüzey seramikleri

Lev. LIII

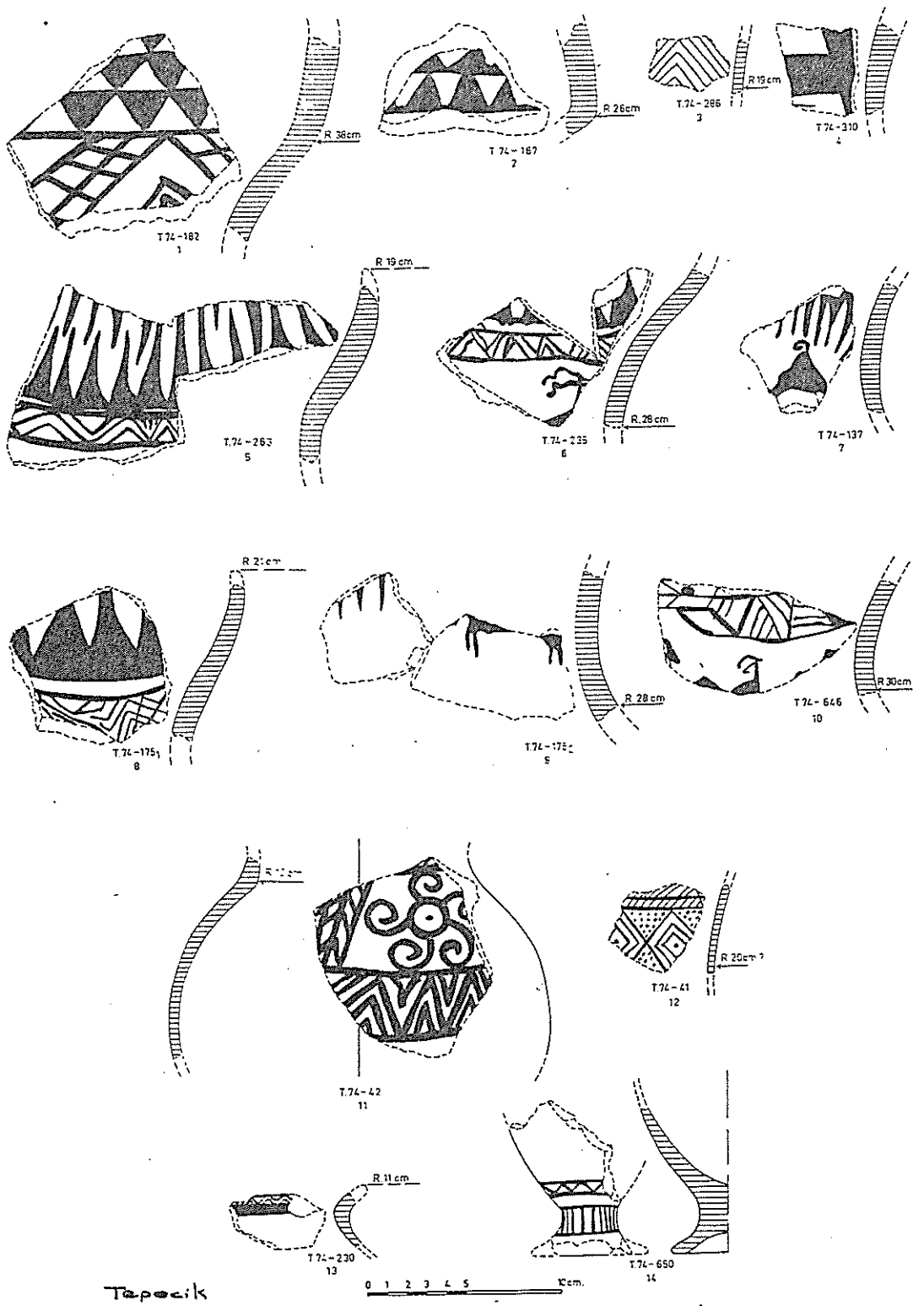

1 Tepecik köyünün havadan görünümü
Air view of village of Tepecik

2 Tepecik köyünden bir konut görünümü

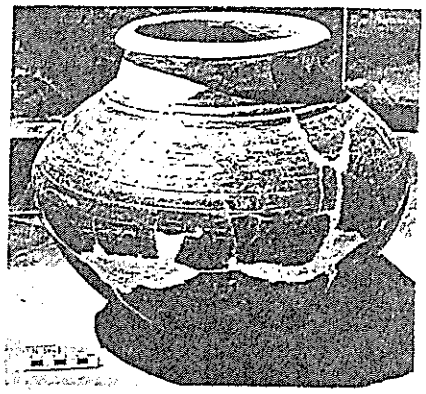
Lev. LIV

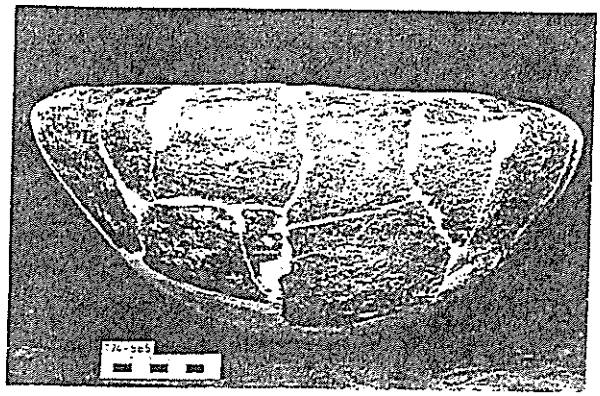
Tepecik

İTÇ II, 1 ve SK'e ait boya bezekli çanak çömlek örnekleri (1-3, SK; 4, 11-12, 14 İTÇ I, 5-10, 13 İTÇ II)

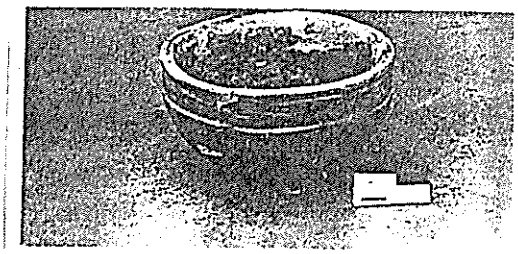
Lev. LV

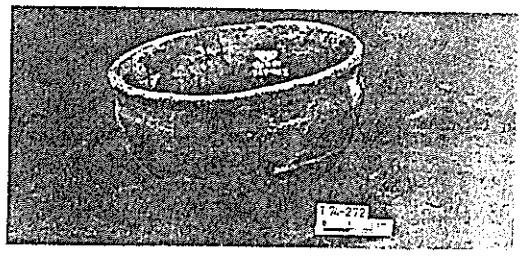
1

2

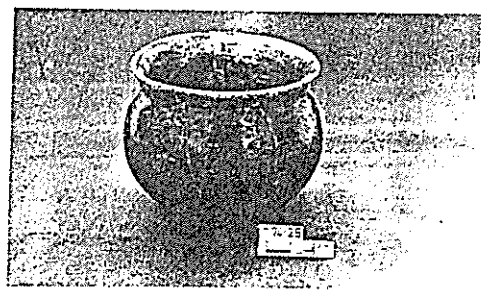
3

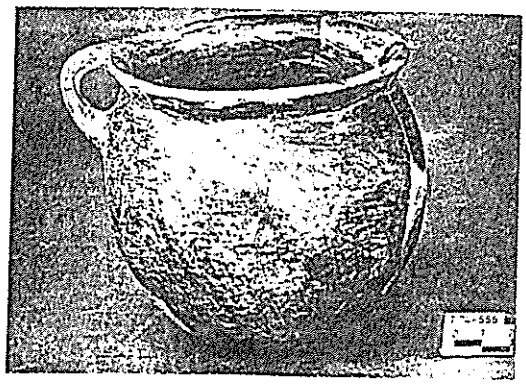
4

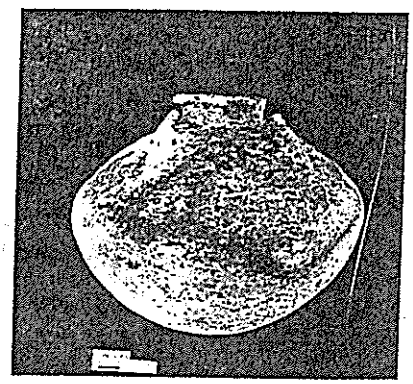
5

6

7

8

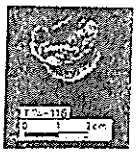
TEPECİK

OTÇ, İTÇ ve Son Kalkolitik'e ait kaplar (1 OTÇ; 2 İTÇ III B, 3 İTÇ III A, 4 İTÇ II; 5 İTÇ I; 6-8 SK.)

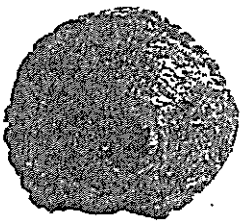
leu. LVI

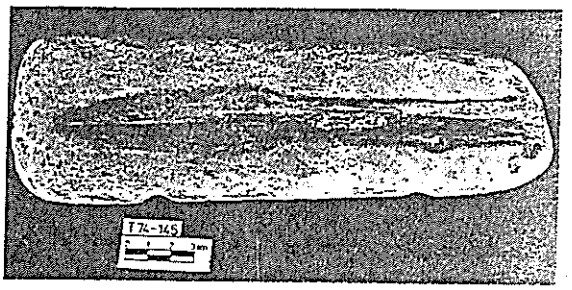
1

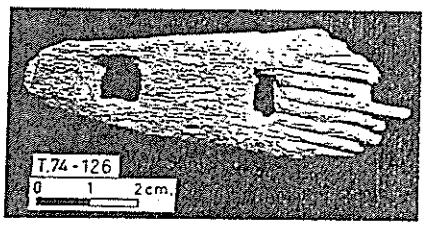
6

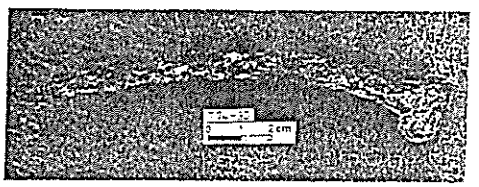
2

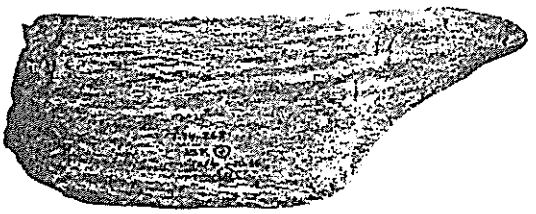
7

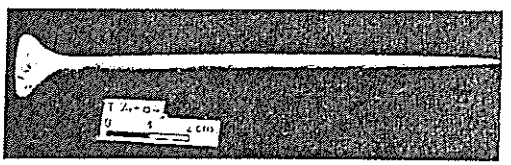
3

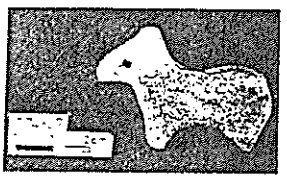
8

4

9

5

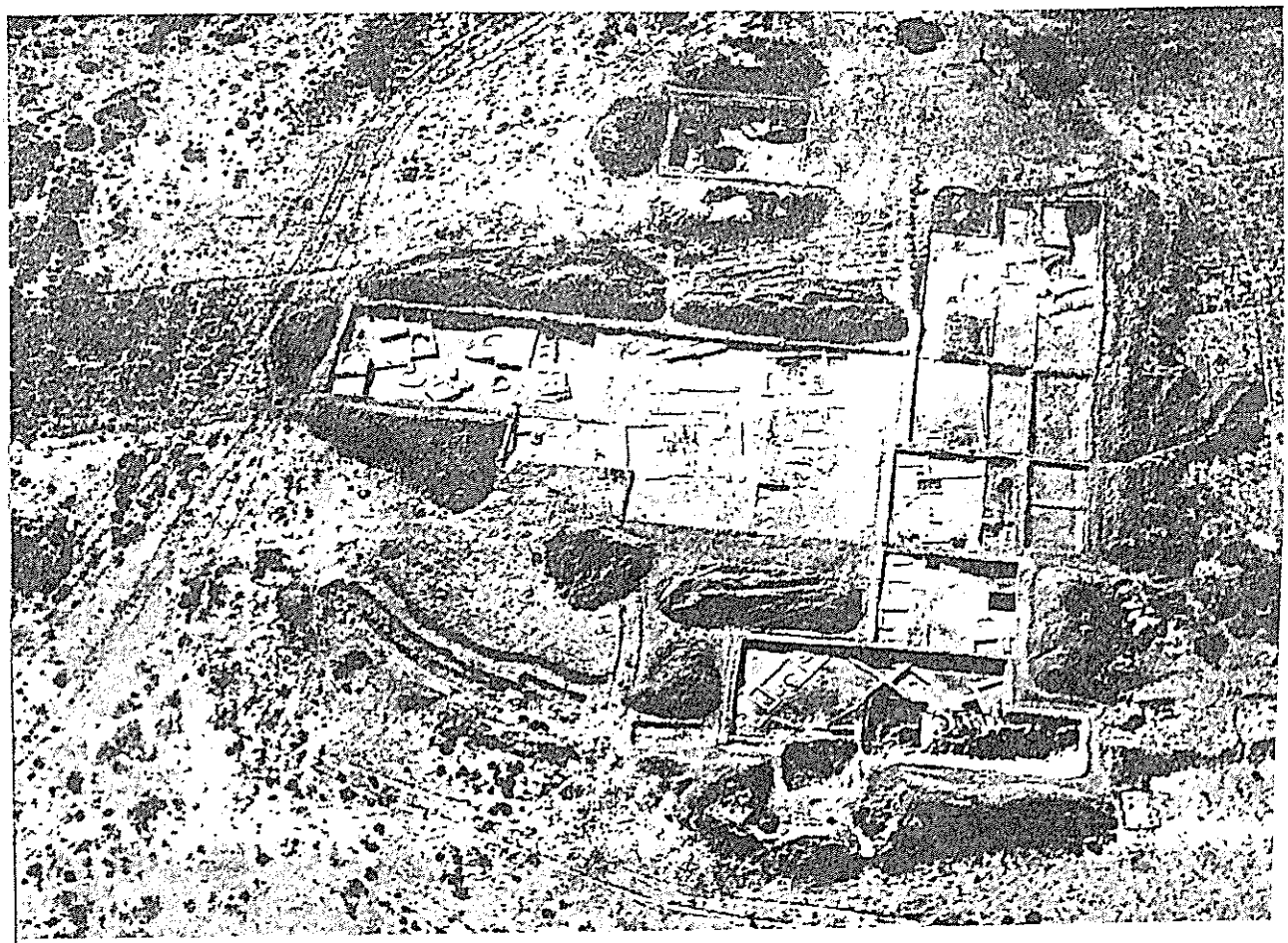

10

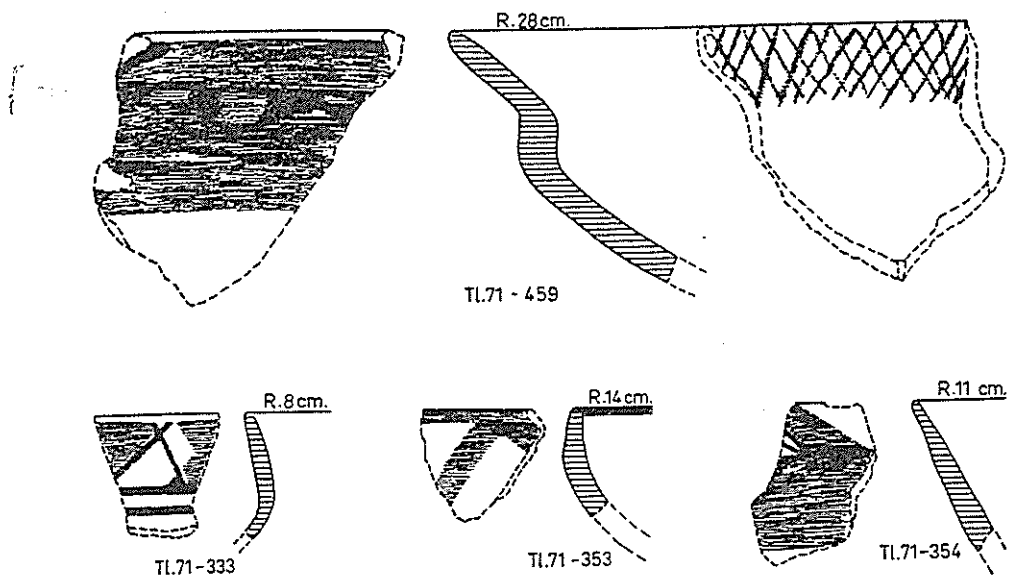
TEPECIK

İTÇ III, II, I ve Son Kalkolitik'e ait ufak buluntular (1, 6 İTÇ III A; 2, 3, 4, 7 İTÇ II; 5 İTÇ I ve 8-10 Son Kalkolitik)

Lev. LVII

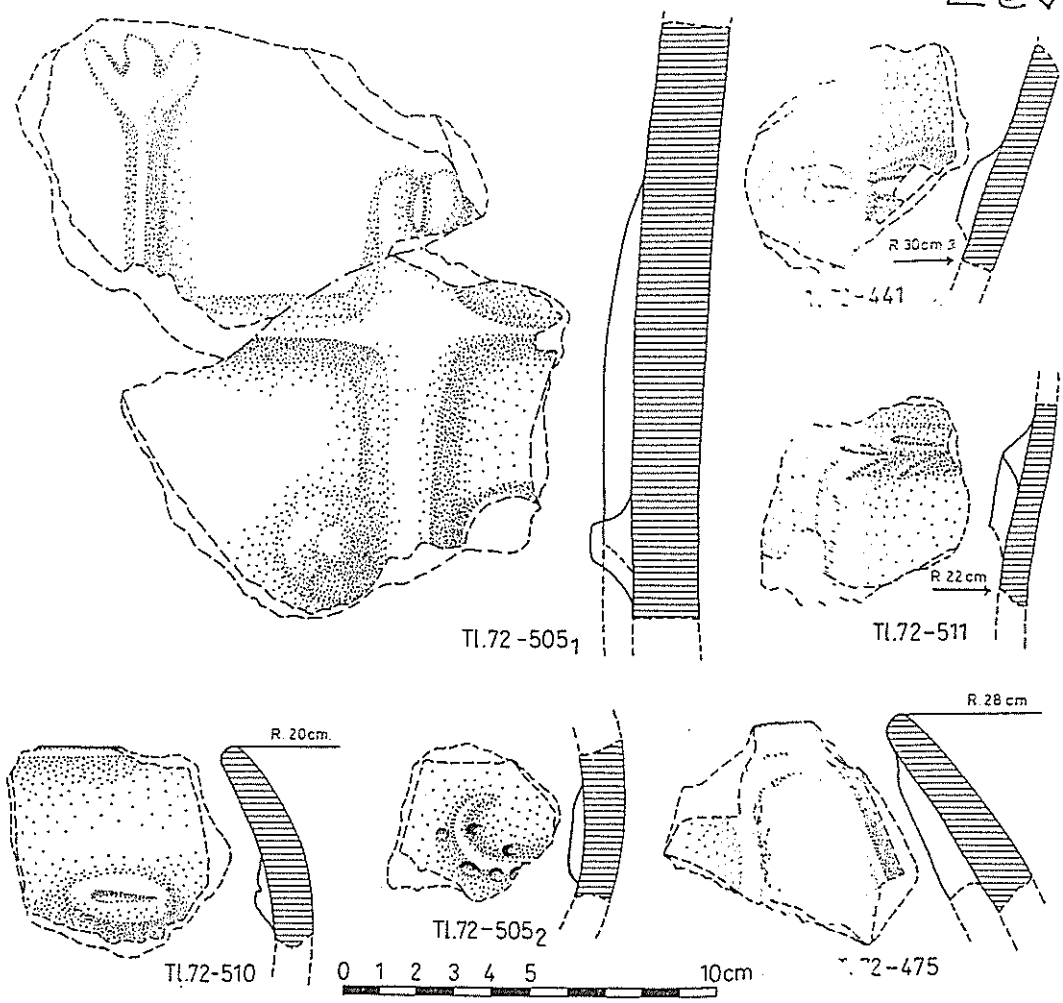

Tülintepe hava fotoğrafı. Kuzeyden görünüş

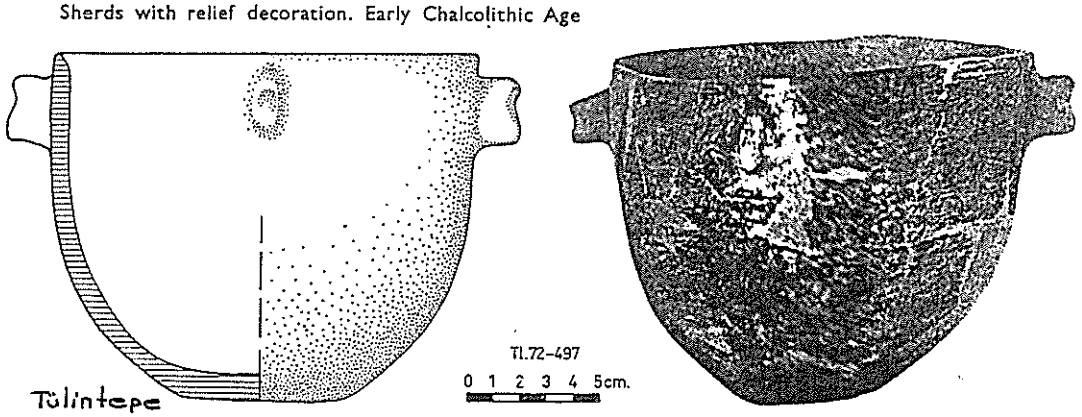

I Tülintepe'de bulunan Halaf çanak çömleğine örnekler, açık renk astar üstüne parlak boyalı
Specimens of Halaf pottery found at Tülintepe

Lev. LVIII

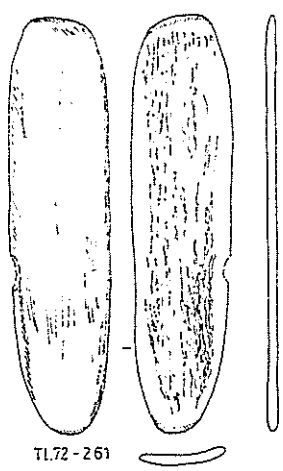

I Kabartma bezekli örnekler. İlk Kalkolitik Çağ
Sherds with relief decoration. Early Chalcolithic Age

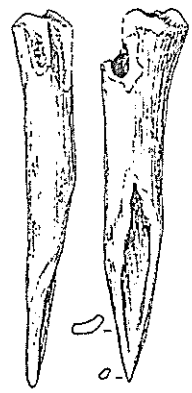

Tülintepe
2 Derin Kâse. 48-I açması, 3 üncü yapı katı

Lev. LIX

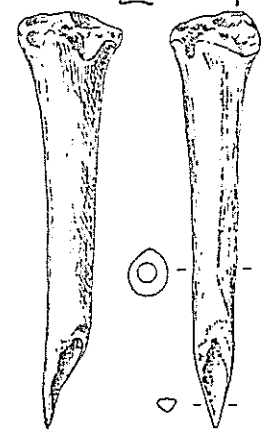
Tl.72-261

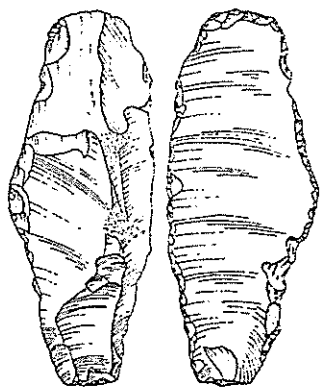
Tl.72-187

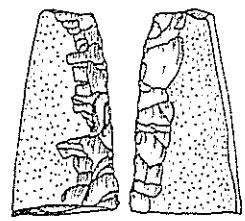
Tl.72-188

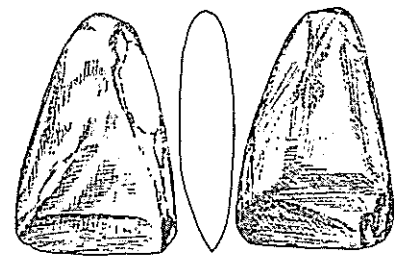
Tl.72-251

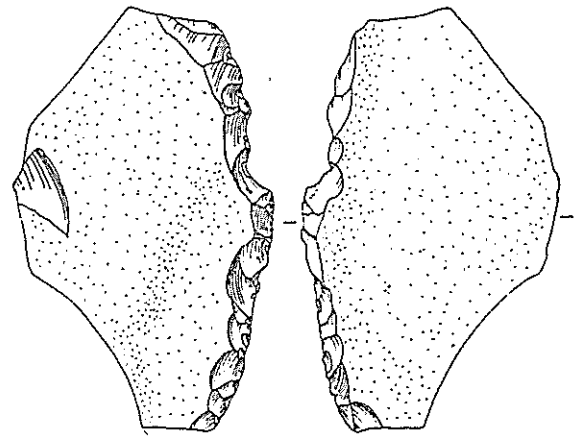
Tl.71-424

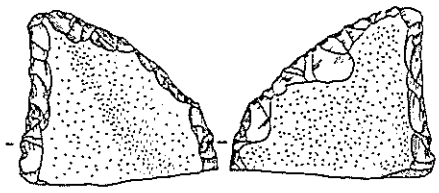
Tl.71-341

Tl.72-422

Tl.71-423

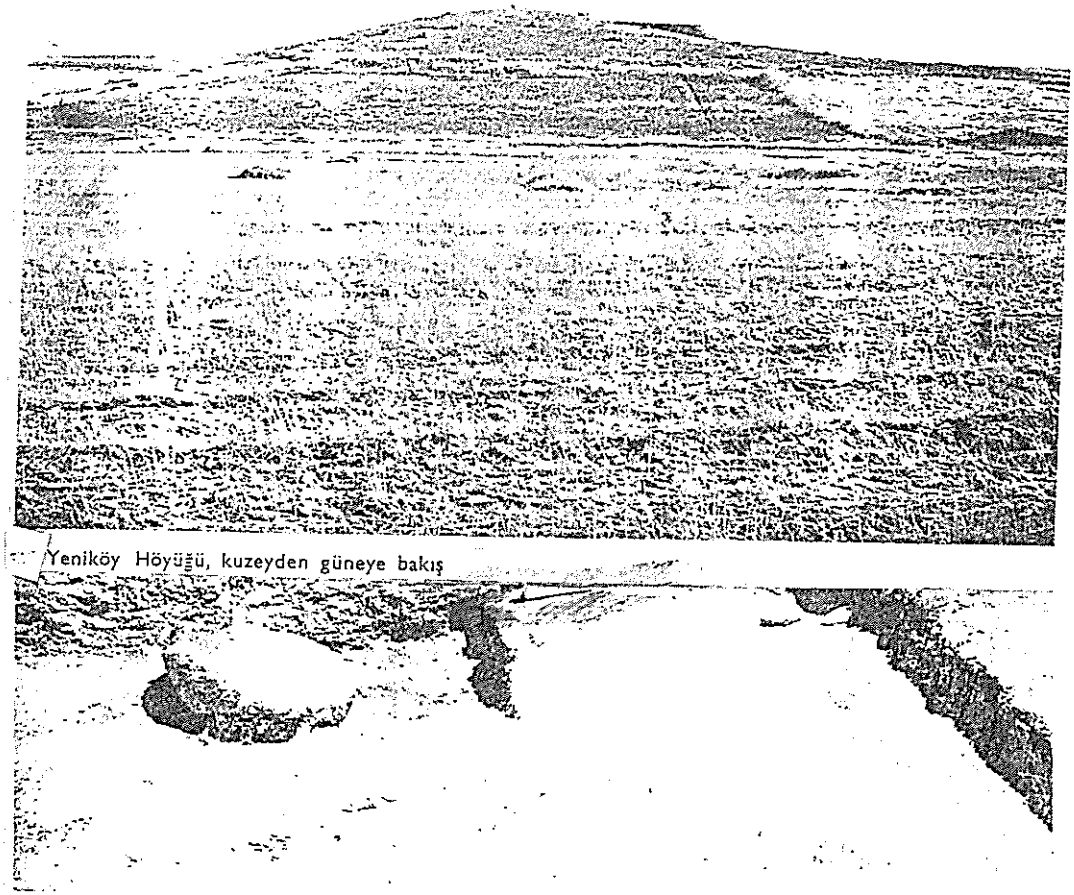
Tl.71-422

0 1 2 3 4 5cm.

TÜLİNTEPE

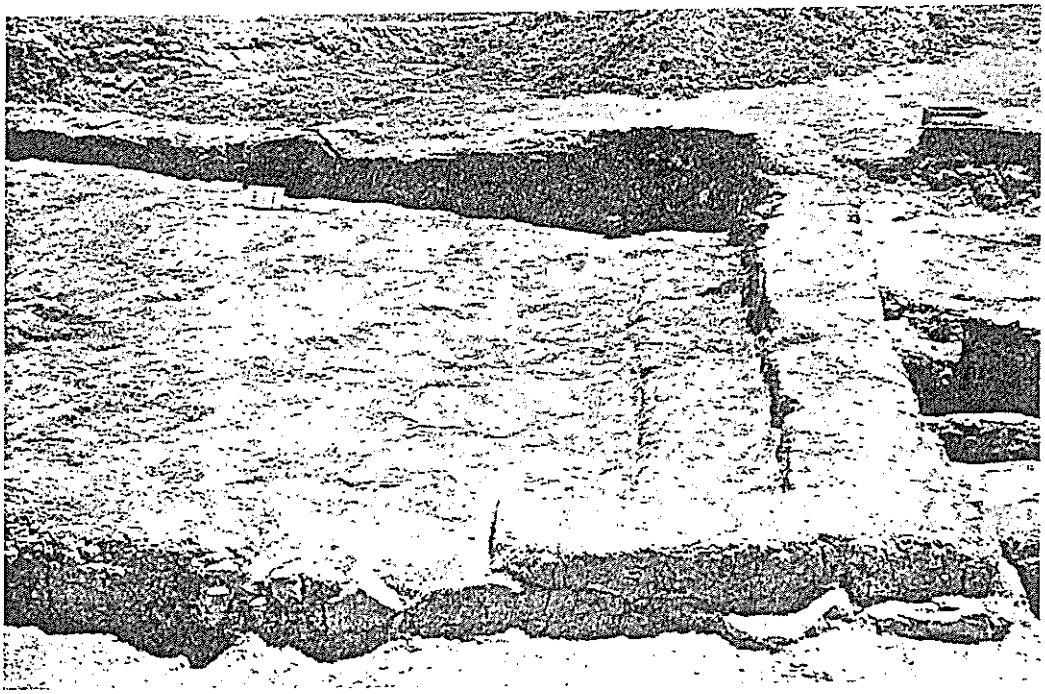
Kemik, taş ve çakmak taşı aletler. İlk Kalkolitik Çağı

Lev. LX

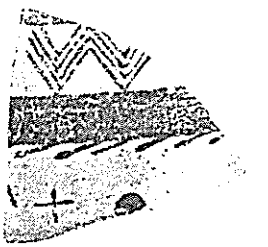
Yeniköy Höyüğü, kuzeyden güneye bakış

1 II. kat, taşdan duvar temeli
Level II, stone foundation of a wall

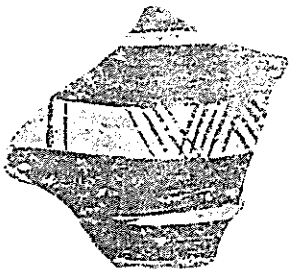

2 II. kat, dolgu duvar ve seki

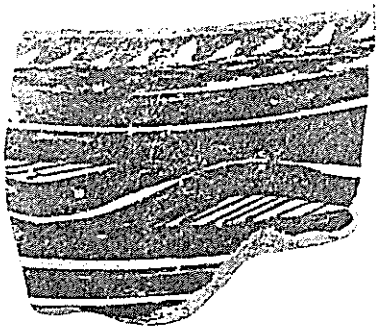
leu. LXI

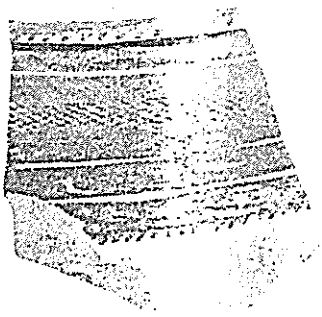
Y. 72 - 24

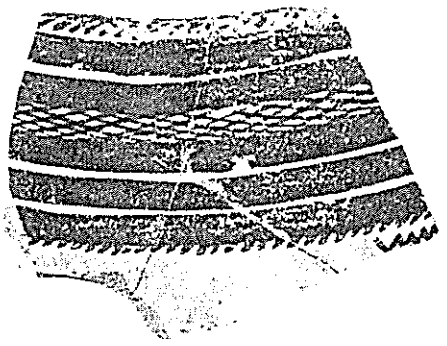
Y. 72 - 25

Y. 72 - 26

Y. 72 - 27

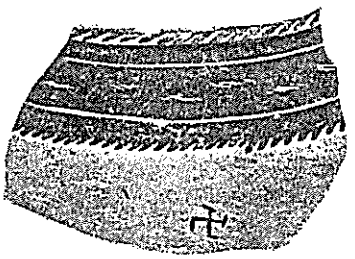
Y. 72 - 28

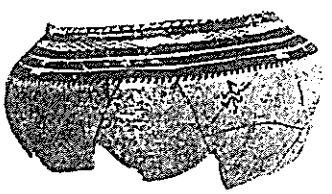
Y. 72 - 134

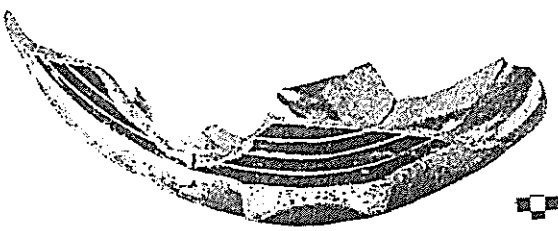
Y. 72 - 23

Y. 72 - 54

Y. 72 - 103

YENİKÖY

Boya bezemeli parçalar